EMİN HİLMİ'NİN *MUHAKEME-İ YE'S Ü EMEL* ESERİ (İNCELEME-METİN)

Şifahatun ERKELEŞ

Yüksek Lisans Tezi
Çağdaş Türk Dili ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı

Doç. Dr. Recai KIZILTUNÇ

2020
Her hakkı saklıdır.

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI

Şifahatun ERKELEŞ

EMİN HİLMİ'NİN *MUHAKEME-İ YE'S Ü EMEL* ESERİ

(İNCELEME-METİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Recai KIZILTUNÇ

ERZURUM – 2020

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
Graduate School of Turkish Research

TEZ BEYAN BİLDİRİMİ

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esasları'nın ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum ***"Emin Hilmi'nin Muhakeme-i Ye's ü Emel Eseri (İnceleme- Metin)"*** adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

☐ Tezimin Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin düzenlenmesini ve erişime açılmasını düzenleyen 5. maddesinin 1. fıkrasına göre [*Ulusal Tez Merkezi, enstitü ve fakülteler tarafından Tez Otomasyon Sistemine yüklenen tezlerin bibliyografik bilgilerini kontrol eder, kataloglama kurallarına göre düzenler, konu başlıklarını belirler ve tam metin olarak internet üzerinden erişime açar.*] **basılı ve elektronik kopyalarına erişim izni verdiğimi onaylarım**.

İSTİSNAİ DURUMLAR*

☐ **Patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle (2 Yıl)**
Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 1. fıkrasına göre tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle teze erişim, Enstitümüz Yönetim Kurulunun …/…/…. tarih ve ..... sayılı kararı ile 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☐ **Yeni Teknik, Materyal ve Metotların Varlığı (6 ay)**
Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 2. fıkrasına göre tezde yeni teknik, materyal ve metotlar kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içerdiği için tez danışmanının önerisi ve ana bilim dalının uygun görüşü üzerine Enstitümüz Yönetim Kurulunun …/…/…. tarih ve ..... sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

☐ **Ulusal Çıkar ve Güvenlik Durumu (Gizlilik Dereceli Çalışmalar)**
Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin gizlilik dereceli tezler bahsini düzenleyen 7. maddesinin 1. fıkrasına göre bu teze erişim, ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendirdiği için Enstitümüzün uygun görüşü üzerine Üniversitemiz Yönetim Kurulunun …/…/…. tarih ve ..... sayılı kararı ile Üniversitemiz Yönetim Kurulu aksi karar verinceye kadar engellenmiştir.

02.03.2020

Şifahatun ERKELEŞ

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TEZ KABUL TUTANAĞI

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Süleyman EFENDİOĞLU danışmanlığında, Büşra YEMENOĞLU tarafından hazırlanan bu çalışma 19/07/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	:	Prof. Dr. Süleyman EFENDİOĞLU	İmza	:
Jüri Üyesi	:	Dr. Öğr. Üyesi Sinan Dinç	İmza	:
Jüri Üyesi	:	Dr. Öğr. Üyesi Uğur UZUNKAYA	İmza	:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. .19/07/2019

Enstitü Müdürü
Prof. Dr. Rıfat KÜTÜK

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **III**

ABSTRACT ..... **IV**

KISALTMALAR DİZİNİ ..... **V**

ÖNSÖZ ..... **VI**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TRABZONLU EMİN HİLMİ EFENDİ **7**

1.1. Hayatı 7

1.2. Edebî Şahsiyeti 8

1.3. Eserleri 10

1.3.1. Divan 10

1.3.2. Münşeât 10

1.3.3. Pâresiz Kasidesi Şerhi 11

1.3.4. Muhâkeme-i Ye's ü Emel 11

İKİNCİ BÖLÜM

2. MUHAKEME-İ YE'S Ü EMEL **12**

1.4. Dil ve Üslup Özellikleri 12

1.5. Muhtevası 14

1.6. Eserde Yer Alan Ayet ve Hadisler 17

1.6.1. Ayetler 17

1.6.2. Hadisler 18

1.7. Eserde Yer Alan Dini Kavramlar 18

1.8. Eserde Yer Alan Kişiler ve Tipler 19

1.8.1. Kişiler 19

1.8.2. Tipler 24

1.9. Eserde Yer Alan Şehirler ve Mekânlar 26

1.9.1. Şehirler 26

1.9.2. Mekânlar 26

1.10. Eserde Yer Alan Meslekler 26

1.11. Eserde Yer Alan Atasözleri ve Deyimler 27

1.11.1. Atasözleri 27

1.11.2. Deyimler 27
1.12. Eserde Yer Alan Beyitler 28
1.13. Eserde Yer Alan Muhammes 30
1.14. Eserde Yer Alan Kıt'alar 30
1.15. Eserde Yer Alan Kelam-ı Kibarlar 31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. METİN 35
3.1. Transkripsiyon İşaretleri 35
3.2. Transkripsiyonda Kullanılan Nüshalar 36
3.3. Muhâkeme-i Ye's ü Emel'in Transkripsiyonlu Metni 37
SONUÇ 93
DİZİN 151
TIPKIBASIM 155
ÖZGEÇMİŞ 196

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ
EMİN HİLMİ'NİN MUHAKEME-İ YE'S Ü EMEL ESERİ
(İNCELEME-METİN)

Şifahatun ERKELEŞ
Danışman: Doç. Dr. Recai KIZILTUNÇ
2020, 206 Sayfa
Jüri: Doç. Dr. Recai KIZILTUNÇ
Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR
Doç. Dr. Meheddin İSPİR

Bu lisansüstü tez çalışmasının konusu, Trabzonlu Emin Hilmi'nin Muhakeme-i Ye's ü Emel adlı münâzara türündeki eseridir. Tez çalışması giriş ve üç bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde münâzaranın tanımı yapılmış, Türk edebiyatında yazılan münâzaraların isimlerine yer verilmiştir. Birinci bölümde, müellifin hayatı, edebî şahsiyeti ve eserleri üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde, eserin muhtevası, üslup ve dil özellikleri, eserde yer alan şahsiyetler, atasözleri, deyimler, kelâm-ı kibârlar, ayetler, hadisler ve mazmun kısımlar genel hatlarıyla tanıtılmıştır. Üçüncü bölümde eserin transkripsiyonlu metni verilmiştir. Sözlük bölümünde ise metinde geçen Arapça ve Farsça kelimelerin anlamları verilmiştir.

Tezin sonuna yararlanılan kaynakları göstermek amacıyla yardımcı kaynaklar olarak ekleme yapılmıştır. Ayrıca eserin tıpkıbasımı eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Emin Hilmi, Münâzara, Muhakame-i Ye's ü Emel

ABSTRACT

MASTERS THESİS
EMİN HİLMİ'S MUHAKEME-İ YE'S Ü EMEL
(ANALYSIS-TEXT)

Şifahatun ERKELEŞ
Advisor: Doç. Dr. Recai KIZILTUNÇ
2020, Pages: 206
Jury: Doç. Dr. Recai KIZILTUNÇ
Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR
Doç. Dr. Meheddin İSPİR

The subject of this postgraduate thesis is the work of Emin Hilmi from Trabzon, entitled Muhakeme-i Ye's ü Emel. The study consists of introduction and subsequentthree chapters.

In the introduction part, the definition of debate (münazara) as a field in literature hasbeen introduced and the published literary debates written in Turkish language arelisted. In the first chapter, the life, literary personality and works of Emin Hilmi aredescribed. In the second part, the content of the work, its style and language features; and personalities, proverbs, idioms, kalam-i kibar, verses, hadiths and poetical parts in the work are introduced. In the third chapter, the transcribed text of the work is given place. In the dictionary section, the meanings of Arabic and Persian words mentioned in the text are given.

In order to show the resources used in the thesis, supplements were added asauxiliary resources. In addition, the facsimile version is included.

Key words: Emin Hilmi, Debate, Muhakame-i Ye's ü Emel

KISALTMALAR DİZİNİ

Ar.	**:** Arapça
Far.	**:** Farsça
s.	**:** sayfa
C	**:** cilt
S	**:** sayı
Yay.	**:** Yayınları
age.	**:** adı geçen eser
bk.	**:** bakınız
İst.	**:** İstanbul
H	**:** hicri
M	**:** miladi
doğ.	**:** doğum
öl.	**:** ölüm
TDV	**:** Türkiye Diyanet Vakfı
TDK	**:** Türk Dil Kurumu

ÖNSÖZ

Çalışmada, Emin Hilmi'nin 1284 yılında yazmış olduğu Muhakeme-i Ye's ü Emel adlı eserinin incelemesi yapılmıştır. Mensur olan bu eser yazıldığı dönemin dilini açıkça yansıtmaktadır.

Yapılan bu çalışmanın amacı, Osmanlı Türkçesi ile yazılan bu eserin transkripsiyonu yapılarak daha kolay okunmasını sağlamaktır. Yazıldığı dönemde çok beğenilen ve yaşadığı dönemin etkisini yansıtan bu eser hakkında genel bilgi vermektir. Trabzon'daki siyasi çevre hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlayan Emin Hilmi'nin çok fazla bilinmeyen hayatı ile ilgili bilgi vermek ve edebî kişiliği incelenmeye çalışmaktır.

Eserin transkripsiyon kısmında, Arap harfli olarak bırakılan ayetler, hadisler ve kelâm-ı kibârların inceleme kısmında Türkçe anlamları verilmiştir. Eserde yer alan kişiler kısaca tanıtılmıştır. Eserin dil özelliklerinde Arapça tamlamalar, ikilemeler, eş anlamlı kelimeler verilmiştir. Eserde yer alan kişilerin, mesleklerin, deyim ve atasözlerinin eserdeki yerini belli etmek için köşeli ayraç içinde sayfa numaraları verilmiştir. Transkripsiyon esnasında okunamayan kelimeler Arap harfli olarak bırakılmıştır.

Çalışmanın inceleme sürecinde yol göstericim olan tez danışmanım, saygıdeğer hocam Doç. Dr. Recai Kızıltunç'a teşekkürlerimi borç bilirim. Ayrıca maddi ve manevi desteklerini benden esirgemeyen aileme de çok teşekkür ederim.

Erzurum, 2020 **Şifahatun Erkeleş**

GİRİŞ

A. MÜNÂZARA

Tanımı

Sözlükte "bakmak, düşünmek" anlamındaki nazar kökünden türeyen ve "karşılıklı bakmak, birlikte düşünmek" manasına gelen münâzara kelimesi, terim olarak gerçeğin bilinmesine yönelik tartışmaların yöntem ve kurallarını araştırıp belirleyen ilmi disiplini ifade eder. Kur'an-ı Kerimde münazara kelimesi geçmemekle beraber, fikri tartışma cedel kavramıyla ifade edilir. Bir konuyu tartışan iki kişiden iddia sahibine "muallil" değerine de "sâil" denir.[1]

Özellikle 16. yüzyıldan itibaren yazılan münazaraların sayı ve konusu bakımından çeşitliliği artmıştır. 16. yüzyıldan itibaren kaleme alınan münazara türü eserlerin yazımı 20. yüzyıla kadar azalarak devam etmiştir. Necati, Fuzuli ve Lamii gibi devrinin önde gelen şairleri de bu tarzda eserler vererek münazara türünün beğenilmesi ve yayılmasında öncülük etmişlerdir.[2]

Genel olarak münâzaralar iki türlüdür. Birincisi ilmî münâzalar olup soru cevap gibi yöntemlerden yararlanılarak din, mantık ve felsefeye dair konuların tartışıldığı öğretici bilimsel metinlerdir. Cedel de denilen ilmî münâzara belli kuralları olan bir fikri tartışmadır. İkincisi edebî münâzara türüdür. Farklı varlık veya kavramların temsil ettikleri görüşün üstünlüğünü kanıtlamak amacıyla tartışmalarını dile getiren manzum ve mensur eserlerdir.[3] Edebî bir tür olarak münâzara, birbiriyle ilgili, çoğu kez de karşıt iki ya da daha çok nesne ya da kavramın kişileştirilip (teşhîs) ve zebân-ı hâl ile konuşturulması (intâk) yoluyla oluşturulan bir yazı türü olarak görülmektedir. Bu kişileştirme ve konuşturma da söz konusu taraflardan her biri kendi üstünlüğünü göstermeye çalışmakta karşısındakinin ise zayıflıklarını ve yanlışlarını ortaya dökmektedir.[4]

---

[1] Yusuf Şevki Yavuz, "Münâzara", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* TDV *Yay.*, İstanbul, 2006, *C* 31, *s.* 576.

[2] Serap Arslan, *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi,* Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *İst.*, 2016, *s.* 7-8.

[3] İdris Kadıoğlu, "Kılıç Kalem Münâzarası", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C* 9, 2011, *s.* 161.

[4] Nuran Tezcan, "Lâmi'î'nin Gûy u Çevgân'ından İki Münâzara", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, C* 28-29, 1983, *s.*49.

B. Arap Edebiyatında Münâzara

Arap edebiyatında münâzara lafzı, birçok yakın anlamlı kelimelerin kullanımlarını muhâvere, mücâdele, muâraza gibi beraberinde getirmiştir. Aralarında bazı manâ farklılığı bulunmakla beraber bu kullanımların çoğu Kur'ân'ı Kerim'de de yer almaktadır.[5]

Arap edebiyatında "zıt veya farklı unsurların üstünlüklerinin karşılaştırıldığı edebî tür" şekilde tanımlanan münazaranın Cahiliye döneminde muhâvere, müfâhare ve münâfere olmak üzere nesir şeklinde üç çeşidi tespit edilmiştir. Arap dili ve edebiyatı başta olmak üzere kelâm, fıkıh, felsefe, mantık gibi alanlarda ilimi bir konunun tartıştığı münâzaralar önemli yere sahiptir. Arap edebiyatında hayale dayanan edebî münazara türünün en eski örneğini Câhiz vermiştir.[6]

C. Fars Edebiyatında Münâzara

İran edebiyatında çok erken dönemlerde pehlevi diliyle kaleme alınan bazı dini konulu metinlerde Zerdüşt din adamlarının kendi dinlerinin mensuplarıyla yaptıkları münâzaralara rastlanmaktadır. Edebiyat tarihçileri ilk münâzaraya örnek olarak insana faydaları konusunda keçi ile hurma ağacının tartışması olan Dıraht-i Asûrîk adlı münâzarayı gösterirler. Fars edebiyatında, İslami dönemde sıkça rastlanan münâzaranın ilk manzum örnekleri Esadî Tusî'ye aittir. Münâzara tasavvuf başta olmak üzere çeşitli konuları açıklamak için XI. yüzyıldan itibaren mesnevilere girmiştir.

İran edebiyatında mensûr münâzaraların sayısı manzûm olanlardan daha fazladır. Bunların bir kısmı risâle, bir kısmı da bir kitabın içinde bir bölüm olarak sanatlı nesirle yazılmışlardır. Mensur münazaranın elde edilen ilk örneği Hâce Abdullah Herevi'nin *"Akl u Işk* ve *Şeb u Ruz*"dur.[7]

D. Türk Edebiyatında Münâzara

Münâzara, klasik Türk edebiyatında da Türk halk edebiyatı şiirinde de köklü bir gelenek oluşturur. Tamamı "münâzara" üst başlığı altında toplanabilecek dış yapı ve muhteva bakımından belirli bir tertip göstermeyen, tek ortak yönü karşılıklı tartışma

---

[5] Gülsen Hıra, *XIX. Yüzyıl Şahsiyetlerinden Abdî Efendi ve Münâzara-i Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dânâ'sı (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük-Dizin-Tıpkıbasım),* Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize 2017, *s.* 29.

[6] İsmail Durmuş, "Münâzara: Arap Edebiyatı", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV *Yay.*, İst, 2006, *C* 31, *s.* 577-578.

[7] Mürsel Öztürk, "Münâzara: Fars Edebiyatı", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV *Yay., İst.*, 2006, *C* 31, *s.* 579.

olan bu eserin bir edebî tür olmaktan çok bir tarz olarak adlandırılması daha isabetli görülmektedir. Mehmet Fuad Köprülü, Arap ve Fars edebiyatındaki manzum münâzara tarzının Türk edebiyatı tesiri ile doğduğunu ve Türk olan İran şairleri vasıtası ile İran edebiyatına ve ardından Horasan şairleri vasıtasıyla Arap edebiyatına intikal ettiğini ileri sürmüştür. Agâh Sırrı Levend münâzarayı mizahi eserler, ahlaki, hikemi ve tasavvufi eserlerle sanatkârane bir üslûba zemin olan konuları ihtiva eden münazara olmak üzere üç grupta değerlendirilmektedir. Münâzara Türk halk şiirinde de rağbet görmüştür. Fakat divan şiirindeki görünüşünden farklı tarzda metinler şeklinde ortaya çıkmıştır.

Münâzaralar kahramanları bakımından aşağıdaki şekilde tasnif edilir:

1. Kahramanları insan olan münâzaralar.
2. Kahramanları hayvan olan münâzaralar.
3. Kahramanları cansız varlık olan münâzaralar.[8]

Konularına ve içeriklerine göre ise aşağıdaki şekilde tasnif edilir:

a) Mizahî eserler.

b) Ahlâkî, hikemî ve tasavvufî eserler.

c) Sanatkârane bir üslûba zemin olan konuları içeren eserler.[9]

Münazaralar mensur, manzum, mensur-manzum olarak kaleme alınır. Türk edebiyatında münazaranın ilk örneklerine *Divân-ı Lügati't Türk*[10] eserinde rastlanır. Bu da bizlere münâzara türünün Türk edebiyatında çok eskiden beri var olduğunu göstermektedir.

Türk edebiyatında tespit edilmiş münâzaralar yüzyıllara göre şu şekilde sıralanmıştır:

XIV. Yüzyıl :

1) Lut'fî: *Münâzara-i Lutfî*[11]

---

[8] Mehmet Fatih Köksal, "Münâzara: Türk Edebiyatı", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, *İst.* TDV *Yay.*, 2006, *C* 31, *s.* 580-581.

[9] Halil İbrahim Usta, "Firdevsî-i Rûmî'nin Bir Münâzarası", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 2009, *s.* 62.

[10] Bilal Çakıcı, Mehmed Bahâeddin'in Münâzara-i Seyf ü Kalem adlı çalışmasında Dîvânü Lugâti't-Türk'teki "bahar", "yaz" ve "kış" arasındaki atışmalarının Türk edebiyatında yer alan ilk münâzara örneği olduğunu söylemektedir.

[11] Eser hakkında herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

XV. Yüzyıl:

1) Ahmedî: *Sâzlar Münâzarası (Münâzara, Telli Sâzlar Münâzarası)*[12]

2) Yûsuf Emîrî: *Beng ü Çağır*[13]

3) Molla Lutfî: *Harnâme (Eşek ile Uslu Hikâyesi)*[14]

4) Yakînî: *Ok-Yay Münâzarası*[15]

5) Necâtî: *Münâzara-i Gül ü Hüsrev*[16]

XVI. Yüzyıl:

1) Uzun Firdevsî (Firdevsî-i Tavîl): *Münâzara-i Seyf ü Kalem*[17]

2) Na'îmî-i Hamîdî: *Münâzara-i Seyf ü Kalem*[18]

3) Lâmi'î Çelebi: Münâzara-i Sultân-ı Bahâr Bâ-Şehriyâr-ı Şitâ (Münâzara-i Sultân-ı Bahâr u Şitâ, Bahâr u Hazân)[19], Şerefü'l-insân[20], Münâzara-i Nefs ü Rûh (Münâzara-i İns ü Cân, Nefsu'l- Emr-nâme), Yer ile Gök (Âsumân u Zemîn), Gûy u Çevgân[21]

4) Gazâlî Deli Birâder: *Dâfi'û'l-gumûm ve râf'u'l-hümûm*[22]

5) Fuzûlî: Beng ü Bâde[23], Rind ü Zâhid (Muhâvere-i Rind ü Zâhid)[24]

6) Latîfî : *Fusûl-i Erbaa*[25]

---

[12] *bk.* Kemal Erarslan, "Ahmedî Münâzara (Telli Sâzlar Atışması)", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 2012, *s.* 129-204.

[13] *bk.* Gönül Alpay, "Yûsuf Emirî"nin Beng ü Çağır Adlı Münâzarası", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, s.* 103-125.

[14] *bk.* Nuran Tezcan, "Lâmi'î'nin Gûy u Çevgân'ından iki Münâzara", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 1983, *s.* 49-63.

[15] *bk.* Ayşegül Sertkaya, "Yakînî"nin Ok Yay-nıng Münâzarası", *Türkiye Dil ve Edebiyat Derneği*, 2005, *s.* 577-579.

[16] Eser hakkında herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

[17] *bk.* Ahmet Tanyıldız, *Firdevsî-i Rûmî, Kalem ile Kılıcın Münâzarası (Münâzara-i Seyf ü Kalem)*, Büyüyen Ay *Yay.*, *İst.*, 2017.

[18] *bk.* Ahmet Tanyıldız, *Firdevsî-i Tavîl Münâzara-i Seyf ü Kalem (İnceleme-Metin- Sözlük),* Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005.

[19] *bk.* Recai Kızıltunç, *Bursalı Lâmi'î Çelebi"nin Münâzara-i Sultân-ı Bahâr Bâ-Şehriyâr-ıŞitâ Eseri (İnceleme-Edisyon Kritikli Metin),* Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 2005.

[20] *bk.*Cemal Kurnaz, *Lâmi'î Çelebi, Şerefü'l-insân (İnceleme- Metin)*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1997.

[21] *bk.* Nuran Tezcan, *age.* 1983, *s.* 49-63.

[22] *bk.* Mehmet Akif Gözütok, "Deli Birâder Gazâlî ve Miftâhu"l-Hidâye İsimli Eseri", *Atatürk Üniversitesi, Türkiyât Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, 2014, *s.* 105-139.

[23] *bk.* Muharrem Uçan, *Fuzûlî, Beng ü Bade*, Kalender *Yay., İst.* 2017.

[24] *bk.* Nilüfer Tanç, "Fuzûlî, Rind ile Zâhid*", Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Erzurum 2009 Prof. Dr. Hüseyin AYAN Özel Sayısı*, *s.* 199-122.

[25] *bk.* Ersin Savaş ve Vahit Celal, "Bir Biyografi Denemesi: Latîfî, Hayâtı ve Bazı Eserleri", *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s.*11-19.

7) Alâî: *Münâzara-i Derviş ü Ganî*[26]

8) Derviş Şemseddin: *Deh Murg*[27]

9) Şerîf: *Münâzara-i Tûtî Bâ-Zâğ*[28]

10) Gedâyî: *Beng ü Bâde*[29]

11) Nev'î Yahyâ: *Münâzara-i Tûtî Bâ-Zâğ*[30]

12) Şemseddîn Sivâsî: *Gülşen-âbâd*[31], *Âsumân u Zemîn*[32]

13) Manastırlı Celâl Efendi: *Sa'd ü Sa'îd*[33]

14) Kınalızâde Ali Çelebi: *Seyf ü Kalem*[34]

15) İdrîs-i Bidlîsî: *Münâzara-i Işk Bâ-akl, Münâzaratü''s-Savm ve''l-îd*[35]

16) Nidâyî el-Ankâravî : *Mübâhasât-ı Mükeyyefât*[36]

17) Nağzî : *Münâzara-i Kahve vü Bâde*[37]

XVII. Yüzyıl

1) Fürûgî Derviş Ahmed : *Münâzara-i Ganî vü Fakîr*[38]

2) Sıdkî : *Risâle-i Berf ü Bahâr*[39]

3) Vardarlı Fazlî: *Mahzenü'l-esrâr*[40]

4) Gazi Giray: Kahve ile Bâde, Gül ü Bülbül[41]

5) Şabanzâde Mehmed (Muhteşem) Efendi: *Münâzara-i Tîğ ü Kalem*[42]

---

[26] *bk.* Burhan Can, *Alâî'nin Münazara-i Derviş ü Ganisi,* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2018.

[27] *bk.* Sıddık Karadüz, *Derviş Şemsî'nin Deh-Murg'unun Karşılaştırmalı Metni ve Benzeri Eserlerle Genel Bir Mukâyesesi*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2000.

[28] *bk.* Abdülkadir Gürer, "Nev'î'nin Kayıp Sanılan iki Eseri: "Münâzara-i Tûtî vü Zâğ" ve "Gevher-i Râz", *Türk Dilleri Araştırmaları Dergisi*, 2005, *s.* 90, 91.

[29] Eser hakkında herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

[30] *bk.* Gürer, "Nev'î'nin Kayıp Sanılan iki Eseri: "Münâzara-i Tûtî vü Zâğ" ve "Gevher-i Râz", *s.* 85-179.

[31] *bk.* Hasan Aksoy, *Şemseddin Sivasî Külliyâtı "Gülşen-âbâd",* Sivas Belediyesi, 2015, *s.* 1-96.

[32] Eser hakkında herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

[33] Eser hakkında herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

[34] Eser hakkında herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

[35] *bk.* Ahmet Tanyıldız, *Firdevsî-i Tavîl Münâzara-i Seyf ü Kalem (İnceleme-Metin- Sözlük), s.* 19.

[36] *bk.* Fatma Yılmaz Büyükkarcı, "Nidayî El-Ankaravî"nin Bilinmeyen Bir Eseri Mübâhasât-ı Mükeyyifât", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* 2013, *s.* 681-704.

[37] *bk.* Hasan Şener, *Nağzî Münâzara-i Kahve vü Bâde* , Grafiker *Yay.*, Ankara 2014.

[38] Eser hakkında herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

[39] *bk.* Mehtap Erdoğan, "Sıdkî Paşa'nın Alegorik Bir Eseri", Berf ü Bahâr", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* 2009, *s.* 393-438.

[40] Eser hakkında herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

[41] *bk.* Elvina Abduvaliyeva, *Bora Gazi Giray Han: Hayatı ve Eserleri,* Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2011, *s.* 44-45.

6) Fasîh Ahmed Dede: *Münâzara-i Gül ü Mül (Münâzara-i Gül-i Ra'na Bâ-Mül-i Hamrâ), Münâzara-i Rûz u şeb*[43]

7) Bahâî: *Münâzara-i Efyûn u Bâde vü Beng*, *Der-Hikâyet-i Elf Abdâl*[44]

XVIII. Yüzyıl

1) Şâkir-i Enderûnî: *Münâzara-i Kilk ü Dil*[45]

2) Sünbül-zâde Vehbî: *Şevk-engîz*[46]

XIX. Yüzyıl

1) Abdî Efendi : *Münâzara-i Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dânâ*[47]

2) Emin Hilmi: Muhâkeme-*i Ye's ü Emel*

3) Cemâl : *Muhâverât-ı Seyf ü Kalem*[48]

4) Sâlim b. Ahmed : *Muhâvere-i Rind ü Zâhid*[49]

5) Memdûh Paşa : *Eser-i Memdûh*[50]

6) Mehmed Bahâeddin: *Seyf ü Kalem*[51]

Yüzyıllara göre sıralanışından fark edildiğine göre, en çok münâzara eseri 16. yüzyılda yazılmıştır. Fakat genel olarak her yüzyılda kendine yer bulmuştur.

---

[42] *bk.* Ferudun Hakan Özkan, *Şabanzade Mehmed Muhteşem,* http://turkedebiyatıdeyimlersozlugu.com. (Son Erişim Tarihi:1.10. 2020)

[43] *bk.* Ahmet İçli, "Fasîh'in Rûz u Şeb Münâzarası", *EKEV Akademi Dergisi,* 513-537.

[44] Eser hakkında herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

[45] Eser hakkında herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

[46] *bk.* Bahadır Süreli, *XVIII. Yüzyıl Osmanlı Şiirinde Değişim ve Sünbül- zâde Vehbî'nin Şevk-Engîz'i*, Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, İstanbul 2007.

[47] *bk.* Gülsen Hıra, *XIX. Yüzyıl Şahsiyetlerinden Abdî Efendi ve Münâzara-i Nukt-ı Bî-Pervâ ile Akl-ı Dânâsı (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük-Dizin-Tıpkıbasım)*, Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize 2017.

[48] Eser hakkında herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

[49] *bk.* Nurgül Sucu, *Sâlim, Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Rind ü Zâhid Adlı Tercümesi (İnceleme-Metin),* Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya 2004.

[50] *bk.* Müjgân Çakır, "Mazlûm-zâde Mehmed Memdûh Paşa'nın Poetikasına Dâir", *Atatürk Üniversitesi Türkiyât Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,* 2009, *s.* 711.

[51] *bk.* Bilal Çakıcı, "Mehmed Bahâeddîn'in Münâzara-i Seyf ü Kalem'i", *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi,* 2010, *s.* 110-130.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TRABZONLU EMİN HİLMİ EFENDİ

1.1. Hayatı

Emin Hilmi, 1831 yılında Trabzon'da dünyaya gelmiştir. Asıl ismi Mehmed Emin'dir. Fakat şiirlerinde Hilmi mahlasını kullandığından dolayı Emin Hilmi ismiyle tanınmaktadır. Nakşibendî tarikatına mensup olan Emin Hilmi, şair ve yazardır. Dedesi Alemdarzâde el-Hac Hüseyin Ağa'dır. Babası el-Hâc Hüseyin Alemdâr-zâde Hacı Ârif Efendi'dir. Emin Hilmi, babasının isminin Hacı Arif olduğunu eserlerinde de dile getirir. Emin Hilmi, edebiyat tarihçisi Nihat Sami Banarlı'nın dedesidir. Doğduğu şehir olan Trabzon'da büyümüş olan Emin Hilmi, hayatının çoğunu İstanbul ve Trabzon'da geçirmiştir. Düzenli tahsil hayatı yoktur. Özel derslerle yetişmiştir. İlk eğitimini Trabzon'da almıştır. Hat icâzeti aldıktan sonra İstanbul'a giderek dayısı Hoca Pîr Efendi'den medrese ilimleri tahsil etmiştir.[52]

Emin Hilmi, eserlerinden de anlaşıldığı üzere Arapça ve Farsçayı iyi derecede bilmektedir. 1849 yılında Trabzon valisi Hayreddin Paşa'nın divan kâtibi olarak memuriyet hayatına başlamıştır.[53] 1856 yılında, Trabzon'da 350 kuruş maaşla sandık emaneti görevini yapmış ve bu görevi 10 yıl sürdürmüştür. Bu görevinden Muhakeme-i Ye's ü Emel eserinde de bahsederek az bir maaşla bu görevi düzgün bir şekilde yerine getirdiğini şöyle dile getirmiştir; *"...on sene müddetde ḫizmet-i devletde ḫaylî emek vermiş ve ġaraż cibâğından pāk ve sālim olan uyūn-i inṣāf ü ḥaḳḳâniyyetle iḥāle-i nigāh-ı ḥaḳḳâniyyet olunduğu ḥâlde maʿāş-ı cüzʾī ile bu kadar zamân lekesiz ve pürüzsüzce icrāī-i vaẓīfe-i meʾmūriyyet eylemesine..."* [14] Daha sonra Ordu ve Gümüşhane sancaklarındaki usulsüzlükleri soruşturmak ve düzeltmek için görevlendirilmiştir. 1866 yılında ise 3500 kuruş maaş ile Erzurum vilayeti defterdar muavinliğine tayin edilmiştir. Fakat Trabzon'a olan sevgisinden dolayı Erzurum'a gitmez ve 15 ay açıkta kalır.

---

[52] Mustafa Uzun, "Emin Hilmi Efendi", *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV yay., *İst.* 1995, *C* 11, *s.* 115.

[53] Ahmed Hilmi İmamoğlu, *Şair-i Mâhir Trabzonī Emin Hilmi Efendi Hayatı, Edebî kişiliği, Eserleri ve Divanı,* Serander *Yay.*, Ankara 2009, *s.* 20.

Ertesi yıl Trabzon Vilâyeti Mektûbî muavinliğine, bunun yanında Vilayet Gazetesi muhabirliğine atanır. Görevinde gösterdiği başarılardan dolayı 1868 yılında Saniye[54] rütbesine yükseltilir. 19 Mart 1877 yılında açılan ilk Osmanlı Meclis-i Meb'ûsanı'nın Trabzon mebusu olarak İstanbul'a gider. Meclis, 1878'de kapatılınca, İâne-i Muhâcirîn Encümeni azalığına tayin edilir. Bu görevde on ay maaş almadan çalışır. Bu sebepten dolayı Emin Hilmi'ye mütemayiz[55] rütbesi verilir. 4000 kuruş maaşla Batum ve havalisi muhacirlerinin iskânına memur tayin edilerek, tekrar Trabzon'a gönderilir.[56] Bu görevi dört yıl sürdürür ve daha sonra İstanbul'a geri döner. 1882 yılında idâre-i mahsûsa muhasebeciliğine tayin edildikten bir müddet sonra Bahriye Nezâreti Mektubî Kalemi müdürlüğü ile Matbaa-i Bahriye Nezareti'ne tayin edilmesiyle rütbesi ûla sınıf-ı sânisi'ne yükseltilmiştir.[57] 6 Ekim 1884 (15 Zilhicce 1301) yılında İstanbul'da vefat etmiş olan Mehmed Emin Hilmi'nin mezarı Edirnekapı dışında, Ebn Kemal'in mezarı civarında dayısı ve hocası Trabzonlu Pîr Efendi'nin mezarı yakınındadır.[58]

1.2. Edebî Şahsiyeti

Muhakeme-i Ye's ü Emel eserinden yola çıkarak Emin Hilmi'nin nesirde başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Emin Hilmi'nin kendisi de Muhekeme-i Ye's ü Emel eserinde inşa alanında başarılı olduğunu şu sözlerle dile getirir: *"...hüner mendân aşrıñ ser bülendī (Fütüvvetlü Emin Hilmi Efendi) nām ẕātına şaʿir ü inşāda māhir ü her bulunduğu ḫıdemāt-i devlet-i aliyyede ṣadāḳat ü istiḳāmetī ẓāhirdir."* [7]

Muhaheme-i Ye's ü Emel eserinden edinmiş olduğumuz bilgiler dışında, Bursalı Mehmed Tahir de Emin Hilmi için *"Nesri nazmından daha iyidir."* demektedir.[59] Emin Hilmi, Divanı'nda da inşa alanındaki başarısıyla övünerek bu başarısını şöyle dile getirir:

---

[54] Mülkiye rütbesinin ikincisidir.
[55] Mütemayiz: Tazminat'tan sonra saniye rütbesinin birinci sınıfı, askerlikte mirâlay(albay)dır. Ulâ sanisi ile saniye arasında bir rütbedir.
[56] Mustafa Uzun, *age., s.*115.
[57] Ulâ Sânī: Osmanlı İmparatorluğunda mülki rütbelerinden biridir. Ulâ Evveli'den daha küçük bir rütbedir.
[58] Ahmed Hilmi İmamoğlu, *age., s.* 19.
[59] Mehmed B. Tahir, *Osmanlı Müellifleri,* C 2, 156. https://archive.org (Son Erişim Tarihi: 1. 25. 2020).

Biraz da kesb-i şöhret etdigimden fenn-i inşāda
Olur āsār-ı hâmem lāik-i dest-i hüner-mendā

Kilk-i san'a eserim nükte-şinās-ı inşā
Dür-nisārāne eder vech-i merāmı īmā
Tab'ı rengânterin gerçi hakāyık-pīrā
Mālik-i hāme-i inşāyım efendim amma
Kalmıştır dūr der-i feyz-resā-yı devlet[60]

Muhakeme-i Ye's ü Emel eserinde konu tasavvufidir. Emin Hilmi'nin hikemi üslup ile kaleme aldığı eserinde hikmetli sözlere, ayetlere, hadislere, atasözlerine, halk söyleyişlerine sıkça rastlanır. Bunları kendi üslubuyla açıklar ve tecrübelerini öğüt değerinde sözlerle dile getirir. Eserinde yer verdiği ayetlerin, bazen tamamını bazen bir kısmını aldığı görülür. Örneğin: "*لا يخلف الميعادا: "Va'dinden dönmez"* [16], "هل جزاء *الاحسا الا الا حسان: "İyiliğin karşılığı, yalnız iyiliktir."* [38]

Emin Hilmi'nin eserinde esprili ifadelere de rastlanmaktadır. Bu ifadelerden yola çıkarak Emin Hilmi'nin aslında ne kadar şakacı biri olduğunu anlayabiliriz. Örneğin: *"...bir ẕāt ağalarından birine bi-rām üzeri olduğu ḥālde bir emeliñ ne kestin deyu sormuş o da bilbedâhe tırnaklarını kesdim dedinde hele zevzeklik lāzım d,eğil doğrusunu söyle deyu tekrār suʾāl edence ikinci rāddede bıyıklarımla ḳaṭʿā dikiş tutmaz dereceye gelen خجورجاumuñ eteklerini kestim cevābını vermesi üzerine tekrâr suʾāle ibtidār olundukda ben sana birşey diyeyim mi eğer doğrusunu isterseñ min baʿd senden iḥsān ümidini deyu söze ḫātemiyyet vererek..."* [62]

Muhakeme-i Ye's ü Emel eserinde dikkati en çok kelam-ı kibarlar çeker. Kullandığı hikemi sözlerle okuyucularına nasihatler vererek hayat tecrübelerini hissettirir. Eserinde başka şairlerin beyitlerine de yer veren Emin Hilmi, onların isimlerini dile getirerek mesleklerinden de bahseder.

[60] Ahmed Hilmi İmamoğlu, *age.*, *s.* 26.

1.3. Eserleri

1.3.1. Divan

Emin Hilmi'nin Divan'ı, Münşeat'ı ile beraber 1877(1293) yılında Trabzon Vilayeti Matbaasında basılmıştır. Tamamı 288 sayfa olan eserin ilk 160 sayfası manzum, 128 sayfası ise nesirdir.[61] Eserin sonunda bir de hata-sevap cetveli bulunmaktadır. Matbu olan divanı bir münâcât, iki na't, otuz üç kaside, 105 gazel, üç tahmis, bir muhammes ile 125 beyitlik, Canik mutasarrıfı[62] Rıza Efendi'nin gerçekleştirdiği ıslahatı anlatan "Islahnâme-i Canik" isimli manzume kasidelere bağlı olarak 6 gazel, aynı biçimde Tarihler başlığı ile verilen bölümde de 4 kaside yer alır. Ayrıca, 4 tahmis, 1 muhammes; 152 tarih, 102 gazel, 11 Rubâî, 106 müfredat, 35 mısra ve 3 şarkı yer almaktadır.[63] Ayrıca tarih manzumelerinin yer aldığı "Tevârih", "Rubâiyyat", "Beyitler", "Mısrâât", iki marş olmak üzere dört güfteden ibaret "Şarkiyyât" adlı bölümlerden meydana gelir. Emin Hilmi Efendi birtakım gazel ve kasidelerini dönemin tanınmış şairleriyle ortak yazmıştır. Divan'da Trabzon'da görev yapmış olan 15 vali ile ilgili kasideler yer almaktadır. [64]

1.3.2. Münşeât

Emin Hilmi'nin çeşitli sebeplerle yazdığı mektup ve resmi yazıların yer aldığı eseridir. 124 sayfa olan eser divanı ile birlikte basılmıştır. Büyük bir zata hediye edilen iki tavus kuşu nedeniyle çeşitli kuş adlarına yer verilerek yazılan bir ariza, bir müezzinin yazdığı tebriğe cevap için müezzinlikle ilgili sözcükler kullanılarak yazılmış mektup ve Bahriye Nezareti'ne nazir olarak atanan bir kişiye denizcilikle ilgili terimler kullanılarak yazılmış iki tebrikten meydana gelir. [65]

---

[61] Muhammed Duman, *Trabzonlu Emin Hilmi, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanının Metni*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2010.
[62] Bir vilâyete bağlı sancakların birini idare eden mülkiye memuru.
[63] İ. Hakkı Aksoy, *Trabzonlu Emin Hilminin Müşterek Şiirleri*, https://dergipark.org.ter (Son Erişim Tarihi: 4. 11. 2019).
[64] Mustafa Uzun, *age.*, *s.* 115.
[65] Ahmed Hilmi İmamoğlu, *age.*, *s.* 30.

1.3.3. Pâresiz Kasidesi Şerhi

Trabzonlu şair Âgâh Osman Paşa'ya ait olan "Pâresiz" redifli kasidesinin Ziya Paşa'nın ünlü Zafernâme'si tarzında yazılmış şerhidir. Vefatından sonra oğlu İlyas Sâmi Bey tarafından İstanbul'da 1325 yılında yayımlanmıştır.[66]

1.3.4. Muhâkeme-i Ye's ü Emel

Münazara tarzında kaleme alınmış olan nasihat türündeki tasavvufi felsefik küçük hacimli mensur bir eserdir. Eserin ilk baskısı M.1867/H.1284 yılında Tasvir-i Efkâr Matbaasında Cemâziye'l-Âhir[67] ayında İstanbul'da yapılmıştır. Gördüğü büyük ilgiden dolayı ikinci defa 1868(H.1285) yılında Rusçuk'ta Tuna Vilayeti Matbaasında basılmıştır. Eserin yazma nüshası yoktur sadece matbu nüshası mevcuttur. Kitabın basım tarihi ile ilgili bilgi eserde şu cümleyle yer almaktadır:

"Taṣvīr-i Efkār Maṭbaʿasında ṭabʿ olunmuşdur fī 2. Cemāẕiye'l-āḫir 1284".

Eser 81 sayfadan meydana gelir. Mensur olan eserde ara ara beyitlere, kıt'alara, ayet-i kerimelere, hadis ve kelâm-ı kibârlara yer verilmiştir. Eserde Arapça ve Farsça kelimeler ağırlıktadır.

Emin Hilmi'nin basılmayan diğer eserleri şunlardır:

1. İstiğfarnâme-i Hilmî
2. Muhâkeme-i İdbâr ve İkbâl
3. Mevzûn Durûb-ı Emsâl
4. Kasîde-i Kur'âniye

Emin Hilmi Efendi'nin son eserini vefatından bir gün önce tamamlamış olduğu II. Abdülhamid hakkındaki kasidedir.[68]

---

[66] Ahmed Hilmi İmamoğlu, *age.*, *s.* 30.
[67] Arabî ayların altıncısıdır.
[68] Mustafa Uzun, *age.*, *s.* 115.

İKİNCİ BÖLÜM

2. MUHAKEME-İ YE'S Ü EMEL

1.4. Dil ve Üslup Özellikleri

Muhakeme-i Ye's ü Emel eseri nesir türünde yazılmış bir eserdir.

Nesir sözlükte "dağıtmak, sözü çoğaltmak" anlamında mastar ve "nazım dışında düzenlenmiş söz" anlamında isimdir. Nazımın karşıtıdır. [69] Daha geniş bir şekilde tanımlamak gerekirse nesir; "herhangi bir duygu, düşünce, olay vb. şeylerin, dilin tabi yapısına, gramer kaidelerine uygun bir biçimde ve düz cümleler halinde yazılı ve sözlü olarak ifadesi" dir.[70]

Tanımlardan yola çıkarak Muhekeme-i Ye's ü Emel eserinin üslûp bakımından süslü nesir (inşâ) özelliklerini taşıdığını söyleyebiliriz.

a) Süslü nesrin, eser içerisindeki kullanımıyla ilgili bazı örnekler; *"...maḳāl ü ẕerīʿa-i ḳīl ü ḳāl ederek emele ḥarf-endāzliğa āġāz ile cümle-i mekrūhāt ṭavīletü't-eẕyāl ü seyyiʾāt ü ḫamiyyetü'n-netāyicini yegān yegān naḳl ü beyān..."* [4], *"... iḫtiyār-ı meslek iktifā ile ẕerreten min'el-aḫṭār ü ḳaṭre-i min'el-emṭār ḳabīlinden olarak ..."* [9], *"...umūr-ı ümem muʿaṭṭal vüdād ü sited kār-ḫāne-i ālem-i muḫtel olarak bender-i cihān maẓhar-ı yebāb ü māʾil semt-i türāb olur beter ü esbāb niẓām-ı dünyā kesb-i ḥāl-i ḫarāb eder gider..."* [21].

Anlam akışına uygun olarak konuşmaya, anlamaya, akla dâir lafızlara eser içerisinde sıkça yer verilmiştir.

b) Bu lafızlara dair bazı örnekler: teẕkīr [2], ẕihin [2], [5], maḳāl [2], [4], [7], [66], kelām [3], [21], [56],eẕhān [3], ḫoş-elḥām [6], herze-gū [7], aʿlem [7], beyān [5], [9], [28], [32], [36], [39], [55], ṭaʿn [14], ẕikr [13], [16], [17], [23], [31],[36], [45], iṭâle-i lisān [21], iḳrār [21], ḥākī [30], naḳl [31], ṣamt [43], serd [45], nuṭḳ [45], [57], nükte-gū [60], ḫāme [59].

Eserde sanatlı ifadelerin yanı sıra, günümüzde de sıklıkla kullandığımız atasözleri ve deyimler de yer almaktadır. Bu atasözü ve deyimlere çalışmada ayrı bir başlık altında detaylıca yer verdiğinden dolayı tekrara düşmemek için burada yer verilmemiştir.

---

[69] İsmail Durmuş, "Nesir", *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* TDV yay., *İst.* 2007, C 33, *s.* 6.
[70] https://turkedebiyati.org (Son Erişim Tarihi: 1. 5. 2020).

Eserde Türkçe kelimelerin yanında Arapça ve Farsça kelimelerin yaygın olarak kullanıldığını da görürüz. Eserde anlamı daha zenginleştirmek için Arapça ve Farsça sözcüklerle oluşturulmuş tamlamalara, zarflara, cümlelere yer verilmiştir.

c) Eserin içerisinde yer alan Arapça ve Farsça sözcüklerle oluşturulmuş tamlamalara, zarflara, cümlelere bazı örnekler; ḫôd-be-ḫôd [7], irżā-i ṭarafeyn [6], rūşenī-i rūz [8], mine'l-bāb ile'l-miḥrāb [8], baṭnen baʿde baṭnin [10], zerreten min'el-aḫṭār ü ḳaṭre-i min'el-emṭār[71] [9], neʿūẕü-billāh [13], īhām-ı ḳabīḥ [22], şām u seher [23], ṭamaʿ-i ḫām [25], Allahü aʿlem [30], ke'en-lem-yekün [41], naḳīr u ḳıṭmīr [49], mā naḥnü fîh [55], meh-mā-emken [58], aḍġās ü aḥlām[68], Allahü aʿlem [30], güft u gū [37], helümme cerrā [41], naḳūr u ḳıṭmīr [49], āḳıbetü'l-emr [51], aḍġās ü aḥlām [66], ḫāh nā ḫāh [68].

Türkçe kelimeler daha çok fiillerin kullanımında yer alırken Arapça ve Farsça kelimeler daha çok isim ve isim soylu kelimelerin kullanımında yer alır.

d) Eserde yer alan isim ve isim soylu kelimelere bazı örnekler: māḳāl [2], [4], [7], [66], 'abd [2], İlāhiyye [10], sipāş [2], [79], şeref [5], [9], [29], [75], ẕihin [2], [5], [66], kelimāt [4], [7].

e) Eserde yer alan Fiillere bazı örnekler: bul-[4], [8], [28], eyle-[4], [9], [13], [17], [77], ol-[5], [6], [10], [23], et-[5], [14], [15], [26], [39], [74], ver-[20], [39], [72], gör-[16], [69].

Eserde anlamı daha zenginleştirmek ve önceki anlamı daha da keskinleştirebilmek için, ikilemeler, zıt anlamlı kelimeler, eş anlamlı kelimeler anlamı bozmayacak şekilde kullanılmaktadır.

f) Eserde geçen ikilemeler: gün-ā-gün (güne-güne) [3], [23], [34], [37], [41], yegān yegān [4], vücūh vücūh [5], kef kef [8], dürlü dürlü [29], [44], cā-be-cā [54], [61], nice nice [55], bütün bütün [58], çān çān [69].

g) Eserde geçen zıt anlamlı kelimelere bazı örnekler: ye's ü emel [1], pīr u bernā [9], şāh u gedā [9], şeyḫ ü şāb [23], bū'd ü nebūd [76].

h) Eserde geçen eş anlamlı kelimeler: yād ü teẕkār [3], naḳıl ü beyān [4], ġayıẓ ü ġaraż [4], iskāt ü ilzām [5], beyān ve tefhim [5], ḥıfẓ ü ez-ber [23], ḫāhiş ü ārzū [9], arż ve inhā [15], [39], şübhe ve şek [16], [76], nūş-i mey [22], āl ü ıyāl [25], ḥużūr ve rāḥat

[71] Tehlikeli bir nokta ve yağmur damlalarından bir tane.

[28], ṭaʿn ü teşnīʿ [32], şamt ü sükūt [32], ḳillet ü fıḳdān [36], cehl ü nā-danī [37], melāl ü melül [41], ḥumḳ ü belāhet [43], tabaṣbuṣ ü müdāhane [44], kīn ü ḫuṣūmet [47], pend ü naṣīḥat [50], ḫor ve ẕelīl [53], ḥumḳ ü belāhet [54], lāzım ü melzūm [56], ḥırṣ ü ṭamaʿa [58],

Eserde süslü nesrin gereği olarak secili kullanımlara çok fazla yer verildiği görülmektedir.

Seci (İç Kâfiye): Sözlükte sec‘ “güvercin, kumru gibi kuşların aynı sesleri tekrarlayarak ötmesi, iki şeyin doğrulup düzgünleştirerek birbirine denk ve benzer hale gelmesi” manalarına gelir. Terim olarak “daha çok nesir halindeki nesirlerde ifade bölümlerinin sonlarının aynı kafiye veya aynı vezinde ya da her ikisinde aynı olması” diye tanımlanır. Nesirde seci şiirdeki kafiyeye tekabül eder. [72]

i) Eserde yer alan bazı seci örnekleri: “...ḳīl ü ḳāl ederek emele ḥarf-endāzliğa āġāz ile cümle-i mekrūhāt ṭavīletü’t-eẕyāl ü seyyiʾāt ü ḫamiyyetü’n-netāyicini...” [4], “...yālnız bir ikisiniñ bi-ḥasebi’l-i ḳtidār beyān ve iḫṭārına tehzīz-i yerāʿa-i ibtidār ederim şöyle ki...” [9], “...şeref-i şiʿār olacağı müstaġnī-i ifāde-i aḳlāmdır meder-i vehim maʿlūm āmmedir ki benim tekmīl-i enfās-ı ḥāyat ile maʿdūm olmaklığım...” [20], “...kār-ḫāne-i ālem-i muḫtel olarak bender-i cihān maẓhar-ı yebāb ü māʾil semt-i türāb olur...” [21], “...beyān ü taḥkīye kılındığı gibice olması rehīn-i derece-i taṣdīḳ ve tecrübe-gerde-i aṣḥâb-ı taḥḳīḳ olduğundan...” [29], “...çehre-nümā-yı taḥaddüs ü eẕyāl münāzaʿāt-ı ḥamiyyet’ül-ḥālātıñ miyān-bend-i teşebbüs olmasına meydān...” [49], “...muġliman olduğu tecrübe-gerde-i baʿżı kesān ü mürtekib olduğu şu illeti ki meʾbūniyetden ibâretdir gergi gibi meşhūr cihān iken buna ḫılāf u vāḳıʿ olarak...” [61], “...sebeb ü ḥikmeti ḥakīm nabż-āşnā-yı umūr olan efendīlerimiziñ taḥḳīḳ buyuracakları mevādden olmağa bizce iḫṭar-ı icmālinde ḳuṣūr olunmamıştır...” [70], “...beyn’en-nās memdūḥ ü yeʾsiñ ṣaffet nā-muʿtebere-i beṭāletle muttaṣıf olmasından dolayı meẕmūm ü maḳdūḥ olması baḥsinde...” [78].

1.5. Muhtevası

Emin Hilmi, Muhakeme-i Ye’s ü Emel eserini münâzaranın ruhuna göre kaleme almıştır. Eserde ayetlerle, hadislerle, kelâm-ı kibârlarla, halk söyleyişleriyle hem

[72] İsmail Durmuş, “Seci”, *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* TDV yay., *İst.* 2009, C 36, *s.* 273.

anlatım canlı tutulmuş hem de içerik zenginleştirilmiştir. Eserin üslubuna baktığımızda Emin Hilmi'nin mizacına dair işaretler bulabiliriz. Eser diğer münâzara türlerinden farklı olarak iki zıt karakterin soru cevap şeklinde kaleme alınmamıştır. Tamamen nasihat türünde yazılmış bir eserdir. Emin Hilmi, yaşadığı dönemdeki kişilerden, karşılaştığı olaylardan, kendi hayatından ve tecrübelerinden yola çıkarak emel ve ümidi karşılaştırmıştır. Emin Hilmi, eserde kendi beyitlerinin yanında çağdaşı olan şairlerin beyitlerine yer verir ve beyitlerin açıklamasını yapar. Muhakeme-i Ye's ü Emel Tasavvufi bir eser olması sebebiyle eserde birçok dini kavramlara yer verilmiştir.

Muhakame-i Ye's ü Emel kahramanları cansız varlıklar olan münâzaradır. Eserde olay ve zaman kronolojik şekilde verilmemiştir. Eserde düzenli bir olay örgüsü yoktur. Müellif bazen kendi hayatından örnekler vermiş, bazen de dini şahsiyetlerin kıssalarını anlatarak ve hayat tecrübelerinden yola çıkarak öğütler vermiştir. Eserde vermek istediği konuyu hikâye tarzında anlatmıştır ve anlattığı konuya parantez içinde verdiği kelâm-ı kibârları, ayetleri, hadis-i şerifleri delil olarak göstermiştir.

Eser ilk olarak Allah'a ve Peygamber'e hamd u sena ile başlar. Emin Hilmi, mukaddime bölümünden sonra asıl konuya girerek ümit ve ümitsizliğin karşılaştırmaya başlar. Daha sonra anlatmak istediği konuya geçer. Zıtlıkların yaratılıştan geldiğini ümit ve ümitsizliğin de tabiatımızdan kaynaklanan ve eskiden beri devam eden bir tartışma olduğunu dile getirerek konuya girer. Ümitsizliğin küfür olduğu, sıkıntıların insanlar için olduğu ve dünyanın insanlar için bir imtihan yeri olduğu, bu sıkıntıların bir gün geçeceği aşağıda ki beyitle anlatır:

İnsāndır memer vuḳūʿāt-ı nīk ü bed

Ṣabret kemāl-ı miḥnete īn nīz begüzered [3]

Fir'avun, Nemrud, Karun kıssalarına yer vererek gurur ve kibre kapılanların helak olacağını dile getirir. Dünya nimetlerinin insanı kibre götürdüğü anlatılır. Allah'a karşı kibir taslayanların helak olacağını son anda yaptıkları tövbenin onlara fayda vermeyeceği *"Şeyta'nın pişmanlığı ona fayda vermeyen pişmanlıktır"* [51] sözüyle anlatılır. Allah'a karşı gelerek ilahlık taslayan Nemrud'un ölümüne küçük bir sivrisineğin neden olduğu, eserde şu sözlerle dile getirilir:

"*Nemrūd dedikleri merdūduñ daḫı bu daʿvā-yı faside vü efkār-ı kāsideye tāhib olmasından nāşī bir biʿūża-i żaʿīfınıñ vāsıṭa-i taʿẕibiyle başını taşa kaşa evirerek el-nihāye derece-i ayātından teker meker suḳūṭ ile saḳr-maḳar olun gitmişdir"* [52]

Hz. Âdem'in cennetten kovulmasından da bahseden Emin Hilmi, tövbe edenlerin ise Hz. Âdem gibi affedileceğini dile getirir. Bu sözünü de *"Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin"*[73] [63] ayet-i kerimesi ve *"Allah her şeye kadirdir"* cümlesi ile destekler. Ümidin ilk insan olan Hz. Âdem'den günümüze kadar peygamberler vasıtasıyla gelen miras olduğu dile getirilir. Ne kadar zorluk yaşasak da halimiz için Allah'a hamd etmemiz gerektiği anlatılır.

İnsanı ümitsizliğe düşüren şeyin şeytanın vesveseleri ve insanoğlunun kanaatsizliği olduğunu dile getiren Emin Hilmi, kanaatin tükenmez hazine olduğunu ve çok şey isteyenin bir o kadar çok şey kaybedeceğini söyler. Ayrıca ümitsizliğe düşmektense çalışılması gerektiğini dile getirir. Her zorluktan sonra mutlaka bir kolaylık olduğu bunun için insanın sabretmesi gerektiği anlatılır. Tembel insanın ümitsizliğe düşeceğini *"Ümit kesmek iki rahatlıktan birisidir"* [42], [75] sözleriyle dile getirir.

İnsanda iki zıt şeyin bir arada olamayacağını, marifetin ise batılı doğrudan ayırmak olduğunu söyler. İnsanın temelinde iki huy olduğunu bunlardan birinin hırs birinin de emel olduğunu söyleyen Emin Hilmi, Allah inancı olan insanın asla ümitsizliğe kapılmayacağını söyler.

Dünyaya talip olunmaması gerektiğini, esas olanın Allah sevgisi olduğunu dile getirilen eserde, sabredilmesi gerektiğini Allah'ın her zorluktan sonra kolaylık geldiğini ve Allah'ın asla kimseye haksızlık yapmadığını *"Açık bir haksızlığa Allah razı olur mu?"* [39] sözüyle dile getirir.

İnsanın dilini koruması gerektiği, hiçbir şeyi düşünmeden konuşmaması gerektiği *"İnsanın kurtuluşu dilin korunmasıdır"* [43] cümlesi ile anlatılır. Dedikoducunun Allah'ın nezdinde ve insanların karşısında hiçbir değerlerinin olmadığı dile getirilir.

Emin Hilmi eserde kendi hayatıyla ilgili verdiği bilgilerde hangi görevlerde bulunduğunu, bu görevler sırasında ne zorluklarla karşılaştığını, ne kadar ücret aldığını da anlatır. Eğitimini Dayısından aldığını söyleyen Emin Hilmi eğitimi sırasında

[73] Zümer, 53.

babasının vefat ettiğini bu sebepten dolayı eğitimine bir süre ara verdiğini *"Her şey için engeller vardır, ilmin ise engelleri çoktur"* [12] cümlesi ile anlatır. Yine eserde çok zor bir iş yapmasına rağmen, çok az maaş aldığını ve işini düzgün yaptığından da bahseder. Eserin sonunda Allah'a hamd ü senadan sonra, kendisinin şiir ve inşada mahir biri olduğunu dile getiren Hilmi, bu anlattıklarında haklı olduğunu söyleyerek eseri sonlandırır.

1.6. Eserde Yer Alan Ayet ve Hadisler

1.6.1. Ayetler

فاصلحوا بين ا خويكم : "Kardeşlerinizle aranızı düzeltin." [74] [5]

فا ما بنعمة ربك فحدث: "O halde Rabbinin lütuflarını şükranla an." [75] [8]

ار جعى الى ربك: "Rabbine dön." [76] [11]

من جاء با لحسنة فله عشر امثا لها : "Kim bir iyilik yaparsa, ona on katı vardır." [77] [16]

لا يخلف الميعاد : "Va'dinden dönmez." [78] [16]

فازلهماالشيطان : "Derken şeytan ayaklarını kaydırdı." [79] [30]

ربناانزل علينامائده: "Rabbimiz bizim üzerimize bir sonra indirdi." [80] [36]

هل جزاء الاحسا الا الا حسان : "İyiliğin karşılığı, yalnız iyiliktir." [81] [38]

خلقتنى من نار و خلقته من طين: "Beni ateşten yarattın onu çamurdan yarattın." [82] [51]

ان فر عون لعلى فى الا رض :"Şüphe yok ki, Firavun yeryüzünde büyüklük taslamıştı." [83] [52]

خسر الدنيا والا خره : "O dünyayı da kaybetmiştir ahireti de." [84] [53]

اولئك كا لا نعام : "İşte bunlar hayvanlar gibi." [85] [54]

انا وجد نا آبا ئنا : "Biz babalarımızı bulduk." [86] [54]

---

[74] Hucurat, 10.
[75] Duha, 11.
[76] Fecr, 28.
[77] En'âm, 160.
[78] Âl-i İmrân, 9.
[79] Bakara, 36.
[80] Maʾide, 114.
[81] Rahman, 60.
[82] Sâd, 76. ve A'râf, 12.
[83] Kasas, 4.
[84] Hac, 11.
[85] A'râf, 179.
[86] Zuhruf, 22.

لاتقنطومن رحمةالله : “Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin.” [87] [63]

لايسئل عمايفعل : “O, yaptığından dolayı sorgulanamaz.” [88] [71]

1.6.2. Hadisler

الد ال على الخير كفاعله: “Hayra vesile olan, hayır yapan gibidir.” [89] [20]

حب الشئ يعمى و يصم: “Bir şeyi sevmek kör ve sağır eder.” [90] [26]

تموتون كما تغيشون : “Nasıl yaşarsan öyle ölürsün.” [91] [27]

لاراحة فى الدنيا : “Dünyada rahat yoktur.” [92] [28]

وخذواالعلم من افواه الرجال: “İlmi erkeklerin ağzından alın. (Yani insanlardan alınız).” [93] [30]

العظمة والكبرياء ردائى وازارى فمن نازعنى فى شىء منهما قذفته فى النار : “Büyüklük benim gömleğim, ululuk da benim etekliğimdir. Kim bunlardan birinde benimle yarışmaya yeltenirse onu ateşe atarım.” [94] [51]

من توضع رفعه الله ومن تكبر و ضعه الله: “Tevâzû sahibi olan kimseyi Allah yüceltir; kibirli kimseyi ise alçaltır.” [95] [53]

خيرالامواوسطها : “İşlerin en hayırlısı orta olandır.” [96] [57]

1.7. Eserde Yer Alan Dini Kavramlar

Eserde çokça yer alan dini tasavvufi kavramlara genellikle manevî bir ortam sağlamak için yer verilmiştir. Bu kavramlara kıssaların anlatıldığı, ayet ve hadislerin geçtiği yerlerde sıkça rastlanır.

Eserde yer alan dini kavramlara örnekler: sipāş [2], [79], Ḳadīr [2], ṣalāt [2], Cenāb [2], Resūl [2], [30], Rabb [2], [16], tilāvet [3], ümem [3b], [21], Ayet-i Kerime [5], ṣamedāniyye [5], [16], [51], sübḥāniyye [8], ilāhiyye [10], Firdevs [10], Dār-ı dünyā [10], Enbiyā [10], Muhammedī [10], Âlem-i şehādet [10], Dehr [10], silsiletü’z-

[87] Zumer, 53.
[88] Enbiya, 23.
[89] Tirmizî, İlm, 14.
[90] Müsned, 36/24, Ebu Davud, Edeb, 125.
[91] Münâvî, Feyzü’l-Kadîr, 5/663.
[92] İbn Hanbel, Zühd, 128.
[93] Yusuf b. Abdurrahman el-Mizzi, 10/336.
[94] İbni Macce, Zuhd(4174): Ahmed b. Hanbel 11,284, 376.414.427, 442. VI. 19.
[95] İbni Macce, Zühd, 16.
[96] Keşfü’l Hafa, 2/391.

ẕeheb[10], īşān [11], Salavat [11], Cenāb Ḳayyūm [11], furḳānī [11], nebeviyye [11], ulūm-i āliye [11], Allah-u Te'ālā, [15], Rabb [16], ḥamd [20], ḥamdele [26], [31], Cenāb-ı Ḥaḳḳ [31], tefāsīr [31], Fātiha [45], Yā-sīn [46], āḫiret [27], sevāb [27], āyāt [30], rabbāniyye [30], duʿā [36], İslamiyet [37], müslimāt [38], [45], Allah [40], şemāʾil-i şerīfe [42], Hadis [43], saḳar-maḳar [47], [52], cehennem [48], Bakara [48], Rabbü'l-ālemīn [49], Siyer [53], uḫreviyye [53], Rabbü'l-erbāb [57], vaḥiy [65], mahkeme-i kübrā [69], Yahūdī [71], Hristiyan [71], Sūre [76].

1.8. Eserde Yer Alan Kişiler ve Tipler

1.8.1. Kişiler

Eser içerisinde yer alan tarihi ve edebî şahsiyetlerin birçoğu Emin Hilmi ile çağdaş olan kişilerdir. Bu kişilerin devletin hangi kademelerinde görev yaptıkları hakkında kısa bilgiler verilir. Bazı edebî şahsiyetlerin dönemin tanınmış şairleri olduğunu dile getirerek beyitlerine de yer verir.

Besim Paşa: Eserde Besim Paşa'nın vefat ettiğine ve eski vali olduğuna dair bilgi yer alır. Hayatına dair başka bilgilere ulaşılamamıştır. [14]

Câzim Efendi (ö. 1286/1869-70): Tam adı Çukurzâde Câzim Efendi'dir. İstanbul'da dünyaya gelmiştir. 1286/1851-1852 yıllarında Erzurum Defterdarlığı yapmıştır. Bir eseri olup olmadığı konusunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat bazı kaynaklar Câzim'in birçok şiiri olduğunu söyler.[97] Eserde Cazim efendi'nin Trabzon'un eski defter-dârı ve tanınmış bir şair olduğundan bahsedilir. Vefat etmiş olduğu dile getirilerek beytine yer verilir. [4]

Cemaleddin Paşa: Eserde Devletlü Cemaleddin Paşa diye bahsedilen kişinin 1848-1919 yıllarında yaşamış Osmanlı şeyhülislâmı Hâlid Efendizâde Cemaleddin Efendi olabileceği söylenebilir. Eserde Osmanlı Devleti'nde görev yaptığı belirtilmiştir. [15].

Esad Muhlis Paşa (d.1780-ö.1850): Ankara Ayaş'ta dünyaya gelen Muhlis Paşa Osmanlı dönemi valisi, şair ve hattat'tır. Şiirlerinde "Muhlis" mahlasını kullanmıştır. Erzurum valiliği yapmıştır. Sayı bakımından çok fazla olmayan manzumelerinin

[97] Yunus Kaplan, "Çukadarzâde Câzim Efendi", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü,* www.turkedebiyetiisimlersozlugu.com (Son Erişim Tarihi: 24.09.2019).

vefatından sonra Dîvançe-i Es'ad diye baskısı yapılmıştır.[98] Eserde övülen bir vezir ve değerli bir edip olduğundan bahsedilir. Vefat etmiş olduğu dile getirilerek beytine yer verilir. [18], [53].

Fuat Kâmil Paşa: (d.1815- ö.1869): Osmanlı devlet adamıdır. Asıl adı Mehmet Fuat'tır. İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Babası Keçeçizade İzzet Molla'dır. İlim yolunda ilerlemek amacıyla Arapçayı ve Farsçayı öğrenmiştir. Fakat babası Sivas'a sürülünce Mekteb-i Tıbbiyye'ye girmiştir. İki yıl başkâtip olarak Londra'ya gitmiştir. Tedavi olmak üzere gittiği Bursa'da Cevdet Efendi ile birlikte Kavâid-i Osmaniye layihasını kaleme almıştır. Tanzinat Döneminin önemli şahsiyetlerinden biridir. Fuad Paşa'nın gazellerine, kıtalarına, ciddi veya hezl-amiz bazı nazirelerine dağınık şekilde rastlanır.[99] Eserde Fuat Kâmil Paşa'dan "übbehetlü devletlü" olarak bahsedilir. Eserde Fuat Kamil Paşa ile ilgili şü sözler yer alır: "*…mā-ṣadaḳ şān-ı kāmilü'l-iḥsān dāverīleri olan übbehetlü devletlü Yusuf Kamil Paşa Ḥażretleri'niñ riyāset-i celīleriyle maġbūṭ-ı ezmān sābıḳa vu lāhiḳadır…"* [19]

Gazâlî: Emin Hilmi'nin eserinde "üstat" diye bahsettiği kişinin hangi Gazali olduğuna dair herhangi bir bilgi edinemedik. Fakat Emin Hilmi'nin münâzara yazarı olduğundan yola çıkarsak adı geçen kendisi gibi münâzara müellifi olan Gazali Deli Birader olabileceği tahmin edilebilir. [12]

Hâc Pîr Mehmed el-Nazif Efendi: Emin Hilmi'nin dayısı ve hocasıdır. Emin Hilmi ilk tahsilini dayısından almıştır. Nazif Efendi'nin doğum ve ölüm tarihlerine dair elimizde bir bilgi yoktur. Fakat mezarının İstanbul'da olduğu bilinmektedir. Emin Hilmi eserinde dayısından şöyle bahseder; *"...faẕīletlü el-Ḥāc Pīr Mehmed el-Nazif Efendi Zade Umre Ḥażretleri'niñ meclis-i neẓāfet-i enīs pīr-ânelerinde ḥāżır bulunarak aliyy ḳadirü't-ṭāḳa taḥṣīl-i ulūma ṣārif gūşiş-i bī-mīsāl ü dil-bestan …"* [12]

Hacı Ali Paşa: Emin Hilmi'nin Hacı Ali diye bahsettiği kişinin Canikî Hacı Ali Paşa mı yoksa Osmanlı sadrazamı Ali Paşa mı olduğuna dair elimizde kesin bilgi yoktur. Fakat Emin Hilmi, eserinde Gümüşhane kaymakamı ve Trabzon valisi olarak bahsettiği kişinin 1777 yılında Trabzon valisi Canikli Hasan Ali Paşa olabileceğini düşünüyoruz.

---

[98] Kâmil Şahin, Hüsrev Subaşı, "Esad Muhlis Paşa", Türkiye *Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* TDV *Yay., İst.* 1995, *C* 11, *s.* 350.

[99] Orhan F. Köprülü, "Fuat Paşa Keçizade", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV *Yay., İst.* 1996, *C* 13, *s.* 202-205.

Canikli Hasan Ali Paşa İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Canikli Hasan Ali Paşa ailesinin kurucusudur.[100] Eserde eski Gümüşhane kaymakamı ve Trabzon valisi olduğu dile getirilir. [31]

Hâcı Ârif Ağa (d.? - ö.1268/ 1851-52) Emin Hilmi'nin babasıdır. Kabri Trabzon Şehir Mezarlığındadır. Trabzon'un tanınmış ailelerinden olduğu bilinen Hâcı Ârif Ağa'nın hayatı hakkında çok azla bilgi yoktur. Emn Hilmi eserinde babasından şöyle bahseder: *"...şiʿir ve inşāda zānū-zen riḥāle-i iştiġāl eden pederleri mūmā-ileyhiñ (ربك الى جعى ار) kelām-ı muʿacciz niẓāmini zīb ṣımāḫ-ı inḳıyād ü imtisāl ile terk-i ḥayāt müsteʿār ü āfiyet ü irtiḥāl-i dār-ı raḥmet eylediği ṣırada (وللعلم نع شى ما لكل موانع) esbāb-ı māniʿası araz-ı çehre-i vücūd etmesiyle biż-żārūre taʿṭīl-i ders ederek..."* [12]

Hacî Kâdîoğlu Mustafa: Hayatı hakkında herhangi bilgi yoktur. Eserde Hacî Kâdîoğlu Mustafa ile ilgili şu sözler yer alır: *"...en sonra kendülerini bilmez ve düzdükleri fesād luġazınıñ maġzā farḳ etmez takımdan Trabzoni Hacī Kādīoğlu Mustafa ile oraya tābiʿ Görele ḳażası ṣandıḳkārı ve artan nā mekmeneler altışar ittiḥāẕ edilerek vāsıṭalarıyla ḥaḳ ācizānemde verdirilen lāyiḥa..."* [67]

Hasan Ali Efendi (d.1827-ö.1895): Devlet adamı ve bürokrat olan Hasan Ali Efendi Giresun/Görele doğumludur. Babası tanınmış âlimlerden Ömer Efendi'nin oğludur. Posta ve Telgraf Nazırlığı yapmıştır. Yeni Cami Postanesini ve telgraf fabrikasını kurmuştur.[101] [32], [38], [59], [68]

Hasan Tahsin Efendi (d.1811-ö.1881): Osmanlı astronomi bilgini, eğitimcisi ve düşünürüdür. Hoca Tahsin olarak tanınır. Kırk yaşına kadar nerelerde bulunduğuna, ne gibi vazifeler aldığına dair herhangi bir bilgiye rastlanmaz. Medrese eğitimini İstanbul'da tamamladıktan sonra pozitif bilimler alanında eğitim görmek için ve Paris'teki Mekteb-i Osmanî adlı kurumda görev yapmak için Paris'e gönderilmiştir. Tutulduğu verem hastalığı sonucu vefat etmiştir. Hasan Tahsin'in çağdaşlarının makam ve unvanlarla dolu hal tercümelerine nispetle hayli fakir kalan hal tercümesi için Şemseddin Sami "çok sade" demek ihtiyacını duymuştur. Hasan Tahsi'nin en önemli manzumeleri ilhamını ilimden alan felsefi şiirlerdir.[102] [60]

---

[100] Özcan Mert, "Canikli Hacı Ali Paşa Ailesi", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* TDV *Yay., İst.* 1993, *C* 7, *s.* 151.

[101] http://www.biyografya.com (Son Erişim Tarihi: 11.12.2019).

[102] Ömer Faruk Akün, "Hoca Tahsin", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* TDV *Yay., İst.* 1998, *C* 18, *s.* 198-206.

İbni Sîrîn (ö.729): Doğum yılı tam belli değildir. Basra'da dünyaya gelmiştir. Rüya tabirleriyle tanınan fıkıh ve hadis âlimidir. "İmam, hâfız" gibi unvanlarla anılır. İlk zamanlarda muhaddis ve fakih olarak tanınırken sonraki yüzyıllarda ilk rüya tabircilerinden biri olarak tanınır.[103] Emin Hilmi de Muhakeme-i Ye's ü Emel eserinde İbni Sîrîn'den rüya tabircisi olarak bahseder. [66]

İmam Ağa: Hayatıyla ilgili elimizde herhangi bir bilgi bulunmayan İmam Ağa'nın eserde eski Trabzon nüfus nazırı olduğu dile getirilir. Eserde İmam Ağa ile ilgili şu sözler yer alır: *"...nādire-i zamāndan mezkūr Trabzon nüfus nāẓırı eski olub ṭay-i defter ḥayāt itmiş olan İmam Ağa'nıñ bir aralık nişāne-i gülle atılırken topçu żābiṭānna topuñ boş ḥālde boş olsun fevḳe demesi gibi bende vaʿad-ı mezkūre iʿtimād ederek..."* [14]

İsmâil İsmet (ö.1884): Asıl ismi İsmail İsmet Efendi'dir. Kemalpaşa Mahallesi imamı Konyalı Ali Efendi'nin oğludur. Doğum yeri ve tarihi belli değildir. 1850-1851 yıllarında Trabzon Eyaleti Tahrirat Kitabevine atanmıştır. Mahir bir şair ve münşi olduğu söylense de İsmail İsmet'ten günümüze çok az şey ulaşmıştır.[104] [80]

İzzet Paşa: Kim olduğuna dair kesin bilgi edinemediğimiz İzzet Paşa ile ilgili Emin Hilmi eserinde "devletlü" diye bahseder. Eserde yer alan *"Ḳuvve-i ṭāliʿe bak istemez istiʾdādı"* [105] sözünden yola çıkarak bu kişinin divan şairi İzzet Ali Paşa olabileceği tahmin edilmektedir. [15]

Mehmed Emin Ali Paşa (d.1814-ö.1871): Osmanlı sadrazamıdır. İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Âlî mahlasıyla şöhret bulmuştur. Babasının adı Ali Rıza Efendi'dir.1841 yılında Londra büyükelçiliğine getirilmiştir. Kırım Savaşı sonrası Paris'te toplanan konferansta Osmanlı Devleti'ni temsil ederek Paris Anlaşmasını imzalamıştır.[106] Muhakeme-i Ye's ü Emel eserinde "fahametlü devletlü" olarak bahsedilir. Yüksek makamda olduğu dile getirilir.[18]

Mehmed Emin Muhlis Paşa (d.1811-ö.1874): Emin Hilmi'nin eserinde Mehmed Emin Muhlis Paşa olarak bahsettiği kişinin Müftüzade Mehmed olduğunu tahmin

---

[103]Ahmet Yücel, "İbn Sîrîn", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* TDV *Yay., İst.* 1999, *C* 20, *s.* 358-359.

[104] Rıfat Kütük, "İsmail İsmet Efendi", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü,* www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com (Son Erişim Tarihi: 1.16.2020).

[105] "Talih gücüne bak istemez yeteneği", *İzzet Ali Paşa,* http://mustafakayihan.com (Son Erişim Tarihi: 1.8.2020).

[106] Kemal Beydilli, Ālî Paşa, Mehmed Emin, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* TDV *Yay., İst.* 1989, C 2, *s.* 425-426.

edilmektedir. Müftüzade Mehmed,1811 yılında İzmir'de dünyaya gelmiştir. Valiliklerde bulunmuştur. 1860 yılında Trabzon valisi olarak atanmıştır.[107] Eserde "devletlü" olarak bahsedilir. [15]

Mehmed Rüşdü Paşa (d.1811-ö.1882): Osmanlı sadrazamıdır. Sinop'a bağlı Ayancık kazasında dünyaya gelmiştir. Asıl adı Mehmed Rüşdi'dir. Babası Kayıkçı Hasan Ağa'dır. Fransızca bildiği için memuriyet kademelerinde hızla yükselmiştir. Hüsrev Paşa'nın aracılığıyla bazı askerî nizamnâmelerin Türkçeye tercümesi işleriyle meşgul olduğu için "Mütercim" lakabıyla şöhret bulmuştur. Son derece dürüst, asla rüşvet kabul etmeyen bir devlet adamıdır. 1872 yılında üçüncü defa getirildiği Adliye nâzırlığı görevinden teklif edilen rüşveti kabul etmeyip istifa etmiştir. Fakat istifası kabul edilmeyip görevinden azledilmiştir.[108] [20]

Safvet Paşa (d.1815-ö.1883): Saffet Mehmet Paşa Osmanlı devlet adamı, Hariciye nâzırı ve sadrazamıdır. İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Asıl adı Mehmed Esad'dir. 1831 yılında Mülazım olarak Dîvân-ı Hümayun Kalemi'ne girdiğinde burada kendisine Saffet mahlası verilmiştir. Babası Trabzon Sürmeneli Mehmed Hulusi Ağa'dır. Arapça, Farsça ve Fransızca öğrenmiştir. Osmanlı Devletinde dört padişahla çalışan güvenilir bir devlet adamıdır.[109] Eserde Saffet Paşa ile ilgili şu sözler yer alır; "*...devletlü Safvet Paşa Ḥażretleriyle revnaḳ-baḫş dāʾire-i azv-ı übhetdir lehü'l-ḥamdü'l-minhü müşārün-ileyhüm zā-ı dāh ömür hem ḥażarâtınıñ ḳadir-dān aṣḥāb-ı hüner ü maʿārif...*" [20]

Yusuf Kâmil Paşa (d.1808-ö.1876): Osmanlı sadrazamıdır. İyi bir eğitim almıştır. Mısır valisi Mehmed Ali Paşa'nın emrinde görev yapmıştır. Kültürlü ve seçkin devlet adamıdır. Fransız sanatçı Fenelon'un Les aventures de Telemaque adlı eserini Türkçeye çevirerek Tercüme-i Telemak adıyla 1862'de yayımlamıştır. Bu roman edebiyatımızda ilk çeviri romandır.[110] Eserde Yusuf Kâmil Paşa ile ilgili şu sözler yer alır: "*...übbehetlü devletlü Yusuf Kamil Paşa Ḥażretleri'niñ riyāset-i celīlesiyle maġbūṭ-u ezmān sābıḳa vü lāhiḳadır ve maḳām-ı neẓāret celīl-i ḫāriciyye...*" [19]

---

[107] http://beyoğlu.bel.tr (Son Erişim Tarihi: 3.1.2020).

[108] Abdullah Saydam, "Mütercim Rüştü Paşa", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* TDV *Yay., İst.* 2006, *C* 32, *s.* 202-203.

[109] Azmi Özcan, "Saffet Mehmed Esad Paşa", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* TDV *Yay., İst.* 2008, *C* 35, *s.* 467-469.

[110] Süleyman Betoğlu, "Kamil Paşa Yusuf", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* TDV *Yay., İst.* 2002, *C* 24, *s.* 283-284.

Zühdî Efendi (d.1811-ö.1875): Trabzon'da dünyaya gelmiştir. Asıl adı Mehmed Züdhî Efendi'dir. 1848 yılında Trabzon Nüfus Kalemi mukayyidi[111] olarak görev yapmıştır. 1875 yılında Trabzon'da vefat etmiş olan Zühdî Efendi'nin bir Şiir Mecmuası olduğu bilinmektedir. Zühdî Efendi'nin şiirlerinin yer aldığı Divan veya Mecmuâsı 1862 yılında yanmıştır.[112] Emin Hilmi, Zühdî Efendi'den dönemin şairi olarak bahseder ve beytine yer verir. [6]

1.8.2. Tipler

Eserde yer alan tipler Kur'an-ı Kerim'de geçen kıssalar anlatılırken geçer.

Allah: Allah lafzı eserde birçok yerde geçmektedir. Allah ismi ayetlerin yer aldığı bölümlerde ve Kur'an-ı Kerim'deki kıssalar anlatıldığı bölümlerde zikredilir. Eserde Allah lafzı çeşitli isimlerle zikredilir. Bunları şöyle sıralayabiliriz: Rabbü'l-âlemîn [49], Cenâb-ı Rab [16], Allah-u Te'âlâ, [15], Rabb [16]

Hz. Peygamber: Hz. Peygamber'in ismi birkaç yerde zikredilir. Bunlar: mukaddime ve hatime bölümünde, hadisi şeriflerin geçtiği yerlerde bahsedilir. Eserde çeşitli isimlerle zikredilir. Cenâb-ı Resûl [2], Enbiyâ [10]

Azrâil: Ölüm meleğidir. Eserde Allah'ın kendini Azrail vasıtasıyla hatırlattığı dile getirilir. Azrailin can alırken, ölüm korkusuyla sevap işleyen insanlara güzel muamele ettiği, fakat Allahtan habersiz olan kişilere ise kötü muamele ettiği anlatılır. Emin Hilmi, bu söylediklerine " تغيشون كما تموتون : Nasıl yaşarsan öyle ölürsün" hadisini de delil olarak gösterir. [27]

Ebu'l-Beşer (Hz. Âdem): Emin Hilmi, eserinde Kur'an-ı Kerim'de geçen Hz. Âdem kıssasına da yer vermiştir. Hz. Âdem'in dünyaya indirilmesinin sebebinin eşi Hz. Havva'nın şeytan tarafından kandırılması ile olduğu anlatılır. "فازلهماالشيطان: Derken şeytan ayaklarını kaydırdı" [30] ayetini de buna delil olarak gösterilir. [29]

Azâzîl (Şeyḫ-i necdî, Şeytan): Eserde Şeytan'ın Allah'a karşı gelerek Hz. Âdem'e secde etmeyi kabul etmemesi sonucu cennetten kovulması anlatılır. Hiçbir zaman affedilmeyeceği, kibri yüzünden ebedi cezaya çarptırıldığı dile getirilir. "خلقتنى من نار و خلقته من طين : Beni ateşten onu çamurdan yarattın" [51], ayeti de söylediklerine delil

[111] Mukayyid: kayda geçiren.

[112] Mehmed Arslan, "Trabzonlu Mehmed Zühdi", *Türk edebiyatı İsimler Sözlüğü,* www.turkedebiyetiisimlersozlugu.com (Son Erişim Tarihi: 24.09.2019).

olarak gösterilir. Şeytanın başına gelenlerin kibri sebebiyle meydana geldiği anlatılır. Artık pişmanlığın Şeytan'a bir faydası olmayacağı " ندم الشطان لما ينفعه الندم: Şeytanların pişmanlığı onlara fayda vermeyen pişmanlıktır" sözüyle anlatılır. [51]

İbni Selûl (ö.631): Hz. Peygamber devrinde Medine'de yaşamış münafıkların reisidir. Asıl adı Abdullah'tır. Hazrec kabilesinin reisi olup Medine'nin idaresi kendisine verilmek üzere iken Hz. Peygamber'in oraya hicretiyle bundan vaz geçilmiştir. Bedir Savaşı'ndan hemen sonra Müslüman olmuştur. Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Müslüman olmadan önce Hz. Peygamber ile karşılaştığı bir gün, edebe aykırı bazı sözler söylediği ve yakışıksız davranışlarda bulunduğu hadis kaynaklarında yer alır.[113] Emin Hilmi eserinde İbni Selül'den nifak çıkaran bayağı bir kişi olarak bahseder. Nifak çıkaran kişinin sonun da Allah'ın kahrına uğrayarak helak olacağı dile getirilir. [68]

Kârûn: Eserde zenginliğinden ve İsrailoğulları'na mensup olduğundan bahsedilir. Servetinin verdiği kibrin sonunda helak olduğu anlatılır. Kur'an-ı Kerim'de Bakara Suresinde Karun kıssaları gibi Beni İsrail'e ait kıssalara yer verildiğinden bahsedilir. [48]

Nemrûd: Bâbil'in kurucusu denilen hükümdardır. Hz. İbrahim'i ateşe attırmıştır. Bâbil Kulesi'nin Nemrûd zamanında yapıldığı söylenir. Eserde Nemrut'tan yanlış düşünceye sahip, duygusuz biri olduğu, ilahlık tasladığı için Allah'ın rahmetinden kovulmuş olduğundan da bahsedilir. Ölümüne küçük bir sivrisineğin neden olduğu ve başını taşlara vurarak öldüğü dile getirilir. Kibri yüzünden cehenneme gittiğinden bahsedilir. [52]

Fir'avun: İlahlık iddiasında bulunduğu için Hz. Musa'nın mücadele ettiği Mısır hükümdarıdır. Emin Hilmi, Fir'avun'un tabiatını şeytana benzetir. Eserde kibri yüzünden yanlış fikirlere kapıldığından ve gaflete düştüğünden bahsedilir. Buna delil olarak "ان فر عون لعلى فى الا رض : Şüphe yok ki, Firavun yeryüzünde büyüklük taslamıştır" ayeti verilir. Kızıldeniz'de boğularak öldüğü dile getirilir. Son anda yaptığı tövbenin kabul olmadığından bahsedilir. [52]

Hebenneka: Ahmaklığı ile tanınmış olan Yezid adında bir Arap. Eserde ahireti düşünmeden bu dünya için çok çalışan kişi hayvanlara ve ahmaklara benzetilir ve Hebenneka'nın yolundan giden kişi olduğundan bahsedilir. [54]

---

[113] Talat Koçyiğit, "Abdullah b. Übey b. Selûl", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* TDV *Yay., İst.* 1988, *C* 1, *s.* 139.

1.9. Eserde Yer Alan Şehirler ve Mekânlar

1.9.1. Şehirler

Şehirler Emin Hilmi'nin hayatı hakkında bilgi verirken bahsettiği, kendisinin ve eserde yer alan kişilerin görev yaptığı şehirlerdir.

Trabzon [4], [13], [14], [16], [18], [31], [31], [36], [41],[43], [47], [60], Gümüşhane [16], [31], Erzurum [17], Görele [32], [67], [69], [70], Der-Saʿādet[114] [4], [16], [40], [59].

1.9.2. Mekânlar

Eserde bir olay örgüsü olmadığı gibi belirgin bir olay mekânı da yoktur. Eserde verilen olayı veya kıssayı daha iyi tasvir edebilmek için yardımcı mekânlar kullanılmıştır.

Bu mekânları şöyle sıralayabiliriz: Elbürz[115] [5], dār-ı dünyā[116] [10], kāʾināt [10], Cebel-i Cūdī [117] [33], cihan [6], [10], [22], [24], dünya [9a], [22], ālem [4], [21], ālemeyn[118] [28], Ḳulzüm[119] [52], Ehrām[120] [52], dārü'l-bevār[121] [52], dü-cihān[122] [54].

1.10. Eserde Yer Alan Meslekler

Eserde geçen meslekler Emin Hilmi'nin kendinin yaptığı görevler ve eserinde bahsettiği kişilerin görevleridir.

Bu meslekleri şöyle sıralayabiliriz: sandık emini[123] [4], defter-dār [124] [4], meclis-i kebīr aʿżālığı [13], ṣandıḳ emāneti [125][23], nüfus nāẓırı[126] [14], vālī [14], [31], [66],

[114] İstanbul.
[115] Kafkas sıradağlarının en yükseği, hakkında türlü efsanelerin anlatıldığı Kafdağı.
[116] Bu dünya.
[117] Cudi Dağı.
[118] Dünya ve Ahiret.
[119] Kızıldeniz.
[120] Kahire'de bulunan eski bir kral mabedi.
[121] Cehennem.
[122] Dünya ve ahiret.
[123] Hükümet veznedarlığı.
[124] Bir vilayetin para işlerini idare eden kimse.
[125] Hazine mal varlığı tahsilatı, borçlanma, vezne idaresi tahsilat ve ödemelerinin cins ve miktarını gösteren bir yevmiye tutup her gün tahsilât-ödeme dengesini yapıp günlük pusulayı makama sunmak gibi çeşitli görevleri yerine getirir. Serkan Ağar, Geçmişten Günümüze Mali İdare, *TBB Dergisi*, S. 73, 2007, *s.*422
[126] 1839'dan itibaren Osmanlı Devleti'nde eyaletlerde nüfus işlerini takip eden görevli memmur.

kāʾim-maḳām [16], [31], asker [52], ṣandıḳkār[127][32], [67], [73], muḥāsebe meʾmūriyeti [32], ṣa'ir [35], vükelā[128] [40].

1.11. Eserde Yer Alan Atasözleri ve Deyimler

1.11.1. Atasözleri

[3] [129] اکررابامکر تز کر دند یج . ازایشان بچۀ شد کا شکی نام

Atarlar taşı elbette diraḫt-ı meyve-dâr üzere[130] [7]

اللیلة حبلی : (el-leyletü ḥublâ) [131] [34]

Ağlamayan çocuğa meme olmaz [56]

Baba himmet, Oğul ḫizmet [56]

Yorganına göre ayak uzatmak [58]

Dimyât'a pirince giderken evdeki bulgurdan olmak [59]

1.11.2. Deyimler

Canından bîzâr etmek [132][3]

Kellim kellim la-yenfa' [133] [5]

Abesle iştigal etmek[134] [6]

Tenezzül etmek [13]

El kiri [13]

Emek vermek [14]

Karınca kadarınca [16]

Sadakat göstermek [17]

Diş bilemek [27]

Dilim dönmek [31]

Kuş uçmaz, kolan yürümez[135] [32]

---

[127] Veznedar.
[128] Sadrazam.
[129] "Eger ile Meğer evlenmişler, çocuklarına keşke adını koymuşlar". Fars atasözü. Mahmud Toptaş, www.şifatefsiri.com (Son Erişim Tarihi: 30.12.2019).
[130] Meyve veren ağacı taşlarlar.
[131] Geceler gebedir. Arap Atasözü.
[132] Canından bezdirmek.
[133] Kendin söyle kendin dinle.
[134] Yararsız ve boş yere uğraşmak.

Sükût etmek [32]

Uzun sözün kısası [33]

Belâlar mübâreğî[136] [34]

Vakit geçurmek [34]

Yüz sûyi dökmek[137] [35]

Boyun bükerek [35]

Belâya uğramak [37]

Teşebbüs eylemek [38]

Lisana geturmek [38]

Çok görmek [38]

Başına geçirmek [58]

Sebebiyyet vermek [64]

Habbe-yî kubbe yapmak[138] [68]

Kasıp kavurmak [70]

Meydana çıkarmak [73]

1.12. Eserde Yer Alan Beyitler

Eserde yer alan beyitlerin bazıları Emin Hilmi'nin kendisine ait beyitlerdir. Bazıları ise çağdaşı olan şiirlere ait beyitlerdir.

İnsāndır memer vuḳūʿāt-ı nīk ü bed

Ṣabret kemāl-ı miḥnete īn nīz begüzered [139] [3]

Ṭabʿ-i insanda bir illet müşkil-ter dir

Uzadıkça uzar ālemde müdāvā-yı emel[140] [4]

Bunu ḥaṣır etme gedā-yāne-i şāhān-ı cehān

Oldular bende-i dergāh-muʿallā-i emel[141] [6]

---

[135] Gürcistan seferinin ne kadar zor şartlar altında gerçekleştirildiğini ve bölgenin ne kadar zorlu olduğunu Yavuz Selim dönemindeki tanınmış âlim Kemalpaşazade bu cümle ile ifade etmiştir. https://turkhackteam.org/net (Son Erişim Tarihi: 16.10. 2019).

[136] İstenilmeyen bir durumun gerçekleşmesi.

[137] Yalvarmak, ricâ ve minnet etmek. http://www.lugatım.com (Son ErişimTarihi: 14.12.2019).

[138] Değeri fazla olmayan bir şeyi aşırı büyük göstermek.

[139] İnsan iyi ve kötü olayın durağıdır. Sıkıntılara sabret Kemal, bu da geçer. Ahmed İbn-i Kemâl Paşa'ya ait beyttir. https://www.forumirc.net (Son Erişim Tarihi: 9.12.2019).

[140] Eserde, Câzim Efendi'ye ait beyit olduğu belirtilmiştir.

Medḥ-i dost-āneden ne ḥāṣıl zemm-i düşmenden ne bāk
Fāriġ ü āzādeyim bürd-i riḳḳatımda medḥ-ü zem [7]

Burc-ı ʿaḳrebde idi şimdi be-luṭufu'l-Mevlā
Evc-i esʿadda ḳarār eyledi şems-i devvār[142] [18]

Elimde defʿ-i hücum-i gürūh-ı ḥussāda
Medār-ı ḳuvvet olur tāziyānedir ḫāmem[143] [23]

Olan esḳāl-keş-i bār-ı belāyā-yı emel
Çarh-āsā olur elbet ḳadi dū-tā-yı emel [144] [27]

Leb-ber-leb olub yāra niyāz eyleme bir daḳ
Erbāb-ı ġaraż sana da bir ḳalb takarlar [34]

Yeter bu ṣamt-i żarūrī zamānede Hilmī
Varır maḳām-ı ḥımārīye farṭ-i ḥilmiyyet[145] [43]

Önün ardın gözet, fikr-i daḳīḳ et, onda bir söyle
Öğütmeğe ağzına her ne gelirse āsiyāb-asā [146] [47]

Lāf-ı daʿvā-yı enāniyyet ne lāzım ādeme
Herkesiñ ālemde biñ mā-fevḳi biñ mā-dūnu var [147] [53]
Ḫāk ol ki Ḫudā mertebeñi eyleye ālī
Tāc-ı ser-i ālemdür o kim ḫāk-i ḳademdir [54]

Kār odur heme ālem-i ıṣlāḥ
Mihr odur heme ālem-i merhem [57]

Rubʿ-ı meskūnda olan dūde-i şemʿ-i işyān
Bir yere gelse ruḫ-i raḥmete bir ḫāl olmaz [63]

---

[141] Eserde Trabzon-i Zühdī Efendi'ye ait beyit olduğu belirtilmiştir.
[142] Emin Hilmi Efendi'ye ait beyittir, Ahmed Hilmi İmamoğlu, *age., s.*74.
[143] Emin Hilmi Efendi'ye ait beyittir, Ahmed Hilmi İmamoğlu, *age., s.* 270.
[144] Emin Hilmi Efendi'ye ait beyittir. Emin Hilmi'nin Divanında " âsâ" kelimesi yerine "mânend" kelimesi yer alır. Her iki kelime arasında anlam farkı yoktur. Ahmed Hilmi İmamoğlu, *age., s.* 266.
[145] Emin Hilmi Efendi'ye ait beyittir. Emin Hilmi'nin Divanında "ṣamt-i żarûrî" yerine "gûne tekâpû" kelimeleri yer alır. Ahmed Emin İmamoğlu, *age., s.* 299.
[146] Nevres Efendi'ye ait beyittir. https://kursunkalemler.wordpress.com (Son Erişim Tarihi: 16.12.2019).
[147] Eserde Esad Paşa'ya ait beyit olduğu belirtilmiştir.

Bir uḳdeniñ ki ḥalini mevlā murād eder
Eyler ḥavāle nāḫun-i dest-i sühūleti [76]

1.13. Eserde Yer Alan Muhammes

Bār-gāh-ı himemi kār-geh-i ḳadr u celāl
Bulunur anda çeşīdlerle metāʿ-i iḳbāl
Piş-gāh-ı keremi bender-i emn ü āmāl
Der-gehī-i menzile-i ḳāfile-i şân u kemāl
Destīdir zībd-dih-i bend-i ḳatār-ı devlet[148] [20]

1.14. Eserde Yer Alan Kıt'alar

Edebiyat terimi olarak kıt'a iki veya iki beyitten uzun, matla ve mahlas beyti olmayan bir nazım biçiminin adıdır. Beyitlerin ilk dizeleri serbest, ikinci dizeleri birbiriyle kafiyelidir.[149]

Geçer ve inhād-i Hind ḫirmanhā
Berg kāhī bir estān nid Hind

Ṭuṭiyān rad Hind şeker ü ḳad
Bihimāyān-ı cez üstüḫvān nid Hind [15]

Bāb-ı himeminde görülür ḫˇān-ı mekārim
Ḫˇān-ı kereminde bulunur nân-ı adâlet

Pīş-dar-ī ārāmgeh-i cümle-i āmāl
Ḫāk-ı ḳıdemī kuḥl-ı Sifāhān adālet [150] [18]

Meyve-i iclāli zīb-sā ḫasār-ı āṭıfet
Feyiż-i iḳbāl-ī gülistān cihânıñ şeb-nemī

Ḫāk-pāyıdır cilā-sāz uyūn-ı ācizān
Tutyā-yı dide-i ālem-i ġubār muḳaddimī [19]

[148] Emin Hilmi Efendi'ye ait muhammestir. Ahmed Hilmi İmamoğlu, *age.*, *s.* 68.
[149] https://www.turkedebiyati.org (Son Erişim Tarihi: 1. 3. 2020)
[150] Ahmed Hilmi İmamoğlu, *age.*, *s.* 89.

Vezīr-i muḥteşem kim dergeh-i devlet-medārdır
Maḳām-ı āṭıfet dārü'l-emān cümle-i millet

Nigehbān-ı niẓām-ı memleket niẓām-ı ālemiyān
Ẓahir-i mülk ü millet iʿtimād-ı heyʾet-i devlet [151][19]

Ḫāzin-i gencīne-i übhet-i emin salṭanat
Nāẓır-ı māliye manẓūr-ı cihān-ı maʿdelet

Vālid-ī şemsü'l-eʾimme gibi meşhur-ı enām
Ẕāt-ı pākīde müşār-ı bi'l-benān-ı maʿdelet [19]

1.15. Eserde Yer Alan Kelam-ı Kibarlar

والعسر يجلب اليسر: "Vel usr yeclibu'l-yüsr." [152] [3]

الصلح سيد الا حكام: "el-ṣulḥ seyyid'ül aḥkām." [153] [5]

اليأسكفر : "el-yeʾs küfr." [154] [6], [63]

رحم الله امر اعلم قدره ولم يتجاوزحده : "Raḥim Allah emir-i iʿlem ḳaderehu velemyetecāvüz ḥadde." [155] [7]

آب پا كه نه كدر وقوقهٔ قوربغا د : "Âb-ı pāke ne keder vaḳvaḳa-i kurbağadan." [156] [7]

الدنيامزرعةالاخره: "el-dünyā-i mezraʿat'ül-aḫire." [157] [12]

الشىء بالشىء يذكر : "el-şeyʾ-i bi'l-şeyʾ-i yeẕkur." [158] [12]

لكل شى ما نع وللعلم موانع : "Li-külli şey-i mâniʿ ü lil-ilmi mevāniʿ." [159] [12]

كلام الكبار كبار الكلام :"Kelāmü'l kibâr kibārü'l kelām." [160] [14]

قوة طالعه باق استه مزاستعد ادى : "Ḳuvve-i ṭāliʿa bak istemez istiʾdādı."[161] [15]

ان الله لا يحب البطالين : "İnnellahe lā yuḥibbu beṭālīne." [162] [25]

---

[151] Ahmed Hilmi İmamoğlu, *age.*, *s.* 160.
[152] Zorluk kolaylık getirir.
[153] Sulh hükümlerin efendisidir.
[154] Ümitsizlik küfürdür.
[155] Rahmet sahibi Allah'ın emri, kader ilminin dairesi dışına çıkmaz.
[156] Âb-ı pâke ne zarar, vaḳvaḳa-i kurbağadandır. (Kurbağanın çıkardığı sesten temiz suya ne zarar gelir). Emin Hilmi "zarar" kelimesi yerine "keder" kelimesini kullanmıştır, http://mustafakayihan.com. mısrayı bercesteler (Son Erişim Tarihi: 11.7.2019).
[157] Dünya son çiftliktir.
[158] Bir şeyi başka şeyle hatırlamak.
[159] Herşey için bir engel vardır, ilmin ise engelleri çoktur. Teftâzânî, El-Mutavvel eserini yazarken çok sıkıntı çektiğinden dolayı bu cümleyi söylemiştir. www.ehlisunnetbuyukler.com (Son Erişim Tarihi: 8.1.2020).
[160] Büyüklerin sözleri, sözlerin büyükleridir.
[161] Korkudan gelen kuvvet doğuştan gelen yeteneği istemez.

الكاسب هبيب الله : “el-kāsbi habību’llahi.”[163] [25]

القناغة كنزلايفنى : “el-ḳanāʿat kenz lā yefnī.” [164] [26]

رب ساع لقاعد: “Rubbe sâʿin liḳâʿidin.” [165] [26]

الا نتظار اشدمن النار : “el-intiẓār eşeddü mine’n-nār.” [166] [26]

الدنيا جيفة و طالبهاكلاب : “el-dünyā cīfetun ve ṭālibuhā kilābun.” [167] [29]

الاليت الشباب يعود يوما . فاخبره بمافغل المشيت : “İllā leyte’ül-şebāb yeʿūdu yevmen. Fe-eḫberahu bimā feʿale’l-meşīb.” [168] [29]

شجاعت عرض ايدر كن مردقبطى سرقتن سويلر: “Şecāʿat arż ederken merd-i ḳıbṭī sirḳatın söyler.” [169] [30]

خلق ايچنده بوندن آرتق عيب اولورمى اى كشى. كندى عبى وارايكن ذكرايده عيب ديكرى: “Ḫalḳ içinde bundan artık ayıb olur mu ey kişi. Kendi aybı var iken ẕikrede ayıb diğeri.” [31]

الحق يعلى ولا عليه : “el-ḥaḳḳu ya’lu velā yuʿlā aleyhi.” [170] [33]

آلدق جواب يأسى بلالرمباركى : “Aldı cevāb yeʾs-i belālar mübāreğī.” [34]

كون طوغمدن مشيمۀ شبدن نلرطوغر : “Gün doğmadan meşime-i şebden neler doğar.”[171] [34]

لولاالحمقاء لخربة الدنيا : “Lev lā ḥamaḳāʾ-i le-ḫarebetü’d-dünyā.” [172] [34]

زهى تصور باطل زهى خيال محال: “Zehī taṣavvur-ı bāṭıl, zehī ḫayāl-i muḥāl.”[173][34]

يارب بوآفرين نه دوكنمز خزينه در: “Yārab bu āferīn ne dükenmez ḫazīnedir.”[35]

چونكه صاحب خانهدن يوق فائد ه : “Çünki ṣāḥib-i ḫāneden yok fâʾide.” [36]

حالت غدره رضامى ويررالله معين: “Ḥālet-i ġadire rıżāmi verir Allah muʿayyen.”[174] [39]

تعذيب الحيوان بلا فائده : “Taʿẕibü’l-ḥayvān bilā faʾide.” [175][40]

كان لم يكن : “Ke’en-lem-yekün.” [176] [41]

---

[162] Tembeli Allah sevmez.
[163] Kazanan Allah’ın sevgisidir.
[164] Kanaat tükenmez hazinedir.
[165] Oturanlar için nice çalışanlar vardır.
[166] Beklemek ateşden beterdir (çetin).
[167] Dünya leşdir, ona talib olan köpektir.
[168] Keşke gençliğim bir gün geri dönse, ihtiyarlığın benim başıma ne işler getirdiğini ona şikâyet edip söyleseydim. http://sorularlarşsale.com (Son Erişim Tarihi: 23.12.2019).
[169] Koca Mehmed Ragıp Paşa’ya ait sözdür. Kıpti’nin mert olanı, yiğitliğini anlatırken hırsızlığını söyler. http://www.malumatfuruş.org (Son Erişim Tarihi: 18.1.2020).
[170] Hakk yücedir, ondan yücesi yoktur.
[171] Kırımlı Rahmi Efendi’nin sözüdür. Gündoğmadan geceden neler doğar. İsmail Durmuş, “ Telmih” *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* TDV *Yay. İst.* 1995, *C* 11, *s.* 315.
[172] Aptallar olmasaydı dünya harap olurdu.
[173] Aklım bu olmayacak bir düşünce, erişilmez güzel bir hayal dedi. https://www.lisanifarisi.net (Son Erişim Tarihi: 18.10.2019).
[174]Açık bir haksızlığa Allah razı olur mu?
[175] Hayvanlara eziyet faydasız.

الكبر على المتكبر صدقه : “el-kibru ale’l-mütekebbiri ṣadaḳatun.” [177] [42]

اليأس احدى الراحتين : “el-yeʾs-i iḥdā’ü’l-rāḥateyn.” [178] [42], [25]

اذايأس لسانه طال الانسان : “Eẕā yeʿsü’l-insān ṭāle-i lisāne.” [179] [43]

من استغضب ولم يغضب فهو حمار: “Men isteġḍebe velem yeġḍebu fehūve ḥimāru.”[180] [43]

اذكروالفاجر بمافيه ليحذرالناس عنشره: “Uẕkuru’l- fācir bimā fîhi liyuẕeḥıre el-nās an şer.” [181] [43]

كالشمس فى سط و السما: “Gāl-i şems fî vasaṭü’l-semā.” [182] [44]

خاجت مشاطه نيست روى دلارامرا: “Ḥācet-i meşşāṭa nîst rûy-i dilārām-rā.” [183] [45]

خلق الله على البقر صورةالبشر: “Ḫalekallahü el-baḳar alā suret’il-beşer.” [184] [47]

من له كين فليس له دين: “ Men lehu keyn feleyse lehu din.[185] [47]

خير ا لكلا ل ماقودل: “Ḫayrü’l-kelām mā ḳal ü dil.” [186] [48]

منم ديكر نيست : “Münimm diğeri nist.” [187] [50]

ندم الشيطان لما ينفعه الندم : “Nedemü’l şeyṭânu lemmâ yenfeʿhu’l-nedemu.” [188] [51]

العاد ة لاتترك : “el-ādeten lā teterku.” [189] [54]

المفلسون فى امان اه : el-muflisūn fî emān āh. [190] [54]

الجاهل كالخنفسا اذاحر فسا كته: “el-cāhilu kel ḫunfesā iẕā ḥarekete fesā.” [191] [55]

ليس الخبر كالعيان : “Leyse’l-ḫaber kel’ayāni.” [192] [55]

الله غيور يحب الغيور : “Allah ġayūr yuḥıbbu’l-ġayūr.” [193] [57]

عز من قنع: “Azze min ḳaniʿa.” [194] [58]

---

[176] Hiç olmamış gibi.
[177] Kibirli kimseye kibirli davranmak sadaka vermek gibidir. Hüseyin Top, *Mesnevî-i Mânevî Şerhi, C8,* s.124. http://books.google.com.tr (Son Erişim Tarihi: 5.1.2020).
[178] Ümit kesmek iki rahatlıktan birisidir.
[179] Ümitsiz olan çok konuşur.
[180] Kim kızılacak bir şeye kızmazsa eşektir.
[181] Günahkârların şerlerinden insanların korunması için, onları yaptıkları kötülüklerle anlatın.
[182] Göğün ortasındaki güneş gibi.
[183] Güzel yüzün süsleyiciye ihtiyacı yoktur. Mahmud Esad Coşan, *Sünnet Olmadan Ümmet Olmaz: Hadislerle Kur’an ve Sünnet,* http://books.google.com.tr (Son Erişim Tarihi: 5.1.2020).
[184] Allah ineği insan sureti üzerine yarattı.
[185] Dini olmayan boyun eğer.
[186] Sözün hayırlısı az ve manalı olandır.
[187] Dedikoducunun değeri yoktur.
[188] Şeytanların pişmanlığı onlara fayda vermeyen pişmanlıktır.
[189] Sen âdetleri terk etme.
[190] Allah’a güvende değerini yitirmiş.
[191] Cahilin hareketi, hareket ettiğinde koku çıkaran osurgan böceğinin hareketi gibidir.
[192] Haber ayan gibi değildir. Başka bir deyişle işitmek görmek gibi değildir.
[193] Allah hamiyet sahibidir, hamiyetli olanı sever.

من طلب الكل فات لكل : “Men ṭalebü’l-kül fātü’l-kül.” [195] [58]

لحمدالله الذى على كل حال: “Elḥamdulillahillezi alā külli ḥāl.” [196] [58]

الضان لا يجتمان : “el-żiddān lā yectemiʿān.” [197] [61]

مزيةالفرع على الاصل فهوباطل : “Meziyetü’l-ferʿ ale’l-aṣıl fehuve bāṭıl.” [198] [63]

رأه المؤ منون حسنا فهو عندالله حسنا : “Mā reʿ hu el-müʾminun ḥasnā-i fe-hüve ind-Allah ḥüsün.” [199] [65]

الله يقدر كل شى : “Allah yuḳaddiru külli şey.” [200] [65]

اذاشاب ابن آدم يشب فيه الخصلتدن الحرص وطول الا مل : “İza şāb ibni âdem yeşibbu fîhü’l-ḥaṣletdin el-ḥırṣ ü ṭulu’l-emel.” [201] [66]

ايتديكى صانمه كه قاله ياننه قالورسه اكا قالمز اوغلاننه: “Etdigi sanma ki kala yanına ona kalursa kalmaz oğlanına.” [69]

بينه دعوايى غراب ايلر غرابت بوندهدر: “Yine daʿvāyı ġurâb eyler ġarābet bundadır.” [202] [70]

صورارلرسه نميدانم: “Sorarlarsa nemī-dānem.”[203] [72]

العبد يدبرواه يقدر: “el-abid yüdebbiru ü Âh yuḳaddiru.”[204] [76]

آه يقدر : “Âh yuḳaddiru.”[205] [76]

علوالهمة من الايمان : “Ulüvvü’l himmet minel īman.” [206] [76]

اذاراد الله شيئا هيئ اسبابه : “İza erādallahu şey’en hayyel esbab.” [207] [76]

---

[194] Kanaatli olan aziz olur.
[195] Çok arzulayan çok kaybeder.
[196] Her halimiz için Allah’a hamdolsun.
[197] İki zıt bir araya gelmez.
[198] Meziyet doğruyu batıldan ayırmaktır.
[199] Müminin güzel gördüğü Allah indinde de güzeldir.
[200] Allah herşeye kadirdir.
[201] İnsanoğlunun gençliğinden gelen iki huy vardır, biri hırs biri emel.
[202] Yine şikâyeti karga yapar gariplik bundandır.
[203] Sorarlarsa bilmiyorum.
[204] Kul Allah’ın takdiri hakkında düşünür.
[205] Allah kadirdir.
[206] Himmetin yüceliği imandandır.
[207] Allah bir şeyi murad ettimi sebebi ona göre halk eder.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. METİN

3.1. Transkripsiyon İşaretleri

Â-â	: آ
A-a:	: ا
hemze	: ʾ
B-b, P- p	: ب
P-p	: پ
T-t	: ت
S-s	: ث
C-c, Ç-ç	: ج
Ç-ç	: چ
Ḥ-ḥ	: ح
Ḫ-ḫ	: خ
D-d	: د
Ẕ-ẕ - Ḏ-ḏ	: ذ
R-r	: ر
Z-z	: ز
J-j	: ژ
S-s	: س
Ṣ-ṣ	: ش
Ṣ-ṣ	: ص
Ż-ż- Ḍ-ḍ	: ض
Ṭ-ṭ	: ط
Ẓ-ẓ	: ظ
ʿ(ayn)	: ع
Ġ-ġ	: غ
F-f	: ف
Ḳ-ḳ	: ق
K-k, G-g	: ك
ñ	: ك
L-l	:ل
M-m	: م
N-n	: ن
V-v, û, ü, u, o, ö	: و
H-h, a, e	: ه
Y-y, ı, i, î	: ى
ḫ̆	:حو

3.2. Transkripsiyonda Kullanılan Nüshalar

Yer: Milli Kütüphane

Kayıt No: 994677

Adı: *Muhakeme-i Ye's ü Emel*

Yazarı: Emin Hilmi Efendi

Te'lif Tarihi: H. 1284, M. 1868

Sayfa Sayısı: 80

Basıldığı Yer ve Matbaa: İstanbul/ Tasvir-i Efkâr Matbaası

Diğer Nüsha:

Yer: Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Nadir Eserler Koleksiyonu

Kayıt No: 0117922

Te'lif Tarihi: H. 1285, M. 1869

Basıldığı Yer ve Matbaa: Ruscuk/ Tuna Vilayeti Matbaası

Ayrıca Edirne Selimiye Kütüphanesinde de her iki nüsha mevcuttur.

Sayfa sayısında herhangi bir değişiklik mevcut değildir.

Eserde, ayetler, hadisler, kelâm-ı kibârlar, beyitler, kıt'alar parantez içinde verilmiştir.

Metnin transkripsiyonunda İstanbul'da basılan nüsha esas alınmış, ancak Ruscuk'da basılan nüshadan da faydalanılmıştır. Her iki nüshada da bazı kelimelerin matbaa hatasından kaynaklanan yazım farklılıkları dışında herhangi bir değişiklik bulunmamaktadır.

Metnin varak numaraları sayfa başlarından itibâren koyu renkte [1], [2], [3], [4] şeklinde gösterilmiştir.

3.3. Muhâkeme-i Ye’s ü Emel’in Transkripsiyonlu Metni

[2]Sipâs-ı bîʿadd ü kesîr Cenâb-ı Ḥâkim-i ḳadîreki taṣvîr muḥâkeme-i âtiyetü’t-teẕkîr ile ẕihn-i ʿabd faḳîr-ı intibâh-ı peẕîr eyledi. Veṣalât-ı vâcibetü’t-tevḳîr Cenâb-ı Resûl-i Rabb-i bi-naẕîreki iʿâneʾ-i celîle-i rûḥânîyesi muḥâkeme-i caʾiyetü’t-taṣvîrde kilk-i rekîkü’l-maḳâl-i ḥaḳîr-i ṣâhib-i ṣarîr kıldı. Muḳaddime-i mebrûresiyle naḳl-ı mâcerâyı şu vech ile ibtidâ olunur ki eşḫâṣ-ı vehmiyyden emel ü ye’s nâm ẕâtlar yine de öteden berü devrân eden żıddiyyet-i ġarîzıyye vü mübâyenet-i ṭâbîʿiyye-i maʿlûm âmme-i enâm ise de şimdiye ḳadar ḥavâs-ı bâṭınîden müretteb ve mürekkib olan büyût-i maʿneviyylerinde gûşe-i nişîn sükût ü inzivâ oldukları ḥalde bunlardan emeliñ amel-i daimiyesi daḫil daire-i mutâvaʿat-ı pa-beste-i silsile-i maḥkûmiyyeti olan birtakım aceze-i keşân-ı ġaflet nişânı **[3]** (ا کر را با مکر تزو یج کر دند . ازایشان بچۀ شد کا شکی نا م))[208] beyt-i belîġiniñ me’âlini teblîġ eder. Bir âlâ-yı mevâʿîd mevhûme-i mâlâ yuḥaṣṣılu vu kelimât-i beyhûde-i leyte ü leʿalle-i îrâdeyle edvâr-ı müteselsile-i felekiyye gibi dükenmez ve ḫutût telġrafiye-yi misillû uzun uzadıya ucu gelmez efkâr-ı amîḳa-i gûn-â-gûne dûçâr ü yeʾsiñ âdet-i meʾnûsesi daḫı maḥkûmi bulunan fiʾe-i acz-i iḳtirân-ı ḥayâtndan usandırır ve canından bîzâr eder derecede giriftâr-ı pençe-i ekdâr etmeleriyle ve bunuñla beraber ḥuṣûl-i meṭâlib-i dünyeviyye ve aksi ḥâlinde her birisi (İnsândır memer vuḳûʿât-ı nîk ü bed. Ṣabret Kemâl-i miḥnete

[208] “Eğer ile meğer evlenmişler çocuklarına keşke adını vermişler.” Fars atasözü.

în nîz begüzered) beytini yâd ü tezkâr (والعسر يجلب اليسر)[209] kelâmını tilâvet ve tekrâr ederek ve bu gibi birçok elfâẕ-ı tesliyet-i ibdâʿ ü idâʿ ile devâʿir-i eẕhân-ı zîr-destân ü merâkiz-i medârın giriftgânlarını tevsîʿ-i saʿy eyleyerek imrâr-ı aʿmâr ü aʿṣâr eylemeleriyle bu âna ḳadar nasılsa yüze çıkub yek-dîgeri âḫire-i iẓhâr lehçe-i muḫâsemet ve ravża-i cibilliyetlerinde merkûz olan şecere-i sâbite-i zıddiyyetlerinin taḥrîk uṣûlüyle hiçbir maḥal u maḥfilde bi'l-muvâcehe şikest-i şâḫ-sâr-ı muʿâraża vü muḫâlefet etmedikleri rütbe-i bedâhetde iken bir aralık îḳâd-ı mıṣbâḥ-ı ḥasb-i ḥâl **[4]** u muṣâḥabet ü tenvir-i şemʿa-i muḥabbet etmek ârzûsuyla esbaḳ-ı Trabzon ṣandıḳ emini olub el-yevm Der-Saʿâdet'de bulunan ve baʿżı ġayıẓ ü ġaraż-ı aṣḥâbınıñ tehâcüm-i ġaddârânesinden usandık demekte olan müterettibü'l-kelimât Emin Hilmi Efendi'niñ encümen-i şirzime-i efkâr olan ḫayâl-hânelerine keyf-i mâ-ittifaḳ vuḳûʿ bulan azîmetleri sırasında Emin mûmâ-ileyh ṭarafından bunlardan emele daha ziyâdece ḫürmet ü irâʿe-i rû-yi riʿâyet kılınmasından ve ḥaḳḳında îfâyi merâsim mihmân-nüvâzîde mübâlâġa-i muʿâmele-i tekrîmâta müs̲âberet olunmasından dolayı bu ḥâl yeʾsiñ onur ve nâmusuna intiḳâl eylemesiyle ve ẕaten ṭabiʿatında müstetir teżâd maʿnevîyyesini daḫı iẓhâra vesîle-cû bulunmak mülâbesesiyle şu ḥâlî vesîle-i taḥaddüs̲ maḳâl ü ẕerîʿa-i ḳîl ü ḳâl ederek emele ḥarf-endâzliğa âġâz ile cümle-i mekrûhât ṭavîletü't-ezyâl ü seyyiʾât ü ḫamiyyetü'n-netâyicini yegân yegân naḳl ü beyân ve şuʿarâ-i şöhret-şiʿârdan Trabzon defter-dâr-ı esbaḳ Câzim Efendi merḥûmuñ uşbû (Ṭabʿ-i insanda bir illet müşkil-ter dir. Uzadıkça uzar âlemde müdâvâ-i emel) beytini

[209] "Zorluk kolaylık getirir."

bi’t-tilâve kendisiniñ ḳalb ü ḳâlb-ı beşerde bir cerîḥa-i müşekkelü’l-devâ olduğunu taḥkiye vü ityân **[5]** edub ẕâtınıñ ḥâʾiz-i derece-i şeref ü ruḥcâniyyet ü beyne’l-vücûh vücûh adîde ile şâyân-ı nigâh ḥürmet olduğunu iddiʿâya ḳıyâm ve evvel bâbda emel-i cânibinden daḫı cerḥ-i azviyyât ü iʿtirâżât vâdîsine ḫırâm olunmak merâm kılınmasıyla şu ṣûretle miyânelerinde cilve-ger âyîne-i tekevvün olan maḳâlât-ı biʿadd ümîd-i viṣâl-ı zülüf-i meh-veş ân gibi mümted ü şerâre-i âh-ı âşıḳân misillü ulüv-i zed olmuş ise de kellim kellim la-yenfaʿ[210] ḳabîlinden olarak muʿâreżâtun mebḥûse de öyle ağız gürüldisi ve ayak patırdısıyla eḥadü-hüma âḫire merâmını ifhâm ve âḫiri eḥadü-hüma-yı iskât ü ilzâm etmek ḳâbil olamadığından mübâḥase-i mütevellide giderek bayağı mücâdeleye netice verir râddelerde iken ẕihin nâm ẕât-ı ḫuceste simât (فاصلحوا بين اخويكم)[211] emr-i laṭîfine iṭâʿati vecîbe-i ẕimmet ubûdiyyet bilmekten nâşî-yi teʾlîf ẕatü’l-beyn ve ortadan maḥv güftegû-yi pûr şeyn etmek niyet-i ḫâliṣası üzerine oraya vesâtet ederek her iki ṭarafa kelimât-ı naṣîḥa-i maṣlaḥat-âmîz beyân ü tefhîmiyle müteḥaşşid rezm-geh vukûʿ olan cünûd-ı ḳîl ü ḳâlıñ ṣulḥ gâh ḥ

üsn-i ḥâle sevḳ ü irşâd edilmesi baḫsinde mevʿiẓe-i gûy (حكام الصلح سيد الا)[212] olarak pek çok çalışmış ve her ne kadar çûb-i bidest **[6]** pend-i bî-şümâr olduğu ḥâlde vâdî-i ḫayır mübâdî-i ıṣlâha doğru aṭf-ı inân-ı iḳtidâr eylemiş ise de kâr-ger-i teʾessür olmayacağını teferrüs ü taṣavvur eylediği gibi bârî ḫuṣûṣi münâziʿ aleyhine bir maḥkeme-i ʻadle bi’l-ḥavâle ḳażıyye-i ruḥcâniyyetde ṭarafeynden taṣḥîḥ-i cihet-i daʿvâ ile iṣbât-ı müddeʿâ olunması münâsib olur

[210] “Kendin söyle kendin dinle.”
[211]“Kardeşlerinizle aranızı düzeltin.” (Hucurat, 10)
[212] “Sulh hükümlerin efendisidir.”

ve burada böyle muḫâṣama-i mücerride-i fitne-engîz ile beyhûde yere tecdîd-i şiʿâr-ı bürûdet olunması abesle iştigalden ibâret bir ḥâlet-i ġalaṭ alâmetdir ẓannolunur demesi ve güç ḥâl ile irżâ-yi ṭarafeyn edilmesi üzerine mûmâ-ileyhânıñ şu naṣâyiḥ-i mutavassıṭaya muvâfaḳatlarıyla mahkeme-i ʿâdile-i aḳla mürâcaâta sevḳ-i semend-i ʿâzîmet eyledikleri ânda emel ilerü gelerek mânend-i bülbül ḫoş-elḥâm şu vechle söze ibtidâr ile fâtiḥ-i ġonce-dehân olmuştur ki ben şuʿarâ-yi zemâneden Trabzoni Zühdî Efendi'niñ mânend-i dür-i semîn naẓm-ı silk-i tebyîn eyledi ki (Bunu ḥaṣr etme gedâ-yâne ki şâhân-ı cihân. Oldular bende-i dergâh muʿallâ-yi emel) beyti ḥaḳiḳat-ı iştimâl-i müʾeddasınca bir şâh-ı erîke-i efʾide-i ifrâd ümem-i cihân-gîr serîr-i żamîrini âdem olduğum ḥâlde ber-mûcib (اليأسكفر)[213] meẕmûm olan yeʾsiñ ḫayâl-ḫâne-i meẕkûrda evhâmât-ı mefrûżadan **[7]** cem-i ġafîr ḥâżır u cemʿiyyet-gîr oldukları ḥâlde ġûlyabani gibi bana hücûm ile birtakım nâ-mülâyim kelimât-ı taḫḳîrīye söylemeğe ve bi-ġayr ḥaḳ-ı inkisâr keʾs nâ-mevsimi mûcib olur seniñ ṭaʿn-ı endâht ile ağzına gelen cü türrehâtı üğütmeğe ne ḥaḳḳı vardır öyle maṭrûd enâm olan bir sefih ḳabîḥü'ş-şemʾâil ve reẕîl-i ifrit ḫaṣâʾiliñ değil böyle herze-gûyi maḳâl olması meclis-i vaḳâr mûnisimde cülûse bile istiḫḳâḳ-ı olmadığı meydânda iken ḥad ü râddesini tanımayıp (رحم الله امر اعلم قدره ولم يتجاوزحده)[214] dâʾire-i edeb bâhiresinden bi'l-ḫurûc ẕirvetü'l-küstâḫîye-i ḫaṭve-endâz urûc olarak egerçi (Âb-ı pâke ne keder vaḳvaḳa-i kurbağada)[215] mıṣraʿı ḥükmünce böyle türrehât-ı bi-maʿnâdan

[213] "Ümitsizlik küfürdür."
[214] "Rahmet sahibi Allah'ın emri, kader ilminin dairesi dışına çıkmaz."
[215]" Âb-ı pâke ne zarar, vaḳvaḳa-i kurbağadandır." (Kurbağanın çıkardığı sesten temiz suya ne zarar gelir). Emin Hilmi "zarar" kelimesi yerine "keder" kelimesini kullanmıştır.

dolayı tīre-i ḫâṭır olmayacağı der-kâr ü (Medḥ-i dost-âneden ne ḥâṣıl zem-i düşmenden ne bâk. Fâriġ ü âzâdeyim bürd-i riḳḳatımda medḥ ü zem) beyti ber-güzîdesi tamâmıyla dibâce-i nüsḫa-i ḥasbiḥâlim olduğu âzâde-i erḳam-ı eşʿâr olub şununla beraber (Atarlar taşı elbette diraḫt-ı meyve-dâr üzere) güftesi sâniha-pirây ḫâṭır-ı fâtır u bu da tesliyet-baḫş-ı fuʾâd-ı ṣıdḳ-ı meẓâhir olduğu müstaġnî-i arż ü izbâr bulunmuş ise de merḳum abûsü'l-vechin ḫôd-be-ḫôd **[8]** iẓhâr çehre-i aḳreb-nümûd ile bilâ sebeb yüzüme karşı bu kadar iṭâle-i lisân hezeyân-ı beyâna ḥarf-endaz-ı cürʾet ü sûr bi-edebide ilem-güşâyı cesâret olmasından dolayıdır ve ne ḥikmet taḥtındadır bilimediğim gibi egerçi tavṣiye-i nefs inde'l-aḳlen mezmûm u nâ-maḳûl ise de (ما بنعمة ربك فحدث فا)[216] âyet-i kerîmesi ḥükmünce mevâhib-i aleyhi-i ṣemedâniyye baḥsında taḥdîs-i niʿmet lâzım ve câʾiz ü derece-i ruḫṣat-ı ḥâʾiz olması cihetiyle esbâb rücḥâniyetimden baʿżı şeyler beyânında maʿẕûr u lâ-siyemmâ-i beyân-ı ḥaḳîḳat-ı ḥâl ile tekmîl-i nâmûs etmeğe mecbûrum çünki nezd-i ẕevî'l-zükâda mânend-i şuʿle-i zükâ-i hüveydâ olduğu ve kûh-i El-bürz ve belki rûşenî-i rûz gibi derece-i bürûzda muʿayyen ü müncelâ bulunduğu üzere bana aṭiyye-i aliyye-i rabbâniyye ve mevhibe-i behiyye-i sübḥâniyye olan ḫaṣâʾis-i memdûḥa kevâkib-i sebʿa-i semâ gibi bî-add ü nâ-şümâr ü remel-i nâ-maʿdûd kerre-i serâdan bisyârdır bunlarıñ mine'l-bâb ile'l-miḥrâb taʿdâd-ı camâʿât-ı kesîre-i maḳâlâtı câmiʿ olacağından başka teblîġ-i tamâmî-i ḥikâyât-ı maḳṣûre-i imkâna sığmayacağı mânend-i menâr-ı meydânda ve bir nebẕesiniñ żabṭına sicillât-ı maḥkeme bile müteḥammil olmayacağı derece-i ayânda bulunduğundan tafṣîlâtından kef

[216] "O halde Rabbinin lütuflarını şükranla an." (Duha, 11.)

kef iʿtinâ **[9]** ve bu bâbda iḫtiyâr-ı meslek iktifâ ile ẕerreten min'el-aḫṭâr ü ḳaṭre-i min'el-emṭâr[217] ḳabîlinden olarak yâlnız bir ikisiniñ bi-ḥasebi'l-iḳtidâr beyân ve iḫṭârına tehzîz-i yerâʿa-i ibtidâr ederim şöyle ki benim ismim olan emel kelime-i nefîsesiniñ lûġatce maʿnayı mevzû-i lehâsı maʿlûm ulû'l-nüha olduğu üzere Fârsîde ḫâhiş ü ârzû ve zebân leṭâfet-resân-ı Türkī'de istek ve dilek maʿnâsında müstaʿmel olarak maʿna-yi meẕkûrun delâlet eylediği aḥvâlıñ her nevʿi ise ḫıred-mendân ü ḫurde-bînân-ı zemân miyânelerinde ġayr-ı ḫafîdir ki efrâdını âdemden şâh u gedâ ve pîr u bernânıñ mecbûriyyet-i fevḳa'l-ġâyelerini câlib bulunduğu gibi ḥadâyıḳ kılub câmiʿa'tü'l-ḥaḳâyıḳ-ı ḫalâyıḳıñ bir şûḫ-i gül-endâm-ı münceẕibü'l-alâyıḳı olmak ve muḥabbet-i esmânıñ maḥbûbîyet-i müsemmâya delâleti daḫı ḥasbe'l-ḳâʿide-i ṭarîḳ-ı evleviyyetde bulunmak mülâbesesiyle binâʾen ʻalî ẕalîk benim elbetde nezd-i beşerde refîʿül-ḳadr u vel-iʿtibâr ve beyne'l-enâm şöhret-şiʿâr olmaklığım ve felek-i bülend eyvân-ı farżiyyâtda burc-ı şeref ve ruchâniyyet bulmaklığım iḳtiżâ eder ki bu nükte ʻayn-ı iʿmâya göre bile mertebe-i ayânda vâḳıʿ bir ḳażıyyedir böyle basṭ-ı külfe-i muḳdim-âne ne ḥâcet-i vücûd şeref ü meziyyet ü ḥuṣûl-i ulüv menziletime güvâh-ı kâfî vü şâhîd **[10]** şâfî yetmez mi ki rû-yi zemîniñ ziynet cemʿiyyet-i beşeriyye ile böyle müzeyyen olmasına ve gehvâre-i cihânıñ efrâd-ı âdemiyye ile baṭnen baʿde baṭnin[218] dolub boşanmasına sebeb müstaḳil ġayr-ı münker ve bu ḫâṣṣiyyetim pîş-i naẕarda mihr-i münîr çarḫ-ı çenber gibi aẕherdir çünki aṣl-ı aṣîl benî âdem olan Cenâb-ı ṣafiyy

[217] "Tehlikeli bir nokta yağmur damlalarından bir dane."
[218] "Nesilden nesile"

aliyye'ü's-ṣalatü'l-ḳavîniñ s̲emere-i şecere-i maʿlûmeden adem tenâvüli min-ṭarafü'l-bârî nehy olunmuş iken gülşen-sarâyı firdevs-i güzîni ilelebed meʾvâ vü ḳarâr-ı âbâd etmek ṭalebiyle cilve-i ḥüküm ḫafiyye-i ilâhiyye îcâbınca ḳable'l-nübüvvet s̲emere-i menhiyye-i mez̲kûreden bi't-tenâvül bu ḥâlet dâr-ı dünyâya basṭ-ı cenâḥ şeref ü saʿâdet buyurmalarına sebebiyyet vermesiyle berâber bâʿi s̲-i îcâd-ı kâʾinât ü sebeb-i ḫılḳat-ı mevcûdât olan nûr-i celîl-i Cenâb-ı Muhammedî'niñ neşr-i lemaʿât-ı âlem-i şehâdet etmesine vesîle-i celîletü'l-aṣîle oldukları gibi sülâle-i silsiletü'z-z̲eheb-i ẓâhirelerinden bunca enbiyâ-yı iẓâm aleyhimusselâm ḥażarâtı şeref-baḫş sâḥa-i vücûd ü ziynet-res merkez-i şühûd olmuşlardır ki menâḳıb-ı aliyye vü evṣâf-ı maʿâlī ittṣâf-ı cemîleleri kütüb-i menzile vü resâʿil-i muʿtebere-i mufaṣṣala-i teblîġâtiyle ḳarnen baʿde ḳarnin[219] ṣımâḫ-ı efrâd-ı nevʿ benî âdeme ṣadâ-i baḫş-i vürûd olmuştur ve dehr-i **[11]** bî-vefâ ise (الدنيامزرعةالاخره)[220] ḥükmünce maḫal iddiḫâr-ı zâd-ı uḳbâ olduğundan îşân-ı z̲î-şân aleyhim ṣalavâtü'm-mennân ḥażarâtnıñ min-ḳıbeli'r-raḥman-ı mebʿû s̲ buyurdukları her cemâʿat ve millete tefhîm aḳâyid-i dîniyye vü tebellüġ-i aḥkâm-ı şerʿiyye buyurmalarıyla âs̲âr-ı celîlelerine bi'l-iḳtidâ burada toḫum aʿmâl-ı ṣâliḥa ekub terk-i mezraʿa-i efʿâl-ı ṭâliḥa edenler faẓl-ı Cenâb-ı Ḳayyûm ile ḫarman-ı âḫirette ḥabbe-çîn maġfiret olarak ḫâṭırlara gelmedik niʿam-ı celîle-i sermediye vü elṭâf-ı mütenevviʿa-i ebediyyeye nâʾil olacakları ḫoş nuṣûṣ-i ḳâṭıʿa-i furḳânîye vü âs̲âr-ı ʿaliyye-i nebeviyye ile mahkī vü maḥkûmdur bu ṣûretle ibâd-ı ʿâmiliniñ şu faẓâʾil-i ġayr-ı

[219] "Asırdan asıra"
[220] "Dünya son çiftliktir."

ḫafiyeye vesîle-i maẕharîyyetleri olduğumdan derece-i şerefte elbette yeʾs-i ubûset-nümûn beyne’s-süreyyâ ves-serâmâ-i dönem ve beyne’l-semek ü el-semâ-i ḥaḳir ü zebûnum kalacağı emîr-i ġayr mektûmdur. Ḥiḳâye-i meẕkûre ḫaṣâʾiṣ-i memdûḥa-i bî-ġâye miñ eñ eʿazz ü ekberi olduğu gibi eñ aḥḳar-ı daḫı müsekkin-i münâzaʿamız olan ḫayâl-ḫâne-i meẕkûr ṣâḥibi mûmâ-ileyh Emin Efendi’niñ fıḳrasıdırki bir nebẕecik de ânıñ beyân-ı feẕlekesiyle söze hüsn-i ḫıtâm vermekleğim âşikâr ve benim ol zamân ḫûrşid ḳadar ve şehir-i temme-i şafaḳ-ı taʿayyünde ṭâliʿ vü nümâyân **[12]** olarak hem-âdem olan melâʾ-i nâsdaki ḥürmetim bir kat daḫı teṣâud edeceği der-kârdır (الشیء بالشیء یذکر)[221] efendî-i mûmâ-ileyh Trabzonî Hâcı Ârif Ağa’nın ṣalbından ḳadem-nihâde-i mehd hestî olub temiz mesʾele-i rüşd eyledikleri sırada medîne-i meẕkurede neşr-i ulûm-i âliye vü âliye etmekte bulunan dayısı ve devlet-i ʿâliyye-i dâʿiyyesi âb-rûyı ulemâ-yı millet ü ser-efrâz-ı fuḍalâ-yi ümmet ûstâẕ Gazâlî ḫaṣâʾil ü baḥir leʾâlî-i fażâil fażîletlü el-Ḥâc Pîr Mehmed el-Nazif Efendi Zade Umre Ḥażretleri’niñ meclis-i neẕâfet-i enîs pîr-ânelerinde ḥâżır bulunarak ʿaliyy ḳadirü’t-ṭâḳa taḥṣîl-i ulûma ṣârif gûşiş-i bî-mîsâl ü dil-bestan teʿallüm-i uṣûl şiʿir ve inşâda zânû-zen riḥâle-i iştiġâl eden pederleri mûmâ-ileyhiñ (ارجعی الی ربك)[222] kelâm-ı muʿacciz niẕâmini zîb ṣımâḫ-ı inḳıyâd ü imtisâl ile terk-i ḥayât müsteʿâr ü âfiyet ü irtiḥâl-i dâr-ı raḥmet eylediği ṣırada (لکل شی ما نع وللعلم موانع)[223] esbâb-ı mâniʿası araƶ-ı çehre-i vücûd etmesiyle biż-żârûre taʿṭîl-i ders ederek bir mâddeden dolayı maḥal ü emân ile ḥesâbda berâber ve leṭâfet zemîn ü hevâda maġbûṭ-ı

[221] “Bir şeyi başka bir şeyle hatırlamak.”
[222] “Rabbine dön.” (Fecr, 22)
[223] “Herşey için bir engel vardır, ilmin ise engelleri çoktur.”

cümle-i büldân ve kişver olan uşbû şehir dil-güşâya vażʿ-ı cebîn eyledikden ve iki sene iḳâmet ettikten sonra **[13]** el-cây maṣlaḥata mebnî Trabzon'a aṭıf licâm-ı avdet eylemesi ile o aralık medîne-i meẕkure ṣandıḳ emâneti maʿâşının üç yüz elli ġuruşa tenezzül etmesi ve bu da kül külfeti câlib bir meʾmurîyet şâḳḳa olduğundan başka ẕikr olunan maʿâşıñ taʿdâd-ı nuḳûdda ḥâṣıl olacak el kirini arıtmağa bi-ḥaḳḳı lûzûm gîr olan ṣâbûn bahâsına yetmemekte bulunması cihetiyle emînî bulunan ẕâtıñ meslek-i istiʿfâde bâzdih-i vuḳûʿ olan sürʿat-ı ḥareket mecburiyetinden nâşî ḥükümet-i aliyye-i maḥalliye-i ṭaraf ve âlâsından eşrâf-ı belde ve meʾmûrîniñ pek çoğuna teklif olunduğu ḥâlde ferd-i âferîde ṭarafından ḳabûl semtine iḥâle-i luḥâẓa-i rağbet olunmamışken meclis-i kebîr aʿżâlığı munżam olmak üzere emânet-i meẕkûre-i mûmâ-ileyh Emin Efendi'ye daḫî lede'l-teklîf ol emirde ağır ḫizmet ve menzili çok kûrâsı az bir meʾmûriyet olduğundan ve senedlü alınıb verilen emvâl mîrınıñ gûyâ atılub tutulması ve neʿûẕü-billâh istenildiği gibi yenilib yutulması mümkün olabilir ḫâliyya-yı ḫâmî ḥasbe'l-ġaraż baʿżı sebük-maġzân zamânıñ vârid-i ḫâṭır mefsedet-i müẓâhirleri olduğu ḥâlde kendüsiniñ ileride nişân-gâh-ı tîr sû-i-ẓan ve belki beyhûde yere âmâc gah **[14]** seniñ ṭaʿn olacağını ḥis ü teyaḳḳun eylediğinden sâḥil-i muvâfaḳât taḳrîb-i filika-i raġbet vechen min'el-vücûh-i irâʾe-i vecih mütâbaʿat etmemiş ise de bir müddet sonra mükâfât-ı seniyyeye maẓhariyeti baḥsinde dirîġ-i delâlet olunmayacağı ḫûṣûṣî vâlî-i esbaḳ-ı müteveffâ Besim Paşa ṭarafından ḳuviyan-i vaʿad olunması üzerine nâdire-i zamândan meẕkûr Trabzon nüfus nâẓırı eski olub ṭay-i defter ḥayât itmiş olan İmam Ağa'nıñ bir aralık nişâne-i gülle

atılırken tobçu żâbiṭânna topuñ boş ḫâlde boş olsun fevḳe demesi gibi bende vaʿad-ı meẕkûre iʿtimâd ederek ve (كبا ر الكلام كلام الكبار)[224] ibâresini der-ḫâṭır eyleyerek çarçabuk efendi-i mûmâ-ileyhiñ ẕihnine düştüğüm anda ḳabûl-i külfe-i meʾmûriyyet eylemişdir ki bu ḳażıyye ahâlî-i memleket beyninde meşhûr ve mütevâtirdir. İşte benim ibrâmım-ı eseriyle on sene müddetde ḫizmet-i devletde ḫaylî emek vermiş ve ġaraż cibâğından pâk ve sâlim olan uyûn-i inṣâf ü ḥaḳḳâniyyetle iḥâle-i nigâh-ı ḥaḳḳâniyyet olunduğu ḥâlde maʿâş-ı cüzʾî ile bu kadar zamân lekesiz ve pürüzsüzce icrâî-yi vaẕîfe-i meʾmûriyyet eylemesine ve aḥvâl-i ṣadâḳat ve liyâḳatı maʿiyyet devletlerinde bulunduğu vüzerâ-yı iẕâm **[15]** salṭanat-ı seniyyeden mâlik-i ḫaṣâil-i cemîle devletlü Cemaleddin Paşa ile izzet-i aṣâleti taṣdîḳ kerde-i enâm olan devletlü İzzet Paşa ve emîn-i devlet ve maḫlaṣ-ı millet devletlü Mehmed Emin Muhlis Paşa ṭûl Allâh-u Teʿâlâ Ömer hem ḥażarâtnıñ nezd-i ʿâlîlerinde rehin derece-i taṣdîḳ buyurulmasına binâʾ-i ṭabâyiʿ ḥaḳḳâniyyet menâbiʿlerinde mevdûʿ-i yed-i ḳudret olan ḫaṣâʾil-i memdûḥa-i ḳadr-i âşnâyı vü naṣfet-i iḳtiżâsı üzere efendi-i mûmâ-ileyhiñ nâʾil-i mükâfât olması baḥsinde biddefeʿât-ı arż u inhâ-yı keyfiyyete ṣarf-ı himem bî-ġâyât buyurdukları vâżıḥâtdan iken evâʾil-i zamâne sözü olub ahd-i alî eʿâẕim vükelâ-yı ḥâżırada merfûʿu'l-ḫüküm olan uşbû (Geçer ve inhâd-i Hind ḫīrmanhâ. Berg kâhî bir estân nid Hind. Ṭuṭiyân rad Hind şeker ü ḳad. Bihimâyân-ı cez üstüḫˇvân nid Hind) ḳıṭʿa-i dil-cûsi ḥükme maẕhariyetinden dolayı ḥasbe'l-ḳader bu bâbda ki ʿarûs-ı ümûdî o zamanlarda tertîb-i heft ârâyiş-i ḥuṣûl ile rû-i bedîd olamadığı ve bu mesʾele-i

[224] "Sözlerin büyüğü, büyüklerin sözüdür."

müşkilede (قوۀ طالعه باق استه مزاستعد ادی)[225] ḥükmünce ḥal-ı uḳde-i ümîd edemediği gibi ḥesâb-ı ebcedde de ismim ile hem-aded olan mâl-ı cemʿine daḫı îṣâl-ı dest-i temlîk edememiş ise de **[16]** bu ḫizmette bulundukça umûr-ı ḥesâbiye vesâʾirede eyüce meleke ve maʿlûmât tedârük ve iktisâb eylemesinden dolayı benim ilḥâḥım-ı s̲emeresiyle z̲ikr olunan Trabzon vilayetine tâbiʿ elviye-i maʿlûme-i taḥḳîḳâtı hesâbiye ve örfiyyesine bi'l-irsâl her birinde birçok menâfîʿ-i ḫazîne-i celîle istiḥṣâl eylediği gibi esbaḳ-ı Gümüşhane sancağı kâʾim-maḳâmı olub el-yevm Der-saʿâdetde bulunan bahâ benek hiçbir zamân ketm ü iḫfâsı ḳâbil-i imkân olmayan bir elli beş bin ġuruş iḫtilâsâtını meydâna çıkarmasıyla beraber min ḫays̲ü's-ṣıdâḳa karınca kadarınca merḥalesinden ḥâlince bir ḫaylîce ḥizmet gördüğünü delâʾil-i müteʿaddide ile is̲bât ve taṣdîḳ-i ṣadâḳatı baḥs̲inde çantalar dolusu evraḳ irâʾesiyle zümre-i müzevvere-i lâ-yufliḥundan maʿdûd olan aṣḥâb-ı ağrâżını iskât-ı derece-i mümkünâtda olduğundan başka amel-i vâḥide-i ḥasene ile ḳurb-i maʿnevî-i Cenâb-ı Rab ḳavîye m

ülâḳî olanlara bir mûceb ḥükmü celîl (من لحسنة فله عشر امثا لها جاءبا)[226] ḥasenet-i aşere-i iḥsân ve ikrâm buyurulacağı mevâʿîd-i âliye-i samedâniyyeden olub (لا يخلف الميعاد)[227] naṣ-ı münîf-i müʾeddasınca bunca ser-mû şâʾibe-i şübhe ve şek olmadığı misillû aṣḥâb-ı ṣadâḳat ve istiḳamet ḥakkında bu cilveniñ **[17]** ḏünyâda daḫı vuḳû-i em s̲âl adîdesiyle müs̲bet olmasına naẓaran z̲ikr olunan üç yüz elli ġuruş maʿâş maḫṣûṣuna muḳâbil olarak her birde on fazlasıyla ve üç bin beş yüz ġuruş maʿâş ile bi-ġayr-ı ṭaleb Erzurum vilayeti celîlesi cânibinden vuḳûʿ bulan inhâ vü muvâfaḳat-ı

[225] "Korkudan gelen kuvvet doğuştan gelen yeteneği istemez."
[226] "Kim bir iyilik yaparsa, ona on katı vardır". (En'âm, 169)
[227] "Va'dinden dönmez " (Âl-i İmrân, 9)

mutażammın şeref-i tasṭîr buyurulan emir-nâme-i neẕâret celîle-i mâliye-i mûceb-i âliyyesince vilâyet-i meẕkûre umûr hesâbiyesi mümeyyizliği bi’t-taʿyîn kesb-i temeyyüz etmesi ve ḥaḳḳında vaʿad-i celîl-i selefü’l-beyânıñ bi-aynihi cilve-ger âyine-i ḥuṣûl olması ṣadâḳat-ı mesbûḳasına bir mükâfât maʿneviyye demek olub eġerçi baʿżı aṣḥâb-ı ġarażıñ kurduğu dolab-ı tezvir kendülerini meʾmûrîyyet-i meẕkûreden taḥvîl ü tedvir eylemiş ise de ẕâten ışrâr-ı ḫayır-ḫˇavâhânem sebebiyle emânet-i meẕkûreyi ḳabûl eylemesinden ve bir minvâl muḥarrer işde bulundukça umûr-ı ḥesâbiyeye kesb-i maʿlûmât eylemesinden dolayı nezd ʻâlî-i evveliyye-yi umûrda şâyân-ı nigâh taḥsîn olur ve semere-i nâfiʿa-i ṣadâḳat gösterir bir nice mevâd-ı tedḳîḳiyede bulunmasıyla şu ḥâller ḥuṣûl-i istiḥḳâḳın-ı istilzâm eylediği misillü ḫayâl-ḫâne-i meẕkûrede mûmâ-ileyh Emin Efendi’niñ görmüş olduğum riʿâyet-i maḫṣûṣasına **[18]** mükâfaten sâye-i sâmî-i vükelâ-yı salṭanat-ı seniyyede baʿdemâ daḫı liyâḳat-ı mevcûdesine göre birçok meʿmûrîyetlerde istiḫdâm olunmasını teşvîḳ edeceğimden başka ḥâlâ Trabzon vilayeti celîlesine sâye-endâz-ı iclâl olub orayı teşrif-i meyâmin redîf-i âlîsi (Burc-ı ʿaḳrebde idi şimdi be-luṭufu’l-Mevlâ. Evc-i esʿadda ḳarâr eyledi şems-i devvâr) beytiyle tavṣîf kılınmış olan memdûḥu’l-vüzerâ vü ḳadir-dân üdeba devletlü Esad Muhlis Paşa Ḥażretleri’niñ efendi-i mûmâ-ileyh ḥaḳḳında olarak der-bâr-ı âlîye taḳdîm eylediği inhâ-i mûcibince bir sâlise rütbesine maẕharîyyeti içun daḫı teşmîr-i sâʿid terġîbât eyleyeceğim gibi şu vaḳit ḥaḳḳâniyyet-i iḫtivâki mûmâ-ileyh Emin Efendi’niñ muḳaddemâ-i bi’t-tanẕîm kemâl-ı serm ü ḳusûr ile taḳdîmine mütecâsir olduğu bir ḳaṣîde-i beliğeniñ uşbu (Bâb-ı

himeminde görülür ḫuvân-ı mekârim. Ḫuvân-ı kereminde bulunur nân-ı adâlet. Pîş-dar-ı ârâmıña cümle-i mâl. Ḫâk-ı ḳıdemî kuḥl-ı Sifâhân adâlet) ḳıṭʿasında münderic-i medâyiḥ-ı cemîle cümle-i celîle-i menâḳıb-ı ḫıdîvîleriniñ evṣâf-ı cüzʾiyyesinden bulunan faḫâmetlü devletlü Mehmed Emin Ali Paşa Ḥażretleri'niñ şeref-i telâḳî-i ẕât-ı devletleriyle mesned-i sâmî-i ṣadâret-i uẓemâ ġıbṭa-i endâz-ı edvâr-ı sâbiḳa vü meclis-i vâlâ daḫı **[19]** yine efendî-i mûmâ-ileyhiñ bir ḳaṣîde-i müteḳaddimesinde vâḳıʿ (Meyve-i iclâlî zîb-sâ ḫasâr-ı âṭıfet. Feyiż-i iḳbâl-ı gülistân cihânıñ şeb-nemî. Ḫâk-ı pâyıdır cilâ-sâz uyûn-ı âcizân. Tutyâ-yı dide-i âlem-i ġubâr muḳaddemî) ḳıṭʿası mâ-ṣadaḳ şân-ı kâmilü'l-iḥsân dâverîleri olan übbehetlü devletlü Yusuf Kamil Paşa Ḥażretleri'niñ riyâset-i celîleriyle maġbûṭ-ı ezmân sâbıḳa vu lâhiḳadır ve maḳâm-ı neẓâret celîl-i ḫâriciyye daḫı keẓâlik mûmâ-ileyh Emin Efendi'niñ tebrik-i neẓâret müşârün-ileyhâyı mutaẓammın olarak aḳdimce taḳdîmine cürʾet eylediği diğer ḳaṣîde de keʾen uşbu (Vezîr-i muḥteşem kim der ki devlet-medârdır. Maḳâm-ı âṭıfet dârü'l-emân cümle-i millet. Nigeh-bân niẓâm-ı memleket niẓâm-ı âlemiyân. Ẓahir-i mülük ü millet iʿtimâd-ı heyʾet-i devlet) ḳıṭʿasınıñ medlûl ḥaḳîḳat şümûlî unvân-ı meʿâlî-yi nişân şân-ı âṣafîleri olan übbehetlü devletlü Fuat Paşa Ḥażretleriyle pîrâye-sâz meneṣṣa-i mecd ü iḳbâl ü neẓâret-i celîle-i mâliye daḫı yine mûmâ-ileyhiñ bir ḳaṣîde-i maʿrûżasında muḥarrer (Ḫâzin-i gencîne-i übhet-i emin salṭanat. Nâẓır-ı mâliye manẓûr-ı cihân-ı maʿdelet. Vâlid-î şemsü'l-eʾimme gibi meşhur-ı enâm. Ẓât-ı pâkîde müşârün bi'l-benân maʿdelet) ḳıṭʿa-i ḥaḳîḳat tebîʿsi ṣıfat-ı kâşife-i ʻaliyye vü ḫulâṣa-i medîḥa-i **[20]** ẕâtiyye vü nesebiyye-i

celîlesi olan devletlü Mehmed Rüşdü Paşa Ḥażretleri’niñ ḳudûm-i meyâmin lüzûm-i âliyyeleriyle ziynet efzâ-yı ṣuffe-i iḳbaldir ve neẓâret-i sâmîye-i ticâret daḫı yine efendi-i mûmâ-ileyhiñ taḫmîs eyledikleri bir ḳaṣîde-i ḥaḳîḳat-ı iḥtivânıñ uşbu (Bâr-gâh-ı himemi kâr-geh ḳadr u celâl. Bulunur anda çeşîdlerle metâʿ-i iḳbâl. Pīş-gâh-ı germî bender-i emn ü âmâl. Der-gehî-i menzile-i ḳâfile-i şân u kemâl. Destîdir zîb-dıh bend-i ḳatâr-ı devlet) beyiti muḫammes-i müʾeddâ-yı ṣıḥḥat edâsına maẓhariyyet-i celîlesi nümû-dâr olan devletlü Safvet Paşa Ḥażretleriyle revnaḳ-baḫş dâʾire-i azv-ı übhetdir lehü’l-ḥamdü’l-minhü müşârün-ileyhüm zâ-ı dâh ömür hem ḥażarâtınıñ ḳadir-dân aṣḥâb-ı hüner ü maʿârif ve her biri mihr-i sipihr-i mihr ü avâṭıf olduklarından mûmâ-ileyh Emin Efendi’niñ rîz ecniḥa-i ḥimâyet ü merḥamet devlettlerine ilticasıyla sâye-i mekkâr-ı mevâye-i sâmîlerinde nâʾil-i mükâfât-ı aliyye vü maẓhar-ı meʾmûriyyet münâsibe ettirilmesiniñ esbâb-ı teshîliyesini daḫı iraʾe eyleyeceğim âzâde-i ḳayd-ı erḳâm ve bu da baña (كفا عله الدال على الخير)[228] medlûlünce ḫayrı netice verir bir delâlet-i şeref-i şiʿâr olacağı müstaġnî-i ifâde-i aḳlâmdır meder-i vehim maʿlûm ʻâmmedir ki benim tekmîl-i enfâs-ı ḥâyat ile maʿdûm olmaklığım ve ḥırṣ u ġaflet gibi tebaʿa **[21]** vü zîr-destâne-i piş-rev ü matbûʿ olmamaklığım farż ü taḳdîr olunsa besbelli ki umûr-ı ümem muʿaṭṭal vüdâd ü sited kâr-ḫâne-i âlem-i muḫtel olarak bender-i cihân maẓhar-ı yebâb ü mâʾil semt-i türâb olur beter ü esbâb niẓâm-ı dünyâ kesb-i ḥâl ḫarâb eder gider idi bu maʿnâca daḫı sebebi intiẓâm âlem ü medâr-ı revâbıṭ her kâr nev benî âdem

[228] “Hayra vesile olan, hayır yapan gibidir.” (Hadis)

olduğum cihetiyle emir-i riʿâyet ü ḥürmetim beyne'l-ḥâlḳ vâcibât-ı umûrdan bilinmek lâzım gelir iken erâ≠il-i nâs sefâhet istînâsdan böyle bir recül-i maʿdûmü't-teẕkiyeniñ baña iddiʿâ-yı rucḥâniyetle vicahen bu kadar iṭâle-i lisâna şefe-güşâ-i hezeyân olması nârevâ olacağından îcâbınıñ bi't-tedḳîḳ ḳavânin-i edebiyyeye taṭbîḳan terettüb edecek cezâ-yı mâ-yelîḳaten maẕhariyet-i istidʿâ olunur deyu ḫatm-i kelâm eyledik de keyfiyyet-i meşrûḥa-i beʾis mûmâ-ileyhden lede'l-istifahâm-ı ḫaṭveten mâ-ât başı çekmeyerek ve çekinmeyerek vaḳʿa-i nizâʿañ aliyy vuḳûʿa ḥikâye vü iḳrâr ile ḥużûr-ı leṭafet menşur-ı ḥâkim aḳılda daḫı emeliñ envâʿ-i meẕemmeti ḥaḳḳında be-tekrâr feṭḥ-i derîçe-i kelâma ibtidâr eylemiştir şu ḳademe-i süllem muḳaddimeye vaż' ḳıdem eyle ki bir kere nâm-ı emel ḥurûf-i selâseden ibâret olarak ḥarf-i aḫîri olan lâm ḥarfi ki müteḥammil-i bâr âmâl baʿżı derd-mendân melâl-ı iştimâlıñ ḳâmetlerini şekl-i lâma döndürmektedir. **[22]** Ḥarf-i meẕkûr tefrîḳ olunduğu ve ḳuṣûr elîf ve mîm ḥarfleri kaldığı ḥâlde her ne kadar sûʾ-i edeb râyiḥasını istişmâm etdirir ise de iddiʿâda sükût ve iḫtiyâr ḥayâle-i muḥâle ibṭâl-i ḥuḳûḳî müntic olup bu ise lâ-yecûz hîç câʾiz olmaz ḳabîlinden olmasıyla afv-i âlî-i meclise maġrûren ve istinaden bu bâbda ki sünûḥâtmi olduğu gibice ifâde eder ve muʿâmele-i cemîle-i şafḥıya ṭaleb eylerim çünki ḥarfin-i meẕkûrin medd-i evvel ve sükûn-i sânî ile maʿlûm-i âm ve herkes olduğu üzere Fârsîde kes kelimesiniñ lûġât Türkiyesidir ki recül-i reşîd böyle îhâm-ı ḳabîḥ-î müfîd olur ismi ḳabûl etmek ḫâric-i dâʾire-i aḳıl ve edeb olduğu bî-reyb iken acebâ benim üzerime baḥs-i iddiʿâ-yi şerefde mîmî oradan çıktığı ḥâlde ḥâṣıl olan eline aldığı aleti tefâḫur bu mudur ki nükte-i taʿaccüb nemmâs-ı

ḳahḳaha baḫşâ-yı cemel u cemâd olacak derecede ve mâdde belki nisvâne bile gülünç olacak bir raddededir. Gelelim ḥarf-i evvelî olan elîf-i ḥaẕf ve tebʿîd kılındığı taḳdirce kelime-i bâḳiyye mül kalarak bu da żamme mîm ile mîñ mürâdif-i olan şarâb maʿnâsında müstaʿmel olarak egerçi (Bir ḳadeḥi neşʾe verir adama. Öyle neşâṭ-âver dildir şarâb) güftesince nûş-i mey neşʾe-i baḫş zümre-i **[23]** mestân ü devr-i piyâle neşâṭ-efzâ-yı bezm-i rindân isede neşʾe-i mefrûżası îrâs eyledi ki derd-i sır ü şer-i ḫumâr pür-i şerre muḳâbil olmayacağından mâʿadâ şarabıñ bir künyeside maʿlûm her şeyḫ ü şâb olduğu üzere ümmü'l-fesâd olub ḥatta emel kelimesiniñ ẕikr olunan lâmsız ḥâli żamme-i hemze ve teşdîd-i mîm ile lisân-ı ḥikmet beyân-ı Arabîde vâlide lafıẕınıñ mürâdif maʿnevisi olan üm kalmak mülâbesesiyle bu ḥâl işte mülk bir minvâl-i muḥarrer-i üm fesâd olduğunu teʾyîd eder ki nikât-i teʾvîlyesi nezd-i erbâb-ı dânişde rûşenâdır ve hem-demî naṣ-ı ḳâṭʿ Rab-ı ḥay ile kemâ-hiye münhî bir şey iken böyle şeyi mey-i esbâb şerefden iʿdâd ederek ângâh teçhiz-i ʻarûs mübâhât gûn-â-gûn etmek ḫacile gâh aḳıl ve işmetden bîrûndur farż edelim ki her şâm u seher (Muṭrib bezen nevâ-yı sâḳî büdde-i piyâle) güftesiniñ maʿnâ-î ẓâhirîsini ḥıfẓ ü ez-ber ile nûş-ı ḫamr gül-fâm eden ve devr-i ṣahbâ ile imrâr-ı rüzgâr eyleyenlerden birtakım arkadaş tedârüğüyle melik-i vücûd neşʾesi baḥsinde isbât-ı müddeʿâya ayak basılır ise mûmâ-ileyh Emin Efendi'niñ bir ġazelinde vâḳıʿ (Elimde defʿ-i hücum-i gürûh-ı ḫussâda. Medâr-ı ḳuvvet olur tâziyânedir ḫâmem) beyti nâṭıḳ olduğu üzere vücûh erbaʿa ile **[24]** tâziyâne-i cürh dest-i ifgârımda ḥâżırdırki bu nükte-i eẕhân diğeride nâdirdir çünkü maʿhûdu mül ḥâl-ı maʿkûsiyetde lem kaldığı misillu

emeliñ mimsiz ḥâlinde ki el lafẓî bilâkis lâm-elif ve lâmsız kalan elif-mim keẕâlik maʿkûsen mâ-kalub maʿmâfîh bunlar cümleten ḥurûf-i nâfiyeden olmalarıyla mîñ nâfî neşʾe-i muvaḳḳatesine delâlet edeceği (بماهتاب چه حاجت شب تجليرا)[229] menzelesinde âfitâb-ı cihân gibi manẓûr-ı uyûn-ı âmme vü be-taḫṣîṣ-i emel-i müsteviye ḳalb olunduğu ḥâlde nefiy istiḳbâl maʿnâsına mevżûʿ olan ḥarfi lemmaya münʿakis olarak maʿnâ-i tażammunîsi bu taḳdîrce mîñ neşʾe-i muvaḳḳatesinnden başka keyfiyyât-ı müstaḳbele-i keyif ü neşâṭını bile nefiy ü mahveder işâret ü remzî-i ḥâvî olduğu maʿlûm her zümredir bunlardan başka emel kelimesi bi-ibâretihâ elem lafẓınıñ bozundisi vefîʾül-ḥesâb-ı müsâvîsi bulunmak cihetiyle ḳudûm-i nekbet lüzûm-i ḫaṭve-endâz şûm olduğu mesâkin-i ḳulûb-i biṭṭabiʿ virâne-i hümûm ü lâne-i kâh bu maġmûn olacağı ẓâhir ü ġayr mektûmdur çünki emeliñ mâya-i âferîniş-i îcâbınca âdet-i meʾlûfesi alîʾüd-devâm ṭabâyîʿ-i insâniyye-yi yine bozundisi ve ḥâl-i cemʿinde bilâ hümeze hem heyʾet-i bulunan mâl cemʿîle-i taḥṣîl câh ü iḳbâl ve fetâdaki-i çâh **[25]** mâʾil-i âmâle-i sâʾiḳ u bu ṭarîḳda müteşevvik-i fırḳa-i ḫalâyıḳ olub egerçi tâbiʿleri olan ṭamʿ ü ġafletle biʾl-ittifâḳ teşmîr-i sâḳ ederek lâ-yenḳaṭıʿ ḥâṣıl olan teşvîḳât-ı mütevâliye vü terġîbât-ı müteâḳıbeleri semeresiyle zerʿ-i ḥubûbât u ḥaṣâd maḥṣûlât ü ibdâʿ-i ṣanâyîʿ vü maʿmûlât gibi müstelzim-i tezâyüd fevâʾid-i mevâʾid ü müstevcib-i ḥuṣûl-i mevâcib ü ʿavâʾid olur meşâġil-i mütenevviʿa vü ġavâʾil-i müteferriḳa-i iktisâbîhe ḫˇâhişiniñ ḳulûb-i beşerde tevellüd etmesine sebeb ve bâdî vü binâ-berîn celb-i erzâḳ muḳaddere-i żımmında sekene-i rû-yi zemîniñ iḫtiyâr-ı ġâʾile-i taʿab-ı âyîn ile çabalayıp

[229] “Rebî’ül-evvel ayının belirmesi için ay ışığına gerek yok.”

taḥṣîl-i ḥavâyic-i żarûriyye etmelerini ve emir-i idâreleri mefrûż-ı gerden ẕimmetleri olan âl ü ıyâlini geçindirub barındırmalarını müʾeddî olmasıyla fî nefisü'l-emir şu yoldaki himem-i fevḳâ'l-ġâyesiniñ ḥaḳîḳaten ḥaḳḳı unudulmaz ve bu taḳrîb ile ḫalḳı (البطالين ان الله لا يحب)[230] dâʾiresinden biri ve muṭahhar (الكاسب هبيب الله)[231] mâ-ṣadaḳına maẕhar eylemesi ṣaḥîḥâ-yı inkâr olunmaz büyük bir ġayret ise de ne çare ki murġ-ı ṭâʾir gibi bir dalda ḳarâr ve mûr-ı sâyer gibi çay ḳanâʿatde istimrâr etmedikden meselâ yüz senelik aḳvât-ı evḳâtını vażʿ-ı muḫzin-i ḥuṣûl eden ve neyl-i ḥâl-i refâh ü vuṣûl-i ṣıla-i câh eyleyen ṣunûf **[26]** insâniyyeniñ ekserîsini vefî zamânnâ haẕâ belki kâffesini servet ü izzet câ-i żarrelerinde ḥamdele-i ḫ̆ân ḳanâʿat etmeyerek ve (كنزلايفنى القناعة)[232] sürebni bildirmeyerek dîde-i baṣîretlerine perde-keş-i ġaflet olmasından ve kendülerini varṭa-i ḥıb-ı ḥırṣa düşürerek (Âḫir dirhemhem-sit dinâr-ı nâr. Âḫar devlet let-sit ḳalb iḳbâl-ı lâ beḳâ) mefhumundan ġâfîl ve bî-ḫaber oldukları ḥâlde çeşm ü güş-i hûşlarını meyil ü ḥalâl (و يصم حب الشئ يعمى)[233] ile mâʾil-i ḥâl amâ vü aşammiyet eylemesinden nâşî her nasılsa bî-çâreleri girifte pây-ı dâm ṭamaʿ-i ḫâm ü bilfarż bütün âtiye-i âşirelerinde çehre-nümâ-i mehd-i vücûd olacak varisân ve belki ecnebîden taḥaṣṣül edecek ekleme ve öyündü vereşe-i ġayr munaṣṣafe-i nân-ḫ̆ôr in için (رب ساع لقاعد)[234] ḳâʿidesince tedârükât fevḳâ'l-ġaye vâdîsini maḳar ü memer etmek gibi dâʾimâ menâfiʿmüstaḳbele-i istiḥṣâline ârzû-mend-i ḳıyâm ü iḳdâm-ı bend-i iḳdâm ettirdiği emir-i celî olub maʿ haẕâ-i iḳtiṭâf-ı semere-i

[230] "Tembeli Allah sevmez."
[231] "Kazanan Allah'ın sevgisidir."
[232] "Kanaat tükenmez hazinedir."
[233] "Bir şeyi sevmek kör ve sağır eder." (Hadis)
[234] "Oturanlar için nice vardır."

m

üstaḳbele ârzûsu ise de intiẓâr-ı câlib ü intiẓâr daḫı (انتظار اشدمن الا النر)[235] ḥükmünce âteşden şedîd-rek ü bu deh-rekten beşerdeki dimâʾ-i ṣâliḥa-i âsâyiş ü râḥatıñ cereyân-ı ıẓṭırâb ile muḥarrik olmasını müstelzim bulunmasıyla şu yüzden żamâir **[27]** aṣḥâb-ı âmâl âteş-i cân-sûz alâm ile yangın yeri gibi ḫer yokuşda ve merḥale-i yaġmâ-i dide miṣillu ḫarâb-zede olacağı görünüşte güneş gibi güneş ü vâsiʿü'v-vużûḥ olduğundan işte şu ḥâl mûmâ-ileyh Emin Efendi'niñ (Olan eṣḳâl-keş bar belâyâ-i emel. Çarh-âsâ olur elbet ḳad-ı dü-tâ-i emel) beyti müʾeddâsınca o maḳûleleriñ ḳâmetlerini kemâl-i eşkâl ü sinelerini levḥa-i nişân tîr melâl edüb cümlesini diş biletüb gûh gû girmek istedikleri arâʾis-i nâzenîn-i âmâl için (Âh geleydi nûr-ı aynım) şarkısıyla her-bâr-ı terennüm-sâz ü maḳâm-ı sûz-nâk-î intiẓârda dem-beste-i naġme-i her sâz ve belki güşâyiş-i gonce-i ümîd için mânend-i hezâr feryâd-ı hezâra dehen bâz ettirmemesiyle bu ṣûretle her biri müstaʿriḳ-ı deryâ-yı âlâm oldukları ḥâlde imrâr-ı emir ḫayât ü ifâte-i ömür ve evḳât edub şu mihmân-ı serâ-yı fânîden ale'l-ġafle geçib gitmekte ve vaḳt-i fer'-i ferâ-yı sekerâtda ise (تموتون كما تغيشون)[236] sözüne maẓhariyetle yâlnız naṣîbleri olan ve vâ ḫasretâh nidâsını küngüre-i gerdûne bi'l-îṣal Cenâb-ı Azrâʾil 'aleyhi's-selâm vasıṭasıyla nâm-ı nâmîyesiniñ hem-demî olan dâr-ı ademe çekilib irtiḥâl etmektedir işte şu baş olmaz telaşı mûriṣ-i ṣevâb-ı âḫiret ve dâʿî-i **[28]** raḥmet olan aʿmâl-ı ḥasene tedârüğünde nicelerine ġaflet-pâş olmakta ve ġaflet-i nâsıñ dâr-ı ebede öyle ṣıfrü'l-yed-i riḥlet etmelerini daʿvet etmekde olub ḥâlât-ı meẓkûre ġayr-ı

[235] "Beklemek ateşten beterdir(çetin)."
[236] "Nasıl yaşarsan öyle ölürsün." (Hadis)

münkere ise ḳahır olacak emel ṭâlibü’d-dehriñ ömür ü bekre büyük bir mükrî olduğundan şu aḥvâl kendusiniñ âdetâ şeyn-i şân مضلیت nişânını istilzâm eder ḳażıyyetden idü ki müstaġnî-i ani’t-tavżîḥâtdır bir de alem-güşâ-yı ḳalʿa-i ulûm olan her âlem indinde maʿlûm olduğu üzere fânî kelimesinin ḥesâb-ı ebcedde tevʾemî bulunan âlem ki şu mekîni bulunduğumuz mekânı muḥîṭ bir ḳıṭʿa-i mükevvine vü emr-i celîl kendine maḥṣûl olan âleminden kâne-i cevher imtiḥân olacak bir buḳʿa-i muḥaddeşedir bunuñ aynı çıkarıldığı ḥâlde ḳuṣûr gelme bi-aynihi ülüm kalarak bu nükte-i pür ḥikmet daḫı âlemiñ dâr-ı miḥen ü ġam ve belki ayn-ı elem olduğunu îṣâl-ı pîş naẓar-ı bedâhet eyleyeceği gibi ânifen-i beyân olduğu üzere elem ü emeliñ birbirlerine bozundu teṣâdüf etmesi ṭâleblerіniñ küşte-i ḥużûr ve râḥatlarını girdab-ı ıżṭırâba düşürmesini müʾeddî ve dünyâ lafıẓî daḫı ḥüzün ile hem-sâb olduğu ve (لاراحة فی الدنیا)[237] ile meslûbü’r-refâh bulunduğu cihetle aṣḥâbını her-bâr **[29]** mużṭaribü’l-ḥâl ü dil-figâr etmekte ve bu arada (و طالبهاکلاب جیفة الدنیا)[238] mâ-ṣadaḳına maẓhariyetle derekât-ı medḫûliyete düşürmekde iken bir yandan daḫı meẕkûr-i emeliñ dürlü dürlü t

eşvîḳât-ı icrâsıyla ebedâ-i ḥâṣıl olamaz ve yâḫûd (بمافغل المشیب الالیت الشباب یعود یوما. فاخبره)[239] meʾâlince ḳabûl-ı ʿavdet etmez birtakım ḫaliyâlar tevlîdiyle herkesi mânend-i meks pâ âlûd-i engübîn heves etmiş insânıñ lâ-maḥâle-i elem içinde diğer bir elem ve figâr ü icrâ-yı meẕâḳ ü merâm żımmında birçok ekdâre giriftâr olmasını dâîʿ bulundağından şu müṭâlaʿât daḫı kendüsiniñ beyne’n-nâs meẕemmet ü meẕellet-i

[237] “Dünya’da rahat yok.”
[238] “Dünya leştir, ona talip olan köpektir.”
[239] “Keşke gençliğim bir gün geri dönse, ihtiyarlık benim başıma ne işler getirdiğini ona şikâyet edip söyleseydim.”

kirbâsını lâbis ve belki daha câlîs olmasını masa gibi ortaya atacağı âzâde-i ḳayd-ı işârâtdir işte nâmınıñ delâlet ettidirdiği ve ḫâṭırıma getirdiği mażarrât ü ḳabâyiḥ adîdesi bilâ mubâlaġa-i beyân ü taḥkîye kılındığı gibice olması rehîn-i derece-i taṣdîḳ ve tecrübe-gerde-i aṣḥâb-ı taḥḳîḳ olduğundan başka kendüsiniñ medâr-ı iftiḫâr eylediği ḥikâyât-ı maẓnûnetü'l-mübâhât mesrûdesi daḫı delâ'il-i şitâ vü berâhîn mâ-lâ-yuḥṣâ ile mecrûḥ ü ṣûver-i menḳûşe gibi bî-rûḥdur ki bir nicesi ilmü'l-esmâ-i şerefiniñ maḥrem-ı vâṣıl aṣîl benî âdemî olan cenâb Ebu'l-beşer alî nebîyyine **[30]** vü 'aleyhisselâmü'l-berk-i alem-i dünyâyı teşrîf-i meyâmin redif-i 'âlîlerine sebebiyyet iddi'â etmesi ḳażıyyesidir ḥâl-bû-ki bizim şimdiye kadar abâ vü ecdâdımızdan (الرجال وخذواالعلم من افواه)[240] medlûlünce zümre-i râsiḫa-i ulemâ-yı i'lâm ü fırḳa-i nâciyye-i fuḳahâ-yı iẓâmıñ i'lân ü i'lâmıyla kütüb-i 'âliyye-i semâviyye vü ḫuṣûṣâ-yi nâsiḫ aḥkâm-ı cümle-i kütüb-i sâlife olan âyât-ı celîle-i ḳurrâ'iyeden istinbâṭ ü istimâ' etdiğimize göre Allahü a'lem ve Resûle (فازلهماالشيطان)[241] nâṣ-ı celîl-î ḥâkî olduğu üzere ḳablü'n-nübüvve ükül semere-i menhiyye ḳażıyyesi ḥasbe'l-ḥükme şeyṭân-ı aleyhi mâ-yesteḥiḳuñ ṣûret-i nâṣiḥânede ẓuhûr eden ta'rîfîyle ḥâṣıl olduğu meşhur ve manṣûṣ bulunduğu ḥâlde bunu kendü üzerine mâl eyle (عرض ايدر كن مردقبطى شجاعت عرض سرقتن سويلر)[242] feḥvâsınca ne'ûẕü-billâh min şereh vâdî-i şeyṭanetde şeyḫ-i necdîye müşâreket ḫâṭırasını ḫâṭırlara îṣâl eylediğinden bu ḥâl daḫı ḥaḳḳında medḥûliyyet fevḳa'l-ġâyeyi da'vet edeceği bedîhîdir. Ancak bu vâdîde ebḥâs-ı ṭavîle îrâd-ı ḫâric dâ'ire-i aḳûl ibâd olmasıyla evvel mebḥasda kef lisânı

[240] "İlmi erkeklerin ağzından alın." (Yani insanlardan alınız). (Hadis)
[241] "Derken şeytan ayaklarını kaydırdı." (Bakara, 36)
[242] "Kıpti'nin mert olanı, yiğitliğini anlatırken hırsızlığını söyler."

lâzımdır ki mesʾele-i mebḥûs anhâ-i serâʾir meşiyyet-i ilâhiyye vü ḥüküm-i ḫufye-i rabbâniyye-i iḳtiżâsından **[31]** ü li-ḥikmetin tevcîb ü leʿalleteh teḳtiḍî ḳabîlinden olduğundan ve tefṣîlât-ı mümkinesi ise kütb-i celîle-i tefâsîrde muḥarir bulunduğundan bizce meslek-i icâze sülük ile iḫtiyâr semt-i sukût-i iḳtiżâ eylemişdir. Faḳaṭ fıḳra-i müfteḫire-i saniyesi olan mûmâ-ileyh Emin Efendi'niñ ser-güẕeştiki bir ḳıṣṣa-i taʿaccüb fersâ vü ḥikâye-i ḥayret-nümâdır ona tamâmıyla vuḳûf u bi'l-ıṭrâf maʿlûmâtım olduğundan bu bâbda dilim döndüğü kadar naḳl-ı ḥikâyât ü ḥikâye-i vuḳûʿâta ḥâżır isem de şâyed ârâda zülüf-i yâra dokunur gibi ḥasbe'l-beşeriye bir güne sürçülisân ve ḳuṣûrum ẓuhûr eylediği taḳdirde sonra âyeʾis sende ẕikir olunan Gümüşhane sancâğı ḳâim-maḳâm esbaḳî olub Trabzon vâlîsi sâbıḳ devletlü Hacı Ali Paşa ḥaẕretleriniñ isr-i ṣaḥâbet ü himmetleriyle iḫtilâsât-ı maḥkûmesi afv buyurulan mûmâ-ileyh bahâ beniñ öyle bir elẕeme gösterildiğine ḥamdele-i ḫân şükür olmayıbda Cenâb-ı Ḥaḳḳ'ıñ daire-i rıẓâsı ḫâricinde olarak her nasılsa bir ḥâlet-i ġayr-ı lâʾiḳa-i iḫtiyârıyla âşûri derece ġaddârlığa ḳıyâm ü ḫâristân-ı ġaraż-kâriyede ḫırâm eylemesinden ve (Ḫalḳ içinde bundan artık ayıb olur mu ey kişi. Kendi aybı var iken ẕikrede **[32]** ayıb diğeri) müʾeddasını der-pîş-i müṭâlaʿa edememesinden dolayı muḫâberât icrâsıyla meẕkûr Trabzon ahâlîsinden olub ḳıdvetü'm-müfsidîn elḳâb-ı isâʾet niṣâbını kazanmış olan maʿlûmü'r-rizle ve maʿdûmu't-teẕkiye bir iki ḥerîf nâ-ẓarîf ile beraber vâsıṭa-i 'azviyyât-ı ittḫâẕ olunur medîne-i meẕkûreye tâbiʿ Görele ḳażâsı ṣandıḳ-kâr sâbıḳî olub el-yevm altmış bin ġuruş ḳadar ẕimmet-i mîrîsî meydanda bulunan ve taḥḳîḳ-i keyflyyâtı ise muḥâsebe

meʾmûriyetiyle oraya azîmet eden Hasan Ali Efendi'niñ taʿlîmât-ı maḫṣûsesinde münderiç iken li-ḥikmetin ḥesâbına bakılmayan giriftâr-ı varṭa-i ẕimmet ve artan nâm kimisine gibi ḫâric-i ṣaded fazla lev konuşmağa ve vâdî-i ṭaʿn mübâdî-i mübâlaġaya koşmağa başladın gibi bir ḫiṭâb-ı itâb-âmîziñ muḫâṭabı olur ve o yolda seniñ ṭaʿn ü teşnîʿe tutilur isem ne çâre ki mûmâ-ileyh Emin Efendi'niñ bilâ ḥüküm dâʾire-i tevḳîfe alınmak ve kuş uçmaz kolan yüremez derecede herkesten ḳaṭʿ muḫâbere ettirilmek gibi meʾmûr-i mûmâ-ileyh ṭarafından gördüğü bunca haksızlıkların ḥavṣala-i taḥammüle sığdırılması müstaḥîl olarak şununla beraber ṣanem-i ṣumût gibi iḫtiyâr semt-i ṣamt ü sükût etmek daḫı ḳâbul olmayacağından beyân-ı ḥaḳîḳat aḥvâl **[33]** için bâbda żarûrî ṣudûrî melḥûẓ olan ḳuṣûrumuñ maʿẕeret-i ṣaḥîḥa-i mesrûdeye nuẕerâ-i rehîn şîve-i afv ü istitâr buyurulmasını evvel emirde ṭaleb ile vaʿad-ı ḳavî istiḥṣâlinden sonra söze ibtidâr etmekliğim iḳtiżâ edeceğim bî-şek ve bir yana bakılursa daḫı serd-i aʿẕâra ḥâcet kalmamak lâzım gelir ki şu mesʾelede ne kadar ıṭnâb-ı maḳâl etsem ve ne ṣûretle b

âdiye-i taṣdîʿâta gitsem cümlesi becâ vü bir mûceb (ولايعلى عليه الحق بعلى)[243] tebeyyün edecek ḥaḳim derecede Cebel-i Cûdî'den daha mürtefʿ ve yüksek görünür el-ḥâṣıl (Uzatma mebḥâs zelef-i yalan ḥikâyesidir) uzun sözüñ kısası ve lâḳırdînıñ doğrucası fî'ü'l-ḥaḳîḳa emeliñ iddiʿâ-yı vâḳıʿası gibi mûmâ-ileyhiñ meʾmûriyye-i meẕkûreyi maʿâş-ı cüzʾî ile ḳabûl eylemesi ve bilâ-fâʾide bunca ġâʾileyi başına satın alması emeliñ eser ibrâmıyla bî-dâd-ger ḳâlıb ḥuṣûl olmuş ve bu delâletî rehîn ḥayyiz-i iʿtirâf bulunmuş ise de nâʾilî-i mükâfâtı ḥaḳḳında mesbûḳ olan ve dîrîġa-i dürûġ bî-fürûġdan

[243] "Hak yücedir, ondan yücesi yoktur."

ibâret bulunan mevâʿîd-i medidesi ġarât ger de sipeh ü vaʿad arḳûb gibi netîce-pezîr lâ aṣlla olduğundan başka yol yakın iken (Aldık **[34]** cevâb-ı yeʾs belâlar mübârekî) meʾâlini andırır yolda bir güne cevâb-ı ḳaṭʿî vermeyerek bugün yarın demekle vaḳit geçurmek ve (Gün doğmadan meşime-i şebden neler doğar) muṣarraġıyla (اللیلة حبلی)[244] meseline okuyarak avutub medâr-ı tesliyyet etmek gibi taḫyîlat gûna-gûne taṣaddî eylediğinden bî-çâreyi o meslekte sevdâ-yi kâkül dil-berâne düşmüşcesine uzun uzadıya iḳlîm-i sûdan ṭaleb-i mükâfâta ḫîzân eylemesinden ve (لولاالحمقاء لخربة الدنیا)[245] kelâm-ı ḥikmet ittisâmını aḳla getirmemesinden ve taşralarda ḥaḳîḳaten destî bî-kıran ile suyu getireniñ farḳ ve temyîz kılınmasınıñ mevâd-ı mübreme vü müşkileden olduğunu anlatmamasından ve (Leb-ber-leb olub yâra niyâz eyleme bir daḳ. İrbâb-ı ġaraż sana da bir ḳulb takarlar) beytiniñ ḫulâṣa-i müfâdebini daḫı lâyıḳıyla düşündürmemesinden dolayı ġaflete tâbiʿiyyetle hemân terk-i râḥat ten ve cân ü kemer-i ġayreti der-miyân ederek güzelce ḫizmet ediyor desunler ve dışarılarda ḳadr-i bilinmesi nedâmet-i naṣûḥîye ile tövbe olunmuş iken ḥaḳḳımda kâr-güẕâr ve ġayret-kâr adamdır söylesunler ḫülyâ-yı ḫâmîle (تصور باطل زهی خیالی محال زهی)[246] mevâd-i mühimmeniñ muhâcemesi ve mâl ṣandîğınıñ câ-be-câ vuḳû **[35]** bulan mużâyaḳası sıralarında ḥâlâ maḥfûẓ-ı hemyânçe-i indî bulunan mażâbıṭ-ı mażbûṭa ve evrâḳ-ı sâʾire-i mevcûde ile muṣaddıḳ ü kâr-şinânân vilâyet yanlarında muḥaḳıḳ olduğu üzere umûr-ı mehâm ânifü'z-ẕükrüñ viḳâye-i للتأ ḫayır tesviye-i muḳteżâsı ârzûsuyla her-bâr tüccâra yüz sûyi dökerek ve şuna buna boyun bükerek taʿvîż ü taḳrîż-i

[244] "Geceler gebedir." (Arap Atasözü)
[245] "Dünya leştir, ona talib olan köpektir."
[246] "Aklım bu olmayacak bir düşünce, erişilmez güzel bir hayal dedi."

nuḳûd ü siʿaʾ ḥâlinde kendü ṭarafından daḫı ilâveʾ-i mevcûd ile pek çok kereler teshil-i umûr edub o cihetle şaʿiriñ (Yârab bu âferîn ne dükenmez ḫazînedir) dediği gibi vülât-ı iẓâm ḥażarâtî ṭaraflarından gelerek dolusunca ẕaḫâʾir-i hevâʾiye-i âferîn ve terâzûlar çekmez derecede ḥabâb-ı tehî derûn taḥsîn olduğundan mâʿadâ vâdî-i inşâ oldukça reh-güẕar ḫaṭavât-ı iʿtinâsi olmak cihetiyle ḫâric-i vaẓîfe-i meʾmûrîyet-i olduğu ḥâlde eyâletce baʿżı mühim ve muʿtenâ-i mevâd içun ḳaleme alınacak olan mażbaṭa ve inhâ gibi şeyler bayağı kendusine ilâve-i ḫizmet olunmasıyla o yolda daḫı ibrâz-ı meʾâs̲ir ġayret etmek ve ḥesâb ile sehiviñ aded-i ebcedde tevʾem oldiğini farḳ ve temyîz edecek ḳadarca metâʿ-i mahâret ḥesâbiyeniñ mevżûʿ dükânce-i maʿlûmatı olmasından nâşî ind’el-iḳtiżâ elviye-i maʿlûme-i meẕkûre umûr **[36]** taḥḳîḳleriniñ bâ-irâde-i aliyye reʾsen ü bâ-ḳarâr meclis-i kebîr vilâyet-i istîẕâna kendüsine ḥavâlesiyle ânifen beyân olunduğu üzere mażbûṭ-ı eyâdî-i ṣadâḳatı olan mażâbıṭ maḥalliye müʾeddâlar nice her birinde ḫaylî nefʿ mîrî sâḥa-i ḥuṣûle getirmek gibi ḥidemât-ı devlet-i aliyyede ziyâdece emek ve ḳadrince min ciheti’l-mekne ṣarf-ı mâ-melek ettiği maʿlûm ü meşhur ve şu yolda mesbûḳ olan ḫizmet ve ṣadâḳati bilinmek lâzım gelurken mûmâ-ileyhiñ nâʾil-i mükâfât olması şöyle dursun ẕikr olunan behâ bana taḳlid-i reviş tebaʿiyyet eden ve Trabzon’uñ ḫalḳ-ı bed ḫalḳından olup herze-i vekil kâʾinât ve dellâl-i dâmen be-dûş-i türrehât elkâb-ı mâ-yelîḳu lehâsına kesb-i ehliyet eyleyen m

aʿlûmü’l-isim bir iki şaḫış ḫabîs̲ü’l-cisim ile (يفتخر العنين بذب ابيه) mâ-ṣadaḳına maẓhar ve belki dahâ bed-ter olan mażbûṭü’l-künye bir iki ʿaẓamet-fürûş ḫânedân-ı kibir sîmâsını ez-ḳâżâ ḫânelerine düşenler ḳillet ü fıḳdân ṭaʿâm ü ḫisset

ikramlarından illet ü müteellime-i cuʿ giriftâr olarak yâ belʿ loḳma-i riyâżet veyâḫûd (چونکه صاحب خانهدن فائده . ربناانزل علینامائده يوق)[247] duʿâsına müdâvemet etmekden mâʿadâ gûşe-i ḫuvân selâmet bulamayacakları gibi ḳażâʾen **[37]** mûṣândıralarına düşen fareniñ başı yorulub derisi bile müṣâdere olunacağı rehin-i rütbe-i bedâhettir bunların ḫulâṣa-i kâr ü kesbî ve dârü'n-nedveniñ bir şuʿbesi olan cemʿiyyet-gâhlarınıñ revnâḳ-ı vezbî naḳl erâcîf-i gûn-a-gûn ve neşir-i türrehât mâ-lâ yekûne münḥaṣır ve meselâ başda kalûb bir meʾmûriyetle kayırılmadıkları cihetle kendileriniñ yalnız kürbe ve kelâbe ekmek doğramadan ve ḥasbe'l-cühhâle-i envâʿ-i kibir ve gurur ile daʾimâ başları belâya uğramadan başka bir işe yaramadıklarını munṣifâne tefekkür ve iẕʿân ü pîş inẓâr-ı inṣâfa ityân etmeyerek güya işe yararlar iken uhdelerine meʾmûriyet-i tevcihle emir taʿayyüşlerine bakılmıyor ḳulḳulu baʿẕı ʿazviyyât-ı ġayr-ı lâyıḳa ilâvesiyle ḥükûmet-i maḥalliye ve ücerâsı bulunan sâʾir meʾmûrîn bâhiru's-ṣadaḳa ḥaḳlarında güft ü gû-yi bî-esâse mütecâsir ü iẕâʾ-i âdemîde her ḥayvân-ı mûẕî gibi ẕî-ḥâfir olduklarından mâʿadâ bu gibileriñ muḳteżâ-yi cibilliyetlerimdir yoksa farṭ-ı cehl ü nâ-danî ile âm kâl-ı enʿâm maḳûlesinden olmalarıyla farḳınıñ ve bed-i aḥvâl edememelerinden mi neşʾet etmektedir bilemem resâʾil-i aḫlâḳiyye ve medeniyetin külliyyen ḳadḥ ü nehy eylediği ve ṣıfat-ı memdûḥa-i İslâmiyyet ve insâniyyetiñ teneffür eylediği ḫaṣâʾil-i rezîleden ḥased **[38]** ve ġaraż-ı marżî bunların dem-i urûḳ nabżını ifsâd ü tünd-bâd-ı nesâniyyet ṭarâvet-i bahçe-i enṣâflarını berbâd eylemekden nâşî daʾimâ işe yarar olanları daḫı ter ḥâlli heb bir ḥâlli olalım müṭâlaʿa-i

[247] "Çünkü ev sahibinden fayda yok. Rabbimiz bizim üzerimize bir sora indirdi."

ġayr-ı maʿḳûlesiyle bi-ġayr ḥaḳ lisana geturmek ve fużûlî yere şîşe-i nâmûslarını kesir etmek istemek gibi ḥâlât-ı maḳdûḥeye teşebbüs eyledikleri müsellemâtdan olmasıyla bu ḳabîlden olarak mûmâ-ileyh Emin Efendi'nin ḫizmet-i ḥükûmette bulunması ve umûr meʾmûresinde mûrâne-i ṣırf mâ-ḥaṣal iḳdâm ile istiḳâmet göstermesini çok görmeleri üzerine mücerrid oradan ṭard ü tebʿîdî ve ḥaḳdan ḫavf ü ḥaşyet ve fikr-i aḥvâl-i ehvâl ḥavâlî-i ḳıyâmet etmeyerek belki nefiy teʾbîdi ġaraż-ı maḥżile aleyhine dâʾîr olarak bir takım düzme koşma azviyyât-ı tezvîrât-âmîz-i mutażammın olan ḥükûmet-i âliyye maḥalliye maḳâmına vermiş oldukları lâyıḥa-i kiẕib sânihada münderic-i fıḳarât m

üteʿaccibenin taḥḳîḳât-ı îcâbiyyesi bi'l-icrâ eġerçi (هل جزاء الاحسان الا الا حسان)[248] nâṣ-ı celîli ḥükmünce muḳteżâ-yı ṣadaḳat mükerrire ve mücerrebesi ve cezâ-i cins-i amele göre terettüb etmek ḳâʿideden bulunması üzerine lehü'l-ḥamd cümlesi iftirâ-yı maḥż ve azv-ı ṣarfe **[39]** netice veren isnâdât ġaddârâneden ibâret bulunduğu ve türrehât-ı mesrûde mâder aġrâżdan mütevellid bir ṭaḳım evlâd-ı ḥased oldığı tebeyyün eylemesiyle iḳtiżâsı Bâb-ı Âlî ṭaraf-ı eşrefine bâ mażbaṭa-i arż ü inhâ ve tebriʾe-i ẕimmeti ḫuṣûṣî beyân ü enbâ kılınmış ise de mûmâ-ileyh bahâ beniñ ḫaṭt-ı ḫâmesiyle muḥarrer olduğu ḥâlde bir aralık ile geçub elyevm mevcûd bulunan bir varaḳa meʾâline naẓaran kesân merḳûmeniñ yeniden taḥrîk ve iġfâlîyle mâliye neẓâret-i celîlesine başkaca lâyıḥa-i taḳdîm ü irsâl ettirildiğinden ve şu ṣanîʾa ile tecdîd-i iştikâ ve iddiʾa-i ciheti ise ḥasbe'l-ḳâʾide efkâr-ı aliyye meslûbü't-teʾmîn eylemek lâzım geleceğinden nâşî reviy~~yet muḥâsebe ve taḥḳîḳ~~-i aḥvâl azviyye meʾmûriyyetiyle

[248] "İyiliğin karşılığı, yalnız iyiliktir." (Rahman, 60)

mûmâ-ileyh Hasan Ali Efendi maḫsûsen ve zemzeme-i ġaraż ẕâtiyyesi ayyûḳa çıkmış olan bir ṭarafdan maʾlûma Trabzon'a bi'l-iġzâm oda ḫalḳı âlem-i ḥayretde bir eġvâr bir ḥâlet-i ġayr-ı munaṣṣaf iltizamıyla ve rıżâ-i cûyâne ḥareket edeyim bahâne-i mâ-lâ-kelâmıyla (حالت غدره رضامی ویرراللہ معین)[249] muṣarraʿını der-pîş-i müṭâlaʿa etmeksizin vâdî-i ġaddârânede işe girişerek eġerçi lâyıḥa-i mezkûrede münderic olan müfteriyât-ı ġaraż-kârâne külliyyen kiẕib-i ṣarîḥ **[40]** olub meʾmûr mûmâ-ileyhiñ li-ḥikmetin parmağına sarmak istediği birçok alacağından emin mûmâ-ileyhiñ bir güne ẕimmeti olmadığı ve li-eclü'l-ithâm ağaçdan düzme daʿvâcı aranilüb icrâ-yı teşvîḳâta ḳıyâm olunduği ḥâlde bile Allah doğruya muʿîn olmak cihetiyle mûcib-i töhmet olacak bir ḥâlde îṣâl dest ẓafer edemediği anlaşılmış ise de (تعذیب الحیوان بلا فائده)[250] ḳabîlinden olmak üzere nâ-ḥaḳ yere taḫt-ı tevḳîfe alınarak bir minvâl muḥarrer envâʿ-i ḥaḳâretle berâ-yı çile bir erbaʿîn ḳadar maḥbûs ve bir ḫaylî müddet daḫı (المحسوب معذوب) ḥükmüne maẕhariyeti içün ḥesâbınıñ kâh taʿṭîl ü kâh taṭvîliyle bi-ġâyet ma'≠ûb u meʾyûs edildiğnden başka ilerüde bir kat daḫı maṣârif-i zâʾideye dûçâr ve ol ṣûretle raḫne-dâr idilmek maḳṣad ġaraż-ı mirṣadına mebnî işe oraca karar vermeyerek avdete ḳıyâm eylemesiyle binâ-berîn mûmâ-ileyh Emin Efendi daḫı şu günlerde Der-saʿâdet üs̱re-i vaż'-ı cebîn ubûdiyyet eylemiş ve eġerçi sâye-i semâ sây-ı eʿâẕim vükelâda iʿâde-i nâmûsunu mûceb olur esbâb-ı mesrûriyeti ḥuṣûlunuñ rehin-i lüṭuf aliyy olması eşed-i meʾmûl ü mütemennâ bulunmuş ise de kendüsiniñ bilâ mûcib iki seneden beru **[41]** çekmediği همیازه ü muʿâtib kalmadığı

[249] "Açık bir haksızlığa Allah razı olur mu?"
[250] "Hayvanlara eziyet faydasız."

gibi bu yüzden iki yüz bin kuruş kadar żarara giriftâr olduğu daḫı aẕherdir işte muḳaddemâ kendi âleminde müsterîḥü'h-ḥâl durur ve güzer-gâh râḥat ve asâyişde gezer ve yürür iken mükâfât ümîdiyle başını bunca derde uğraddığı ve el-ḥâletü hâẕihi ḫıdemât mesbûḳasını (لم يكن كان)[251] ḥükmüne bırakarak heder etdirmek istediği ḥâlde emel mûmâ-ileyhiñ bu ḳażıyye-i bü'l-acebî sebeb ruḥcâniyyet-i add eylemesi iġrâb-ı ġarâʾib umûr u ḍıḥk-baḫşâ-yı cümle-i cumhûrdur şu tafṣîlât ile murâdım ise emeliñ aḥvâl dâyimiyesi böyle vâhimetü'n-netâyic olduğunu anlatmak ve ḥâṣlı-kelâm ṭûl-i emel ind'el-şerʿ ü el-aḳıl maḳbûl ve muʿteber bir amel olmadığı gibi aṣḥâbını daḫı ale'd-devâm ḥamaldan umâle vü faḳîrden vezîr-i ṣâḥib-i kemâle ḳadar helümme cerrâ giriftâr-ı envâʿ melâl ü melûl ve her birini vâdî-i nâ-murâdide birer ṣûretle böyle nâ-kâm ü maḫẕûl eylediğini eẕân perdesiyle ḫâlḳa iʿlân etmek ve bildirmekdir gelelim ḳalem-i ḳalîlü'l-maḳâle burada kal denilerek nöbet kıl ve ḳâl-ı baḥs evṣâfıma intiḳâl edince eġerçi benlik ve ḫˇod-fürûşluk ṣıfat-ı ẕemîme-i şeyṭânîyeden olub maḳâm-ı mediḥ nefisde ṣırf nefis **[42]** ḫaṣlet-i nefîse-i insâniyyeye münâfî vü şemâʾil-i şerîfe-i beşeriyyenin muḫâlifi ise de arada iżâʿa-i ḥuḳûḳ itmemek ve emeliñ senâʾ-yi ḫaṣâʾısı ḥaḳḳında yalan yanlış der-pîş eylediği baʿżı ifâdât şâmiletü'm-mübâhâtına karşuluk olmak üzere muġâlaṭaya miṣliyle muġâlaṭa vü icrâ-yı ḳâʿidhe-i muḳâbele lâzıme-i ẕimmet ġayret-keşî vü ḥamiyyet olduğundan bende-i nâ-çâr baʿżı ḫâṣṣalarımıñ ṣaḥrâ-yı taʿrîfâtında aṭf-ı inân şitâbe ibtidâr edecek midir çünki meslek-i kibir ve ġurûrdaki reviş ḫˇod pesendânesine muḳâbele benimde (صدقه المتكبر

[251] "Hiç olmamış gibi."

الكبر على)[252] eserine kanmaklığımda maʿẕûr tutulacağım ind-i kirâm nâsda emir-i ġayr mestûrdur ehliniñ maʿlûm ve maẓbût-ı olduğu üzere abid-i faḳîriñ daḫı ḫˇavâs ḫâliṣa-i el-iʿtibârım bî-add ü nâ-şümâr olup cümleden biri (اليأس احدى الراحتي)[253] ibâre-i ḥaḳîḳat emâre-i tezyin ṣafḥa-i memdûḥât etmişdir ki baña rabıṭ-ı ḥablu'l-metîn meyil ü muḥabbet eden gürûh bir şükûh emeliñ mânend-i renk buḳalemun olan elvân gûn-â-gûn mevâʿîd-i mâ-lâ yekûnne mâʾiliyyetle selb-i feraḥ derûn eyleyenler gibi ser-geşte ḥâl ü mübtelâ-yı dâm endûh olmayub bâġ-ı âlemde lâ-bed ġaris-i nihâl râḥat edeceği ve böyle tefrîḥ revḥ eder **[43]** ve feriḥ ṣadır-ı îrâs eyler ḥâl-i istirâḥt ise baña muḳârenetle ara≥-ı semere-i ḥuṣûl eyleyeceği muḥaḳḳaḳ ve bir vaṣfım daḫı (لسانه اللسان سلامة الانسان) kelâmıyla muṣadda…dır egerçi (اذايأس الانسان طال حفظ)[254] ḥadîs-i ḥikmet taḥdîsi müfâd-i 'âlîsi üzere ḥıfẓ-ı lisân insânıñ selâmetini mûceb ve (ق لسانك سلم قفاك) kelâmı naẓar-ı diḳḳati celb olduğundan muḫâfaẓa-i imtiṣâl meʾâlleri dâʾiresinde devrân etmek lâzıme-i ẕimmet her ṣâḥib-i iẕʿân ise de ḥadîs-i şerîf meẕkûriñ ṣadr-ı celîl nübüvvvetden sebeb ṣudûri olan aḳâvîl-i memnûʾa her neden ibâret ise de alî murâdü'n-nebî andan kef-i zebân etmek vefî'ü'l-dâreyn muzır olan âfât-ı lisânîyeden iḫtiyâr-ı kemâl perhiz-kârî v

ü ictinâb eylemek ile beraber (استغضب ولم يغضب فهو حمار من)[256] ibâresinde vâḳı olan ḥâl kerîh-i ḥimâriyetden ḳaṭʿ-ı licâm berâʾt eylemek ve (Yeter bu ṣamt-i żarûrî zamânede Hilmi. Varır maḳâm-ı ḥimârîye feraṭ-i ḥilmiyyet) beyitindeki ḫâl ḫumḳ u belâhetden pilan devirmek ve (تهه ته على التاه حتى يترك)

[252] "Kibirli kimseye kibirli davranmak sadaka vermek gibidir."
[253] "Ümit kesmek iki rahatlıktan birisidir."
[254] "İnsan ümitsiz olduğunda çok konuşur."
[255] "Dilin korunması insanın kurtuluşudur."
[256] "Kim kızılacak bir şeye kızmazsa o, eşektir."

) mażmûn-ı ḥikmet-nümûnuna tevfîḳan amel ve ḥareket etmek lâzım geleceğinden bu bâbda (اذکروالفاجر بمافیه لیحذرالناس عن شره)[257] **[44]** emir-i ʿâlîsine muṭâvaʿatla bana kesb-i şeref muḳârenet edenler hîç olmaz ise mûmâ- ileyh Emin Efendi gibi ḥaḳında bi-ġayr ḥaḳ zebân-zed aleyhi olub bunca ḫarâbiyyetine sebebiyyet veren mezkûru'l-ismen baʿżı ẕevât ġadir-endîşiñ efʿâl-i ġaraż-kârâne vü aḥvâl-i mefsedet pervânelerini yâd ü teẕkâr ve böyle varaḳ-pâreler vâsıṭasıyla âleme intişâr ederek celb-i ḥâl istirâḥat eyleyeceği (کالشمس فی وسط السما)[258] nümâyândır işte bu ḥâlet-i müstelzim râḥat daḫı bana maḫṣûṣ bir ḫaṣletdirki zîr cenâḥ tebaʿatimde bulunanlar beyân-ı ḥaḳ ü râst-gûyî vâdîsinde aṣla at başı çekmeyub cesûrâne davranmaktadırlar yohsa emel gibi mübtelâsı olanlar her yer ve derde türlü türlü derde uğrayarak ḥuṣûl-i meṭâlib ümîdiyle şuna buna ve belki ġalebe ḥayretle ẕıl dıraḫt-ı bî-nevş ü nemâya bile envâʿ-i tabaṣbuṣ u müdâhane vü bi'ẕ-ẕârûre temelluḳât nâ-meşrûʿaya mecbûr olub ol ḥâlde iżâʿa-i biżâʿa-i şeref ve iʿtibâr ile her biri mânened-i müflis bi-iḳtidâr derekât mezelletü'l-ilġar ü bi'l-âḫire-i aḫˇur ḫˇorı vü ḥaḳâretde ḳarâr eylediğinden şu aḥvâl miḳyâs-ı inṣâf ile muḳâyese vü mîzân kemâl-ı ḫaḳ-bînî vü adl ile muvâzene kılındıkta ruḥcâniyyet-i ḳanġı ṭarafda **[45]** aġleb olacağı (روی دلارامرا خاجت مشاطه نیست)[259] müʾeddâsınca nezd erbâb tecrübede serd edilleden biri ve vârestedir ẕikr olunan evṣâf mâ-lâ-kelâmdan ḳaṭʿı-naẕar nâm-ı şöhret-şiʿârım her ne dürlü taḳlîb olunsa emel-i mûriṣ ẕât gibi öyle eyyühâ mât-ı ḳabîḥayı işʿâr eder nikât ü rumûz ü kinâyâtdan âzâde vü ârî ve belki mûcib-i midḥat ü memdûḥiyyet olur işârât-i

[257] "Günahkârların şerlerinden insanların korunması için, onları yaptıkları kötülüklerle anlatın."
[258] "Gökyüzünün ortasındaki güneş gibi."
[259] "Güzel yüzün süsleyiciye ihtiyacı yoktur."

leṭâfet alâmâti câmiʿ vü ḥâvî olur meşelâ ismimiñ suḳûṭ-i sînîyle kelime-i bâḳıyyesi abidü'l-hemze-i ḥarfinda olur ki maʿkûsen Türkçesi daḫı niʿamü't-teṣâdüf aynı vâḳıʿ olmuştur ḥarf-i meẕkûr ṣadır kelâmda ve dâʾimâ nuʿût ve daʿvât-i mebrûre evâʾilinde istiʿmâl olunduğu gibi eṭfâliñ bidâyet teʿallümlerinde ya-fettâḥ lafẓ-ı celîliyle bedâ'i alem eyledikleri müsellemâtdan olarak bu ṣûretle fâtiha-i kelâm teṣâdüf eylemişim bana mûcib-ı meziyyet mükemmiledir ve bilâ lafıẓ ya müsemmâ-î ḥarf-i sin olan yalnız sin kalur ki lisân kelimesi si'ninden ibâret olarak bu nükte de ânifen tezyin-i ṣahîfe-i taṣrîḥ kılındığı üzere beni iltizâm eyle eser istirâḥt ḥaṣrıma sâlik ü râm olanlarıñ mâlik cerbeze-i nuṭḳıye vü ṣâḥib-i ḳuvve-i lisânîye oldukları ḥâlde baʿżı ġaraż-kârın zamânıñ müsâvât **[46]** ḳubḥyelerini yâd ve teẕkîr ile tefrîḥ ervâḥ ü tenşîṭ kılub itmiş olmalarını istilzâm edeceğinden bu ḥâl daḫı baña maḫṣûṣ bir ser-mâye-i faḫr-ı uẕmâdır ve bilâ hemze-i Yâ-sîn heyʾetinde kalur ki teşbîhden ṣarf naẓar-ı ḫat-ı ḳâʿidesince sûre-i mübâreke Yâ-sîniñ kelime-i celîle-i ûlâsına şeref-i müşâbehet-i câmiʿ ü ḥâvî olmasıyla bu da baña başkaca bir büyük sebeb şeref ü rücḥâniyyetdir ve bilâkis fârîside otuz sayısınıñ ismi olan sî olur ki żımnen ü maʿnen ol ḳadar ḫavâṣ-ı muʿtebere miñ araz dîdâr-ı vücûd etmesine bir delîl ṣarîḥ ü ecved ü bilâ lafıż ya üs kalur ki abidü'l-evvel değirmen maʿnâsında zebân-zed olub değirmen ise âlemî kendime döndireyim diyerek ve çarḫ-i saʿy ü ġayreti bi't-taḥrîk-i isâle-i miyâh devâm eyleyerek daḳiḳa-i fevt itmeksizin fî külli's-sâʿî ṭaḥn-i ẕaḫâʾir-i mütenevviʿa ile benî âdem nevʿine birçok dâne-i nefʿ göstermekde olduğundan beyne'n-nâs bir aḳâr ṣâḥib-i iʿtibâr ve böyle menâfîʿ umûmiyyeye mûcib olur

şu ḫâṣṣa bir güzîdeye ḥiṣṣe-dâr olması ise ismime müşâbehet şerefi kazanmasından münbaʿis olarak bu da baña elbetde müstelzim envâ-i meziyyet olacağı âşikârdır el-ḳıṣṣa **[47]** esbâb-ı mezkûru ḥacir ü şecerden mürekkib bir cemâd iken bunca menâfiʿ ʿâmmede beẕl ḥabbe-i iḳdâm eylediği ḥâlde bizim evâʾil risâlede biʾż-żârûre ẕikirleriyle telvis-kān fikir ettiğimiz baʿîr-i saʿîr dinmeğe sezâ vü elyaḳ ü (خلق الله البقرعلى صورةالبشر)[260] müʾeddâsına mâ-ṣadaḳ olan beşer-i peyker Trabzonʾu üç dört nefer baḳara-ı saḳar-maḳarıñ buna iḥâle-i nigâh ibret etmeyerek ve (Kimi gevürüñ ġaraż icrâsına düşmüşlerden. Kârınıñ evvelî saʿd âḫiri fîrûz oldı) nuṭḳunu pîş-i naẓar tekfir ü (Önün ardın gözet fikr-i daḳîḳ et onda bir söyle. Üğütmeğe ağzına her ne gelirse âsiyâb-asâ) pend ḥikmet-i medînî naẓar-ı kâh teẕkire almayarak ḫˇābîde-i kâh ü giyâh-i ġaraż ü nefsâniyyet ḫˇābîde-i pister kîn ü ḫuṣûmet olmaları ve bu mesʾelede (له دين من له كين فليس)[261] mefhumuna kesb-i nâʾliyyet itmeleri erbâb-ı elbâb-i engüşt bed-hân ḥayret eder bir ḥâletdir bunlar bir ṭaraf baʿżı meʾmûrîniñ hengâm-ı azil infiṣâllerinden ṣalâ ḫˇân zümre-i ḫˇûbân olur bir dil-ber-i nâzenîn miyân gibi yâr-ı ṣubḥ Allahca ve maḥbûb-i bâhirüʾl-behceleri bulunduğum ve revnaḳ fügen bizim germâ-germ üns ü ülfetleri olduğum cihetle o esnāda aleʾd-devâm benî eğlence ve der-pençe ederek gâh zülüf-i ʿanber fâm-ı nâm **[48]** râḥat-ı muʿtâd meh-i îṣâl eyâdî-i muṣâḥabet ü gâh-ı zülâl leb-i cân-baḫş-ı yâdımla teskin nâʾire-i ḥasret-i meʾmûriyyet itmekte olduklarından şu ḥâlde âdeme maʿzûlîn nâzlusi demek becâ vü ḳurre-i ayn-ı munfaṣılîn ıṭlâḳ eylemek revadır işte emel-i

[260] “Allah ineği insan sureti üzerine yarattı.”
[261] “Dini olmayan boyun eğer.”

mûmî-ilehiñ zaḫm-dâr-ı nâḫun-ı ibtilâsî ve mübtelâsî olan kesân ḥaḳḳındaki mażarrât fevḳa'l-ġâyetiniñ envâʿiyle benim ânıñ üzerine min külli'l-vücûh ü cehennema-yı âyîne-i hestî olan ṣuver-i rüchâniyyetim baḥsinde mevcûd kîse-i ḫ̆avâṭır âmme vü müstaḥżar-ı ceyb efkâr-ı kâffe olan denân'ir edille-i aḳliyye naḳıd-ı Ḳârûn gibi derece-i taʿdâddan bîrûn bulunmasına naẓaran bu bâbda ḳıṣṣa-i baḳara-i benî-İsrâʾil gibi sûzî taṭvîl ile mecmaʿu'l-baḥreyn sivâ maʿa-i sâmiʿ telâṭum hız taṣdîʿ etmenin maʿnâsı olmadığı misillü (نقل ماجرااولمز سكندرسير ايسه كده ايت نطق سد كاملده پيش. ارسطوى حقيقت بينة) nuṣhî mûcibince medâr-ı ḥal ü aḳid-ı kâffe-i umûr olan ḥużûr kerde beyân-ı kelimât raṭb ü yâbisle ṣırf-ı enfâs aṣvât ü taṣdîʿât kılnması muġâyir ḳavâʿid-i eb oluğundan bence (ودل خير ا لكلا ماقل)[262] minhâc ḫayır intâcına sülûk ile bu kadarla söze ḥüsn-i netice verilmek münâsib ve re'y-i ṣavâb görülmüştür. **[49]** Artık baʿdemâ bu gibi ḥâlât-ı calibe'tüm-münâzaʿâtıñ çehre-nümâ-yı taḥaddüs ü eẕyâl münâzaʿât-ı ḥamiyyet'ül-ḥâlâtıñ miyân-bend-i teşebbüs olmasına meydân bir ağlamamak üzere ṭarafından serd ve beyân olunan ḥikâyâtıñ naṣfet-i müselleme îcâbınca pîş-i inẓâr ḥaḳḳâniyete alınarak ḥaḳ ne ṭarafda ise hemân-ı ḥüküm ve ḥasmıyla öte ṭarafa cefü'l-ḳalem cevâb-ı ḳaṭʿî verilmesini ricâ ve o bâbda iẓhâr-ı ḥuḳûḳ ile faṣıl-ı müddeʿâya himmet olunmasını istidʿâ iderim dev-i yeʾs mûmâ-ileyh daḫı tekmîl-i kelâm eylemesiyle bir minvâl-i muḥarrer her iki ṭarafıñ kelimât-ı mesrûdesi naḳîr u ḳıṭmîr bi-tefâṣîle żabıṭ ü taḥrîr ü müddeʿayât-ı meşrûḥa ḥarf bi-ḥarf ketb ü tezbîr olunduktan ve mûmâ-ileyhümâ yeʾs ü emeliñ şu mebḥasdaki netâyic-i merâmları eyüce anlaşıldıktan sonra mümeyyiz

[262] "Sözün hayırlısı az ve manalı olandır."

aḥ̌vâl-i maʿâş ü muʿâd ü reh-ber-i irşâd-ı abid olan zeynü'l-âḳlın ve manẓûrü'l-mecânîn memdûḥü'm-mürselîn ve sebeb-i irfân Rabbü'l-âlemîn mevlânâ ḥâkim-i aḳıl ki medâr-ı tertib her aḥkâm ü naṣb-i ayn âmme-i enâmdır derḥâl araż gül-ḳand tebessüm ederek ḥoḳḳa-i dehân selâset beyânını bâzû naẓım-ı selek-i maḳâl cemîl'üm-meʾâle-i âġâz ile şu ṣûretle şeker-ḫây nuṭuḳ ve tekellüm olmuşurdur ki vâḳıʿâ-i vaḳt-i ḥâle göre iki kez de işe yarar kimesneler olduğunuz der-kâr ise de ne çâre ki aranızda **[50]** taḥaṣṣul eden żıddiyyet her birinizi (منم دکر نیست)[263] vâdîsinde sevdâ-yı nârevâ-yı enâniyyete düşürerek iddiʿâ-yı vâḳıʿâ-i gez taḥdîs-i niʿmet derecesine tecâvüz itmiş olduğundan evvel emirde şu mezraʿada dâne-i dâr olan birinciñ taşını ayırd etmek yaʿnî kibriñ ne derecede ḳabîḥ ü meẕmûm ü nimr-i tebeh müstelzim ġażab-ı Rab-ı Kayyûm olduğunu ḳurûn-ı sâlifede ẓuhûr edüb kütb-i tevârîḫiñ iʿlâmiyla mażbûṭ'ül-aḥvâl ü maʿlûm'ül-enâm olan baʿżı mütekebbirîn ü cebbara gürûh-i mekr ü heng-i avâḳıb vaḫâmet-i câlibleri nelere müncer ve müntic olduğunu beyân eylemek iḳtiżâ eylemiştir egerçi maʿhûd-ı kübr ü aṣḥâb-ı nekbet niṣâbınıñ aḥvâl-ı ḳabîḥa ü netâyic-i لرى بمسيئه mesâʾil-i maʿlûmeden ve mâhiyyet-i isâʾet ẕâtiyyeleri āzmâha-tâb mâhî mâhya-i envâr emâre ve mehçe-i menâre gibi meydânda bulunan ḥikâyât-ı meşhureden olub o bâbda ṣırf midâd ile iḫtiyâr-ı sevâd-ı mevâd ḥâcet-i yûġisede mübâḥaṣât-ı ilmiyyede tekrar lâ-maḥâle teceddüd-i intibâhı mûcib ü tezâyüd ḳuvve-i muḥâfaẓa-yi müstevcib olacağından binâ-berîn maḳam-ı pend ü naṣîḥatde baʿżı mertebe ilâve-i maḳâle lüzûm görünmüşdür lehü'l-ḥamd iki kezde merd-i ṣâḥib-i kemâl ve kerem ü serd-i âlemî görerek

[263] "Dedikoducunun değeri yoktur."

vaḳit geçirmiş pîr-i köhne sâl **[51]** olduğunuz ḥâlde elbette kulağınıza yetmiş ve ṣaḥâyif-i rûzgârda dîde-i müṭâlaʿa gözden geçmiş olmalıdır ki Azâzîl-i küfür ayınıñ şey-i ulvûden vücûd-peẕîr-i tekvin olması gûyâ ḥaḳḳında mûcib ruḫcâniyyet olur zuʿm-ı bâṭılıyla (من نار و خلقته من طين خلقتنى)[264] vâdîsinde maḳâle gûy tekebbür olarak Cenâb-ı Ebü'l-beşere-i meʾmûr olduğu secdeden bâlâ bâ-muḫâlefet emir bâride aḫlâf u emṣâline şerü'l-ibâ olduğundan maʿâẕāh raḥmet-i vâsiʿa-i ṣamedâniyeden ilelebet maḥrûmiyyet cezâyı sezâsını bi'l-iktisâb-ı maṭrûd her bâb ve meẕmûm her kitâb olmuşdur çünkü kibir ve aẕamet-i cenâb zü'l-kibriyâya maḫṣûṣ ṣıfât-ı celîleden olub bunu düşünmeyerek ḫılʿat-ı be-düş tekebbür olanlarıñ netâyic-i aḥˇvâli vaḫîm ü müṭâlaʿa-i güẕârım olan uşbû (النار العظمة والكبرياء ردائى وازارى فمن نازعنى فى شىء منهما قذفته فى)[265] ḥadîṣ-i ḳudsîsi meʾâl-i muḳaddesine naẓaran bu maḳûleler ḥaḳlarında mevʿûd olan şedâʾid-i uḫreviyye be-ġâyet elîm ü uẕeym olduğu ve garîbân ḥâlleri nihâyet kârda pençe-i uḳâb-i iḳâba gireceği gibi (ندم الشطان لما ينفعه الندم)[266] ḥükmünce sonunda dest-i ḥasretle çâk-ı sîne-i nedâmet etmelerinin daḫı bir fâʾideyi netîce vermeyeceği **[52]** maʿlûm her merd ilmîdir elbet bunu daḫı işitmiş olmanız gerekdir ki (ان فر عون لعلى فى الا رض)[267] âyet-i kerimesi ḥâkî olduğu üzere meşâhîr-i mütekebbirînde olub min ṭaraflar hemen nâʾil olduğu ulüv-i menzilet ü meziyyeti ha≥m ve derece-i ubûdiyyet ü aḫḳariyetini fehim edememiş olan Firʿavn nâm-ı pelîd ü anîdiñ tesvîlât-ı nefsâniyye ve şeyṭâniyeye tâbiʿiyyetiyle ḥâṣıl eylediği kibir ve ġurur eblehânesi

[264] "Beni ateşten yarattın onu çamurdan yaratın." (Sâd, 76 ve A'râf, 12)
[265] "Büyüklük benim gömleğim, ululuk da benim etekliğimdir. Kim bunlardan birinde benimle yarışmaya yeltenirse onu ateşe atarım." (Hadis)
[266] "Şeytanların pişmanlığı onlara fayda vermeyen pişmanlıktır."
[267] "Şüphe yok ki, Firavun yeryüzünde büyüklük taslamıştı." (Kasas, 4)

âḳıbetü’l-emr kendüsini ḥâşâ ulûhiyyet-i vâhime-i fâsidesine düşürerek bir zamân bu fikir bâṭıl ve ḫülyâ-yi âṭıl ile merdûd cümle-i meẕâhib olan şu meẕheb tecebbüre-i ẕehâb eylemiş ise de çeşm ġaflet bînî-i âḳıbet düş-i nuṣret seçemediği yaʿnî ayn-ı Firʿavn eser ü Firʿavn göremediği ḥâlde ġarḳ-ı ḳulzüm ḳahır ü tebâr ü bâlâ-nişîn ehrâm dârü’l-bevâr olub gittiği gibi o gürûh-i mekruhü’l-aḥvâlden merd-i mürde-dil Nemrûd dedikleri merdûduñ daḫı bu daʿvâ-yı faside vü efkâr-ı kâsideye ẕâhib olmasından nâşî bir biʿûża-i żaʿîfınıñ vâsıṭa-i taʿẕibiyle başını taşa kaşa evirerek el-nihâye derece-i ḥayâtından teker meker suḳûṭ ile saḳr-maḳar olup gitmişdir ve mülûk mâżiyyeden nicelerinin daḫı ḳuvve-i mâliyye-i ve askerye **[53]** ve vüsʿat memâlik-i mutaṣarrıfesine iġtirâren câlis-i erâʾik-i aẕamet olarak devâm-ı esâs devletlerini mûceb olur esbâb-ı lâzımeniñ teslîm-i eyâdî-i teseyyüb eylemeleriyle beraber ḫaṣımlarını ḫ˘or ve ẕelîl görmelerinden dolayı bi’l-aḫare ġalebe-i aʿdâ ḳalem-rev ḥükûmetleriniñ ellerinden tehzîz-i ḳalem elvedâʿ etmesini ve dâmen salṭanatlarından el çekmelerini intâc eylediği kütüb-i seyir u sâʾirede memer-i naẓar siyer ü müṭâlaʿaya alınmış ḥikâyât-ı ṣaḥîḥadandır şu ḥâllere naẓaran iḫtiyâr kibir maʿlûm aṣâġır ü ekâbir olacağı üzere maẓarraât-ı fevḳa’l-ġayet dünyevîyye ve uḫreviyyeye câlib u aṣḥâbı içün (خره خسر الدنيا والا)[268] mûcebince ḫusrân-ı mübeyyin-i ṭâlib olduğundan vel-ḥâṣıl kibir-i kebîr bir günâh bulunduğundan semtine vü mükrîne uğramadan be-ġâyet-i ictinâb ile mefḫar-ı âlemden rivâyet olunan uşbû (الله ومن تكبر و من توضع رفعه ضعه الله)[269] eser-i celîleyle âmil olarak iktisâb-ı

[268] “O dünyayı da kaybetmiştir ahireti de”. (Hac Suresi, 11)
[269] “Tevâzû sahibi olan kimseyi Allah yüceltir; kibirli kimseyi ise alçaltır.” (Hadis)

ḥâl memduḥhiyyet eylemek lâzımdır ve şurasıda maʿlûmdur ki her ne esbâb ile tekebbür ü na-ma…ûle vesâʾil ile tefâḫur olunsa daḫı ânî Esad Paşa merḥûmun (Lâf-ı daʿvâ-yı enâniyyet ne lâzım âdeme. Herkesiñ âlemde biñ mâ-fevḳi biñ mâ-dûnu var) beytî tamamıyla ibṭâl edeceği **[54]** gibi (Ḫâk ol ki Ḫudâ mertebeñi eyleye âlî. Tâc-ı ser-i âlemdür o kim ḫâk-i ḳademdir) nuṣḥiyle mütenaṣṣıḥ olarak ḳaṭʿ derecât-ı dü-cihân etmek reʾisü'l-mâl dükkaânçe-i saʿâdet ekvândır işte aḳlınız var ve baḫtınız başınıza yâr ise sizde bezm-i ḫâl çehre-i ḥâlleri noḳṭa-i cehllerine dâl ve (شیيء حتی الر و ث بشیء لیس الجاهل شیء کل شیء) medîḥasına muvâfıḳü'l-aḥvâl olan mezkûru'l-evṣâf Trabzon'u birkaç kesân-ı yed faʿâl gibi kâr-gâh kemâlde maẓhar-ı mâ-ṣadaḳ (المفلسون فی امان اه)[270] ü ṭarîḳ-ı ḥumḳ ü belâhetda îbn Hebenneḳa'ya tevʾem ü hem-râh oldukları ḥâlde yalnız yâd şeref-i ecdâd ile iẓhâr-ı aẓamet-i sâḫte vaḳârâne vü iʿmâl-i ṣanây' ḫˇod-pesendaneye iʿtinâ vü iʿtibâr eylemelerine ve çünkü bunlarıñ ṣıfat-ı meẕmûme-i cehâletde (اولئك کا لا نعام)[271] sürebine maẓhar olmalarından ve ẕâten âbâlarınıñ daḫı ḳâfile-sâlâr-ı ḳaṭâr cühelâ bulunmalarından dolayı (انا وجد نا آبا ئنا)[272] meslek nâ-maʿḳûlundan ricʿat ü (لاتترك العادة)[273] reh-i nâ-maḳbûlunî ferâġatle terk-i terike-i kibir edememelerine ser-mû taḳlîd-i reviş-i raġbet o iḥâle-i ḫaṭve-i mümâs̲elet etmeyerek iḫtiyâr-ı gûşe-i tevâẓûʿ ve sükûnet ve iltizâm peyġûle-i maḥviyyet etmenizi ricâ ve bu maḳûlelere her ḥâlde teşbih-i evżâʿ mütâbaʿat etmek âdetâ cenneti elden **[55]** çıkarır bir cennet ve belki cürüm felekden dahâ büyük

[270] "Allah'a güvende değerini yitirmiş."
[271] "İşte bunlar hayvanlar gibi." (A'râf, 179)
[272] "Biz babalarmızı bulduk." (Zuhruf, 22)
[273] "Sen adetleri terk etme."

bir cürüm ve ḳabâḥatdir sözünü daḫı bi’l-alâ ve beyân ederim ve egerçi eşḫâṣ-ı merḳûmeniñ baḥs-i evṣâf-ı reddiyyelerinde her ḥarfi bir bâb ve her bâbı bir kitâb olarak dahâ nice nice sözlerim ḥâżır ve bu bâb da ömrüm oldukça lâḳırdı tedârikinden iẕhâr-ı aciz etmeyeceğim ẓâhir isede (الجاهل كالخنفسا اذاحر كته فسا)[274] râyiḥası ifsâd-ı müşâkiliñ ġayret edeceğinden (Zîrâ ki ânıñ ẕikri de bir gûne elemdir)[275] diyerek istişmâm-ı reyâḥîn-i riyâż-ı îcâz ile gül-şen-i ṣaded mâ naḫnü fîhde neşir-i ġâliye-i gül-deste-i ḥikâyeye âġâz eylerim şöyle ki emel mûmâ-ileyhiñ muʿâmelât-ı câriyesi ḥaḳḳında benim şimdeye değin biddefaʿât ṣebt-i sicillât-ı tecrübe eylediğim aḥvâle ve (ليس الخبر كالعيان)[276] ḥükmünce şimdi daḫı bi’l-muḥâḍara kelimât-i şifâhiyyesinden istimâʿ ile zîb ṣımâḫ-ı dil ve cân etdiğim aḳâvîl-i nâşiru’l-lâle göre beyne’n-nâs cârî olan muʿâmelât-ı muhassenât bir güzîde-i bî-add ü meʾâsir cemîle-i dâd ü sited-î câmiʿ olduğundan vefî ḥad-ı ẕâta vâsıṭa-i meṭâlib dünyâ ve vesîle-i maḳâṣid-i uḳbâ olarak ḫavâṣ-ı ḫudâ-dâd-ı tevdîʿ eyâdî-i inkâr edilen ḥaḳḳâki muġâyir ṣıfat her munṣif-ı ṣafvet-i fevâʾid olacağından bu bâbda kendüsiniñ biġayr-ı ḥaḳ **[56]** taḳbîḥ ü uzv-ı cesed ḫâṣṣıyetniñ âlet-ı câriḥa-i ḥased ü teşnîʿ ile teşrîḥ olunması nârevâ vü fikri mecrûḥdur diye bilurum çünkü her kâr-ı muvâfıḳ taḳdîr-i cenâb perverd-gâr olduğu ḥâlde emel etmekle kâr-ḫâne-i

[274] “Cahilin hareketi, hareket ettiğinde koku çıkaran osurgan böceğinin hareketi gibidir.”
[275] Beyitin tamamı şöyledir: Takrîr edemem çekdiğim âlâmı felekten, Zîrâ ki ânıñ ẕikri de bir gûne elemdir. Tarih-i Râşid’e ait beyittri. 18. yüzyıl Divan edebiyatı şairlerinden ve yazarlarından olan Raşid’in İstanbul’da dünyaya gelmiştir. 1735 yılında vefat etmiştir. Asıl adı Mehmet’tir. Babası zamanın saygın âlimlerinden Malatyalı Mustafa Efendi’dir. Kadılık, müderrislik, Vakanüvislik ve kazaskerlik görevlerinde bulunmuştur. Halil Biltekin, “Vakanüvis Mehmed Raşid Efendi, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği” , *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 2010, *s.* 162-170.
[276] “Haber ayan gibi değildir. Başka bir deyişle işitmek görmek gibi değildir.”

âlemde vuḫûd gîr amel olur ki buna (يدك انزل عليه الرزق حرك)[277] ḥadîs̱-i ḳudsi delil-i bî-cedeldir meselâ toḫum ekmekle ekin biçmek ve ikmâl-i levâzım ṭabḫiyye etmek ile ekmek ve yemek yemek gibi ḥâlât-ı câriye lâzım ü melzûm ḳabîlinden olarak bunlar ise maʿlûm cümle-i ehil dünyâ ve belki meşhûd-ı dide-i her merd nâ-bînâ olduğu üzere emeliñ teşvîḳât-yı eseriyle beden-i âdemîde ḥâṣıl olan iltizâḳ-ı ḥareket ve ġayretden tevellüd ü taḥaṣṣul eder şeylerdendir ḥattâ bir gûdekde rûze bile rûzî-i şuʿûrdan bî-behre iken ağlamayan çuçuğa meme olmaz feḫvâsınca defʿ-i ġâʾile cûʿ etmek ârzûsuyla eşk-rîz dîde-i emîn olmakdadır ki bunlardaki gözyaşı vesîle-i ḥuṣûl-i emeldir ve ıṣlâḥât-ı ṭuruḳ aleyhi (Baba himmet oğul ḫizmet) kelâm-ı ḥaḳḳâniyyet intiẓâmı daḫı mürîdân-ı ḫ̆avânıkâh-ı dehriñ külâh-ı pûş meṭâlib kevniyye olmaları ḥaḳḳında teşebbüsât-ı vesâʾil mümküneye teşmîr sâʿid-i iʿtinâ etmelerini ve (لمن بجر الجر) vefiḳince bu tekkede **[57]** birer ḫizmet ve ṣûretle taʿayyüş ü terefüh tekyesi ḳapmalarını îmâ eder bir nuṭuḳ-ı ḫaḳıḳat vefḳ olduğu gibi istiḥṣâl-ı maḳâṣidde esbâbına tevessül ḥasbe’l-ḳâʿide mâniʿ-i tevekkül olmadığına naẓaran herkesiñ dâne-çînî-i ḫarman-i ḥavâyicde tertib-i levâzım esbâbiye etmeleri lâzım gelerek taḥrîk çarḫ âsiyâb-ı esbâb ise bi-luṭuf-i Rabü’l-erbâb emel-i mûmâ-ileyhiñ umûm-i ıyâde büyük bir himmet-i mâder ژاری olmasıyla şu aḥvâle göre kendisüne ẓahîr-i zümre-i żuʿafâ vü serv çemen-zâr-ı vefâdır denmek ve vaṣıf-ı dil-güşâsında (Kâr odur heme âlem-i ıṣlâḥ. Mihr odur heme âlem-i merhem) zemzeme-i ṭarab-fezâsını terciḥ-i cümle-i naġamât-i mediḥ ü senâ etmek muvâfıḳ-ı reʾy-i sedîd ve çünki fî-nefsü’l-emir gâh taʿṭîr ûd-i mevâʿid ü gâh-ı

[277] “Rızık elin çalışmasıyla kazanılır.”

teşmîm misk-i ḫuşûl ümîd ile nükhet-i baḫş meşâm-ı enâm olur bir ẕât ġayûr câmiʿü'l-cûd olarak bu ḥâlde (غيور يحب الغيور الله)[278] mâ-ṣadaḳına maẓhariyetle memdûḥ-i cümle-i beşer olacağı rû-nümûd ü emr-i bedîd ise de ufuḳ-u ṣadır risâlet lemʿa-i baḫş rivâyet olub mânend-i neyyir aʿẓam-ı tenvir uyûn-i âlem eylemiş olan uşbû (خيرالامواوسطها)[279] kelâm-ı muʿacciz-i niẓâmına naẓaran emir ḫayr-ı evâsıṭ-ı umûrda vâḳıʿ vü müstetir olub bu taḳdîrce **[58]** her işde iltizâm tefrîṭ ü ifrâṭ insâna muʓır verüş uḳalâya muġâyır olduğundan buraları der-pîş-i müṭâlaʿâ eyleyerek esb-i çâbük reftâr-ı ḥırṣ ü ṭamaʿa öyle aşırı taşırı meydâna vermemek ve inân-ı iḫtiyârî selemetü's-selâm bütün bütün iyâde-i ġaflete geçirmemek iḳtiżâ eder iken dil-ber-i anberîn ḫâl-i ḥâl vasaṭî uzaktan merḥabâ ile endâḫt-ı kûşe-i vera vü ġalle-i ḳanâʿat-î vaḳıf-ı cihât maḥv u hebâ eylemesinden dolayı aṣḥâbını (عز من قنع)[280] derece-i izzet-i neticesinden ısḳâṭ ile kimini tekṣîr-i menâfi' vü meʾârib ve kimini terfîʿ-i merâtib ü menâṣıb sevdâ-yı ḫâm 'aliyyü'd-devâmına düşürerek bî-ḥużûr var em ü arada nîcelerini de (الكل فات الكل من طلب)[281] ḥükmünce nâ-murâd u maḥrûm-u merâm eylemekdedirki buna mûmâ-ileyh Emin Efendi'niñ ḥâl-i câmü'ü'l-melâlî tamâmıyla bir miṣâl ṣaḥîḥüml-meʾâldir çünkü kendüsi vaḳtiyle pederiniñ dolab ticâreti mevrûṣesine inḫidâr uydurarak ve yorganına göre ayak uzatarak ibâre-i ḫ̆ân (الذى على كل حال الحمدالله)[282] olub meh-mâ-emken geçinir iken emel mûmâ-ileyhiñ vaʿad-ı mükâfât ile meẕkûr ṣandığı başına geçurub nihâyetü'l-emir bunca dâhiye-i dehyâ vü mesâʾib-i bî-

[278] "Allah hamiyet sahibidir, hamiyetli olanı sever."
[279] "İşlerin en hayırlısı orta olandır"
[280] "Kanâatli olan aziz olur."
[281] "Çok arzulayan çok kaybeder."
[282] "Her halimiz için Allah'a hamd olsun."

intihâya uğramasına **[59]** sebeb-i maḫż olduğundan başka ككلكن ṭâvus ḫˇoş-ḫırâma taḳlîd-i reviş edeyim derken eski yürüyüşünü ġâʾib eylediği gibi Emin mûmâ-ileyh daḫı dâm emele giriftâr olanlara teşebbübe reftâr ederek ḥâl-i refâh ḳadîmini elden çıkardığından mâʿadâ iki seneden berü neʿûẕü-billâh teʿâlâya ḳatʿ-ı ṭarîḳ amîm veyâḫˇûd ḳatl nefs-i selîm etmiş gibi maḳhûr u baʿżı esbâb-ı ġadirye ḥaylûletinden dolayı olanca mâ-meleği daḫı bayağı teslîm-kerde-i eyâdî-i hebâʾ-i menşûr edilerek şimdi daḫı iḫtiyâr-ı ḳâffe-i maṣrafla Der-sâʿâdet üs̱re bâl-ver-i redîd-i bi-ṣadır keder-i müteraḳḳıb şîve-i ḥükm-i ḳadir bulunmuş olmakla işte emel-i mûmâ-ileyhiñ bu derecede ileru gitmesi baʿżı bî-çâregânıñ Dimyât'a pirince gider iken evdeki bulgurdan olmak gibi perîşân-ı ḫâne-i saʿâdet ḥâllerini istilzâm etmekde ve arada bitteşvîḳ mûmâ-ileyh Hasan Ali Efendi gibi meʿmûriyyeti daḫı vâsıṭa-i ġadır ü âzâr ederek mülġâ-i muḫbir gazetesinin birinde iḫbâr-ı ḥaḳîḳat-ı ḥâl olunduğu üzere ḫalḳıñ eẕhânını bulut ve tumana karıştıran bir duḫân meʿmûriyyetinden dolayı bi-ḥaḳḳın evḳâtü'l-ḫums aḫiẕ-i ḫams etmek ḫâhiş ḫâm ü emel nâmıyla mûmâ-ileyh Emin Efendi'niñ birâder-i belâdırı olub **[60]** ḥâlâ derbeder gezmekde olan Hasan Tahsin Efendi'ye bi-ġayr-ı ḥaḳ birtakım akçe yükletdirmesini istemek gibi aḥvâl-ı câriyyesi bi'l-'âḫire girift-kânları ḫânelerініñ ḥâl-i ḫarâb ü inhidâma müntehî vü meṣâbîḥ-i şebistân refâh-i bâllarınıñ munṭafî olmasını intâc eylemekte olub bu ise emeliñ iddiʿâ eylediği şân ve kemâl ḥaḳḳâniyete münâfî vü minhâc ṣalâḥ-ı ḥâl me'muriyetiniñ ḫılâfîdır denilebilur bu ḳısse-i ye'siñ nükte-i gûy teʾvîl olduğu üzere isminiñ baʿżı ibhâmât-ı ḳabîḥaya delâlet-i emel mûmâ-ileyhiñ sû-i ḥâl ve şânını

müstelzim değildir çünkü ḳubḥiyyât-ı ismiyye muḥassenât-ı ẕâtiyeyî dâfiʿ ḳubḥiyyât-ı ẕâtiye muḥassenât-ı ismiyyeyî mâniʿ olmadığı emir-i vâḳıʿdır buna delîl-i ḳavî ise Trabzonca deli ve belki zırdeli denmekle uḳalā-yı aṣrıñ dilini usandıran birkaç sâde-dilleri vardır ki isimleriniñ delâletiyle muʿâmele olunmak lâzım gelse hemân dârü'ş-şifâya gönderilmeleri iḳtiżâ-yı inṣâfdan iken aliyy ḥâle bir eğilimleri mâddesidir ki esmânıñ ẕâtiyyâtince bir güne müdḫal olmadığını isbât eder ḥesâbda elem ile tevʾemdir ve bu ṣûretde emel în'ül-meder elemdir denilmesi baḥsî zîb baḫş ḫâme-i efkâr olunca bunada lâ-nüsellim cevâb ṣevâb-ı verilir çünkü maʿnâca żıd u ḥesâbice mesel ü nid olarak birçok **[61]** kelime vardır ki mücerred muvâfaḳat-ı hesâbiyyesini ḳarîne-i ittiḫâẕ ederek yek-diğeriniñ maʿnâsını âḫire ḥiml etmek elbette ṣaḥîḥ olamaz ez-cümle ibne kelimesiyle zennâ lafıẓı elli sekiz adedî câmiʿ ü tevʾemân vâḳıʿ olmuşlardır egerçi lafıẓ zennâ-i zen kelimesiyle hem adn teṣâdüf etmiş olmasaydı ẕikr-i ḥâl irâde-i maḥal-i ḳarînesini ḳarîḥa-i iẕʿâne-i alarak zennâ ile zen murâd olunmak ḳâbil ve o ḥâlde baṭrıḳü'm-mücâz-ı aḥad-ı hemânıñ maʿnâsını 'âḫire-i ḥıml etmek ile murâd-ı ḥâṣıl olabilur idiysede maʿhûd ibneniñ gîr ḥˇor muġliman olduğu tecrübe-gerde-i baʿżı kesân ü mürtekib olduğu şu illeti ki meʾbûniyetden ibârettir gergi gibi meşhûr cihân iken buna ḫılâf u vâḳıʿ olarak zennâ isnâdı teveccühle câʾiz olabilur elbetde olamaz çünkü muṭâbaḳat-ı ḥesâbîyeniñ ittiḥâd-ı maʿânî-i kelimede müdḫil-i yoktur bilfarż yeʾs-i mûmâ-ileyhiñ bu bâbda reʾy-i ṭarafına gidilmek lâzım gelse yeʾs daḫı hesâbice emel kelimesiyle tevʾemdirki ikisi de yetmiş birer adeden ibâretdir o ḥâlde maʿnâları da müttehid

olmak iḳtiżâ eder ki înü'l-Süreyyâ vü Süreyyâ ḳadir baʿîd ü ebʿâd ü (الضان لا يجتمان)[283] ḳażıyyesi bunu bilkülliye çarḫ eder bir ḳażıyye-i sâmîʿandır diyerek ḥâkim **[62]** mûmâ-ileyh dil-ber-i serv ḳıyâm kelâmî yeʾsiñ ṣuffe-i evṣâf-ı ṣâfında ḫırâma râm ve bu sırada ḫâṭırıma bir ḳıṣṣa-i ṣıdḳ-ı nümâ ḫâṭıra-i fersâ olmuşdur ānî niẓam-ı silk taḥkiye vü îmâ eyledikden sonra ṣadede mürâcaʿât ederim muḳaddimesiyle gülüşen ḥikâye-i ḥâla şu vecihle ḫırâm-ı kelâm etmiştir ki lillâhü'l-derr el-ḳâʾil zamânda kibardan bir ẕât ağalarından birine bi-rām üzeri olduğu ḥâlde bir emeliñ ne kesdin deyu sormuş o da bilbedâhe tırnaklarını kesdim dedinde hele zevzeklik lâzım değil doğrusunu söyle deyu tekrâr suʾâl edence ikinci râddede bıyıklarımla ḳaṭʿâ dikiş tutmaz dereceye gelen جاخجورumuñ eteklerini kesdim cevâbını vermesi üzerine tekrâr suʾâle ibtidâr olundukda ben sana bir şey diyeyimmi eğer doğrusunu isterseñ min baʿd senden iḥsân ümidini deyu söze ḫâtemiyyet vererek raḥmet-ullahi aleyh kesb râḥat eylemiş imiş işte ağayı merḳûmeñ nâḫun-ı ser-zeniş-i emelden bu ṣûretle taḫlîṣ-i girîbân ü ḫâr-ı renciş fikir leyt ü leʿalleden şu vecihle taṭhîr-i dâmân eylemesi egerçi yeʾse muḳârenetle ḥâṣıl olmasına ve yeʾs-i mûmâ-ileyhiñ şu gibi âcizlere câ-be-câ böyle fevḳa'l-aded **[63]** meded etmesine naẓaran beyne'l-beşer nâʾil ṣîġa-i iʿtibar ü muʿteber olması îcâb eder ise de müstaġnî-i yerâʿa-i taʿrîf olduğu üzere yeʾs dâʾimâ baʿde'l-emel vuḳûʿ bulmakda olduğundan binâ-berîn yeʾs ferʿ u emel aṣıl olmak lâzım gelerek (مزيةالفرع على الاصل فهوباطل)[284] ḳâʿidesince taṭbîḳân derece-i iʿtibârda elbette emel dahâ ziyâde refîʿü-l-ḳadr ü

[283] "İki zıt bir araya gelmez."
[284] "Meziyyet doğruyu batıldan ayırmaktır."

el-vaḳâr olmak iḳtiżâ eder demesem yalandır ve nevbet-i baḥs vaṣıf ṣıfat yeʾse gelince maʿnâ-yı mevżûʿ-yı iki nevʿe munḳassım olub bir ḳısmı ḥikâye-i ânife-i mûcibince ömûr dünyevîyeye müteʿalliḳ olan yeʾsdir ki ânıñla ḳaṭʿ-ı serrişte-i ṭûl-ı emel edilub istiḥṣâl-ı refâh bî-bedel olunacağından bunu anıñ merreten baʿżı zîb yed iḫtiyâr olunması lâ-beʾs ise de lâ-beʾsiñ terki daḫı evvelîdir dinlediği ebyen mine'l-emessdir ikinci ḳısmınıñ vaṣf-ı şerʿîsi (كفر اليأس)[285] medlûlünce be-ġâyet meẕmûm olub şâʿir beliġiñ (Rubʿ-i meskûnda olan dûde-i şemʿ işyân bir yere gelse ruḫ-i raḥmete bir ḫâl olmaz) beytiyle mevṣûf u maʿlûm olan raḥmet-i vâsiʿa-i ilâhiyyeden ıyâẕen bi'lillah ḳaṭʿ ümîd maʿnâsına mevżûʿ olarak emniñ muḳâbilidir ki (رحمةالله لاتقنطومن)[286] âyet-i kerimesi ḥükm-ü celîl-î **[64]** üzere ibâd-ı âlem-i ândan memnûʿdur faḳaṭ bizim baḥsımız yeʾs dünyevîye dâʾir ü emelce mebḥûs anh olan mesʾeleler daḫı şu âlem-i nâsût u nâsûduñ aḥvâl-i mütedâvîlesine mütedâʾir olarak bu mebâḥisde ise mûmâ-ileyh Emin Efendi'niñ isticlâb-ı raḥm âlî eder ser-güzeşt-i felâket nüviştinden dolayı cümleden ziyâde maʿlûmâtı bulunmak ve mûmâ-ileyhimâ miyânelerinde taḥaddüs eden münâfeseye daḫı ẕâten kendüsi sebebiyyet vermek cihetiyle münâsib olur ise bizde bu ḳadarlıkla kelâma ḫıtâm vererek ve istiḥṣâl muvâfaḳat-ı ṭarafeyn eyleyerek netîce-i ḥukmî mûmâ-ileyhiñ yed-i reʾyne tefvîż ü iḥâle idelüm deyü ḥâkim aḳıl daḫı ṭay ṭomar güftâr ile efendi-i mûmâ-ileyhî bi'l-iḥżâr-ı feẕleke-i muḥâkemeniñ ulu cehele reʾylerini tefvîż olunduğunu taḳrîr ü iḫtâr eylediği sırada ne ḳadar baʿżı mertebe serd berâhîn aʿẕâr etmiş ve

[285] "Ümitsizlik küfürdür."
[286] "Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin." (Zümer, 53)

kendüsiniñ bir minvâl-i muḥarrir iki seneden beru be-ġâyet felek-zede ve felâket-dîde olmasından dolayı bu bâbda ḥıl aḳid umûr edecek ḳadar şuʿûrî kalmadığındañ vâdî-i maʿẕeret ṣaḥîḥâsında irhâ-yı licâm kelâma ibtidâr eylemiş ise de bi'l-ittifâḳ verilen bir karar adem-i muṭâbaḳat cumhûra muḫâlefet ḳuvve-i ḫâ†adandır denildiğine göre câʾiz **[65]** olamayacağından başka (ما رأه المؤ منون حسنا فهو عندالله حسن)[287] mefhûm laṭîfince bunda bir ḥasen netîce ḥâṣıl olacağını teferrüs ü tefeʾül eylediğinden ḳabûl mâ külef aleyhi ile ḥasm-ı müddeʿa vü faṣıl muḥâkeme żımmında söze şu ṣûretle fetḥ-i dehen eylemişdir ki muvâfıḳ-ı meẕheb ṣaḥîḥ olduğu üzere (شی کل یقدر الله)[288] ḫükmünce umûr-ı mütekevvine vü aḥvâl müteḥavvile cenâb-ı ḫâliḳ ḳadîriñ yed ḳudret ilâhiyyesinde olub cenâḥ-ı ẕübâbıñ ḫilâf meşiyyet ḳâbil-i ḥâl ḥareket olamayacağı maʿlûm aṣḥâbü'l-bâbdır bu ṣûretce mûmâ-ileyhümâ emel ve yeʿsiñ öyle nâẕıma silk derârî-i mevâd ü vesîle-i ḥuṣûl âsâyiş-i abâ diz gibi maḳâm iddiʿayı faḫr ü ruḥcâniyyetde söyledikleri birtakım laḳırdîlar cümleten lâf bî-mâ-nâ vü güẕâf bî-mezâyâdan ibâret olduğunu ol emirde ḳaṭʿiyyen ḥüküm eder ve bunlara hebb aḳâvîl-i bâṭıla naẕar ile med-i baṣar eylerim çünki daʿvâda bürhân gerek ve (باطل الدعوا ا بلا دليل فهو)[289] ḳâʿidesince daʿvâ-i bilâ delil daḫı bâṭıl demekdir egerçi muʿabber efkâr-ı emeliñ iddiʿayı vâḳıʿasınıñ baʿżı mürettebe ḥasen taʿbîri ṭarafına ẕehâb ü ubûr etmek lâzım gelse baña vaʿad ettiği vâḳıʿa-i **[66]** mükâfâtınıñ cümlesi teşviş-i ẕihin eder düşlerden ibâret olarak leyâlî-i ümîdde gösterdiği rüʾyâların hepsi ḳabûl ḥüsn-i teʾvîl etmez aḍġâs u aḥlâma netice vermekde olması buṭlân daʿvâsını

[287] "Müminin güzel gördüğü Allah indinde de güzeldir."
[288] "Allah herşeye kadirdir."
[289] "Delilsiz dava batıldır."

istilzâm etmez desem muvâfıḳ-ı Taʿbir-nâme-i[290] İbni Sîrîn reʾy-i selîm olamaz ḥattâ kendusine tâziyâne-i taḳvîyyet olmak üzere bâ lâde ẕikirleriyle tezyîn-i ṣaḥîfe-i maḳâl olunan vülâtün iẓâm ḥażarâtiyle buġuż-ı ṣaḥîḥa-yı beyne'l-ahâlî emr-i ṣarîḥ olan vâli sâbıḳ müşârün-ileyh ḥażretleri ṭarafından bile ṣadâḳat ve ehliyyet müstemiddâne mi muṣaddaḳ inhâlar taḳdîm ve esra vü min ġayr istiḥḳâḳ-ı nâʾile-i mükâfât âcizânem ḳażıyyesi istidʿâ kılınmış iken emel mûmâ-ileyh ḥadîḳa-i maḳṣadda beyân-ı acizden başka bir s̱emere vü baḥir-i ḥuṣûl maṭlabda bir dürre gösteremedi bu taḳdîrce yeʾse nice fâʾiḳ ü kemâl ḥürmete neden lâʾiḳ olacaktır faḳaṭ ḫayâl-ḥâne-i me̱zkûrede yeʾsden ziyâdece olarak ḥaḳḳında vuḳuʿ bulan riʿâyetime araz-ı çehre-i iʿtirâż olunur ise ne çâre ki şu ḥürmetim (مل ا اذاشاب يشب ابن آدم الخصلتدن فيه الحرص لا وطول)[291] mefhum münîfince **[67]** bâġçe-i ḫaşlet âdemîde merkûz olan nihâl ṭûl-ı emel ḳadd-keşîde-i âlem bâlâ oldukça meyve-i tâze-i ümîd yetiştirmekde olmasına mebnâdır birde emel ne yapsun o ümîd-i pîşîn ṣıdḳ-ı ḳarîn ile işe taʿyîn eylemiş ise de seniñ bi'l-aḫire iştikâ-yı netice veren sûʾ-i ḥareketiñ mâniʿ-i feyżiñ olmuşdur denilursa buna da cevâb-ı müskit şu olabilur ki bunca vülât-ı iẓâm ḥażâratniñ beyân-ı liyâḳat kem-terânem baḥ̱sinde olan inhâlarıñ târîḫ-i taḳdîmleri ḫaylî muḳaddemleri olduġi ḥâlde hiç biri müʾe̱sir olmayupta en sonra kendülerini bilmez ve düzdükleri fesâd luġazınıñ maġzâ farḳ etmez takımdan Trabzonî Hacî Kâdîoğlu Mustafa ile oraya tâbiʿ Görele ḳażası ṣandıḳkârı ve artan nâ mekmeneler altışar ittiḫâẕ edilerek vâsıṭalarıyla ḥaḳ 'âcizânemde verdirilen lâyıḥa ki bir varaḳ-pâre-i hezeyân-ı

[290] "Rüya tabirlerini içeren kitap."
[291] "İnsanoğlunun gençliğinden gelen iki huy vardır, biri hırs biri emel."

ibâre ve olsa olsa ancak ocakları süpürmeğe el-baḳḳun bir paçâvra iken ḫâṣâ vaḥiy münezzil veya bir vesîḳa-i düstûrü'l-amel gibi vâli-i sâbıḳ müşârün-ileyh ḥażretleri nezdinde hemân bi't-taṣdîḳ bunuñ meʾḫuẕ-i muʾâḫeẕe edilmesi ḳanġı şân maʿdelete muvâfıḳ idi **[68]** bâ-ḫuṣûṣ ki bir ay evvel ḥüsn-i ḥâl 'âcizâneme dâʾir yazdığı inhânıñ mür gibi kurumamış ve ḳalemi kırılmamış ola her ne ise bu bâb da ḥabbe-yî ḳubbe ederek celbine lüzûm gösterdiği Hasan Ali Efendi miṣillu bir meʾmûr ġaraż-âmîziñki her vaż'-ı nâ-becâsı biñ kürek cezasıyla berâber ve şerâre-i muʿâmelât taḥḳîryesi âteş-rîz kânun cân u ciğer olmuş idi ânıñ vürûdiyle ḥaḳ-ı 'âcizânemde etmediği ḥarekât-ı ḥaḳâret kalmadığından başka sebeb-i iştikândır ve topi bir ceviz kabuğunu doldurmaz olan türrehât azviyyenden ibâretdir ve müteḳaddim-i lâyıḥa olanların ṣıfat ü ḥâli beyne'l-ahâlî ne ṣûretle müştehirdir ve bunların taḥrîkine kimler sebeb olmuştur oraları meʾmûr mûmâ-ileyh ṭarafından taḥḳîḳ olunmadığı cihetiyle bu bâbda ḫ̆âh nâ ḫ̆âh ṭaraf kem-terâne müdün arż u beyân-ı ḥâle ṣırf enfâs taṣdîʿ olunmak iḳtiżâ eder evvelâ sebeb-i taḥrîk olan yadkâr-ı zamâne ḥissen maʿlûmdur ki fî ḥaḳ ẕâta ġaddâr ü ġaraż-kâr ü İbn-i Selûl gibi bir ẕât nifâḳ-ı iştihâr olub bayağı taṣrîḥ ismiyle iddiʿâ-yı nâmûs etmeğe min cihetü'l-ḥaḳ iḳtidârım var **[69]** ise de ḥasbe'l-vaḳit ü el-ḥâl muḥâkeme-i imtidâd edeceğinden (Etdigi sanma ki kala yanına ona kalursa kalmaz oğlanına) beyti bi'ż-żârûre-i zer-târ u medâr-ı tesliyet ad u müd olunmasıyla bunun muḥâkemesiniñ ḥâkim-i ẕât ecel ü aʿlâ olan maḥkeme-i kübrâ-yı yevm yuʿaẕẕibu el-munâfiḳûnehu bırakılarak ḳahhar Allahü-taʿâlâ ẕâta ve nesile ilâ yevmü'l-nedâmet ü bil ilâ baʿde'l-ḳıyâme duʿâsıyla evvel

baḥiṩde iḫtiyâr muvaḳḳıf-ı sükût olunması evvelâ görülmüşdür faḳaṭ meʾmûr-i mûmâ-ileyhiñ ne maḳûle bâġıñ çiçeği ve ne durlu bâlıñ peteği olduğuni uyûn-ı umuma göstermek ve ḥaḳında ilâ'u'n-neşir-i sebeb ẕikr-i ḫayır olmak üzere terceme-i ḥâl Hasan Ali nâmıyla birer sâle-i müstaḳile tertîb-i daḫı celb-i lüzûm eylemesiyle der-dest tanzim bulunmuşdur gelelim müteḳaddim lâyıḥa olanlardan meẕkûr Görele ṣarraf varṭanıña Görele altmış bin ġurûş ẕimmet mîrîsi el-yevm maḥkûm ü rüʾyet muḥâsebesi keyfiyyeti mûmâ-ileyh Ali Efendi'nin taʿlîmât maḫṣûṣasında daḫı münderic ü mersûm iken merḳûm ve artanıñ ḥaḳ-ı âcizânemde şikâyetçi bulundırılarak mânende-i zâġ ḫuzzân çân çân ötdirilmesinden ve efendi-i mûmâ-ileyhiñ **[70]** ise terceme-i ḥâlinde tafṣîlen-i beyân olunacağı üzere ẕâten meẕkûr Görele ḳażâsı ahâlîsinden olub ale'l-revâya ḳarâbet reżâʿîeleri bulunmasından dolayı her ne âl ü ḥâl ise merḳûm ḥaḳḳında min cihetü's-ṣaḥâbe-i basṭ cünâḥ fevḳâ'l-âl ederek ẕimmet-i maḥkûmesinden nâşî maḥbûs bulunduğu ḥâlde abid bî ṣâḥibiñ bilâ ḫüküm tevḳîf olunduğum güni ḳavâʿîd-i âliyye-i adliyyeniñ ḫılâfî vü ḳavânîn merʿiyye-i merʾiyye âliyyeye menâfî bir ḥâl ḫayret-i fezâde olarak ṣarraf-ı merḳûm bilâkis ıṭlâḳ u taḫliye-i sebîl etdirilub ve ẕimmet maḥkûmesi ḥesâbına ḳalem ü raḳam katışdırılıp meʾmûr mûmâ-ileyh avdet eylemişdir bunuñ sebeb ü ḥikmeti ḥakîm nabż-âşnâ-yı umûr olan efendîlerimiziñ taḥḳîḳ buyuracakları mevâdden olmağa bizce iḫṭar-ı icmâlinde ḳuṣûr olunmamışdır ancak işin taʿaccüb veren fıḳrası (دعوایی ایلر غرابت بونده بینه غراب)[292] müʾeddâsınca merḳûm ve artan böyle bir varṭa-i hevl-nâkda vü meẕkûr Görele ḳırası muḫtârânnı kasıp

[292] " Yine şikâyeti karga yapar gariplik bundadır."

kavurarak ṣarrâfiyye nâmıyla beher sene mugayir irâde-i seniyye ḫaylî **[71]** aḳçeler almak gibi ḥarekât-ı nâ-marżîyesi bir ḥâl-i câlib ḫaṭar u bâkda iken buraları hiçe sayup küştî-i bî-ḳaydîde ḳeçe atdıkdan başka ḳażâʾ-i meẕkûrede Hıristiyan ḳavminden ferd-i âferîde olmadığı ḥâlde mücerred-i nâmını iʿẓâm içun ḫaḳ aḫḳarânemde der-bâr-ı ʿâlîyyye çekdiği telġraf-nâmelere vekîl-i millet imżâsını vaż eyle ya ḫançer-i cellâd-ı ıżṭırab veyâ saṭır-ı ḳaṣab altında kalmış gibi bir takım beyhude Yahûdî yaygaraları koparmış idi maʿa-mâfîh ḳuyûd-i ḫazîne-i celîleye mürâcaʿat olunduğu taḳdirde ḳażâʾen meẕkûriñ kırk ve belki kırık aḳçe-i bi-delât askerîyesi bulunmadığından ulu cehele vaż-ı imżâ eylemesi mücerrid iltizâm-ı ṣıfat sahte-kâr-ı eylediğini isbât eder ve bir imżânıñ sâḫte olduğu ḥâlde mümżî aleyh-i elbette bütün bütün derece-i ṣıḥḥatden sâḳıṭ olur gider demekden mâʿadâ raʿnâ-i maʿnâ bulunamayacağı nezd-i aḳlende müstaġni-i arż ve inhâdır ẓann ederim ḥâl böyle iken ḫayf-ı ṣayd ḫayfki ḫaḳîriñ çakî-i girîbânım çarḫiñ pençe-i cefâsında ve merḳûm-ı ṣuffe-i ḫâne ṣafâsında ola (عمايفعل لايسئل)[293] merḳûm-ı ḳâḍî **[72]** oğlanın baḥs ü ṣafına gelince ilm-i maḫżarisi yok bir câhil ise de perveriş-yâfte-i âġûş her fâʿil olduğundan vaḳtiyle oynadığı gizlenibce oyunlarını taḫâṭṭur ile laʿbiyyât ḳabîlinden olarak evvelâ ḥükûmet-i maḥalliye maḳâm ü alasına gizlüce ve bilâ imżâ taḳdîm eylediği meẕkûr-i lâyıḥânıñ her nasılsa ḥükûmet-i müşârün-ileyhâ vü eczâsı ṭarafından (صورارلرسه نميدانم)[294] ḥikmetine mebni parmağa sardırılarak ve azviyyât-ı mesrûda maʿlûmât-ı vâḳıʿalarına müstenid-i ṣanîʿalarla terkîb-i bend

[293] "O, yaptığından dolayı sorgulanamaz." (Enam, 23)
[294] "Sorarlarsa bilmiyorum."

ḥudûs olmuş iken gide gide bir yalân demiş kendi de inânmış ḥükmünce bayağı ṣaḥîḥ naẓarıyla bakılmağa başlandırılarak işe farṭ ehemmiyet ve iki seneden beru yâlnız icrâ-yı ġaraż içun fesupḥânallah bilâ sebeb bunca ḫarâbiyyet-i ʻâcizâneme sebebiyyet verdirildi (عجب فطانت مأمورونصفت والی) âḫirü'l-emr ḥesâbca üstâd eyledikleri iḫtilâsât fevḳa'l-ade ṣıfıra ṣıfır elde bir şey yok ḥükmüni intâc etmiş ve isnâdât-ı ġaddârâne müftereyât-ı ṣarfe netîce vermişiken ve hiç olmaz ise işiñ sebeb-i ẓâhirîleri olan **[73]** merḳûm muṣṭafâ ve varṭânıñ müfterâ-yı ıṭlâḳınna maẓhariyyetleri niẓâmât-ı câriyye îcâbından bulunmuş iken meʾmûr mûmâ-ileyh bu bâbda aḫbâr-ı aḥvâl ṣaḥîḥa ile mesâʾil-i temeyyüzye-i müfteriyâtı uḳde-i müşkilâta dûçâr eylediğinden ḳıyâs ü emṡâl ḳâʿidesince daha birçok aṣḥâb-ı ṣıdḳ ü edebiñ böyle erâcîf ile hetk perde-i nâmûsunu istilzâm eder berren ve yeni kapu açmış ve bizim kulağımıza da ind'el-îcâb baʿżı ġaraż-kârân zamânıñ iḫbâr ü aḥvâl vâḳıʿaları ḥaḳḳında meʾẕûniyyeti andırır pürlentü bir gübe asmıştır (Açdı umûma bir kapı bu da fena değil) merḳûmeniñ sebeb-i iştikâlarına ṣurre gelince ṣandıḳ-kâr merḳûm ile merḳûm-ı muṣṭafâ miyânelerinde ittiḥâd ü ittifâḳ ḫuṣûliyle ḳażâʾ-i meẕkûr emvalinden akçe kullandıklarını bi'l-vuḳûf meydâna çıkararak ve ṣarrâf-ı merḳûmuñ ṣarrâfiyye nâmıyla ve maḳṭûʿ ṣûretiyle aldığı ẕikr olunan akçeler mâddesini ḫaber alarak güya ḥesabü's-ṣadâḳa ḥükûmet-i maḥallîyeye iḫbâr u beyân eylediğimden bu ḥâl miyânede nişâne-i ḫuṣûmet olarak kendülerini aleyhimize ḳıyâm etdirdiği ve maʿa haẕâ-i iḫbârât ṣaḥîḥa-i ʻâcizâneminiñ ḥikmete mebnâ leyse bi-şeyʾ **[74]** ḥükmünde tutilub yakılmadığı daḫı memleketçe tevâtüren bilinmiş bir ḥikâye olduğundan tafṣîlâtına ḥâcet görilemedi lehü'l-ḥamd ü el-

minh niẓâm-ı ḥaḳâniyyet intiẓâm ulâ meydânda olmakla müfteri-i ḫâʿin cezâsını bulsa ḥaḳîḳaten ḥaḳîḳ ü aḥrâ vu müstaṣḥib ġayr-ı muḥıḳ-î min-ṭarafü'l-ḥaḳ belâsını görse sezâdır aḥvâl mebḥûseye naẓaran emeliñ bu güne ḳadar bir güne fâʾide mendi olmadığımdan mâʿadâ meʾmûriyyet müteşevviḳasınıñ girifte pây kemend-i ġadir ü keşîr nedâ bulunduğun cihetiyle iddiʿâ-yı vâḳıʿasında ḥaḳludır demeyi cânım pekde istemez ve âḥvâl câriyesinde külliyyen ḥaḳḳı vardır diyemez isem de sâʾiḳ-i taḳdîr bir şeyî-i sevḳ sâḥa-i teysîr etmedikçe o şeyʾiñ çilve-ger ṣûret-i ḥuṣûl ü peyk âmâlıñ münzil ḥuṣûla mevṣûl olması derece-i istiḥṣâleda bulunmak aḳîde-i ṣaḥîḥası üzerine emel mûmâ-ileyh daḫı müstaḳil bir eye olmayub lâ-maḥâle maġlûb ḳadir u pey-rev ḳâfile-i vâridât ḫayır ve şer olduğundan ḥaḳḳında (O da maḥkûm ḳażâdır neylesun) mıṣraʿını okumakdan ve kendüsüne maʿẕûr naẓarıyla bakmakdan başka bir ḥâl-i ḥaḳḳâniyyet-i eser göremem nevbet ḳâl u ḳîl vaṣıf-ı ḥâl yeʾse müntaḳıl olunca **[75]** bunuñ nezd-i erbâb ḫıredde ẕerreten-mâ ḳadir rû-i vaḳârı vardır ve ind kem-terânemde daḫı ḥâʾiz-i derece-i iʿtibârdır diyemem çünki en başluca medâr-ı iftiḫâr ad eylediği (الیأس احدی الراحتین)[295] ibâresini sened-i ittiḫâẕ eyle iḫtiyâr genç sükût etmeñ iḳtiżâ etse her baḥsî mecelle-i muṭavvel ve belki nüsḫa-i ṭavîle-i eṭval ṭûl ü derâz olan ser-güẕeşt-i 'âcizânemî alî ṭarîḳu'l-ḥikâye böyle feniʿmü'l-vesîle risâle vâsıṭasıyla vükelâ-yı fiḫâm ebed hem Allah alâ yevmü'l-ḳıyâm ḥażâretından lâyıkıyla arż-ı ifâde edemeyeceğim ve beyân-ı sûziş maġdûriyyetle istisḳâʾ miyâh-ı merḥamet eylemeyeceğim müstaġnî-i delîl u güvâh ü iş yâlnız tefhîmât-ı efvâhîyye vü teblîġât-ı şifâhîyyeye

[295] "Ümit kesmek iki rahatlıktan birisidir."

kalmış olsa keşret-i züvvâr mülâbesesiyle kâh ḥużûr-ı nâşiru'l-envâr müşârün-ileyhümâ muṣûl şerefini kazanmak âdetâ adîmu'l-imkân ve kâh dâʾire-i dârât-ı bâhire-i devlet-medârları ḫuddâm ẕevi'l-iḥtirâmınıñ (افعال مالایرضی اصحابه) ḳabîlinden olarak ḳundura hırsızı ḳıyâsıyla vuḳûʿ bulan istiṣḳâlleri خصل bend-kâne göre bi-ḥaḳḳın bar girân olarak o ḥâlde ilâ mâşâllah ismâ nâle-i dil-sûz âh vâh nefḫa-i aḫîre-i **[76]** ṣûre ḳadar imtidâd edeceği iştibâh idi bununla muḥaḳḳaḳ ü ṣâbit olur ki emel mûmâ-ileyh (علوالهمة من الايمان)[296] eser münîfini naḳş-ı nevḥa-i fevâʾid ederek böyle risâle gibi vesileler aḫṭârıyla aṣḥâbını dâʾimâ ṭarîḳa-i enîḳ-i ġayret-kâriye sevḳ u irşâd eylemekde bulunmasından dolayı ale'l-ṣıḥḥa âlemde iktisâb mâye memdûḥiyyet etmiş bir ẕât-ı ʻâlî himmet ü yeʾs bizde mûriṣ kesâlet ü aṭâlet ü bâʾiṣ-i beṭâlet ü melâlet bir şaḫıṣ ẓâhirü'l-felâketdir vâḳıʿâ irtibâṭta var put kâle-i muḳadderât bûd u nabûd nessâc aḳmişe-i menḳûşe-i aḥvâl-i kâʾinât olan dest-i irâdet âliyye-i Cenâb-ı vedûdda olub muḫâlif-i meşiyyet nesneniñ ser-nâme-i menaṣṣa-i vücûd olması müstelzim-i ḥâl imtinâ-nümûd ise de (العبد يدبرواه يقدر)[297] mü'eddâsınca ibâd-ı âlem tedbîr esbâb mevâd eyledikçe mükevvenü'l-umûr tenezzüh ẕâta anü'l-noḳṣan ü el-ḳṣûr ḥażretleri daḫı (اذاارادالله شيئا هيئ اسبابه)[298] ḥükmünce teshîlât-ı mümkine ebdaʿ ü îcâd eylediği bedîhî ve o ḥâlde (Bir uḳdeniñ ki ḥalini mevlâ murâd eder. Eyler ḥavâle nâḫun-i dest-i sühuleti) sırrî var perde-i ġaybdan irâʾe-i rûy-i âlem şühûd etmekde **[77]** idü ki şâʾibe-i şek ü şüpheden berî bir emr-i celî olarak bu da yaʿnî dâmen esbaba teşebbüs daḫı emel mûmâ-ileyhiñ ḳalb-i beşerde

[296] "Himmetin yüceliği imandandır."
[297] "Kul Allah'ın takdiri hakkında düşünür."
[298] "Allah bir şeyi murat etti mi, sebebi ona göre halk eder."

maẕhar peydâ kirî meyil ü raġbet olmasıyla taḥaddüs eylediğinden bu taḳdirce ḥadis-i celîl meẕkûriñ cümle-i cemîle-i evvelâsı olan abid-i yed bir müʾeddâ-i münîfine naẕâran ve sebebine isnaden ḳadir efendilerimiziñ iki dudağı arasındadır sözî ṣaḥîḥ olabilur ki lüṭuf-i ḥaḳ-ı tevâfuḳ u telâḥuḳ eylediği ve ḫıdemât-ı mesbûḳa-i kem-terâneme muḳâbeleten ḥayâtımla beraber ve belki daha bâlâ-ter tuttuğum nâmûs-ı âcizânemiñ ikmâlî maḳrûn lüṭuf-i âlî olduğu taḳdîrce sâye-i seniyye gîtî-sitânide mükâfât-ı âcizânem üçün azıcık dudak oynatdıkları yaʿnî lüṭfen şefe küşâ-yı eşfâḳ oldukları anda (آه يقدر)[299] cümle-i celîleside derḥâl ânî taʿḳîb edeceği vâreste-i işkâldir diyerek ve uşbu (Tutan bir dâmeni âlîye maḳṣûde erer derler. Görenler Yûsuf'uñ dâmânını dest-i Züleḫâ'da. Bulunca ṣafvet ḳalb ile berde mürşid-i kâmil. Fevaʾid-î menbaʿ feyiz olur insânıñ şu esnada. Ekâbir eylence med inẕâr-ı kerem Hilmi. Açılur çeşm-i rüşdî âdemiñ vü âh dünyâda) ebyât-ı mażmûn dâr benî iḫvân-ı **[78]** zamâneye bir güẕâr ederek ḫane-i ḥikâye gûyende sedd-i revzen maḳâl ederim dev mûmâ-ileyh Emin efendi daḫı ḫatm-i ḥizib kelâm eyledik de ḥâkim mevlânâ-yı mûmâ-ileyh emeliñ her hâlükârda bi-ḳudrete teʿâlî meyyal ḥuṣûl meṭâlib olması cihetiyle beyn'en-nâs memdûḥ ü yeʾsiñ ṣaffet nâ-muʿtebere-i beṭâletle muttaṣıf olmasından dolayı meẕmûm ü maḳdûḥ olması baḥsinde mesʾele ḫuvân aleyhü'l-fetvâ olduğu ḥâlde faṣl-ı muḥâkemeye himmet ederek o yolda ebnâ-yı zamâneye medâr-ı iḫticâc olacak ḥüccet-i ḳaṭʿiyye iʿṭâsına daḫı tehzîz-i ḫâme mübâderet eylemişdir ona göre ker kederki (حكم القاضى لاينقص)[300] ḥükmüni ḥırz-ı cân edub ve

[299] "Allah kadirdir."
[300] "Kadı'nın hükmünde noksanlık yoktur."

ḥikâyât-ı mesrûdadan kesb-i iber ü intibâh edilub hümâ-yi duʿâ-yı mefrûżu'l-edâ-yı ḥażret pâdişâhınıñ tercîḥ-i cümle-i eşġâl olunmasıyla ümîd-vâr olduğimuz mesâ ġadât-ı celîleniñ ḥalâvet-baḫşı-i ḥuşûliyle telẕîẕ-i dehân iftiḫâr etmek arzu ve inṭiẓârında olalım Allah yuveffiḳu mâ-yeşâ-u

Taṣvîr-i Efkâr Maṭbaʿasında ṭabʿ olunmuşdur fî 2. Cemâẕiye'l-âḫir 1284

[79] bismihi sübḥânehu

ḥamd ü sipâs bî-ḳıyâs evvel ḫâlḳ-ı cin ve ünâsa müstaḥaḳdır ki şuḳûḳ-i ḥuḳûḳ ibâdiniñ tensîb ü ikmâlini maḥkeme-i iḥḳâḳda noḳṣan bırakmaz ve ṣalavât bî-ġâyât evvel benî Rabü'l-nâsa alıḳ ü aḥaḳdır ki ümmet merḥûmesine dünyâ ve âḫiretde naẓar bî-iltizâmı ile bakmaz ve alî âlih ecmaʿîn cümleniñ maʿlûmidir ki şeref-i insân nuṭḳ u elḥân ile ḥayvânât-ı sâʾireden mümtazdır lakin memer yeʾs ü emel olmak mülâbesesiyle gâhîce maẓhar-ı ḥazen ġazv endâz u gâhîce nâʾil-i gevher iʾzâzdır işte bu cümleyi isbât emeliyle (لراقمه) hüner mendân aṣrıñ ser bülendî (Fütüvvetlü Emin Hilmi Efendi) nâm ẕâtına şaʿir ü inşâda mâhir ü her bulunduğu ḫıdemât-i devlet-i aliyyede ṣadâḳat ü istiḳâmetî ẓâhirdir. Ḥaḳḳında vuḳûʿ bulan ḥarekât ġayr-ı lâyıḳa-yî ve bu ẕeyilde yeʾs ü emelce baʿżı lüzûm fâʾiḳa-yı müşʿir muḥâkeme-i yeʾs ü emel nâmıyla teʾlîf buyurdukları uşbu kitâb-ı müstṭâb ḥaḳḳâki müṭâlaʿaca şâyân-ı raġbet ve muḥakeme-i yeʾs ü emelce în işâbet olduğundan ve kendisi ise bu bâbda

[80] şübhesiz ḥaḳlı bulunduğundan mûmâ-ileyhiñ cümle-i ḥaḳ ve kemâlini taṣdîḳân ü uşbu kitâbınıñ ḥoḳḳa-i muvâṣal ü müṭâlaʿasından ebnâ-yı cinsine niçe iber ü fevâʾid ḥâṣıl

olduğu müstaġnî-i delâʾil olduğunu tedḳîḳâ-i ʻâcizâne taḳrâża ictisâr kılındı.

Ġubâr-ı râh-ı erbâb-ı mahâret
Ḳalîlü'l-ḳudret-i İsmâil İsmet

SONUÇ

Bu çalışmada, Emin Hilmi Efendi'nin Muhakeme-i Ye's ü Emel adlı mensur eseri incelenmiş, müellifin hayatı araştırılmış ve münâzara hakkında araştırma yapılmıştır. Eserin transkripsiyonlu metni de tezin kapsamı içinde değerlendirilmiş ve tıpkıbasımı ile beraber tezde yer almıştır. Eserin Milli Kütüphanede yer alan nüshası ve Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Nadir Eserler Koleksiyonu nüshası incelenmiştir. Her iki nüshanın incelenmesi sonucunda matbaa hatası ve yazım farklılıkları dışında bir fark bulunmadığından Milli Kütüphane nüshası çalışmanın sonuna eklenmiştir.

Münâzaranın kökeni araştırılırken münânazara teriminin ilmî ve edebî münâzara olarak iki başlık altında incelenmesi gerektiği anlaşılmıştır. Edebî münâzara bir anlatım tekniği iken, ilmî münâzara ise daha çok düşünme pratiği olduğu anlaşılmıştır. Arap edebiyatında ilmi konuların tartışıldığı münâzaralar daha önemli yere sahip olduğu anlaşılmıştır. Fars edebiyatında ilk münâzara örneklerinin çok eski dönemlere kadar uzandığı hatta Zerdüşt din adamlarının kendi dinlerinin mensuplarıyla yapılan münazaralar kadar eskiye gittiği anlaşılmıştır.

XI. yüzyıldan itibaren münâzara tasavvuf başta olmak üzere çeşitli konuları açıklamak için kullanıldığı öğrenilmiştir. Türk edebiyatında ise ilk münâzara örneği "Divân-ı Lügati't Türk" eserinde yer aldığı anlaşılmıştır. Türk edebiyatında münâzara türüyle en çok eser 16. yüzyılda verildiği anlaşılmıştır.

Divan'ı ve Muhakeme-i Ye's ü Emel eserinin sanatkârane üslupla yazılmış olmasından yola çıkarak Emin Hilmi'nin inşâ alanında başarılı olduğu söylene bilir. Emin Hilmi eserlerini hikemi üslupla kaleme almıştır ve hikmetli sözlere, hadislere, ayetlere, atasözü ve deyimlere sıklıkla yer vermiştir. Emin Hilmi eserlerinde Arapça ve Farsça kelimeleri sıklıkla kullanmıştır.

Muhakeme-i Ye's ü Emel eseri diğer münâzara eserlerinden farklı olarak soru cevap şeklinde kaleme alınmamıştır. Emin Hilmi, hayati tecrübelerine, Kur'an-ı Kerim'de yer alan kıssalara ve beyitlere yer vererek anlatımı canlı tutulmaya çalışılmış ve eserini kendine has bir üslupla kaleme almıştır. Muhakeme-i Ye's ü Emel iki cansız varlığın karşılaştırıldığı, mensur olarak kaleme alınan ahlaki ve tasavvufi bir münâzara eseridir.

Eserde verilen en temel mesaj, ümitsizliğin şeytanın vesvesesi olduğu ve insanı küfre düşürdüğü, ümidin ise insanı her iki dünyada aziz kıldığıdır. Ümitsizlik insanı en ufak bir şeyde karamsarlığa düşüreceği dile getirilir. Emin Hilmi, insanın tabiatından gelen iki huy olduğunu, bunlardan birinin hırsı diğerinin ise ümit olduğunu söyler. Emin Hilmi bu iki huyun insanda aynı anda bulunamayacağını dile getirir.

Emin Hilmi, kendi hayatına ve eserlerine dair bilgilere yer verdiği Muhakeme-i Ye’s ü Emel eserinde, hangi görevlerde yer aldığı, kimden eğitim aldığı gibi bilgilere yer vermiştir. Eserde yer alan kişiler hakkındaki bilgiler kısıtlı olduğundan araştırma yapılarak teze eklenmiştir. Eserde yer alan manzûm kısımların bazıları müellifin kendisine ait bazıları ise başka şairlere aittir. Manzûm kısımların bazılarının kim tarafından yazıldığı belirtilirken bazılarının ise belirtilmemiştir. Kime ait olduğu tespit edilebilen beyitler dipnot olarak verilmiştir.

SÖZLÜK

A

āb: (Far.) su

ābā: (Ar.) atalar

ābād: (Ar.) sonsuz gelecek

‘abd / ‘abid: (Ar.) kul, köle

āb-rûy: (Far.) şeref, onur

abus: (Ar.) somurtkan

‘aceze: (Ar.) güçsüzler

‘ācizān: (Ar.) acizler

‘āciz-āne: (Ar.-Far.) çaresizlikle

‘ad: (Ar.) sayma, değer

aʿdā: (Ar.) düşmanlar

add eylemek: olduğu gibi kabul etmek

adem: (Ar.) yokluk

adem-i muṭābaḳat: uyuşmazlık

ādemī: (Ar.) insana özgü

ādemiyye: (Ar.) insana özgü, insanoğlu

aḍġās ü aḥlm: (Ar.) karmakarışık rüyalar

‘adīde: (Ar.) çok, birçok

‘ādile: (Ar.) adaletli

‘adīm: (Ar.) yoksun

‘adl: (Ar.) adalet, doğruluk

‘adn: (Ar.) cennet

āferīniş: (Far.) yaratılış

āfitāb: (Far.) güneş, sevgili

âġâz: (Far.) başlangıç, başlama

aġleb: (Ar.) en üstün

aġrāż: (Ar.) amaçlar

āġūş: (Far.) kucak

aġvār: (Ar.) inler, mağaralar

aḥad: (Ar.) çok keskin

aḥaḳ: (Ar.) çok haklı, yetkili.

āḫar: (Ar.) başka, diğer

aḫbār: (Ar.) haberler

‘āḫir/‘āḫire: (Ar.) biten, sonunda

āḫirü’l-emr: (Ar.) sonunda

aḥkām: (Ar.) hükümler

aḥkām-ı şerʿiyye: (Ar.) inanç dünyasına ve eylemlere ilişkin şer’i hükümler

aḥḳar: (Ar.) hakir olan

aḫlāf: (Ar.) birinin yerine geçenler

aḥrā: (Ar.) daha uygun

aḫṭār: (Ar.) tehlikeler, hatalar

aḫur: (Far.) ahır

aḫyera: (Ar.) çok iyi ve hayırlı olan

aḫẕ: (Ar.) kabul etme

aḳāvīl: (Ar.) sözler

aḳāyid: (Ar.) inançlar

aḳdemce: (Ar.) daha önce

‘āḳıbet- bīnī: (Ar.) her işin sonunu önceden gören

‘āḳıbetü’l-emr: (Ar.) işin sonunda

aḳıllā: (Ar.) çok küçük şeyler

‘aḳīde: (Ar.) inanılan şey, imân

‘aḳliyye: (Ar.) akılcılık

aḳmişe: (Ar.) kumaşlar, dokumalar
‘aḳūl: (Ar.) akıllı kimseler
aḳvāt: (Ar.) yiyecekler
āl: (Ar.) aile, çocuklar
āl: (Far.) hile, düzen, aldatma
ala: (Ar.) dert, sıkıntı
‘ālâ: (Ar.) güzellikler, ihsanlar
‘a‘lā: (Ar.) en yüksek, saygın
alām: (Ar.) elemler, acılar
alāyıḳ: (Ar.) ilgiler, bağlar
‘ale: (Ar.) üst, üzre
‘ale’l-devām: (Ar.) sürekli ve düzenli olarak
‘ale’l-ġafle: (Ar.) bilmeyerek
aʿlem: (Ar.) çok bilen, bilgin
‘ālemeyn: (Ar.) iki âlem, dünya ve ahiret
‘ālem-i nāsūt: insanlık âlemi
‘âlem-i şehâdet: (Ar.) ta insan varlığının göründüğü bu dünya
‘âlemî: (Ar.) dünyaya ait
‘ālemiyān: (Far.) halk
‘aleyhi: (Ar.) onun üzerine
‘aleyhi’s-selām: (Ar.) “ona selam olsun” peygamberin adı anılırken kullanılan bir söz
‘aleyhimusselām: (Ar.) onlara selam olsun
‘aleynā: (Ar.) bizim üzerimize olsun
‘ālī/‘āliyye: (Ar.) yüksek, büyük
ālih: (Ar.) tapınılan şey
āliye: (Ar.) bir şeyin en yukarısı, yüce
‘aliyy: (Ar.) çok yüksek
Allahü aʿlem: (Ar.) Allah en iyisini ve doğrusunu bilir
ālūd: (Far.) bulaşık, karışık
‘ām: (Ar.) herkese özgü, sıradan
āmāc-geh: (Far.) nişan tahtası
aʿmāl: (Ar.) ameller, işler
āmāl: (Ar.) ümitler
aʿmār: (Ar.) ömürler
‘amīḳ: (Ar.) derin, inceden inceye
‘āmil: (Ar.) işleyen
‘amīm: (Ar.) umumi
-āmīz: (Far.) karıştıran, yücelten
‘āmme: (Ar.) halk
an: (Ar.) -dan, -den
ān: (Far.) bu, şu
ān: (Far.) güzellik, cazibe
in: (Ar.) insan
‘anber: (Ar.) güzel koku
anda: o konuda, o zaman
-‘āne: (Far.) sıfatı, ismi zarf yapan ek
āngāh: (Far.) o vakit, ondan sonra
‘anh/ ‘anhā: (Ar.) ondan
‘anīd: (Ar.) çok inatçı
‘ānif: (Ar.) pek yakında geçen
ānife: (Ar.) gençlik çağının başlangıcı
ānifen: (Ar.) az önce
‘arabī: (Ar.) Arapça
‘arāʾis: (Ar.) gelinler
ārām: (Far.) durma, karar kılma

ārāyiş: (Far.) zinnet, süs

araż: (Ar.) geçici ve iğreti olan durum, işaret

ārī: (Ar.) arınmış, boş

‘arḳūb: (Ar.) yalan söz

‘arūs: (Ar.) gelin, yeni evlenmiş kadın yahut evlenmek üzere süslenmiş kız

ārzū-mend: (Far.) hevesli

-‘āsā: (Far.) benzer, eş

‘āsā: (Far.) ciddilik, süs

âṣafī: (Ar.) vezirle ilgili

‘aṣâġır: (Ar.) küçükler

aṣammiyet: (Ar.) sağırlık

āṣār: (Ar.) eserler, hikâyeler

aʿṣār: (Ar.) yüzyıllar

aṣḥāb: (Ar.) sahipler, peygamberimizi görmek ve sohbetine ermek şerefini kazanmış olanlar

aṣīle: (Ar.) akşam, ölüm

āsiyāb: (Far.) su değirmeni

aṣvāt: (Ar.) sebepler

‘āşıḳān: (Ar.) âşıklar

‘āşir: (Ar.) onuncu

āşnāyī: (Far.) haberdarlık, dostluk

-āt: (Ar.) Arapça’da cemi edatıdır

‘aṭālet: (Ar.) tembellik

‘āṭıfet: (Ar.) iyilik severlik

‘āṭıl: (Ar.) işsiz, tembel

ātiye: (Ar.) gelecek, gelen (kişi veya şey)

‘avāʾid: (Ar.) gelirler

‘avāṭıf: (Ar.) iyilik yapmayı sevenler

‘avdet: (Ar.) dönme, dönüş

āyāt: (Ar.) ayetler

āyīn: (Far.) tören, kanun, usul

āyine: (Far.) ayna

‘ayn: (Ar.) göz, tıpkı

āzāde: (Far.) özgür, hür

aʿẓam: (Ar.) çok büyük

‘aẓamet: (Ar.) büyüklük

‘aẓamet-fürūş: (Ar.-Far.) kibirli davranan çalım satan

aʿẕār/ aʿẕāra: (Ar.) bahaneler, özürler

‘azāzīl: (Ar.) İblis’in melek bulunduğu sıradaki esas adı

aẓher: (Ar.) çok açık, besbelli

‘āzīmet: (Ar.) yola çıkma, gitme

‘azv: (Ar.) iftira

‘azviyyāt: (Ar.) iftiralar

B

bā: (Far.) ile, birlikte

Bāb-ı ālī: (Ar.) Osmanlı hükümeti

baʿde: (Ar.) sonra

baʿdemā: (Ar.) artık, bundan böyle

bādī: (Ar.) sebep ilk

bādiye: (Ar.) çöl, yazı

baġīz: (Ar.) kimseyi sevmeyen

baḥir: (Ar.) deniz veya büyük göl

bāhir: (Ar.) belli, güzel

baḥsī: (Ar.) bahisle ilgili

baḫş: (Far.) bağışlama

baḫşā: (Far.) bağışlayan
bā-ḫuṣūṣ: (Far.) özellikle
baʿīd: (Ar.) uzak
baʿīr: (Ar.) erkek deve
bāk: (Far.) korku, sakınma
baḳar: (Ar.) sığır
baḳara: (Ar.) Kur'an-ı Kerimin 2. suresidir, ayrıca en uzun suredir
bāḳıyye: (Ar.) sonsuz
baḳḳun: (Ar.) böcek
bāl: (Ar.) kalp
bālā: (Far.) yüksek, yukarı, yüce
bālā-nişīn: (Far.) yüksekte oturan, yüce(kimse)
bālā-ter: (Far.) daha yüksek
bāl-ver: (Far.) uçabilen, kanatlı
bār: (Far.) kere, zaman
-bār: (Far.) yağdıran, serpen
bār-gāh: (Far.) özel izinle gidilen yer, dergâh
başar: (Ar.) göz, görme
bāsʿis: (Ar.) sebep, neden
basṭ: (Ar.) yayma, açık açık ve uzun uzun anlatma
bāṭınī: (Ar.) dâhil, sır
baṭnen baʿde baṭnin: (Ar.) nesilden nesile
baṭrıḳ: (Far.) patrik
bāz: (Far.) açık, bir başka yol
bāzdih: (Far.) verim
becā: (Far.) uygun
bedāhet: (Ar.) apaçık, çabucak
bedīd: (Far.) görünen
bedīhī: (Ar.) apaçık ortada olan
bed-ter: (Far.) daha kötü
be-dūş: (Far.) omuz omuza, -dan, da, tarafından
be-ġāyet: (Far.) olduğu kadar
behā: (Ar.) güzellik ve zerafet
be-ḥaḳḳı: (Far.) hakkı için
behc: (Ar.) keyfi her zaman yerinde olan(adam)
beher: (Fa.) her, her biri
bekre: (Ar.) kuyu veya çıkrık makarası
belʿ: (Ar.) yutma, emme
belāhet: (Ar.) aptallık
belīġ: (Ar.) düzgün (söz veya eser)
bend: (Ar.) bayrak, vilayet
bende: (Far.) bağlı, köle, kul
bender: (Far.) deniz ticareti yapılan iskele, ticaret yeri
benī Âdem: âdemoğulları
benī: (Ar.) oğullar
benī-İsrāʾil: israil oğulları
berāhīn: (Ar.) deliller
berāy: (Far.) için, maksadıyla
berī: (Ar.) kurtulmuş
ber-mūcib : (Far.) gereğince
bernā: (Far.) genç
berren: (Ar.) karayoluyla
beṭālet: (Ar.) avarelik
be-tekrār: (Far.) tekrar tekrar

beyn: (Ar.) ara, aralık
beyne'l-beşer: insan arasında
beyne'l-enām: halk arasında
beyne'l-ḥālḳ:halk arasında
beyne'n-nās: halk arasında
beyninde: (Ar.) arasında
beyyine: (Ar.) belge, delil
beẕl: (Ar.) bol bol sarfetme
bezm: (Far.) içki meclisi, dostlar toplantısı
bıdāʿa: (Ar.) alınıp satılan şey, mal.
bi-: (Ar.) ile, için
bī-: (Far.) olumsuzluk edatı
bi'l: (Ar.) "-ile" manasına gelip eklendiği kelimeleri zarf yapar
bi'l-āḫire: (Ar.) daha sonra
bi'l-icrā: (Ar.) icrâ ederek
bi'l-ittifāḳ: (Ar.) anlaşarak
bi'l-külliye: (Ar.) büsbütün
bi'l-muvācehe: (Ar.) yüz yüze gelerek
bi't-: (Ar.) -ile, ederek
bi't-taḥrīk: (Ar.) tahrik yoluyla
bi't-teşvīḳ: (Ar.) teşvik eden
bi'ẕ-ẕārūre: (Ar.) mecburen
bī-add: (Far.) sayısız
bi-aynihi: (Ar.) olduğu gibi, aynen
bī-bedel: (Far.) benzersiz
bī-behre: (Far.) nasipsiz
bī-çāregān: (Far.) zavallılar
bidāyet: (Ar.) işin başı
biddefaʿāt: (Ar.) sık sık
bidest: (Far.) karış
bī-ġāyāt: (Far.) sonu olmayanlar
bi-ġayr: (Ar.) başkasıyla, -sız
bi-ḥaḳḳın: (Ar.) hakkıyla, tamamıyla
bi-ḥaseb: (Ar.) -ce, bakımından
bi-ibāretihā: (Ar.) aynıyla
bī-intihā: (Far.) sonsuz
bī-ḳayd: (Far.) kayıtsız
bī-ḳıyās: (Far.) ölçüsüz
bilā: (Ar.) olumsuzluk edatı, -sız
bilā-fāʾide: faydasız, ümütsiz
bilfarz: (Ar.) farz edelim ki
bi-maʿnā: (Far.) anlamsız
bī-mīsāl: (Far.) eşsiz
binā-berīn: (Far.) bundan dolayı, bunun üzerine
bi-naẕīr: (Far.) benzersiz, eşsiz
bīnī: (Far.) görürlük
bī-reyb: (Far.) kuşkusuz
bī-rūḥ: (Ar.) ruhsuz, cansız
bīrūn: (Far.) dışarı, dışarıda
bī-şek: (Far.) şüphesiz
bî-şümâr: (Far.) hadsiz, hesapsız
biṭṭabiʿ: (Ar.) elbette
biūża: (Ar.) sivrisinek
bī-vefā: (Far.-Ar.) vefasız
biżâʿa: (Ar.) birikim, edinilmiş bilgi
bīzār: (Far.) usanmış
biż-żārūre: (Ar.) zaruri olarak
bū'd ü nebūd: var yok
buġuż: (Ar.) gizli kin

buḳʿa: (Ar.) türbe

buḳalemun: (Ar.) kararsız

burc: (Ar.) kale, tabya

buṭlān: (Ar.) haksızlık, geçerliliğini yitirme

bü'l-acebī: (Ar.) çok tuhaflık

büdde: (Ar.) nasip, son

büldān: (Ar.) memleketler

bülend: (Far.) yüksek, ulu

bürd: (Ar.) bir çeşit çubuklu kumaş, aba

bürhān: (Ar.) delil

bürūdet: (Ar.) soğukluk

büyūt: (Ar.) evler, meskenler

C

cā: (Far.) yer, mekân, kameri aylardan "Cemaziyelevvel" ayının simgesi

cā-be-cā: (Far.) yer yer, ara ara

cāh: (Ar.) yüksek makam

caʾiye: (Ar.) gelen, yapan

cālib/cālibe: (Ar.) ilgi uyandırıcı

cālis: (Ar.) tahta oturan

cāmiʿ: (Ar.) birleştirici, ibadet yeri

cān-baḫş: (Far.) binici, at alıp satmakla uğraşan kişi

cānib: (Ar.) taraf, yön

cān-sūz: (Far.) gönül yakıcı

cārī: (Ar.) cereyan eden

cāriḥa: (Ar.) yaralayan

cārīs: (Ar.) yaygaracı, geveze

cāriyye: (Ar.) geçerli olan

cāy: (Far.) yer, mekân

cebīn: (Ar.) cesaretsiz

cedel: (Ar.) tartışma

cef: (Ar.) cemaat, ortaklık

cehelā: (Ar.) bilgisizler

cehl: (Ar.) bilgisizlik

celāl: (Ar.) yiğitlik, görkem

celb: (Ar.) çekme

celeb: (Far.) acemi, iyi yetişmemiş

celī: (Ar.) ortada, besbelli

celīl/ celīle: (Ar.) yüce, ulu

cem: (Ar.) çokluk, çok

cemʿ: (Ar.) biriktirme, yığma

cemād: (Ar.) cansız olan, taş gibi cansız

cemāẕiye'l-āḫir: (Ar.) arabi ayların altıncısı

cümel: (Ar.) cümleler

cemʿī: (Ar.) toplumla ilgili

cemīl: (Ar.) güzel, iyilikle anma

cemīle: (Ar.) hoşa gitmek için yaranma

cemʿiyyet-gāh: (Ar.) toplantı yeri

cenāb: (Ar.) hazret

cenāḥ: (Ar.) yön, taraf

cenāḥ-ı ẕübāb: (Ar.) sinek kanadı

cerbeze: (Ar.) beceriklilik, kurnazlık

cerḥ: (Ar.) yaralama, reddetme

cerīḥa: (Ar.) yara

cevāb-ı ḳaṭʿī: (Ar.) kesin verilen cevap

ceyb: (Ar.) derin, cep

cibā: (Ar.) haraç, vergi

cihān-gīr: (Far.) dünyayı ele geçiren padişah

cilā-sāz: (Far.) parlayan, parlaklık veren

cilve-ger: (Ar.-Far.) cilveli

cuʿ: (Ar.) açlık çekme

cū: (Far.) arama, araştırma

cūd: (Far.) cömert

cūyān: (Far.) arayan

cühhāl: (Ar.) cahiller

cünāḥ: (Ar.) günah

cünūd: (Ar.) askerler, ordular

cürh: (Ar.) yara

cürüm: (Ar.) suç

cüzʾiyye: (Ar.) az miktarda

Ç

çāh: (Far.) kuyu, çukur

çāk: (Far.) yırtık

çarḫ: (Far.) felek, dünya

-çe: (Far.) küçültme edatı

çemen-zār: (Far.) çimenlik

çeşm ü güş: (göz ve kulak) dikkat

çi: (Far.) ne

-çīn: (Far.) derleyen, toplayan

çın: doğru, sadık

çūb: (Far.) süprüntü, odun

D

dād: (Far.) doğruluk, kısmet

dāfiʿ: (Ar.) defeden

dāh: (Far.) hizmetçi, beceriksiz kimse

dāhiye-i dehyā: musibet

dāīʿ: (Ar.) duacı, sebep olan

dāʾir: (Ar.) devreden, dolaşan

dāʿiyye: (Ar.) emel, niyet

daḳ: kadar

daḳīḳ: (Ar.) ince, zarif

dāl: (Ar.) işaret eden, gösteren

dām: (Far.) tuzak

dāmen: (Far.) etek

dāne-çīn: (Far.) tane, toplayarak geçinen

dāniş: (Far.) bilgi, ilim

dārāt: (Far.) büyük tören, gösteriş

dāreyn: (Ar.) dünya ve ahiret

dār-ı dünyā: (Ar.) bu dünya

dārü'l-amān: (Ar.) sığınılacak yer

dārü'l-bevār: (Ar.) cehennem

dārü'n-nedve: (Ar.) danışma evi

dārü'ş-şifā: (Ar.) sağlık yurdu

daʿvāt: (Ar.) davetler

dāverī: (Ar.) hâkimlik, dava

defter-dār: (Ar.-Far.) maliye nazırı

deh: (Far.) on

dehān: (Ar.) ağız

dehr: (Ar.) uzun zaman, dünya

delāʾil: (Ar.) deliller

delāl: (Ar.) naz, cilve

dem: (Ar.) kan

dem: (Far.) hile, kibir

dem-beste: (Far.) sessiz

den: (Ar.) küp

denān'ir: (Ar.) altınlar

derārī: (Ar.) renkli şeyler

derāz: (Far.) uzun

der-bār: (Far.) saray veya ev kapısı

der-dest: (Far.) elde etme, elde bulunan

derd-mendān: (Far.) dert sahipleri

dürre: (Ar.) inci tanesi

derecāt: (Ar.) derece

derekāt: (Ar.) basamaklar, en aşağı katlar

dergāh-ı muʿallā: (Far.) büyük kapı

der-gehī: (Far.) tekke, kapı önü

der-ḫāṭır: (Far.) hatırda

derhem: (Far.) karışık, incinme

derīçe: (Far.) pencere, küçük kapı

der-kār: (Far.) malum, belli

der-miyān: (Far.) ortada, orada

der-pīş: (Far.) en önde, göz önünde bulunan

derūn: (Far.) iç, dâhil, gönül

dest: (Far.) el

dev : şeytan, cin.

devāʿir: (Ar.) devlet daireleri, daireler

Devlet-i Âliyye: Osmanlı Devleti.

devletlü: vezirlerin ve müşirlerin unvanıdır

devlet-medār: (Ar.) büyüklük merkezi olan

devr: (Far.) içki kadehi

devrān etmek: (Ar.) dönmek, dönüp dolaşmak

devrān: (Ar.) dilden dile dolaşma, kader

devvār: (Ar.) çok dolaşan ve dönen

ḍıḥk: (Ar.) gülme, gülüş

dibāce: (Ar.) başlangıç, önsöz

dīdār: (Far.) çehre, ilahi güzellik

dide: (Far.) göz, gözucu

dil-ārām: (Far.) sevgili

dil-ber: (Far.) gönüller alan, çekici

dil-ber-āne: (f-Far.) güzele, sevgiliye yakışır surette

dil-cūsi: (Far.) gönülçelen

dil-figār: (Far.) gönlü yaralı olan, aşık

dil-güşā: (Far.) kalbe ferahlık veren

dil-sūz: (Far.) yürek yakıcı

dimāʾ: (Ar.) kanlar

dīniyye: (Ar.) dinle ilgili olan

diraḫt-ı meyve-dār: (Far.) meyve veren

dirīġ: (Far.) esirgeme, kıyamama

dīrīġa: (Far.) yazık, eyvah olsun

diz: (Far.) kale

dost-āne: (Far.) dostlukla, dostça

dūçār: (Far.) bağlanmış, rast gelmiş

duḫān: (Ar.) duman, tütün

dü-cihān: (Far.) iki cihan(dünya ile ahiret)

dükānçe: (Ar.) küçük dükkân

dürr: (Ar.) inci

dürāūġ: (Far.) yalan söz

düstūrü'l-amel/düştūr-i amel: (Ar.) gereği gibi uygulanan kanun

dü-tā: (Far.) iki kat bükülmüş, eğilmiş

E

eʿāẕim: (Ar.) büyükler

eb: (Ar.) baba, ata

ebʿād: (Ar.) uzaklıklar

ebced: (Ar.) Arap alfabesine göre harf değerleri ve bu değerlerin sayısal karşılıklarını gösteren değer

ebdaʿ: (Ar.) en göze çarpan

ebed: (Ar.) ebediyen, sonsuza kadar

ebedā: (Ar.) asla, hiçbir zaman

ebediyye: (Ar.) sonu olmayan

ebḥās: (Ar.) bahisle

ebih: (Ar.) onun babası

eblehāne: (Ar.) aptalca

ebnā-yı cins: (a.) aynı cinsten olan

ebnā-yı zamāne: (Ar.) içinde bulunan çağın insanları

ebu'l-Beşer: (Ar.) Hz. Âdem

ebyāt: (Ar.) iki mısradan meydana gelen mazmun sözler

ecmaʿīn: (Ar.) hepsi

ecniḥa: (Ar.) kanatlar

ecved: (Ar.) çok iyi

eczâ: (Ar.) cisimler, parçalar

edille: (Ar.) deliller

edvār: (Ar.) devirler

efʿāl: (Ar.) davranışlar

efʾide: (Ar.) yürekler, kalpler

efrād: (Ar.) tek olanlar, bireyler

efvāh: (Ar.) ağızlar

efvāhī: (Ar.) dedikodu

efzā: (Far.) artıran

egerçi: her ne kadar, olsa da

eġvār: (Ar.) dipler, nihayetler

eḥadü-hüma: (Ar.) ikiden biri

ehrām: (Ar.) Kahire'de bulunan eski kral mabedi

ehvāl: (Ar.) korkular

eʾimme: (Ar.) imamlar

ekābir: (Ar.) büyükler

ekber: (Ar.) en büyük

ekdār: (Ar.) kederler, gamlar

ekvān: (Ar.) varlıklar, dünyalar

el: Arapça "harf-i ta'rif" olup kelimelerin başında bulunur

elbāb: (Ar.) akıllar

elfāẓ: (Ar.) kelimeler, sözler

el-ḥāletü hāẕihi: (Ar.) hala

elḥān: (Ar.) nağmeler

el-ḥāṣıl: (Ar.) sözün kısası

elḳāb: (Ar.) rütbe sahiplerine verilen resmi ünvanlar

el-munāfiḳūne: (Ar.) münafık erkekler, inanmış gibi görünenler

elṭāf: (Ar.) iyilikler

elvān: (Ar.) renkler

elviye: (Ar.) bayraklar

el-yevm: (Ar.) bugün, şimdi
elẕem: (Ar.) daha lüzumlu
emān: (Ar.) yardım dileme
emel: (Ar.) ümit
emes: (Ar.) dokunan
emir-nâme: (Ar.) emir kağıdı
emlek: (Ar.) daha çok sahip
emn: (Ar.) korkusuzluk
emsāl: (Ar.) hikâyeler, kıssalar
emṭār: (Ar.) yağmurlar
emvāl: (Ar.) mallar, para ile alınan şeyler
enām: (Ar.) yaratılmışlar, insanlar
enāniyyet: (Ar.) benlik, gurur
enbā: (Ar.) haberler
enbiyā: (Ar.) nebiler, peygamberler
endāht: (Far.) atma, silah atma
endāz: (Far.) atıcı, atmış
endīş: (Far.) düşünen
endūh: (Far.) kaygı, keder
enfās: (Ar.) nefesler
engübīn: (Far.) bal
engüşt: (Far.) parmak
engüş ber dehān: (Fr.) şaşma, hayrete kalma
enīḳ: (Ar.) güzel, şirin şey
enīs: (Ar.) dost, arkadaş
enṣāf: (Ar.) dostluklar
envā: (Ar.) türler, neviler
envār: (Ar.) nurlar
erāzil nās: (Ar.) halkın en rezilleri
er: (Far.) eğer, ise, olsa
ezel: (Ar.) önceliksiz
erācīf: (Ar.) uydurma, yalanlar
erāʾik: (Ar.) erikeler, padişah tahtları
erbaʿa: (Ar.) dört
erbaʿīn: (Ar.) kırk, çile
erīke: (Ar.) taht
erḳām: (Ar.) yazılar, sayılar
ervāḥ: (Ar.) ruhlar
es: akıl, zeka
üs: (Ar.) esas, temel
asā: (Far.) gibi, benzer, ciddilik
esʿadd: (Ar.) mutlu, pek mesut
esāse: (Far.) göz ucu ile bakma
esb: (Far.) at
esbāb: (Ar.) sebepler
esbaḳ: (Ar.) kendinden önce
esḳāl: (Ar.) ağır şeyler, ağırlık
esmā: (Ar.) isimler
esra: (Ar.) esirler
eşʿār: (Ar.) perçem, şiirler
uşbū: bu
eşed: (Ar.) çok şiddetli
eşfāḳ: (Ar.) merhametler
eşġāl: (Ar.) işler
eşḫāṣ: (Ar.) şahıslar, kişiler
eşk-rīz: (Far.) ağlayan
eşref: (Ar.) şerefli, onurlu (kimse)
eṭfāl: (Ar.) çocuklar
eṭval: (Ar.) en uzun, çok uzun
evāʾil: (Ar.) evveller, ilk zamanlar

evāsıṭ: (Ar.) ortadakiler
evhāmāt: (Ar.) kuşkular
evḳāt: (Ar.) vakitler
evṣāf: (Ar.) sıfatlar, vasıflar
evveliyye: (Ar.) en önce olan
evveliyyet: (Ar.) üstün tutulma
evżāʿ: (Ar.) tavırlar
eyādī: (Ar.) eller
eyâletce: (Ar.) bir valinin yönetiminde bulunan yerleşim birimi
eyyühā: ey, hey!
eẕā: (Ar.) eziyet, can yakma
ez-cümle: bu arada, başlıca
eẕhān: (Ar.) anlayış
ezkār: (Ar.) zikirler, dualar
ez-ḳāżā: (Far.) yanlışlıkla
eẕkere: (Ar.) hatırlatmak
ezmān: (Ar.) zamanlar, çağlar
eẕyāl: (Ar.) ekler, ilaveler

F

faʿāl: (Ar.) çok işleyen, çalışkan
fācir: (Ar.) kötü huylu, günahkâr (kimse)
fahametlü devletlü: sadrazam ile Mısır Hidivleri için kullanılan hitap sözü
faḫr: (Ar.) övünme, büyüklük
fāʾiḳ: (Ar.) üstün olan, manevi olarak üstünde olan
fāʾiḳa: (Ar.) manevi olarak üstün olma
fām: (Far.) renk
fāriġ: (Ar.) vazgeçmiş, işsiz
Fārisī: (Ar.) Farsça
farṭ: (Ar.) mübalağa, aşırı derecede
farżiyyât: (Ar.) varsayımlar
faṣıl: (Ar.) ayrılık, hüküm verme
fāside: (Ar.) çirkin, fesat çıkaran
faṭānet: (Ar.) zekilik, uyanıklık
fātır: (Ar.) futurlu, durgun, gevşek
fātiḥ: (Ar.) ele geçire
fātiha: (Ar.) Kur'an-ı Kerim'in birinci sûresi, giriş
fażāʾil: (Ar.) erdem
fażīletlü: (Ar.) Osmanlı devletinde ilmiye sınıfına mensup olanlardan İstanbul ve Harameyn unvanı alan kimseler için kullanılan bir söz
fażl: (Ar.) fazla, üstünlük
fehim: (Ar.) anlama
feḥvā: (Ar.) anlam, kavram
felāket-dīde: (Ar.) belaya uğramış
felek: (Ar.) gökyüzü, kader, dünya
felekiyye: (Ar.) feleğe, gök bilgisine mensup
felek-zede: (Ar.) talihsiz
fer: (Far.) aydınlık, gösteriş
ferʿ: (Ar.) son, ayrıntı
feraṭ: (Ar.) haberci, müjdeci
ferd-i āferīde: (Ar.) hiç kimse
feriḥ: mutlu, sevimli
fersā: (Far.) aşındıran

fetā: (Ar.) cesur, cömert

fettāḥ: (Ar.) fetheden, üstün gelmiş

fetvā: (Ar.) müftü tarafından verilen şeri hüküm veya karar

fevāʾid: (Ar.) faideler

fevḳ: (Ar.) yukarısı

fevḳa'l- ġāye: (Ar.) son derece

fevt: kaybetme

feyiż: (Ar.) bereket, çoğalma

feẕleke: (Ar.) özet, netice

fıḳarāt: (Ar.) küçük hikâyeler, bölümler

fıḳdān: (Ar.) yokluk, kıtlık

fırḳa: (Ar.) takım, halk

fī-: (Ar.) -da,-de, içinde, bulunma

fī: (Ar.) fiyat, kıymet

fiʾe: (Ar.) taife, güruh

figār: (Far.) yaralı

-figen: (Far.) yakıcı, atıcı

fīh: (Ar.) ona dair, onun içine veya içinde

fiḫām: (Ar.) saygın, itibarlı kimse

fiʿil: (Ar.) iş, davranış

filikā: kürekle veya yelkenle hareket eden güvertesiz küçük geme

firdevs: (Ar.) cennet, bağ

fīrūz: (Ar.) mutlu

fitne-engīz: (Ar.) fesat çıkaran

fuʾād: (Ar.) kalp, yürek

fuḍalā: (Ar.) sazıl kimseler

fuḳahā: (Ar.) fakihler

furḳānī: (Ar.) Kur'an-ı Kerimle ilgili

fürūġ: (Ar.) rahata ermiş, huzur bulma

fürūġ: (Far.) parlaklık, nur

G

ġadāt: (Ar.) sabahın erken zamanı

ġadir: (Ar.) vefasızlık, haksızlık

ġafere: (Ar.) bağışladı

ġafīr: (Ar.) kaplayan, çok fazla

gāh: zaman ve yer bildiren edat, bazen, ara sıra

gāhīce: bazan

ġāʾile: (Ar.) sıkıntılı iş, sorun

gāl: (Far.) uzak, ırak

ġalaṭ: (Ar.) yanlış, yanılgı

ġalebe: (Ar.) üstünlük, aşırı derecede öfkeli

ġāliye: (Ar.) misk ve amberden yapılan, saça ve kaşa sürülen siyah kokulu bir madde

ġalle: (Ar.) gelir, mahsül

ġarābet: (Ar.) gariplik, tuhaflık

ġarāʾib: (Ar.) tuhaflıklar

ġarāt: (Ar.) yağmalar, çapullar

ġaraż :(Ar.) kötü niyet ve gizli kasıt

ġaraż-kārāne: (Ar.) düşmanca davranarak

ġaraż-āmīz: (Ar.) kinli, kötü

ġaraż-kār: (Ar.) gizli husumeti olan, kindar

ġaris: (Ar.) ağaç dikimi, çiftçi

ġarīzıyye: (Ar.) fıtrı, yaradılıştan

ġarḳ: (Ar.) suya batma, batırma, boğulma

ġavāʾil: (Ar.) derler, sıkıntılar

ġayıẓ: (Ar.) öfke, kızgınlık

ġayr: (Ar.) başka, değil, -sız

ġayret-keş: (Ar.) gayretli

ġayr-ı lāʾiḳ/lāyıḳ: (Ar.) yakışıksız, yakışmaz

ġayūr: (Ar.) çok kıskanç, çok gayretli

gedā-yāne: (Far.) dilencilikle

gefleten: (Ar.) bilmeden, dalgınlıkla

gehvāre: (Far.) beşik

geñ: geniş, rahat

gencīne: (Far.) hazine, define

-gerde: (Far.) yapılmış, etmiş

ger: (Far.) eğer

gerdūne: (Far.) araba

gergi: balta, örtü

germā-germ: (Far.) kızıp ısınma, sıkı fıkı

germī: (Far.) kızgınlık, sıcaklık

gevher: (Far.) cevher, değerli taş

gūr: (Far.) ağırbaşlı

gīr: (Far.) tutan, tutucu, yayılan, kavga

girdab: (Far.) tehlikeli yer

girībān: (Far.) elbise yakası

girift: (Far.) yakalama

giriftār: (Far.) yakalanmış

girifte: (Far.) tutulmuş, yakalanmış

girye: (Far.) ağlama, gözyaşı

gītī: (Far.) dünya

giyāh: (Far.) bitki, taze

ġonce-dehān: (Far.) ağzı konca gibi küçük ve güzel olan

ġubār: (Ar.) toz, ince toprak

gūdek: (Far.) çocuk

ġūlyabani: (Ar.) karanlık ve ıssız yerlerde, insanın gördüğünü sandığı korkunç hayalet

gūn-ā-gūn/ güne-güne: (Far.) renk renk, çeşit çeşit

ġurāb: (Ar.) karga

gūşe: (Far.) köşe, bucak

gūşiş: (Far.) çalışma, çabalama

gūy: (Far.) söz, dile getiren

gūyende: (Far.) söyleyen

gübe: zırh

güft ū gū: (Far.) dedikodu

güftār: (Far.) söz

gül-deste: (Far.) gül demeti

gül-endām: (f.) nâzik, gül endamlı

gül-fām: (Far.) gül renkli

gülistān: (Far.) gülbahçesi

gül-ḳand: (Far.) bir tür gül tatlısı

gülle: (Ar.) top mermisi

gül-şen: (Far.) gül bahçesi

gülşen-sarāy: (Far.) gül bahçesi içindeki saray

güsne: (Far.) açlık

-güşā/küşā (Far.) açan, açıcı

güşāyiş: (Far.) açılma, açıklık, ferahlık

güvāh: (Far.) şahit, tanık

güẕāf: (Far.) boş

güẕār: (Far.) geçme, geçiş

güzīn: (Far.) seçkin, seçen

H

ḥabāb: (Ar.) su üzerinde oluşan hava kabarcıkları

ḥabbe: (Ar.) tane

ḥabbe-yī ḳubbe yapmak: değer fazla olmayan bir şeyi aşırı büyük göstermek

ḫabīs: (Ar.) kötü, zarar veren

ḥabl / ḥubl: (Ar.) ip, halat

ḥacer: (Ar.) taş

ḥacir: (Ar.) gözetme

ḫacil: (Ar.) utanmış, bozulmuş

ḥad: (Ar.) sınır, insanın değeri

ḥadāyıḳ: (Ar.) bahçeler

ḫaddām: (Ar.) hizmetçi, çalışkan

ḥadde: (Ar.) erimiş madenden tel yapmak için kullanılan delikli maden levha

ḥadīḳa: (Ar.) meyve bahçesi

ḥadīs-i ḳudsīsi: (Ar.) kelimesi Peygamberimize dayanan kutsal söz

ḫafī: (Ar.) gizli, sır

ḫ̌āh nā ḫ̌āh: (Ar.) ister istemez

ḫ̌āhiş: (Far.) istek, meyil

ḥāʾiz: (Ar.) elde eden, sahip

ḥaḳ: (Ar.) doğruluk, hakkaniyet, görev

ḫāk: (Far.) toprak, alçak gönüllülüğün ifadesi olarak sufi

ḥaḳāyıḳ: (Ar.) hakikatler

ḥākī: (Ar.) hikâye eden

ḥaḳīḳ: (Ar.) haklı olan(kimse), münasip

ḥakīm: (Ar.) bilgin, âlim

ḥaḳīr: (Ar.) itibarsız

ḥaḳḳā: (Ar.) doğrusu

ḫāk-pāyi: (Far.) ayağın tozu

ḫāl: (Far.) ben

ḥalāl: (Ar.) çözen, çare bulan

ḥālāt: (Ar.) haller, keyfiyetler

ḥalāvet-baḫş: (Ar.) zevk veren

ḫalāyıḳ: (Ar.) eser olarak alınan hizmetçi kız veya kadın

ḥālet: (Ar.) keyfiyet, durum, hal

ḥālī: (Ar.) açık, kimsesiz, tenha

ḫāliḳ: (Ar.) yaratan, Allah

ḫālişa: temiz, hilesiz

ḫaliyā: (Ar.) şimdilik ne zaman ki

ḫāliyya: (Ar.) boş

ḫalḳ: (Ar.) yaratma, yaratılma

ḫālli: (Ar.) kuvvetli, zengin

ḥamd: (Ar.) övme, şükür

ḥamdele: (Ar.) "Elhamdulillah" sözünün Arapçada "naht" (iki kelimeyi birleştirme) kuralına göre kısaltması

ḫāme: (Far.) kalem, yazar

ḫāmī: (Far.) hamlık, gevşeklik

ḥimye: (Ar.) perhiz

ḥamiyyet/ ḥamiyye (Ar.) insanın ülkesini, ailesini ve yakınlarını tecavüz ve hakaretten koruma ve gözetme gayreti

ḥamḳāʾ: (Ar.) ahmak, budala

ḫamr: (Ar.) şarap

ḫams: (Ar.) beş

ḫ̌ān: (Far.) yemek sofrası, sini

ḫ̌ān: (Far.) okuyan, okuyucu

ḫāne: (Ar.) meyhane

ḫarābiyyet: (Ar.) harap olma durumu

ḥarf-endāz: (Ar.) laf atan, gönül kırıcı söz söyleyen

ḫāric: (Ar.) suçlu, suç işlemiş

ḫāriciyye: (Ar.) diş işleriyle ilgili

ḫāristān: (Far.) dikenlik, çalılık

ḫarman: (Far.) tahılın başaklarından ayrılması ve temizlenmesi işi, bu işin yapıldığı yer ve zaman

ḫaṣāʾil: (Ar.) huylar, tabiatler

ḫaṣāʾiṣ: (Ar.) özellikler

ḥasb: (Ar.) göre, nazaran

ḥasbe'l-beşeriye: (Ar.) insanlık gereği

ḥasbe'l-ḳader: (Ar.) bilmeyerek veya isyemeyerek

ḥasb-i ḥâl: (Ar.) söyleyip konuşma

ḥasen: güzel

ḥasene: (Ar.) güzellik, hayırlı iş

ḥāṣıl: (Ar.) ortaya çıkan

ḥāṣıl-ı el-kelam/ḥâṣıl-ı vel-kelam: (Ar.) kısacası

ḫaşım: (Ar.) iki düşmandan her biri

ḥaşır: (Ar.) içine alma

ḫaşlet: (Ar.) yaradılışdan gelme huy, tabia

ḥasm: (Ar.) kesme

ḥaşr: (Ar.) kapsama

ḫāṣṣa: (Ar.) özellik, özgülük

ḫāṣṣiyyet: (Ar.) kuvvet, nitelik

ḥaşyet: (Ar.) korkma, ürkme

ḫaṭar: (Ar.) tehlike

ḫaṭavāt: (Ar.) adımlar

ḫatim: (Ar.) sona erdirme

ḫaṭve: (Ar.) adım

ḫaṯve-endāz: (Ar.) yürüyen

ḥavālī: (Ar.) civar, çevre

ḫavānık: (Ar.) tekkeler

ḫ̌avāṣ: (Ar.) bir ülkede bilim, mevki ve asalet bakımından ileri gelenler

ḫ̌avās: (Ar.) duyular

ḫ̌avāṭır: (Ar.) hatıralar

ḥavāyic: (Ar.) ihtiyaçlar

ḫ̌avf: (Ar.) korku, korkma

ḫāvī: (Ar.) içine alan

ḥavşala: (Ar.) anlama, zihin

ḫay: (Ar.) diri, canlı

-ḫāy: (Far.) çiğneyen

ḫayāl-hāne: (Ar.) vehim

ḫayf: (Ar.) semt, yöre

ḫayır-ḫ̌ahāne: (Ar.) iyi dilekte bulunur casına

ḥaylūlet: (Ar.) araya girme, mani olma

ḥayret-i fezā: (Ar.) hayret veren

ḥays: (Ar.) saygı, itibar

ḥayyir: (Ar.) çok hayırlı ve faydalı

ḥayyiz: (Ar.) yön, mevki

haẕā: (Ar.) bu, şu, o.

ḥażarāt: (Ar.) hazretler

ḥażāret: (Ar.) hazır bulunma, yakınında bulunma

ḥazen: (Ar.) keder

ḥaẕf: (Ar.) aradan çıkarma, yok etme

hażım: (Ar.) tahammül etme

ḥāżıra: (Ar.) bir yere yerleşmiş

ḫāzin: (Ar.) bekçi

ḥażret: (Ar.) kutsal ve saygın değer veya kimselerin adlarının başlarına getirilen unvan

ḫazzān: (Ar.) hüzünlü

ḫuzzān: (Ar.) gözcüler

hebāʾen: (Ar.) boşuna

hebb: (Ar.) uykudan uyanma

heft: (Far.) hafta

helümme cerrā: (Ar.) çek, eyle!

hem: (Ar.) sıkıntı, keder

hem: (Far.) Farsça veya Arapça sözlerin başına gelir ve eklendiği söze Türkçede "daş, dak" anlamları kazandırır

hem-dem: (Far.) samimi dostluk

hem-demī: (Far.) sıkı fıkı arkadaşlık

hemeze: (Ar.) kuruntu, şüphe

hem-rāh: (Far.) yol arkadaşı

hemyān: (Far.) heybe, çanta

hengām: (Far.) zaman, vakit

her-bār: (Far.) sürekli

herze-gū: (Far.) saçma sapan konuşan

herze-i vekil: (Far.) yerli yersiz her işe karışan

ḥesābī: (Ar.) hesabını iyi bilen

hestī: (Far.) var olan

hetk: (Ar.) yırtma, yarma

hevā: (Ar.) beyhude

hevāʾi: (Ar.) nefis ve şehvetine düşkün, beyhude

hevl-nāk: (Ar.) korkunç, korkulu

heyʾet: (Ar.) görünüş, durum

hezār: (Far.), pek çok

ḫıb: (Ar.) sevgili, kurnaz

ḫıdemāt: (Ar.) hizmetler

ḫıdīv/ ḫıdīvī: (Far.) imtiyazlı Mısır valisi veya bu valinin unvanı

ḫıfẓ: (Ar.) saklama, koruma

ḫıl: (Ar.) helal

ḫılāf: (Ar.) karşılık

ḫılāfī: (Ar.) tartışmalı

ḫılʿat: (Ar.) hükümdarın ve vezirlerin birine hürmet ve mükâfat karşılığı olarak giydirdikleri kaftan

ḫılḳat: (Ar.) yaradılış, fıtrat

ḫırām: (Far.) nazlı, edalı gitme veya yürüme

ḫıred: (Far.) akıl

ḫurd: (Far.) küçük, ufak, önemsiz

ḫıred-mendān: (Far.) akıllılar, anlayışlılar

Hırıstiyan: (Ar.) Hz. İsa'nın dinine tabi olanlar

ḫırz-ı cân: canı gibi saklama

ḫışāʾ: (Ar.) hadım etme

ḫıtâm: (Ar.) sona erme, nihayet

ḫibre: (Ar.) bir şey hakkındaki bilgi veya tecrübe

ḫikāyāt: (Ar.) hikâyer

ḫikem: (Ar.) hikmetler

ḫikmet: (Ar.) bilgelik

ḫilmiyyet: (Ar.) yavaşlık, yumuşaklık

ḫimār: (Ar.) eşek

ḫimārī: (Ar.) eşek gibi

ḫimāriyet: (Ar.) aptallık

ḫimāyet: (Ar.) koruma, korunma

himem: (Ar.) gayretler, çalışmalar.

ḫiml: (Ar.) yük

himmet: (Ar.) niyet, çalışıp çabalama, iyilik

ḫiref: (Ar.) meslekler

ḫişşe-dār: (Ar.-Far.) hisse sahibi

ḫisset: (Ar.) cimrilik, tamahkârlık

ḫīz: (Far.) coşkunluk, dalgalanma

ḫīzān: (Far.) fırlayan, kalkan

ḫizib: (Ar.) kısım

ḫˇod: (Far.) kendi, miğfer

ḫˇôd-be-ḫˇôd: (Far.) kendiliğinden

ḫˇod-fürūş: (Far.) kendini çok beğenen, övünen

ḫˇod-pesend: (Far.) kendini beğenen

ḫoḳḳa: (Ar.) içine mürekkep konan kab

ḫˇor: (Far.) hakir, zelil

ḫˇoş-elḥām: (Far.) makamı güzel, güzel ve tatlı okuyan

ḫˇoş-ḫırām: (Far.) yürüyüşü güzel

ḫˇūbān: (Far.) güzeller, iyiler

ḫuceste: (Far.) uğurlu, mutlu

ḫˇūd: (Far.) başlık, zırh

ḫudā-dād: (Far.) Allah sevgisi

ḫudūs: (Ar.) sonradan olma veya ortaya çıkma

ḫufye: (Ar.) gizleme, saklama

ḫulḳ: (Ar.) huy, tabiat

ḫumār: (Ar.) içkiden sonra gelen baş ağrısı, sersemlik

ḫumḳ: (Ar.) ahmaklık

ḫums: (Ar.) beşte bir

ḫūr: (Far.) güneş

ḫurde-bīnān: (Far.) ufak şeyleri görenler

ḫˇūrşid: (Far.) güneş

ḫˇurūc: (Ar.) çıkış, çıkma

ḫˇurūf: (Ar.) harfler

ḫusrān: (Ar.) zarar

ḫussād: (Ar.) kıskananlar

ḫuṣūl: (Ar.) üreme, çıkma

hūş: (Far.) akıl, zihin

ḫutūt: (Ar.) yazılar, yollar

ḫˇuvān: (Ar.) hainler

ḫūẕ: (Ar.) emir kipi (al)

ḥużūr: (Ar.) hazır olma, rahat

ḥüccet: (Ar.) delil

ḫ ̌ülyā: (Ar.) boş hayal

hümā: (Far.) saadet

hümeze: (Ar.) şeytani vesvese kuruntu

hümūm: (Ar.) kederler, kaygılar

hüner mendān: (Ar.) marifetliler

hüsün: (Ar.) güzel, iyilik

I

ılġar: başıboş bırakılan atın dörtnala koşması

ınnīn: (Ar.) güçsüz

ısḳāṭ: (Ar.) düşürme

ıṭlāḳ: (Ar.) başı boş bırakma

ıṭnāb: (Ar.) gereksiz yere sözü uzatma

ıṭrāf: (Ar.) göz yumma

ıṭṭılāḳ: (Ar.) iç açıcı olma

ıyād: (Ar.) ziyaret etme, tekrar

ıyâl: (Ar.) zevce, bir evde oturan aile bireyleri

ıyāẕen bi'lillah: Allah'a sığınarak

İ

iʿāneʾ: (Ar.) yardım, destek

ibā: (Ar.) kabul etmeme, kaçınma

ibād: (Ar.) kullar, köleler

ibdāʿ: (Ar.) örneksiz olarak bir şeyi meydana getirme, yaratma

iber: (Ar.) ibretler

ibhāmāt: (Ar.) gizli kapaklı tutulan şeyler

ibn: (Ar.) oğul, veled

ibne: (Ar.) kız

ibrām: (Ar.) zorlama

ibrāz: (Ar.) gösterme, meydana çıkarma

ibtidā: (Ar.) başlama, ilk

ibtidār: (Ar.) hızlı başlama

ibtilā: (Ar.) düşkünlük Mürid'in Allah'a kavuşma sürecindeki tecrübesi

īcābiyye: (Ar.) gerekircilik

icāz: (Ar.) aciz bırakma, sözü özlü söyleme

iclāl: (Ar.) saygı gösterme, kudret ve güç

iclālī: (Ar.) büyüklüğe özgü

icmāl: (Ar.) özet, kısaltma

icrāī: (Ar.) icrayla ilgili

ictināb: (Ar.) tereddüt etme, uzaklaşma

ictisār: (Ar.) cesaretlenme

idāʿ: (Ar.) emanet olarak verme

iʿdād: (Ar.) hazırlama

iddiḫār: (Ar.) biriktirme

ide: kendiliğinden oluşan düşünce ve fikir

ifādāt: (Ar.) ifadeler

ifāte: (Ar.) elden kaçırma

ifgār: (Far.) yaralanmış, yaralı

ifhām: (Ar.) anlama, bildirme

ifrād: (Ar.) tek bırakma

ifrit: (Ar.) sevimsiz

ifsād: (Ar.) düzeni bozma

iġfāl: (Ar.) gaflete düşürme, aldatma
iġrāb: (Ar.) gurbete çıkma
iġtirāren: (Ar.) kibirlenerek
īhām-ı ḳabīḥ: (Ar.) bir sözün ahlaka aykırı ve terbiye dışı olan anlamını bilerek kullanma
iḫbārāt: (Ar.) bildirmeler
iḥdā: (Ar.) bir, bir sayısı
iḫfā: (Ar.) gizleme, saklı kalma
iḥḳāḳ: (Ar.) hak
iḥkām: (Ar.) sağlamlaştırma
iḫṭār: (Ar.) hatırlatma, dikkatini çekme
iḥticāc: (Ar.) delil, şahit
iḫtilāsāt: (Ar.) hırsızlıklar
iḥtivā: (Ar.) içine alma, içerme
iḫtiyār: (Ar.) seçme, seçilme
iḫvān: (Ar.) sadık dostlar
iḥżār: (Ar.) hazırlama
iḳāb: (Ar.) ceza, eziyet
îḳād: (Ar.) yakma, tutuşturma
iḳdām: (Ar.) sürekli çalışıp didinme
iḳlīm: (Ar.) ülke, memleket
ikmāl: (Ar.) tamamlama
iḳrār: (Ar.) açıkça söyleme, kabul
iḳtidā: (Ar.) tabi olma
iktifā: (Ar.) yetinme, kanaat etme
iḳtirān: (Ar.) yakın varma, yaklaşma
iktisāb: (Ar.) ödünç alma, kazanma
iktisābī: (Ar.) kazanılmış, elde edilmiş
iḳtiṭāf: (Ar.) bir çalışmanın ürününü alma
iḳtiżā: (Ar.) gerekli olma, ihtiyaç
ilā: (Ar.)-denk,-e kadar
ilāhiyye: (Ar.) Tanrıya özgü, tanrıcılık, çok güzel
iʿlām: (Ar.) bildirme, anlatma
ilḥāḥ: (Ar.) ısrar etme
illā: (Ar.) ancak, yalnız
illet: (Ar.) hastalık
illī: (Ar.) sebebe özgü, sebebi olan
iltica: (Ar.) güvenilir bir yere sığınma
iltizāḳ: (Ar.) bulaşma
iltizām: (Ar.) görev edinme ve sayma, destekleme
ilzām: (Ar.) cevap vermez hale getirme
iʿmāl: (Ar.) yapma, işleme
iʿmāya: (Ar.) kör etme, edilme
imrār: (Ar.) geçirme, gönderme
imtidād: (Ar.) uzun, uzun sürme
imtisāl: (Ar.) bir örneğe göre iş yapma veya hareket etme
īn: (Far.) bu
ināfiʿa: (Ar.) mamur duruma getirme
inān: (Ar.) idare etme
ind: (Ar.) taraf, yön
ind'el-īcāb: (Ar.) gerekince
ind'el-iḳtiżâ: (Ar.) ğereğince, gerekirse
indī: (Ar.) bir kimsenin kendi görüşüne dayanma
infiṣāl: (Ar.) terk etme, görevden alma
inhā: (Ar.) yetiştirme, eriştirme

inhidām: (Ar.) yıkılma
inḫidār: (Ar.) örtülme, örtünme
inḳıyād: (Ar.) boyun eğme
inkisār: (Ar.) kırılma, gücenme
insāniyye: (Ar.) insanlar
inşā: (Ar.) kaleme alma, düz yazı
intāc: (Ar.) neticelendirme, bitirme
intişār etmek: (Ar.) yayılmak, ortaya çıkmak
intiẓām: (Ar.) nizamlı, tertipli
intiẓār: (Ar.) bekleme, beddua
inzāl: (a.) indirme
inẓār: (Ar.) geciktirme, erteleme
inzivā: (Ar.) bir köşeye çekilme
īrād: (Ar.) iradeli
irāde-i seniyye: (Ar.) padişah emri, buyruğu
irāʿe: (Ar.) gösterme, tayin etme, öğretme
īrās: (Ar.) verme, sebep olma
irbāb: (Ar.) eğlenme
irbīb: (Ar.) eğlenme, oturma, bir yerde sürekli kalma
irhā: (Ar.) gevşetme
irsāl: (Ar.) gönderme, yollama
irşād: (Ar.) doğru yolu gösterme, uyarma
irtiḥāl: (Ar.) göçme, ölme
irżā-i ṭarafeyn: (Ar.) iki tarafında razı edilmesi, uzlaştırılması
isāʾet: (Ar.) kötülük etme, zarar verme
īṣāl: (Ar.) ulaştırma, yetiştirme
isāle: (Ar.) akıtma
iskāt: (Ar.) susturma, ikna etme.
ismāʿ: (Ar.) duyurma, dinletme
işmet: (Ar.) dürüstlük, haramdan çekinme
ismiyye: (Ar.) isme mensup
isnādāt: (Ar.) isnatlar
isr: (Ar.) iz, meslek, yol
isticlāb: (Ar.) çekme, çekilme
istidʿā: (Ar.) istemek, dilemek
istiʾdād: (Ar.) yaratılıştan gelen veya sonradan edinilmiş yetenek
istifahām: (Ar.) soru
istiḥāl: (Ar.) çıkarma, elde etme
istiḫdām: (Ar.) kullanma, hizmete kabul etme
istiḥḳāḳ: (Ar.) hakkı olma, hak kazanma
istiḥṣāl: (Ar.) elde etme, üretim
istilzām: (Ar.) gerekli bulma
istimāʿ: (Ar.) dinleme, uygun bulma
istiʿmāl: (Ar.) kullanma, üretme
istimrār: (Ar.) sürüp gitme
istīnās: (Ar.) yadırgamaz olma
istinbāṭ: (Ar.) söz ve işten gizli anlam çıkarma
istisḳāʾ: (Ar.) su isteme, yağmur duasına çıkma
istisḳāl: (Ar.) soğuk davranışlarla hoşlanmadığını belli etme, dışlama

istişmām: (Ar.) koklama
istitār: (Ar.) gizlenme, saklanma
istīẕān: (Ar.) izin isteme
īşān: (Far.) Türkistan ve İdil havzası Türklerinde "sûfî, keramet sahibi, velî" anlamlarında bilginlere ve şeyhlere verilen unvan
işʿār: (Ar.) yazı ile bildirme
āşe: (Far.) casus
işkāl: (Ar.) zorlaştırma
iştibāh: (Ar.) şüphe teme
iştihār: (Ar.) tanınma
iştikā: (Ar.) şikâyet etme
iştimāl: (Ar.) içine alma, içerme
iʿṭā: (Ar.) verme, ödeme
itāb: (Ar.) azarlama
iṭāle-i lisān: (Ar.) kötü söyleme
iʿtirāżāt: (Ar.) itirazlar
ittiḥād: (Ar.) birlik
ittiḥāẕ etmek: sayma, öyle değerlendirmek
ittisām: (Ar.) kızgın demirle damga vurma
ittṣāf: (Ar.) niteleme, vasıflama
ityān: (Ar.) getirme, getirilme, söyleme
iy: ince hastalık, verem
īyn: (Ar.) iri ve güzel gözler
iżāʿa: (Ar.) zayi etme, kaybetme
iẓām: (Ar.) büyükler
iʿẓām: (Ar.) abartma
iẕʿān: (Ar.) uyma, anlayış
iʾzāz: (Ar.) saygı gösterme
izbār: (Ar.) yazma, yazı ile bildirme
iẓhār/iẓhāra: (Ar.) belirtme, açığa çıkarma
izkār: (Ar.) andırma, hatırlama
izzet: (Ar.) büyüklük, değer

K

ḳabāyiḥ: (Ar.) yakışıksız, çirkin şeyler
ḳabāḥ/ḳabīḥa: (Ar.) çirkin, ayıp
ḳabīl: (Ar.) soy, türlü, gibi, az önce
ḳābil: (Ar.) kabul eden, mümkün
ḳabl: (Ar.) önceki, evvelki
ḳad: (Ar.) boy, endam
ḳadd-keşīde: (Ar.-Far.) boy vermiş
ḳadem-nihāde: (Ar.-Far.) ayak basmış, gelmiş(kimse)
ḳadḥ: (Ar.) yerme, çekiştirme
ḳāḍī: (Ar.) yapan, yerine getiren
ḳadir: (Ar.) değer, itibar
ḳadīr: (Ar.) tükenmez kudret sahibi olan Allah
ḳadir-dân: (Ar.-Far.) vefalı, değerli
kâffe: (Ar.) bütün, hepsi
ḳāfile-sālār: (Ar.-Far.) kafile reisi
ḳahır: (Ar.) zorlama, zorla iş yaptırma
kāʾim-maḳām: (Ar.) kaza kaymakamı
kākül: (Far.) şaç, zülüf
ḳal: pis, pürüzlü
ḳalb: (Ar.) tembel, yalancı
kāle: (Far.) kumaş

ḳalem-rev: (Ar.) bir padişahın hüküm sürdüğü memleket

ḳālib: (Ar.) örnek, hareketsiz

ḳalīl: (Ar.) az

ḳāmet: (Ar.) boy, endam

kāmil: (Ar.) eksiksiz, mükemmel

kān: (Far.) bir nesnenin kaynağı

kāne: (Ar.) oldu, husule geldi.

kānun: (Ar.) ateş yakılan yer, soba

-kār: (Far.) -li, -ci, eden, edici

ḳarābet: (Ar.) akrabalık

kār-gāh: (Far.) fabrika, bu dünya

kār-ger: (Far.) iş yapan, iş bilen, etkili

kār-güẕār: (Far.) becerikli

kār-ḫāne: (Far.) iş yeri, fabrika

ḳārī: (Ar.) köylü, taşralı

ḳarīḥa: (Ar.) huy, zihin

ḳarīn:(Ar.) yakın, akraba

ḳarīne: (Ar.) ipucu

ḳarnen baʿde ḳarnin: (Ar.) asırdan asıra, çağdan çağa

kār-şinānān: (Far.) iş bilenler

kāsid: (Ar.) geçerliliği sona ermiş

kāşife: (Ar.) keşfeden, yeni bir şey bulan

ḳaṭʿ: (Ar.) kesme, karar verme, halletme

ḳaṭār: (Ar.) birbiri ardına sıralanmış hayvan sürüsü

ḳāṭıʿa: (Ar.) katıʿ sanatı ile yapılmış dantel gibi kâğıt oyması eser, kesici

ḳaṭʿı-naẓar: (Ar.) söyle dursun.

ḳaṭʿiyye: (Ar.) kesin, şüphe bırakmayan

ḳaṭre: (Ar.) damal

ḳavāʿīd: (Ar.) yöntemler, kurallar

ḳavānīn: (Ar.) kanunlar

ḳavī: (Ar.) sağlam, güvenilir

ḳavīy: (Ar.) güçlü, sağlam

ḳayyūm: (Ar.) ebedi ve ezeli olan Allah

ḳażā: (Ar.) bir kaymakamın idaresi altında, nahiyeden sonra gelen yerleşim birimi, kaymakamlık

ḳażıyye: (Ar.) iş, konu, dava, önerme

ke'en-lem-yekün: (Ar.) sanki yokmuş, hiç olmamış gibi

kebīr: (Ar.) büyük, yaşlı

keʾen: (Ar.) güya, sanki

kef: (Ar.) avuç, vaz geçme

kekā: ağa, bey anlamlarında olup, "vay babam vay" tarzında da kullanıma gelmiş

kelābe: (Far.) çile

kelimāt: (Ar.) kelimeler, sözler

kellim kellim la-yenfaʿ: söyle söyle faydası yok, kendin söyle kendin dinle

kemā-hiye: (Ar.) olduğu gibi

kemend: (Far.) sevgilinin saçı

kem-terāne: (Far.) acizane(kendinden söz eden kimse alçak gönüllülük gösterirken kullanılırdı

ker: (Far.) kuvvet

ker: (Ar.) bir şeyden vazgeçtikten sonra tekrar o işe yönelme

kerān: (Far.) kenar, bucak

kerde: (Far.) yapan, tamamlayan

kerem: (Ar.) cömertlik

kerīh: (Ar.) bayağı, iğrenç

keʾs: (Ar.) bardak, kadeh

kes: (Far.) kimse, kişi

kesālet: (Ar.) üşengençlik

kesān: (Far.) kimseler, insanlar

kesb: (Ar.) çalışıp kazanma

kesbī: (Ar.) sonradan edinilmiş olan

keşīr: (Ar.) çok, fazla

kesir: (Ar.) kırma, kırılma

kesīr: (Ar.) bol, çok çok olan

kesret: (Ar.) çokluk, bolluk

-keş: (Far.) çeken, çekici

keşān: (Far.) kişiler, kimseler

ketb: (Ar.) yazma, yazılma

kevniyye: (Ar.) kozmik

keyfiyyāt: (Ar.) nitelikler

keẕâlik: (Ar.) keza, bu, bu da öyle

ḳıbṭī: (Ar.) çingene

ḳıdem: (Ar.) kadim olma durumu

ḳudüm: (Ar.) ayak basma, uzak bir yerden gelme

ḳıdemī: (Ar.) eskiyle ilgili, eskiye özgü

ḳıdvet: (Ar.) kendisine uyulup ardından gidilecek kimse

ḳırası: istavrite benzeyen küçük bir balık

ḳıyām: (Ar) kalkma, ibadet, bir işe kalkışma

kibriyā: (Ar.) büyüklük

kih: (Far.) küçük, genç, taze

ḳīl ü ḳāl: (Ar.) dedikodu

kilk: (Far.) kamış kalem

ḳillet: (Ar.) azlık, kıtlık

kināyāt: (Ar.) kinayeler

kirām: (Ar.) ulular, cömertler

kirbās: (Ar.) pamuktan veya kumaştan dokunan bez

kisb: (Ar.) alma, elde etme

kīse: (Far.) kese, servet

kişver: (Far.) ülke, memleket

kitāb-ı müstṭāb: güzel kitap

kiẕib: (Ar.) yalan söyleme

ḳubḥ: (Ar.) kötülük

ḳubḥiyyāt: (Ar.) çirkin olan hareketler

ḳudret: (Ar.) kuvvet, güç

ḳudūm: (Ar.) uzak bir yerden gelme

kuḥl: (Ar.) sürme

ḳulḳul: (Ar.) el ve ayağı çabuk, canı tez

ḳulūb: (Ar.) kalpler, gönüller

ḳulzüm: (Ar.) deniz

kūrāsī: (Ar.) kürsüler

ḳurb: (Ar.) yakınlık, yakın olma

ḳurrāʾ: (Ar.) okuyucular, Kur'an'ı tilavet edenler

ḳurre: (Ar.) soğuk, tazelik, ışıklı
ḳuviyan: (Ar.) güçlü, kuvvetli
ḳuvve: (Ar.) güç, kuvvet, yetki
ḳuyūd: (Ar.) kayıtlar
küber: (Ar.) daha, pek
kübr: (Ar.) büyüklük
kül: (Ar.) hep, bütün
külef: (Ar.) zorluklar, merasimler
külfe: (Ar.) Osmanlı idaresi zamanında Mısır'da kul taifesinin giderlerini sağlamak üzere alınan vergi
küngüre: (Far.) kubbenin tepesi, en yüksek yer
kürbe: (Far.) dükkân
küstāḫī: (Far.) küstahlık
küşte: (Far.) öldürülmüş
kütüb: (Ar.) kitaplar

L

lā-: (Ar.) olumsuzluk edatı
lā-beʾs: (Ar.) sakınca yok
lābis: (Ar.) giyen, giymiş
laʿbiyyāt: (Ar.) eğlenceler
lā-büd: (Ar.) gerekli, gerekli olan
lāde: (Far.) akılsız
lāhiḳa: (Ar.) ilave, ek
lā-maḥāle: (Ar.) çaresiz, yersiz
lāne: (Far.) yuva
lā-nüsellim: öyle değil
laṭīf: (Ar.) Allah'ın adlarından, hoş, nazik
lā-yecūz: (Ar.) uygun değil, aykırı
lāyıḥa: (Ar.) akla gelen düşünce
lā-yuʿlā: (Ar.) üstesinden gelinemez, üstüne çıkılamaz
le'ālī: (Ar.) inciye özgü
leʿalle: şayet, belki
leb: (Far.) dudak, kenar
leb-ber-leb: (Far.) ağzına kadar, dudak duduğa
lehā: (Ar.) onu için, ondan yana, ona
lem: (Ar.) muzari fiilinden önce cezmeden olumsuzluk edatı
lemʿa: (Ar.) parıltı
lemaʿāt: (Ar.) parıltılar, parlayanlar
lemma: (Ar.) olumsuzluk edatı
let: (Ar.) karıştırma, vurma
leṭāfet: (Ar.) güzellik, hoşluk
lev: (Ar.) olsa olsa, olsa bile
levāzım: (Ar.) gerekli olan şeyler
leyālī: (Ar.) geceler
leyse bi-şeyʾ: hiçbir şey değil
leyte ü leʿalle(leyte leʿalle): (Ar.) ilgilenmeme, geriye atma
li-: (Ar.) için, yüzünden
licām: (Ar.) dizgin, hayvan ağzına vurulan gem
li-ecl: (Ar.) den dolayı, için masadıyla
li-ḥikmetin: (Ar.) bir hikmete dayanarak
lisānī: (Ar.) dille ilgili
luġaz: (Ar.) bilmece

luḥāẓa: (Ar.) göz veya bir şeye dikkatli dikkatli bakma

M

mā naḥnü fīh: (Ar.) üzerinde konuştuğumuz (konu)

maʿ/maʿa: (Ar.) ile birlikte

mā: (Ar.) o şey ki

mâ: (Ar.) olumsuzluk edatı

maʿa: (Ar.) ile, birlikte

maʿād: (Ar.) öbür dünya, hedef

māʿadā: (Ar.) başka, gayrı

maʿālā: (Ar.) derin fikirler

maʿānī: (Ar.) manalar

maʿārif: (Ar.) bilgi, kültür

maʿāz̲: (Ar.) sığınılacak yer

mācerāyı: (Ar.) cereyan eden, geçmişte yaşanmış veya bir kimsenin başından geçen olay

mādde: (Ar.) asıl, sözün özü, el ile tutulur şey

maʿdelet: (Ar.) adillik, adalet

māder: (Far.) anne

maʿdūd: (Ar.) tek tek sayılmış, belirlenmiş

maʿdūm: (Ar.) mevcut olmayan

mā-dūn: (Ar.) bir âmirin emri altında olan kimse

mā-fevḳ: (Ar.) yukarı, üst derecede bulunan kimse

maġbūṭ: (Ar.) gıpta ile karşılanmış

maġmūn: (Ar.) gamlı, hüzünlü

maġrūren: (Ar.) inanarak, güvenerek.

maġzā: (Ar.) maksat, arzu

mā-ḥaṣal: (Ar.) hâsıl olan, netice

maḥbūb: (Ar.) sevgili

maḥbūbīyet: (Ar.) sevilme

maḥfil: (Ar.) toplanılacak yer

maḥfūẓ: (Ar.) ezberlenmiş, korunmuş

māhī: (Far.) aylık

maḥḳ: (Ar.) kulun varlığının zatı hakkında yok olması

maḥkeme-i kübrā: (Ar.) kıyamet günü

mahkī: (Ar.) hikâye olunmuş, anlatılmış

maḥrem: (Ar.) haram, gizli olan

muḥarrem: (Ar.) haram kılınmış

maḥsūb: (Ar.) sayılmış, hesaba geçirilmiş

maḥṣūlāt: (Ar.) elde edilen kazançlar, ürünler

maḫṣūṣa: (Ar.) kendine özgü

maḫsūsen: (Ar.) bilerek, ayrıca

māh-tāb: (Far.) mehtap, ondört gecelik ay

maʿhūd: (Ar.) bilinen, sözü edilen

maḥviyyet: alçalgönüllülük

muḥṭıḳ: (Ar.) gerçeğe uygu, doğru

maḥż: (Ar.) katıksız, sade

maḥżar: (Ar.) büyük bir kimsenin huzuru, hazır olma, dilekçe

maḫz̲ūl: (Ar.) bayağı, adi, rezil

māʾide: (Ar.) sofra
māʾil: (Ar.) istekli
māʾiliyyet: (Ar.) eğrilik, eğimlilik
maʿīn: (Ar.) saf, akarsu
maʿiyyet: (Ar.) birliktelik, beraberlik
maḳāl: (Ar.) söz, lakırdı
maḳālāt: (Ar.) sözler, deyişler
maḳar: (Ar.) ikametgâh, oturulan yer
muḳar: (Ar.) kararlaştırılmış, onaylanmış
maḳāṣid: (Ar.) niyetler, istekler
maḳdūḥ: (Ar.) beğenilmemiş.
maḳdūḥe: (Ar.) hoş görülmeyen, beğenilmeyen
maḳhūr: (Ar.) kahrolmuş, yenilmiş
maḳrūn: (Ar.) yakın, yakınlaştırılmış
maḳṭūʿ: (Ar.) belirlenmiş, kesilmiş
maḳūle: (Ar.) tür, çeşit
maʿḳūle: münasip
maʿkūsen: (Ar.) aksine, karşıt olarak
maʿkūsiyet: (Ar.) aksilik, terslik
mālā yuḥaṣṣilu: (Far.) elde edilmez, kazanılmaz
mā-lā: (Ar.) eklendiği söze olumsuzluk kavramı kazandırır
mā-lā-kelām: (Ar.) söz götürmez, pek mükemmel
mālik: (Ar.) sahip, yönetim hakkını elinde bulunduran
maʿlūme: (Ar.) bilinen, sözü edilen konu
maʿmāfīh: (Ar.) bununla beraber
mā-melek: (Ar.) nesi varsa, her şeyi
maʿmūlāt: (Ar.) imal edilmiş, işlenmiş ürün
mānend/mānende: (Far.) benzer, benzeyen
maʿnevīyye: (Ar.) manayla ilgili
māniʿa: (Ar.) engel, zorluk
manṣūṣ: (Ar.) kesin delillerle sabit olmuş veya beyan olunmuş
manẓūr: (Ar.) bakılmış, beğenilen
marażī: (Ar.) hastalıkla ilgili hastalık
maʿrūże: (Ar.) arz olunmuş, sunulmuş
marżī: (Ar.) rıza gösterilmiş
mā-ṣadaḳ: (Ar.) onaylanan
maṣārif: (Ar.) masraflar
maṣlaḥat: (Ar.) keyfiyet, düzenlik
maṣlaḥat-āmīz: (Ar.-Far.) sorunlu
māt: (Far.) mağlubiyet
maṭlab: (Ar.) istek, halledilecek mesele
maṭrūd: (Ar.) görevinden uzaklaştırılmış
māya: (Far.) bir nesnenin özü, ilim
māye: (Far.) esas
mażābıṭ: (Ar.) belgeler
mażarrāt: (Ar.) zararlar, zarar edilen
mażbaṭa: (Ar.) bir toplantı sonunda benimsenen belge
mażbūt/ mażbūta: (Ar.) kayda alınmış ve deftere geçilmiş
maẓhar: (Ar.) nail olma

maẕharīyyet: (Ar.) elde etme

mâžiyye: (Ar.) geçmiş zaman

maẕmūm: (Ar.) ilave olunmuş

mažmūn: (Ar.) kavram nükteli ve cinaslı söz

maẓnūn: (Ar.) şüphe, zan altında bulunan

maʿzūlīn: (Ar.) memuriyetten çıkarılmışlar.

meʾārib: (Ar.) istekler

meʾāsir: (Ar.) güzel örnekler

mebāḥis: (Ar.) araştırma, bir şeyin bahs olunduğu yerler

mebḥāṣ: (Ar.) konu, mevzu

mebḥūs: (Ar.) bahsolunmuş

mebnā: (Ar.) bina yapılan yer

mebnī: (Ar.) bir şeye dayanan, binaen, -den dolayı, -den ötürü

mebrūre: (Ar.) iyi, makbul

meʾbūn: ibne

mebʿūs: (Ar.) gönderilmiş, gönderilen

mecānīn: (Ar.) deliler

mecd: (Ar.) saygınlık, büyüklük

mecelle: (Ar.) kitap, dergi, Tazminat'dan sonra 1869-1876 arasında fıkıh ilminin muameleye ait olan kısmına dair te'lif edilmiş meşhur eser. Ahmet Cevdet Pşa başkanlığında kalame alınmış

mecmaʿu'l-baḥreyn: (Ar.) ki denizin birleştiği yer

mecrūḥ: (Ar.) yaralanmış

med: (Ar.) uzatma

medār: (Ar.) yardımcı, kin ve husumeti gizleyip zahirde dostluk gösterme

medāyiḥ: (Ar.) övülmeye değer olanlar

medde: (Ar.) Arapçada me(uzatma) işareti

meder: (Ar.) köy, kerpiç

medḫūl: (Ar.) dile düşmüş

medide: (Ar.) uzatılmış, çok uzun süren

mediḥ: (Ar.) övmeye sebep olan, birine iyi şeyler söyleme

medīḥa: (Ar.) övme konnusu

medīne: (Ar.) şehir

medīnī: (Ar.) Osmanlı döneminde Mısır'da basılan ve kullanılan bir gümüş para

medlūl: (Ar.) delil

mefḫar: (Ar.) övünme, övünmeye yol açan durum

mefhūm: (Ar.) anlaşılmış, anlam

mefrūż/ mefrūża: (Ar.) farz olarak emr olunmuş

mefrūżü'l-edā: ödenmesi farz olunmuş

mefsedet: (Ar.) bozgunculuk

meh: (Far.) ay, mehtap

mehām: (Ar.) önemli olan konular veya işler

meʾḫaẓ: (Ar.) kaynak

mehd: (Ar.) yayma, kaynak

meh-mā-emken: (Ar.) mümkün olduğu kadar

meh-veş: (Far.) ay gibi, sevgili

mekārim: (Ar.) lütuflar, ihsanlar

mekīn: (Ar.) yerleşen, ağır başlı

mekkār: (Ar.) hilekâr

mekmene: (Ar.) hazine

mekrūh: (Ar.) yapılması ve işlenmesi şerait hükümlerine uymayan

mekrūhāt: (Ar.) mekruh olan şeyler

meks: (Ar.) özür, borç

mektūm: (Ar.) saklanmış, kayıt altına alınmış

melāʾ: (Ar.) topluluk

melāl: (Ar.) bıkkınlık, can sıkıntısı

melālet: (Ar.) bıkkınlık

meleke: (Ar.) maharet

melḥūẓ: (Ar.) iyi düşünülmüş, mümkün

melik: (Ar.) padişah

meʾlūfe: (Ar.) ülfet edinilmiş, huy haline gelmiş

melūl: (Ar.) bezgin durumda olan, bıkmış(kimse), yoksul

melzūm: (Ar.) lüzümlü kılınmış

memālik: (Ar.) memleketler

memdūḥ/ memdūḥa: (Ar.) övülmüş

memdūḥāt: (Ar.) övülecek şeyler

memdūḥiyyet: (Ar.) makbullük

memer: (Ar.) geçilecek yol, sokak

memnūʿ: (Ar.) yasak edilmiş

memnūʾa: (Ar.) yasaklanmış, yasak

meʾmūl: (Ar.) umulan, umut

meʾmūrīn: (Ar.) memurlar

men: (Ar.) o kimse ki, kim ki

menābiʿ: (Ar.) kaynaklar

menāfīʿ: (Ar.) menfaatler, yararlar

menāfī: (Ar.) uyumsuz

menāḳıb: (Ar.) övünülecek vasıflar

menāṣıb: (Ar.) makamlar, dereceler

menaṣṣa: (Ar.) gelin odası

mend: (Far.) -li

menhīş: (Ar.) haram kılınmış yapılması şeren yasaklanmış şey

menhiyye: (Ar.) haram kılınmış

menḳūş: (Ar.) nakış nakış işlenmiş, resim ile süslenmiş

mennān: (Ar.) iyiliksever

mensūr: (Ar.) dağılmış

menşūr: (Ar.) açılıp yayılmış, serilmiş

meʾnūsesī: (Ar.) alışılmış, alışkanlık olmuş

menzile: (Ar.) derece, konak yeri

menzilet: (Ar.) derece, yükseklik derecesi

merākiz: (Ar.) merkezler

merātib: (Ar.) dereceler

merd: (Far.) insan, insaniyetli

merdūd: (Ar.) def edilmiş

merfūʿ: (Ar.) yükseltilmiş, hükmü geçersiz sayılmış

merʾiyye: (Ar.) görünen, gözle görünen

merʿiyye: (Ar.) saygı gösterilen
merḳūm/ merḳūme: (Ar.) adı geçmiş, işaret edilmiş
merkūz: (Ar.) dikilmiş, yaratılıştan gelen
merreten: (Ar.) defalarca
mersūm: (Ar.) kaydedilmiş, gelenek ve görenek.
merżā: (Ar.) hastalar
mesā: (Ar.) akşamüstü
meşābīḥ: (Ar.) kandiller
mesāʾib: (Ar.) felaketler
mesāʾil: (Ar.) meseleler, sorunlar
mesākin: (Ar.) evler, haneler
mesāvī: (Ar.) kötülükler
mesbūḳ: (Ar.) geçmiş
mesbūḳa: (Ar.) geride kalanlar
mesʾele-i müşkile: çetin meseleler
meslūb: (Ar.) soyulmuş
mesrūd: (Ar.) dile getirilmiş
mesrūriyet: (Ar.) mutluluk, sevinç
mestān: (Far.) sarhoşlar
mestūr: (Ar.) gizlenmiş
meşāġil: (Ar.) uğraşlar, izler
meşāhīr: (Ar.) meşhurlar
meşām: (Ar.) burun
meşhūd: (Ar.) gözle görülmüş
meşīb: (Ar.) ihtiyar olma
meşiyyet: (Ar.) irade, dilek
meşrūḥa: (Ar.) şerholunmuş
meşşāṭa: (Ar.) gelini süsleyen kadı
metāʿ: (Ar.) sermaye
meṭālib: (Ar.) arzulananlar
metbūʿ: (Ar.) tabi olunan
meʾvā: (Ar.) sığınılacak yer
mevācib: (Ar.) ücretler
mevād: (Ar.) üzerinde çalışılan işler
mevāʿīd: (Ar.) söz verilmiş şeyler
mevcūdāt: (Ar.) varlıklar, yaratıklar
mevcūde: (Ar.) var olan, hazır bulunan
mevdūʿ: (Ar.) emanet olarak verilmiş
mevhūme: (Ar.) hayal ürünü
mevʿiẓe: (Ar.) öğüt
mevḳıf: (Ar.) durak
mevlānā: (Ar.) büyüğümüz
mevrūse: (Ar.) miras kalmış
mevsimī: (Ar.) mevsimle ilgili
mevṣūf: (Ar.) vasıflanmış
mevṣūl: (Ar.) kavuşmuş, ulaşmış
mevʿūd: (Ar.) söz edilmiş, zamanı önceden belirtilmiş
mey: (Far.) şarap
meyāmin: (Ar.) bereketler, mutluluklar
meʾyūs: (Ar.) umutsuz, karamsar (kimse)
meyyal: (Ar.) çok meyleden, düşkü
meẕāhib: (Ar.) mezhepler
meẓahir: (Ar.) bir şeyin göründüğü, çıktığı yerler
meẕāḳ: (Ar.) tatma, lezzet
mezāyā: (Ar.) yetenekler
mezellete: (Ar.) basitlik, adi

meẕemmet: (Ar.) ayıplama, yerme
meẕkūr/meẕkūre: (Ar.) adı geçen
meẕmūm: (Ar.) beğenilmemiş
mezraʿat: (Ar.) ekin yapılabilecek arazi veya tarla
mışbāḥ: (Ar.) kandil, ruh
midde: (Ar.) irin
midḥat: (Ar.) övme, övgü
mih: (Far.) yüce, ulu
miḥen: (Ar.) acılar
mihmān: (Far.) misafir
mihmān-nüvâzî: (Far.) misafir ağırlayan
miḥnet: (Ar.) sıkıntı, felaket
mihr: (Far.) güneş, sevgi, muhabbet
miḳyās: (Ar.) uzunluk ölçeği, ölçek
mîl: (Ar.) sivri uçlu çelik kalem
min cihetin: (Ar.) bir cihetten
min-: (Ar.) -den, -den beri
minaşşa: (Ar.) gelinin oturduğu yüksekçe yer
minhāc: (Ar.) büyük, geniş yol
minhü: (Ar.) ondan
minh: (Ar.) ondan
min-ḳıbeli'r-raḥman: (Ar.) Allah tarafından
minvāl: (Ar.) yol**,** düzen
mīr: (Far.) bey, komutan
mīrī: (Far.) beylik, devlet malı
mirṣad: (Ar.) gözlem yeri
misillū: (Ar.) benzeri, benzer gibi
misk: (Ar.) güzel koku
miyāh: (Ar.) sular
miyān: (Far.) aralık, mesafe
miyān-bend: (Far.) kemer
miyāne: (Far.) orta, tam zamanı
mīzān: (Ar.) ölçü
mū: (Far.) kıl kadar, pek az
muʿabber: (Ar.) tabir edilmiş rüya
muʿacciz: (Ar.) sıkıntıya sokan
muʾāḫeẕe: (Ar.) çıkma, öfkelenme
muʿallā: (Ar.) yüksek, görevi yüksek ve ciddi
muʿāmelāt: (Ar.) işlemler
muʿāraża: (Ar.) karşı çıkma, mücadele
muʿāreżātun: (Ar.) direnme, itiraz
muʿāteb: (Ar.) ayıplanan, azarlanan
muʿātib: (Ar.) azarlayan, kızan
muʿaṭṭal: (Ar.) terk edilmiş, aylak
muʿayyin: (Ar.) belirleyen
mūceb: (Ar.) gerekli görülmüş, sonuç
mūcebince: gereği yerine getirile
mūcib: (Ar.) gerekli olan, sebep
mufaṣṣala: (Ar.) uzun uzadıya anlatılan
muġa: (Ar.) ateşe tapan
muġālaṭa: (Ar.) yanıltma, ağız kalabalığı
muġāyir: (Ar.) ters, aykırı
muġlim: (Ar.) oğlancı
muḫāberāt: (Ar.) haberleşmeler
muḫābere: (Ar.) haberleşme, mektuplaşma

muhācemesi: (Ar.) saldırı
muḥāḍara: (Ar.) akılda tutulan şey
muḥaddese: (Ar.) konuşulan kişi
muḥākeme: (Ar.) bir sorunu çözmek için çıkar yol arama
muḥaḳıḳ: (Ar.) hakikati araştırma
muḥāl: (Ar.) olanaksız, imkansız
muḫammes: (Ar.) her bendi beş mısralı olan manzume
muḥarrer: (Ar.) kaleme alınmış
muḥarrik: (Ar.) tahrik eden, yürüten
muḥarrir: (Ar.) yazar, eser sahibi
muḫāṣama: (Ar.) iki taraf arasındaki düşmanlık
muḫāsemet: (Ar.) düşmanlık
muḥassenāt: (Ar.) güzel, faydalı işler
muḫtārān: (Ar.) muhtarlar
muḫtel: (Ar.) bozulmuş, helal gelmiş
muḥzin: (Ar.) derinden yaralayıcı
muḳābele: (Ar.) karşılıklı iş veya eylem yapma
muḳābeleten: (Ar.) karşılıklı
muḳâbil: (Ar.) karşı duran
muḳaddem: (Ar.) sunulan, takdim edilen, öncelikli
muḳaddemā: (Ar.) öncelikle
muḳaddere: (Ar.) değeri anlaşılmış, alın yazısı
muḳaddim: (Ar.) takdim eden, sunan
muḳaddime: (Ar.) giriş
muḳām: (Ar.) oturulan veya ikamet edilen yer
muḳārenet: (Ar.) yakın olma, uygunluk
muḳdim-āne: (Ar.-Far.) dikkatle ve gayretle, ciddiyetle çalışarak
muḳteżā: (Ar.) gereken, gerekli olan
mūmā-ileyh: (Ar.) yukarıda adı geçen
mūmā-ileyhā: (Ar.) adı geçen (kadın veya kız)
mūmā-ileyhimā: (Ar.) yukarıda anılan.
munaṣṣaf: (Ar.) ikiye ayrılmış
munaṣṣafe: (Ar.) bölünmüş
munfaṣılīn: (Ar.) bölünmüşler
munis: (Ar.) alışılan, alışılmış, sevimli
munḳasım: (Ar.) ayrılan, bölünen
munşif: (Ar.) insaflı
munşifāne: (Ar.) insaflı ve insaniyetli olarak
munṭafī: (Ar.) sönen
munżam: (Ar.) eklenmiş, üste konan
mūrāne: (Far.) karınca gibi
murġ: (Far.) kuş, ruh
mūris: (Ar.) bir fenalık, bir zahmet veren
muṣaddaḳ: (Ar.) onaylanmış
muṣāḥabet: (Ar.) sohbet etmek
mūṣāndıra: (Ar.) odanın kapı tarafındaki yüzünü kaplayan büyük dolap

muşarraʿ: (Ar.) her iki dizeye kafiyelenmiş beyit

muṣṭafâ: (Ar.) seçilmiş, güzide

musûl: (Ar.) birinin huzurunda ayakta durma

muşâṭa: (Ar.) tararken dökülen saç veya sakal teli

muʿtâd: (Ar.) her zamanki gibi, alışılmış

muṭahhar: (Ar.) temizlenmiş

mutaşarrıfe: (Ar.) zihinsel melekeler

muṭāvaʿat: (Ar.) itaat, itaat etme

mutavassıṭa: (Ar.) aracılık eden, aracı

muṭavvel: (Ar.) uzatılmış, daha uzun yapılmış.

mutażammın: (Ar.) ihtiva eden, üstüne alan

muʿteber/ muʿtebere: (Ar.) saygın, hürmetli, güvenilir

mutekevvin: (Ar.) oluşan

muʿtenā: (Ar.) özenle yapılmış

muṭrib: (Ar.) çalgıcı

muttaşıf: (Ar.) vasıflanan, kendisinden bir hal

muvāfaḳat: (Ar.) uygunluk, uzlaşma

muvaḳḳate: (Ar.) yalnız bir vakitte, belirli ve sabit bir zamana özgü

muvaḳḳıf: (Ar.) el koyan, alıkoyan

muvāṣal: (Ar.) ulaşma

muvāzene: (Ar.) iki şeyin ağırlıkça denk olması, denklik

mużāyaḳa: (Ar.) darlık, sıkıntı, yokluk

mużır: (Ar.) zarara sokan

mûʾz̲ī: (Ar.) acıtan, inciten

mużṭarib: (Ar.) sıkıntı ve ızdırap içide olan

mübāderet: (Ar.) bir iş yapmaya girişme

mübādī: (Ar.) meydana çıkan, gözler önüne seren

mübāḥase: (Ar.) bir konu üzerine karşılıklı konuşma, tartışma

mübāhāt: (Ar.) övünme

mübāreke: (Ar.) kutlama

mübārekī: (Ar.) tebrik

mübāyenet: (Ar.) ayrılık, başkalık

mübeyyin: (Ar.) beyan eden, bildiren

mübrem: (Ar.) sağlam, vazgeçilmez

mübtelāsī: (Ar.) düşkün, tutkun

mücāz: (Ar.) medreseden icazet almış, uygun

mücerrebe: (Ar.) denenmiş, tecrübe olunmuş

mücerred: (Ar.) açık, tek

mücerribe: (Ar.) deneyen, tecrübe eden.

mücerrid/mücerride : (Ar.) ayıran, uzaklaştıran

müd: (Ar.) batman cinsi bir tür ağırlık ölçüsü

müdāhane: (Ar.) çıkarı için birini yüzüne karşı övme

müdāvā: (Ar.) bir hastalığı yenmeye çalışma, hastaya bakma
müdâvemet: (Ar.) azim
müddeʿā: (Ar.) iddia olunan, dava konusu
müddeʿayāt: (Ar.) iddialar
müdḫal: (Ar.) dâhil edilmiş
müdḫil: (Ar.) dâhil eden
müdün: (Ar.) şehirler
müʾeddā: (Ar.) kavram, eda olunmuş
müʾeddī: (Ar.) sebep olan
müʾessir: (Ar.) tesir eden
müfâd: (Ar.) anlam, kavram
müfîd: (Ar.) anlamlı konuşan
müflis: (Ar.) parasız, iflas eden
müfsidīn: (Ar.) nifakçılar
müfteḫir: (Ar.) övünen, saygın
müftereyāt: (Ar.) suçlamalar
müfteri: (Ar.) iftira eden
müfterā: (Ar.) iftira
müfteriyāt: (Ar.) birine yalandan isnat olunan kabahat ve töhmetler
mühimme: (Ar.) zihni uğraştıran veya meşgul eden, gerekli olan
mükemmil: (Ar.) tamamlayıcı
mükerrere: (Ar.) tekrarlanmış
mükerrire: (Ar.) tekrar eden.
mükevven: (Ar.) meydana getirilmiş, yapılmış
mükevvin: (Ar.) yaratan, yapan
mükīn: (Ar.) ısrar eden, gayret eden
mükrī: (Ar.) hayvan kiralayan
mül: (Far.) şarap
mülābese: (Ar.) karıştırma, benzerlik
mülābesesiyle: dolayısıyla, -den dolayı
mülāḳī: (Ar.) buluşan, görüşen
mülġā: (Ar.) kaldırılmış
mülūk: (Ar.) melikler
mümāselet: (Ar.) benzeme
mümeyyez: (Ar.) seçkin
mümeyyiz: (Ar.) iyiyi kötüyü ayıran
mümtaz: (Ar.) ayrı tutulmuş
mümżī: (Ar.) imza eden
münāfese: (Ar.) gizli düşmanlık
münāfī: (Ar.) çelişkili, aykırı
münʿakis: (Ar.) tersine dönerek
münāsibe: (Ar.) uygun, yakışır
münāzaʿa: (Ar.) ağız kavgası
münāzaʿāt: (Ar.) münakaşalar
münāziʿ: (Ar.) kavgacı
münbaʿis: (Ar.) sebep olan
münceẕib: (Ar.) kendi halinde olan, gönül vermiş
münderic: (Ar.) içinde bulunan, yer alan
münzel: (Ar.) indirilmiş.
münzil: (Ar.) indiren
münḥaṣır: (Ar.) sınırlanmış, bir kişiye özgü
münīf: (Ar.) yüce, ulu
münīr: (Ar.) aydınlık, parlak

münker/münkere (Ar.) inkâr olunmuş, Allah'ın hoşlanmadığı

müntaḳıl: (Ar.) intikal eden, ölen

müntehī: (Ar.) sona eren, son

müntic: (Ar.) sonuç veren, sebep olan

mür: (Ar.) acı, sıkıntı

mürādif: (Ar.) başka bir kelime ile aynı manada olan, eş

mürd: (Far.) vefat eden

mürde-dil: (Far.) duygusuz, hissiz(kimse)

mürekkib: (Ar.) birleşen, bir birleşiği meydana getiren

müretteb: (Ar.) tertib olunmuş

mürettebe: (Ar.) dizilmiş

mürīdān: (Ar.) emredenler

mürselīn: (Ar.) elçiler, peygemberler

mürtefiʿ: (Ar.) yükselen, yüce

mürtekib: (Ar.) haram ve kötü işe giden

müsāberet: (Ar.) süreklilik, devamlı

müṣādere: (Ar.) el koyma, zorla ele geçirme

müsāvāt: (Ar.) eşitlik

müsāvī: (Ar.) eşit

müsekkin: (Ar.) yatıştırıcı, taskîn edici

müsellemāt: (Ar.) doğruluğu tartışılmaz değerler

müselleme: (Ar.) yardımcı teorem

müsemmā: (Ar.) adlandırılmış, malum

müskit: (Ar.) susturan

müslimāt: (Ar.) Müslüman (kadın ve kız)

müstaġnī: (Ar.) gönlü tok, çekingen

müstaḥaḳ: (Ar.) uygun bulunmuş

müstaḥīl: (Ar.) saçma, boş

müstaḥżar: (Ar.) hazır

müstaḥżır: (Ar.) hazır eden

müstaḳbele: (Ar.) gelecek, ileride olacak

müstaʿmel: (Ar.) kullanılan, eski

müstaʿrıḳ: (Ar.) terlemeye yatan

müstaṣḥib: (Ar.) birini yanına alan

müsteʿār: (Ar.) ödünç, kendisinin olmayan

müstelzim: (Ar.) bir şeyi gerekli gören

müstemid-dānea: (Ar.-Far.) aman dileyerek

müstenid: (Ar.) istinad eden, delili olan

müstetir: (Ar.) gizlenen, gizli

müstevâ: (Ar.) düz, doğru

müstevcib: (Ar.) uygun

müşābehet: (Ar.) benzerlik

müşākil: (Ar.) benzeyen

müşāreket: (Ar.) ortaklık

müşārün bi'l-benān: (Ar.) parmakla gösterilen

müşārün-ileyh: (Ar.) adı geçen (erkek)

müşārün-ileyhā: (Ar.) kendisinden söz edilen(kadın, kız)

müşārün-ileyhümā: (Ar.) adından söz edilenler

müşekkel: (Ar.) şekilli, gösterişli
müşʿir: (Ar.) haber veren
müşkile: (Ar.) güç iş, zor, zorluk
müşkil-ter: (Ar.-Far.) pek tehlikeli
müştehir: (Ar.) ünlü
mütābaʿat: (Ar.) izleme, birini takip etme
müṭālaʿāt: (Ar.) incelemeler
mütaʿmel: (Ar.) kullanılan, kullanılmış
müteʿaccib: (Ar.) hayretle kalan
müteʿaddi: (Ar.) zorlayan, saldıran
müteʿākıbe: (Ar.) arka arkaya
müteʿalliḳ: (a.) ilgili olan, bağlı
mütecāsir: (Ar.) cesur, yürekli
mütedāʾir: (Ar.) ilgili olan
mütedāvīle: (Ar.) elden ele gezen
müteellim: (Ar.) elemli, acılı
müteferriḳa: (Ar.) ufak parçalara ayrılmış, farklı işlere yarayan
müteḥammil: (Ar.) dayanıklı
müteḥaşşid: (Ar.) toplanan
müteḥavvil: (Ar.) değişen, değişik
müteḳaddime/müteḳaddim: (Ar.) başa geçen, geçmişte kalan
mütekebbir: (Ar.) böbürlenen
mütekebbirīn: (Ar.) böbürlenenler
mütemennâ: (Ar.) temenni edilen
mütenaṣṣıḥ: (Ar.) nasihat kabul eden
mütenevviʿa: (Ar.) çeşitlenen
müteraḳḳıb: (Ar.) bekleyen
müterettib: (Ar.) tertip edilmiş, gerekli olan
müteselsile: (Ar.) zincir gibi birbirine bağlı olan
müteşevviḳ: (Ar.) coşkulu ve heyecanlı olan
mütevāliyen: (Ar.) birbirini izleyerek, art arda
mütevātir: (Ar.) ağızdan ağıza dolaşan
müteveffā: (Ar.) ölmüş
mütevellid/mütevellide (Ar.) ortaya çıkmış
müttehid: (Ar.) birleşmiş, birleşik
müẓāhir: (Ar.) destekçi
müzevvere: (Ar.) sahte, uydurma
müzeyyen: (Ar.) süslenmiş, olan

N

nā: (Far.) olumsuzluk edatı
na: al sana, bak
nā-becā: (Far.) yersiz, uygunsuz.
nā-bīnā: (Far.) anadan doğma kör
nabż-āşnā: (Ar.) nabızdan anlayan, mizaçtan anlayan
nācī: (Ar.) kurtulan, cennetlik
nā-çār: (Far.) çaresiz, zorunda kalmış
nā-danī: (Far.) bilmezlik, cahillik
nādire-i zamān: (Ar.) eşsiz, benzersiz kimse
nāfi: (Ar.) ortadan kaldıran
naġamāt: (Ar.) ezgiler, güzel sesler

nā-ḥaḳ: (Far.) hak ve adalete uymayan, gereksiz
nāḫun: (Far.) tırnak
nāʾil/ nāʾile: (Ar.) muvaffak olmuş, ele geçiren
nāʾire: (Ar.) ateş, sıcaklık
nā-kām: (Far.) amacına ulaşamamış
naḳīr u ḳıṭmīr: (Ar.) en ince ayrıntıya kadar
nāle: (Ar.) figan, feryad
nā'liyyet: (Ar.) amaca ulaşma
nā-maḳbūl: (Far.) kabul olunmamış
nā-maʿḳūl: (Far.) akla uygun olmayan
nā-marżī: (Far.) isteğe uymayan
nâ-meşrūʿ: (Far.) meşru olmayan
nāmī: (Far.) tanınmış, ünlü
nā-murād/nā-murādī : (Far.) muradına erişememiş
nā-mülāyim: (Far.) hırçın, uyumsuz
nān: (Far.) ekmek
nān-ḫˇôr: (Far.) dilenci
nār: (Far.) ateş, elem
nārevâ: (Far.) yakışık almaz
nās: (Ar.) insanlar
nāş: (Ar.) tartışma götürülmeyen Kur'an-ı Kerîm'in delil olarak gösterilen ayetleri
naṣāyiḥ: (Ar.) nasihatler
naṣb-ı ayn: (Ar.) göz dikme
naṣfet: (Ar.) faziletli olma, erdemlilik
naṣīḥ: (Ar.) nasihat veya öğüt verici
nāsiḫ: (Ar.) silen, yok eden
nāṣiḥāne: (Ar.) öğüt vererek
nāsik: (Ar.) Allah'a bağlı, dindar
naṣūḥīye: (Ar.) bozulmaz şekilde tövbe edici
naṣūḥ: (Ar.) samimi
nāṣī: (Ar.) sebep olan, dolayısıyla
nāşir: (Ar.) neşreden
nāṭıḳ: (Ar.) konuşan, konuşma yapan
nā-ẓarīf: (Ar.) kaba, görgüsüz
nāzenīn: (Far.) işveli, pek kıymetli
naẓım: (Ar.) dizme, düzen
nāẓır: (Ar.) vekil, başmemur
ne ḥācet: gereksiz
nebeviyye: (Ar.) peygambere ait
nebī: (Ar.) bilgi getiren, peygamber
nedā: (Ar.) bağışlama, cömertlik etme
nedāmet: (Ar.) pişmanlık duyma
nefʿ: (Ar.) menfaat, çıkar
nefḫa: (Ar.) nefes, soluk
nefīse: (Ar.) pek hoş, en güzel
nefiy: (Ar.) sürgün etme
nefsāniyye: (Ar.) nefisle ilgili olan
nefsāniyyet: (Ar.) bencillik, kin bağlama
nehiy: (Ar.) yasaklama
nekb: (Ar.) felakete uğrama
nekbet: (Ar.) mutsuzluk, şansızlık
nemā: (Ar.) üreme
nemī-dānem: (Far.) bilmiyorum
nemmās: (Ar.) fitneci

nesāniyyet: (Ar.) bencillik, kin bağlama

nessāc: (Ar.) dokumacı

neşāṭ: (Ar.) sevinç, mutluluk

neşāṭ-āver: (Ar.-Far.) sevin veya coşku getiren, sevinç veren

neşāṭ-efzā: (Ar.-Far.) neşe artıran, sevinç katan

neşʾet: (Ar.) görünme, ortaya çıkma

neşv: (Ar.) canlının büyümesi, canlanma

netāyic: (Ar.) neticeler

netīce-pezīr: (Ar.-Far.) son bulmuş, nihayete ermiş

neʿûẕü-billāh: (Ar.) "Allah'a sığınırım" anlamındaki bir dua sözü, Allah korusun

nevʿ: (Ar.) çeşit, tür

nevā: (Far.) ses, ahenk

nevbet: (Ar.) sırayla yapılan iş, sırayla yerine getirilen görev

nevḥa: (Ar.) ölüye sesle ağlama

neyl: (Ar.) amacına ulaşma, istediğini elde etme

neyyir: (Ar.) parlak, güneş

neẓāfet: (Ar.) temizlik, paklık

neẓāret: (Ar.) gözden geçirme

nezd: (Far.) yan, yakın, göre

neẓẓām: (Ar.) düzenleyen, tertib eden

niʿam: (Ar.) nimetler

nid: (Ar.) benzer

nigāh: (Far.) bakış, göz atma

-nih: (Far.) koyan

nihāl: (Far.) taze ve yeni sürgün

nīk: (Far.) iyi, beğenilen

nikāt: (Ar.) ince anlamlar

niʿme: (Ar.) ne güzel, ne tatlı

nişāb: (Ar.) esas, derece, sermaye

nist: (Far.) yoktur

nisvāne: (Ar.) kadınlar

nişān/ nişāne: (Far.) iz, eser, hedef

nişān-gāh: (Far.) hedef yeri, gösterilen yer

nişīn: (Far.) oturan, bulunan

nīz: (Far.) -da,-de, dahi

nizāʿa: (Ar.) çekişme, kavga

niẓāmāt: (Ar.) düzenlemeler

nuḳūd: (Ar.) nakit paralar, kıymetli eşyalar

nūr-ı ayn: (Ar.) göz nuru, sevgili kimse

nuṣh: (Ar.) öğüt

nuṣret: (Ar.) yardım, Allah'ın yardımı ve desteği

nuṣūṣ: (Ar.) doğmalar, düşünceler.

-nūş: (Far.) içici

nuʿūt: (Ar.) övülerek anlatılan şeyler

nuẓerā: (Ar.) benzerler, eşler

nübüvvet: (Ar.) peygamberlik, haber verme

nüfus nāẓırı: (Ar.) 1839'dan itibaren Osmanlı devletinde eyaletlerde nüfus işlerini takip eden görevli memmur

nükhet: (Ar.) koku

nükte-gū: (Ar.-Far.) nükteli söz söyleyen

-nümā: (Far.) gösteren, bildiren

nümāyān: (Far.) görünen, ortaya çıkan

-nümūd: (Far.) gösteren, görünen, benzeyen

nümū-dār: (Far.) görünen, örnek.

-nümūn: (Far.) görünen, benzeyen

nüvişt: (Far.) yazılı

P

pā: (Far.) güç, takat

pa-beste: (Far.) hareket edemeyen, ayağı bağlı bulunan

pākī: (Far.-Ar.) temizlik

-pāş: (Far.) serpen, saçan

pāy: (Far.) ayak, güç, kural

peder: (Far.) baba

pelīd: (Far.) çirkin, pis

pençe: (Ar.) sadrazam, vezir, sancakbeyi, mutasarrıf ve darüssaade ağalarının yazılarına imza yerine koydukları işaret

pend: (Far.) öğüt, nasihat

per: (Far.) kanat, parça

perde: (Far.) makam, bölüm

perde-keş: (Far.) engel olan.

per-güzīde: (Far.) seçme, seçkin

perhiz-kārī: (Far.) dine bağlılık

perverd-gār: (Far.) rızıklandırıcı: Allah

perveriş-yāfte: (Far.) beslenmiş, yetiştirilmiş

pesendāne: (Far.) beğenerek, överek

peyġūle: (Far.) köşe, bucak

peyk: (Far.) haber ve mektup götürüp getiren

peyker: (Far.) görünüş, biçim, şekil

pey-rev: (Far.), takip eden, uyan

peẕīr: (Far.) kabul eden, mümkün

pīr: (Far.) koca, ihtiyar

pīr-āne: (Far.) yaşlılara yakışır tarzda

pirāy: (Far.) süsleyici, düzenleyici

pīrāye-sāz: (Far.) süs veren, güzellik katan

pister: (Far.) yatak, yatacak yer

pīş: (Far.) ileri, ön taraf

pīş-dar: (Far.) önden giden, öne düşen

piş-gâh: (Far.) bir şeyin önünde olan meydan, huzur

pīşīn: (Far.) önceki, evvelki, eski

piyāle: (Ar.) şarap bardağı, sevgili

pūr: (Far.) dolu, sahip

-pūş: (Far.) örten, giyen

put: (Far.) kumaşın enine atılan ipliği

R

rā: (Ar.) Rebîülevvel ayının işareti

rabbāniyye: (Ar.) Allah'a özgü, kendini Allah'a adayan

rabbenā: (Ar.) Rabbimiz

rabbü'l-ālemīn: (Ar.) (bütün âlemlerin efendisi) Allah

rabbü'l-erbāb: (Ar.) Allah

rabıṭ: (Ar.) bağlayan, kavuşturan, kendini verme

rāḥateyn: (Ar.) avuç içi, rahat

raḥimallah: Allah merhamet eylesin

raḥm: (Ar.) koruma

raḫne-dā: (Far.) yıkılmış, çürümüş, bozulmuş

rām: (Far.) itaat eden, boyun eğen

raʿnā: (Ar.) hoş, güzel

rāsiḫa: (Ar.) güçlü, dayanıklı

rāst-gūyī: (Far.) doğrucu, doğru sözlülük

raṭb: (Ar.) taze yeşil, yanlış doğru ağza geleni söyleme

ravża: (Ar.) çimeni bol olan yer, bahçe

rāyiḥa: (Ar.) koku

re'y: (Ar.) görüş, nazar

recül: (Ar.) ergin, yetişmiş erkek

refʿ: (Ar.) yükseltme, yüceltme

refīʿül-ḳadr: (Ar.) değeri yüksek olan, şanlı

reftār: (Far.) yürüyüş

reh: (Far.) yol

reh-güẕar: (Far.) yol üzeri, yol üzerinde gelip geçilen yer

-rek: eski dil de sıfatlara eklenerek üstünlük ve küçültme beyan eder

rekīk: (Ar.) kekeme, kusurlu

remzī: (Ar.) sembolik

remiz: (Ar.) gizli ve üstü kapalı bir tarzda konuşma

-res: (Far.) yetişen, ulaşan

resāʿil: (Ar.) küçük kitaplar, mektuplar

-resān: (Far.) erişenler, yetişenler

resʾen: (Ar.) kendi kendine, kendiliğinden

resūl: (Ar.) peygamber

reşīd: (Ar.) akıllı, ergin

rev: (Far.) giden, yürüyen

revābıṭ: (Ar.) görevler, ücretler

revḥ: (Ar.) rahatlık, huzur, Allah'ın rahmeti

revī / reviyy: (Ar.) kafiye olan kelimenin son harfi

reviş: (Far.) yöntem, üslûp, yol

reviyyet: (Ar.) bir konuyu iyi düşünüp taşınma

revnāḳ: (Ar.) çekicilik, güzellik

revnaḳ-baḫş: (Ar.) güzellik ve tazelik veren, çekicilik katan

revzen: (Far.) pencere

reʾy: (Ar.) görüş, düşünce

reyāḥīn: (Ar.) reyhanlar

reʾy-i selīm: (Ar.) doğru düşünce

reżāʿī: (Ar.) süt emmek ile ilgili

reẕīle: (Ar.) bayağı, saygısız

rezm-geh: (Far.) savaş meydanı

rıẓā: (Ar.) hoşnutluk, memnunluk

ricāl: (Ar.) erkekler

ricʿat: (Ar.) geri dönme, gerileme

riḥāle: (Ar.) eyer, at semeri

riḥlet: (Ar.) seyahat

riḳḳat: (Ar.) incelik, zerafet

rindān: (Far.) dünya işleriyle uğraşanlar

risāle: (Ar.) mektup, kısa yazılmış küçük kitap

riyāset: (Ar.) başkanlık, reislik etme

riyāż: (Ar.) bahçeler

riyāżet: (Ar.) nefse hâkim olma, dünya nimetlerinden sakınma

rīz: (Ar.) gizli ses

-rīz: (Far.) döken, saçan, akıtan

rū: (Far.) yüz, çehre

rubbe: eylesi var ki, öyle ki

rūḥānī: (Ar.) ruha ait, cana özgü

ruḥcāniyyet: terazide ağır ve baskın gelme, fazilet, üstünlük

rücḥāniyyet: (Ar.) üstün olma durumu

rumūz: (Ar.) gizli işaretler

rū-nümūde: (Far.) ortaya çıkmış

rūşenā: (Far.) parlak, meydanda

rūy: (Far.) yüz, çehre

rū-yi zemīn: (Far.) yeryüzü, dünya

rūze: (Far.) oruç

rūzī: (Far.) gündeze ait, kısmet

rüşd: (Ar.) doğruluk, doğruluktan ayrılmama

rüʾyet: (Ar.) göz önüne gelme, idare etme, araştırma

rüzgār: (Far.) zaman, devir, dünya

S

-sā: (Far.) "gibi, benzer, kadar" anlamları katar

sābıḳ: (Ar.) geçen, geçmiş

sābiḳa: (Ar.) geçmiş olay ve durum, geçmişte işlenmiş suç

sābite: (Ar.) gezegen olmayan ve yerinde durur gibi görünen yıldız

saʿd: (Ar.) kutluluk, uğurlu

ṣadāret: (Ar.) öne geçme, başta bulunma

ṣaded: (Ar.) yakın olma, yakınlık, niyet

ṣadır: (Ar.) yürek, ilerisi, baş

ṣafā: (Ar.) temizlik, saflık

ṣaffet: (Ar.) saflık, temizlik

ṣafḥ: (Ar.) yayma, hoş görme, bağışlama

ṣafḥa: (Ar.) yüz, düz kısım

ṣafiy: (Ar.) temiz, halis, saf

ṣafvet: (Ar.) saflik, temizlik

ṣaḥābe: (Ar.) sahipler

ṣaḥābet: (Ar.) sahip çıkma, kollama, koruma

ṣaḥāyif: (Ar.) sayfalar

ṣahbā: (Ar.) al, kızıl

ṣāḥib-i ḫāne: (Ar.) ev sahibi

ṣāḥib-kemāl: (Ar.) kemal sahibi, olgun(kimse)

ṣaḥīḥā: (Ar.) doğru, esaslı

ṣaḥrā: (Ar.) çöl, susuz ve bitkisiz geniş ova, yaban

sāʿī: (Ar.) çalışan, hizmet eden gayret gösteren, haber götüren

sāʿid: (Ar.) kolun dirsekle bilek bilek arasındaki kısmı

sāʾiḳ: (Ar.) sevk eden, götüren

sāʿin: (Ar.) yerleşmiş, oturan

sāʾir/sāʾire: (Ar.) dolaşan, hareket eden, diğer

sāḳ: (Ar.) incik, kaner

saḳar-maḳar: (Ar.) cehennemlik

sāḳıṭ: (Ar.) düşen, değerini yitirmiş

sāḳī: (Ar.) kadeh, içki sunan

ṣalā-ḫān: (Ar.-Far.) nara atan, meydan okuyan(kimse)

ṣalāḥ-ı ḥāl: durumun düzelmesi

ṣalāt: (Ar.) namaz, peygambere okunan dua

ṣalavāt: (Ar.) dualar, namazlar

ṣalb: (Ar.) asma, asarak öldürme, çarmıha germe

sāle: (Far.) yıllık, senelik

sālife: (Ar.) geçmiş, geçen

ṣāliḥa: (Ar.) iyi, yararlı, yakışır

sālik: (Ar.) yürüyen, izleyen, bir yol takip eden

sālise: (Ar.) Osmanlı yönetiminde mülkiye rütbesinin üçüncü derecesi

salṭanat-ı seniyye: Osmanlı imparatorluğunun bir adı

ṣamedāniye: (Ar.) Allah'a ve O'nun ezeli kuvvet ve kudretine mensup

sāmiʿ: (Ar.) işiten, dinleyen

sāmī: (Ar.) yüksek, ünlü

sāmīʿa: (Ar.) işiten, dinleyen

ṣamt: (Ar.) susma

ṣanāyīʿ: (Ar.) sanatlar, zanaatlar

sandık emini: hükümet veznedarlığı

ṣandıḳkār: (Ar.) kuyumcu, veznedar

ṣanem: (Ar.) put, çok güzel kadın

sānī: (Ar.) ikinci

ṣanīʿa: (Ar.) iş, amel, iftira ve hile ile kurulan dolap, düzme iş.

sāniha: (Ar.) düşüncede oluşan

ṣarfe: (Ar.) boncuk, menâzil-i kamer (ay üzerinde hareket ettiği farz olunan mahrek üstünde varsayılan noktalardan her biri)

ṣārif: (Ar.) sarf eden, harcayan

ṣarīḥ: (Ar.) açık, belirgin

ṣarīr: (Ar.) bağırma, acı ses

ṣarraf: (Ar.) sarfeden, anlayan değer veren

ṣarrāfiyye: (Ar.) sarraflıkla ilgili

ṣavāb: (Ar.) doğruluk, samimilik

saʿy: (Ar.) çalışıp çabalama, kendini verme

ṣayd: (Ar.) avlanma, av yapma
sāye: (Far.) koruma, kollama, himaye
sāye-endāz: (Far.) gölge veren
sāz: (Far.) sıra, düzen, kuvvet, ustalık,
-sāz: (Far.) yapan, düzen
sebîl: (Ar.) yol, cadde üzerinde su bulundurmak üzere yapılan özel çeşme
sebt: (Ar.) yazma
sebük-maġzān: (Far.) ahmaklar
sedd: (Ar.) kapama, tıkama, engel
sedīd: (Ar.) doğru
sefāhet: (Ar.) har vurup harman savurma, akılsızlık
sefih: (Ar.) bayağı, yaramaz kimse, zevk ve eğlence düşkünü
sehīv: (Ar.) yanlış, hata, yanılmak
sekene: (Ar.) oturanlar
sekerāt: (Ar.) sarhoşluk, can çekişmeler
selāse: (Ar.) üç
selāset: (Ar.) akıcılık
selb: (Ar.) zorla alma, giderme, inkâr etme
seleb: (Ar.) birinden kapılıp alınan şey
selef: (Ar.) geçmiş, eski
selek: mert, yavaş yavaş
selem: (Ar.) diş boşluğu
semāviyye: (Ar.) semaya özgü, Allah'ın takdiri
semedāniyye: (Ar.) ilahi, Tanrı ile ilgili
semek: (Ar.) balık
semend: (Far.) çevik ve güzel at
semere: (Ar.) fayda, sonuç, netice
semīn: (Ar.) değerli, kıymetli
semt: (Ar.) yön, taraf
senāʾ: (Ar.) övme, methetme
sened: (Ar.) üzerine dayanılan şey
seniyye: (Ar.) yüksek, yüce
ser: (Far.) başkan, baş
serā: (Far.) büyük konak
serāʾir: (Ar.) sırlar, gizli şeyler
serāmā: kırılıp düşmüş
serd: (Ar.) (sözü) kusursuz, düzgün ve yerinde söyleme
ser-efrāz: (Far.) nüfuzlu, şanlı kimse
ser-geşte: (Far.) sersem, bunak, şaşkın(kimse)
ser-güẕeşt: (Far.) bir kimsenin başından gelip geçen olaylar, hikâye
serīr: (Ar.) taht, yatılacak yer
serm: (Far.) utanmalar
sermedi: (Far.) sürekli, devamlı
ser-mū: (Far.) pek az şey
ser-nāme: (Far.) mektup başlığı
ser-rişte: (Far.) ip ucu
serv: (Far.) selvi
seyyiʾāt: (Ar.) kötülükler, günahlar
seyyid: (Ar.) efendi, ileri gelen
sezā: (Far.) uygun, yaraşır
ṣıdāḳ: (Ar.) mehir
ṣıdḳ: (Ar.) doğruluk, hakikat
ṣaffet: (Ar.) saflık, temizlik

ṣıfrü'l-yed: (Ar.) elinde avucunda bir şey kalmamış

ṣımāḫ: (Ar.) kulak

sırrī: (Ar.) sır ile ilgili

sī: (Far.) otuz

siy: (Ar.) eşit, ikisi bir

siʿaʾ: (Ar.) genişlik, servet

sicillāt: (Ar.) resmi vesikaların kaydedildiği kütük

ṣīġa: (Ar.) biçim, şekil

silk: (Ar.) sıra, dizi, meslek

silm: (Ar.) barışık, barışıklık

silsile: (Ar.) zincir, ard arda gelen şeylerin meydana getirdiği sıra

silsiletü'ẕ-ẕeheb: (Ar.) on iki imama bağlılık sözü, candan sevmek

siyemmā: (Ar.) hele, her şeyden önce

simāt: (Ar.) mühür, damga, nişan

sime: (Ar.) damga

sin : Osmanlı Türkçesi alfabesinin on beşinci harfi

sipâs: (Far.) şükretme

sipeh: (Far.) asker, ordu

sipihr: (Far.) talih, şans

sirḳat: (Ar.) aşırma, hırsızlık

sit: (Ar.) altı

-sitān: (Far.) yer adı yapmaya yarayan ek

sited: (Far.) alma, alış

sivā: (Ar.) özge, gayrı

sūʾ: (Ar.) kötü, fenalık

sû: (Far.) yön, taraf

sū: eser, usul, kanun

ṣubḥ: (Ar.) sabah, sabahın ilk ışıkları

ṣudūr: (Ar.) meydana çıkma

ṣuffe: (Ar.) sofa

suḳūṭ: (Ar.) dökülme, büyük bir görevden ayrılma

ṣumūt: (Ar.) susma, konuşmama

ṣunūf: (Ar.) sınıflar

ṣurre: (Ar.) para kesesi

ṣūver: (Ar.) suretler

sūzī: (Far.) yanma

sūziş: (Far.) yanma, yakma, dokunma

sūz-nāk: (Far.) yakan, yakıcı, dokunaklı

süllem: (Ar.) merdiven

sülük: (Ar.) izlenilen yol veya yöntem, davranış

sünāʾī: (Ar.) ikili

sünḥāne: (Ar.) Allah'ı her türlü arzlardan, kusur, ayıp ve eksikliklerden tenzih ederim" manasında kullanılır, şaşma anlatmak için kullanılır

sünūḥāt: (Ar.) hatıra gelen veya içe doğan şey

süreb: (Ar.) kalabalıklar

süreyyā: (Ar.) Ülker yıldızı

Ş

şāb: (Ar.) genç, delikanlı

şāfī: (Ar.) şifa veren, yeterli

şūh u gedā: (Far.) zengin ve yoksul
şāhān: (Far.) şahlar
şāhīd: (Far.) güzel, sevgili
sār: (Far.) ağaçlık, koruluk, dallık
şāḳḳa: (Ar.) güç, zor
şām u seher: (Far.) akşam sabah, her zaman
şāmile: (Ar.) içine alan
şāyān: (Far.) yakışır, değer, münasip
şeb: (Far.) gece
şebāb: (Ar.) gençlik
şebistān: (Far.) yatak odası, gece ibadetine özgü oda
şeb-nem: (Far.) çiy, nem, kadın ismi
şecāʿat: (a.) yiğitlik, kahramanlık
şedāʾid: (Ar.) sıkıntılar
şedīd: (Ar.) şiddetli, acımasız
şefe: (Ar.) dudak, kenar
şek: (Ar.) şüphe, zan
şekve: (Ar.) şikâyet, sızlanma
şemʿa: (Ar.) mumlu fitil, bir tür mum
şemʾāil: (Ar.) huylar, alışkanlıklar
şemāʾil-i şerīfe: (Ar.) Hz. Muhammed'in şekil ve sureti ile ahlâk ve sünnetini anlatan kitap
şems: (Ar.) güneş, gün
şerâre: (Ar.) kıvılcım
şeref-baḫş: (Ar.) şeref veren, şereflendiren
şereh: (Ar.) aşırı hırs, açgözlülük
şerʿī: (Ar.) şeriat ile ilgili
şev: (Far.) gece, meyilli
şeyḫ: (Ar.) yaşını başını almış kimse, ihtiyar
şeyḫ-i necdī: (Ar.) şeytan
şeyn: (Ar.) kusur, ayıp
şeyṭanet: (Ar.) şeytanlık, hilekarlık
şiʿār: (Ar.) belirti, yol
-şiʿār: (Ar.) iyilik, üstünlük
şifāhīyye: (Ar.) ağızdan, sözlü
şikest: (Far.) kırılmış, kırma
şirzime: (Ar.) küçük grup
şitā: (Ar.) kış
şitāb: (Far.) acele, sürat
şöhret-şiʿār: (Ar.) ünlü
şuʿarā: (Ar.) şairler, ozanlar
şūḫ: (Far.) neşeli, şen
şuḳūḳ: (Ar.) çatlaklar
şūm: (Far.) uğursuz
şuʿūrī: (Ar.) şuurla ilgili
şühūd: (Ar.) şahitler, tanıklar
şükūh: (Ar.) ululuk, heybet
şümār: (Far.) hesap ayı
şümūlī: (Ar.) kapsamlı

T

taʿab: (Ar.) sıkıntı, güçlük
taʿaccüb: (Ar.) hayret
taʿallüm: (Ar.) ders çalışma, öğrenme
ṭaʿām: (Ar.) yemek, rızık
taʿayyün: (Ar.) ortaya çıkma, belirme
taʿayyüş: (Ar.) geçirme, yaşayıp gitme

ṭabʿ: (Ar.) tabiat, huy, damga

tabaşbuş: (Ar.) el etek öpme

ṭabâyiʿ: (Ar.) huylar, tabiatlar

ṭabḫiyye: (Ar.) pişirmek üzere birine verilen ücret

ṭâbîʿiyye: (Ar.) yaradılışa özgü

Taʿbir-nâme: (Ar.) rüya tabirlerini içeren kitap

taʿdād: (Ar.) birer birer söyleme

tafṣīlen: (Ar.) ayrıntılı olarak

taḥaddüs: (Ar.) sonradan ortaya çıkan

taḥaşşul: (Ar.) ortaya çıkma

taḫāṭṭur: (Ar.) hatırlama, anma

taḥdīs: (Ar.) duyduklarını anlatma, teşekkürlerini dile getirme

taḥḳīḳ: (Ar.) hakikati arama, inceleme

taḥḳīr: (Ar.) hakaret etme

taḥkiye: (Ar.) hikaye etme

taḫmīs: (Ar.) beşleme

ṭaḥn: (Ar.) öğütme, öğütülme

taḥrīr: (Ar.) yazma, kaleme alma

taḥsīn: (Ar.) beğenme, övme

taḫṣīṣ: (Ar.) has kılma, özgü kılma

tāḫt: (Far.) vurgun, soygun

taḥvīl: (Ar.) değiştieme, çevirme

taḫyīlat: (Ar.) akla getirmeler, hayale getirilenler

ṭāʾir: (Ar.) uçan, kuş

ṭāḳa: (Ar.) delik, çekinmek, kuvvet

taḳbīḥ: (Ar.) beğenmeme

taḳdīm: (Ar.) ileriye sürme, sürülme, sunma

taḳlīb: (Ar.) tersine döndürme, çevirme

taḳrīb: (Ar.) yaklaşma, ilgi kurma, vesile

taḳrīr: (Ar.) yerleştirme, anlatma

taḳriż: (Ar.) birini övme ve yerme

taḳvīyyet: (Ar.) kuvvetlendirme

ṭāle: (Ar.) uzun olsun

ṭāliʿ: (Ar.) doğan, kısmet

ṭāliḥa: (Ar.) yaramaz, faydasız

ṭamʿ: (Ar.) aç gözlülük, hırs

ṭamaʿ: (Ar.) açgözlülük

ṭamaʿ-i ḫām: (Ar.) gerçekleşmesi mümkün olmayan şey isteme

ṭaʿn: (Ar.) kınama, sövme

tanẓīm: (Ar.) sıralama, nizama koyma, düzeltme

ṭarab-fezā: (Ar.-Far.) neşeyi artıran

ṭarafeyn: (Ar.) iki kısım, iki cihet

ṭarāvet: (Ar.) tazelik, canlılık

ṭard: (Ar.) kovma, bir memurun görevden alınması

taʿrīfāt: (Ar.) tarifler

ṭarīḳ: (Ar.) vasıta, sebep, yöntem

taşaddī: (Ar.) teşebbüs etme

taşdīʿ: (Ar.) baş ağrısı verme, rahatsız etme

taşdīʿāt/taşdīʿāta: (Ar.) rahatsızlık vermeler

taşdīḳān: (Ar.) tasdik için

taṣḥāḥ: (Ar.) sahih kılma, düzeltme

taṣrīḥ: (Ar.) düşünceyi açıkça ifade etme

tasṭīr: (Ar.) yazma, kaleme alma

taṣvīr: (Ar.) betimleme

taṭbīḳan: (Ar.) tatbik ederek

taʿṭīr: (Ar.) güzel koku sürme

taṭvīl: (Ar.) uzatma, uzatılma

ṭavīle: (Ar.) ahır, hayvan katarı

tavṣīf: (Ar.) değerini ortaya koyma, niteleme

tavżīḥāt: (Ar.) açıklamalar

ṭay: (Ar.) katlama, bükülme

taʿẕib: (Ar.) eziyet verme

tāziyāne: (Far.) kamçı, sebep

tazmin: (Ar.) sebeb olunan zarar ve ziyanı ödeme

teʿaccüb: (Ar.) hayret

teʿālā: (Ar.) "yüksek olsun" manasına gelen bir söz olup Allah adıyla birlikte kullanılır

teʿālī: (Ar.) yükselme

teʿallüm: (Ar.) bilgi edinme, öğrenme

tebaʿiyyet: (Ar.) tabi olma

tebār: (Far.) soy, nesil

tebār: (Ar.) tükenme, bitme

tebellüğ: (Ar.) kabul etme, alma

tebeyyün eylemek: (Ar.) belirmek, ortaya çıkmak.

tebīʿ: (Ar.) destekçi.

tebʿīd: (Ar.) uzaklaştırma, kovma

tebyīn: (Ar.) ortaya koyma

tecdīd: (Ar.) yeniletme, tazeleme

tecebbür: (Ar.) kibirlenme

tedārükāt: (Ar.) araştırıp bulmalar, hazırlamalar

tedḳīḳ: (Ar.) inceleme

tedvir: (Ar.) çevirme, düzünleme

teʾessür: (Ar.) üzülme, duygulanma

tefāḫur: (Ar.) övünme, şan ve şerefte bir başkasıyla yarışma

tefāṣīl: (Ar.) ayrıntılar, detaylar

tefāsīr: (Ar.) tefsirler, Kur'an-ı Kerim ve hadislerin şerhleri

teferrüs: (Ar.) idare etme, sezme

tefeʾül: (Ar.) hayra yorma

tefhīm: (Ar.) açıklama

tefhīmāt: (Ar.) anlatmalar

tefhīmiyle: (Ar.) anlatma, bildirme

tefrīḥ: (Ar.) sevindirme

tefrīḳ: (Ar.) ayırma, ayrı tutma

tefrīṭ: (Ar.) ortalamanın çok altında kalma

tefvīż: (Ar.) sipariş etme

tehāc

üm: (Ar.) hücüm etme, saldırma

tehī: (Far.) sebepsiz, beyhude

tehzīz: (Ar.) hareket ettirme, kımıldatma

tekebbür: (Ar.) kendini büyük görme, kibirlenme

tekellüm: (Ar.) söyleme, konuşma

tekevvün : (Ar.) meydana gelme
tekmīl: (Ar.) kemale erdirme
tekrīmāt: (Ar.) saygı göstermeler
teksir: (Ar.) çoğaltma
teḳtiḍī: (Ar.) talep etmek
tekvin: (Ar.) var etme, yaratma
tekye: (Ar.) güvenme, tekke
telāḥuḳ: (Ar.) birbirine katılma
telāṭum: (Ar.) birbirine çarpma
telġraf-nâme: haberleşme düzenini sağlayan belge
telvīs: (Ar.) kirletme, bozma
telẕīẕ: (Ar.) lezzetlendirme, tatlandırma
temelluḳāt: (Ar.) dalkavuklar.
temeyyüz: (Ar.) benzerlerinden farklı olma
temlīk: (Ar.) mülk kazandırma
temme: (Ar.) tamam oldu, sona erdi, son
temyīz: (Ar.) ayırma, seçme
teneffür: (Ar.) iğrenme, çekinme
tenezzüh: (Ar.) gezinti
tensīb: uygun bulma
tenşīṭ: (Ar.) keyiflendirme
tenvīr: (Ar.) aydınlatma
terceme-i ḥāl: (Ar.) özgeçmiş
tereffüh: (Ar.) geçimde bolluğa kavuşma
terennüm-sāz: (Ar.-Far.) şarkı veya türkü söylemek
terettüb: (Ar.) dizilme, üzerine düşme
terġībāt: (Ar.) yüreklendirmeler
terike: (Ar.) ölen kimsenin bıraktığı şeyler
teṣāud: (Ar.) yukarı çıkma
teseyyüb: (Ar.) kayıtsızlık, tembellik
teshīl: (Ar.) kolaylaştırma
teshīlāt: (Ar.) silahlandırmalar
teslīm-kerde: (Ar.-Far.) teslim edilmiş olan
tesliyet: (Ar.) teselli verme
tesliyet-baḫş: (Ar.-Far.) tesliyet veren
tesvīlāt: (Ar.) aldatmalar
teşdīd: (Ar.) şiddetlendirme
teşebbüsāt: (Ar.) teşebbüsler
teşmīm: (Ar.) koklatma, kullanma
teşmīr: (Ar.) toplama, yukarıya kaldırma
teşnīʿ: (Ar.) ayıplama
teşrīḥ: (Ar.) açma, dilim dilim kesme
teşvīḳāt: (Ar.) teşvikler
teşviş: (Ar.) karıştırma
teşviye: (Ar.) birçok şeyleri birbirine eş veya benzer kılma
tevātüren: (Ar.) ağızdan ağıza yayılarak(söz, haber)
tevcīb: (Ar.) yükümlü tutmak
tevcih: (Ar.) bir şekil veya suret verme
tevdīʿ: (Ar.) emanet etme, vedalaşma
tevellüd: (Ar.) dünyaya gelme
tevʾem: (Ar.) eş, benzer
tevʾemān: (Ar.) ikizler

tevfīḳan: (Ar.) uygun olarak, mutabık kalarak.

teʾvīl: (Ar.) izah etme

tevḳīf: (Ar.) durdurma, alıkoyma

tevḳīr: (Ar.) saygıyla ağırlama

tevlīd: (Ar.) vücuda getirme

tevsīʿ: (Ar.) genişletme, genişletilme

teyaḳḳun: (Ar.) kesin olarak bilip tanıma

teʾyīd: (Ar.) sağlamlaştırma

teysīr: (Ar.) kolaylaştırma

tīr: (Far.) ok

tire: (Far.) bulanık, karanlık

ṭūl: (Ar.) uzun müddet

ṭul-ı emel (Ar.) bitmez, tükenmez hırs ve arzu

ṭuruḳ: (Ar.) yollar

tutyā: (Ar.) mavimsi beyaz madeni bir basit element

tünd-bād: (Far.) sert rüzgâr

türāb: (Ar.) toprak

türrehāt: (Ar.) saçma sapan sözler

U

ubūdiyyet: (Ar.) kölelik, aşırı bağlılık

ubūr: (Ar.) bir başka tarafa geçme

ubūset: (Ar.) somurtkanlık

ūd: (Ar.) ağaç

uhde: (Ar.) sorumluluk

uḫreviyye: (Ar.) ahiretle ilgili

uḳāb: (Ar.) Hz. Muhammed'in bayrak veya sancaklarından birinin adı

uḳār: (Ar.) şarap

uḳbā: (Ar.) ceza, ahiret, öbür dünya

ūlā: (Ar.) birinci

ulā: (Ar.) itibarlı, şan ve şeref sahibi (kimse)

ulī: (Ar.) sahip

ūlū: (Ar.) sahipler, efendiler

ulū'l-nüha: akıllı kimseler

ulûhiyyet: (Ar.) Tanrılık, Allahlık

ulūm: (Ar.) ilimler

ulūm-i āliye: (Ar.) tefsir, hadis, fıkıh ve benzeri bilimler, gramer ve benzeri bilgilerin öğrenilmesine yarayan bilgiler

ulüv: (Ar.) büyüklük, yüksek

umāle / imāle : (Ar.) eskiden işçilere ödenen gündelik ücret

umūmiyye: (Ar.) herkese özgü

umūr: (Ar.) işler, şeyler

urūc: (Ar.) yukarı çıkma, yükselme

urūḳ: (Ar.) ırklar, kökler

uşbū: bu

uyūn: (Ar.) gözler, kaynaklar

uẓemā: (Ar.) büyükler, şeref ve mevki bakımından saygın kimseler

uẓeym: (Ar.) kemikçik.

uẓmā: (Ar.) daha büyük, en büyük.

Ü

ü: (Far.) ve

übbehetlü: sadrazamlıktan ayrılan kişilere verilen unvan

übhet: (Ar.) ululuk, yücelik

ücerā: (Ar.) gündelikçiler

üdeba: (Ar.) edipler

ükül: (Ar.) azık, nasip

ülfet: (Ar.) alışma, dostluk

ülüm: (Far.) bölüm, topluluk

üm: (Ar.) anne, yol, kaynak

ümem: (Ar.) ümmetler

ümerā: (Ar.) sancak beyleri, yüksek rütbeli subaylar

ünās: (Ar.) halk

üns: (Ar.) alışma, alışkanlık

üsre: (Ar.) söz ve hadis nakletme

V

vā: (Ar.) vah, yazık

vāʾ: (Far.) geri, arka

vācibāt: (Ar.) yapılması gereken şeyler

vādī: (Ar.) çığır, yol, tarz

vāḥide: (Ar.) yalnız, tek

vāḳıʿ: (Ar.) vuku bulan

vālā: (Far.) yüksek, yüce

vālīd: (Ar.) baba

vālide: (Ar.) anne

varaḳa: (Ar.) tek yaprak

varaḳ-pāre: (Ar.) kağıt parçası, önemsiz

vāreste: (Ar.) mirasçılık

vāreste: (Far.) kurtulmuş, rahat

vārid: (Ar.) vasıl olma, olabileceği düşünülen

vāridāt: (Ar.) gelen, olabileceği düşünülen

varṭa: (Ar.) içinden çıkılmaz güç iş, tehlike

vasaṭī: (Ar.) orta, ortalama

vāsiʿa: (Ar.) geniş, bol

vażʿ: (Ar.) koyma, konulma, ortaya çıkarma

vāżıḥāt: (Ar.) açık olan şeyler, belli

vechen: (Ar.) bir yönüyle, bir yönden

vecih/vech: (Ar.) yüz, suret, üslub, sebep

vedīd: (Ar.) dost

vedūd: (Ar.) çok merhametli

vefī: (Ar.) vefalı, mükemmel

vefiḳ: (Ar.) uygun, uyuşma.

vehmiyye: (Ar.) kuşku

vera: (Ar.) arka

verese: (Ar.) varisler

vesāʾil: (Ar.) vesileler

vesātet: (Ar.) araya girme, vasıta olma

vesīle-cū: (Ar.) vesile, sebep arayan

vezbī: (Ar.) su gibi akma, şırıldama

vicahen: (Ar.) yüz yüze gelerek

viḳāye: (Ar.) koruma

vişāl: (Ar.) ulaşma, erişme

vuḳūf: (Ar.) ilerlememe, haber alma

vuṣūl: (Ar.) varma, ulaşma

vużıʿa: (Ar.) "vaz' olundu" anlamında bir söz

vużūʿ: (Ar.) nefsini alçaltma

vużūḥ: (Ar.) belli olma

vücūh: (Ar.) bir memleketin ileri gelenleri, imkânlar

vüdād: (Ar.) sevgi, dostluk

vükelā: (Ar.) vekiller

vülāt: valiler

vürūd: varma

vüsʿat: (Ar.) bolluk, elverişli durum

vüzerā: (Ar.) vezirler

Y

yā: (Far.) o halde, öyle ise

yābis: (Ar.) kuru

yadkār: sinsi, eli çabuk

yahūdī: Hz. Musa'nın dinine bağlı olan

yaḳīn: şüphe götürmez gerçek

yā-sīn: (Ar.) Kur'an'ın 36. suresi 83. ayettir

ye's: (Ar.) ümitsizlik

yebāb: (Far.) harap, yıkık

yed: (Ar.) kudret, yardım

yefteḫiru: (Ar.) övünme, iftihar etme

yegān yegān: (Far.) birer birer, tek tek

yek-dīger: (Far.) birbirini, bir bir başkası

yekūn: (Ar.) toplam, bütün

yelān: (Far.) kahramanlar

yelīḳaten: (Ar.) uygun, uyuşmak

yelīḳu: (Ar.) uygun olmak

yerāʿa: (Ar.) yontulmamış kamış kalem

yesteḥiḳuñ: (Ar.) ödeme zamanı gelme, hak etme.

yeşāu: (Ar.) istemek

yeşb: (Ar.) yeşim

yetecāvüz: (Ar.) geçmek

yevm: (Ar.) gün, gündüz

yevmen: (Ar.) muayyen bir günde

yuʿaẕẕibu: (Ar.) cezalandırmak

yufliḥun: (Ar.) istediğini elde etme

yurżī: (Ar.) rızasını kazanmak

yuveffiḳu: (Ar.) uygun hale getirmek

Z

zā: (Ar.) sahip, malik

żābiṭān: (Ar.) subaylar

zād: (Ar.) yiyecek, azık

zāġ: (Far.) karga

ẕaḫāʾir: (Ar.) erzaklar

ẕāhib: (Ar.) giden, gidici

ẓahir: (Ar.) destek olan

ẓāhir/ẓāhirī: (Ar.) görünen

ẓāhire: (Ar.) dışarı fırlamış göz

zaḫm-dār: (Far.) yaralı

ẕalīk: (Ar.) şu, öteki

żamā'ir: (Ar.) iç yüz, gönülde gizli olan sır

żamīr: (Ar.) iç dünya, gönülde gizli olan sır

żamme: (Ar.) harflerin üstüne konan ötre

zānū-zen: (Far.) diz çökmüş, oturmuş

żarre: (Ar.) zararlı, zarar veren

ẕatü'l-beyn: (Ar.) iki kişi arasındaki anlaşmazlık

zebān-zed: (Far.) söylenen, yayılmış olan

zebūn: (Ar.) zayıf, güçsüz

zed: (Far.) vurma, dövme

-zede: (Far.) vurulmuş, uğramış

ẕehāb: (Ar.) bir düşünceye uyma

zelef: (Ar.) derece, yakınlık

zem: (Ar.) ayıplama, kötüleme

zemā: (Ar.) zaman, devir

ẕemīme: (Ar.) kötü huy veya eylem

zemzeme: (Ar.) gök gürlemesi, türkü

zen: (Far.) kadın

zennā: (Far.) bakımsız kadın

zerʿ: (Ar.) ekme, ürün bitmiş veya tahıl ekilmiş tarla

ẕerīʿa: (Ar.) bahane, vasıta

ẕerreten-mā: (Ar.) hiç, asla

zer-tār: (Far.) güneş ışını

ẕevāt: (Ar.) kişiler

ẕevi'l-iḥtirām: (Ar.) saygın kimseler

züvvār: (Ar.) ziyaretçiler

ẕeyil: (Ar.) ilave

zeyn: (Ar.) süs, süsleme

zıddiyyet: (Ar.) düşmanlık

ẓıfr: (Ar.) pençe, çengel

ẓıl: (Ar.) gölge, himaye

żımnen: (Ar.) dolayısıyla

zīb: (Ar.) süs, bezek

zehī: (Far.) ne hoş, ne güzel

zīr-destān: (Far.) çevresindeki veya yönetimindeki insanlar

ẕī-şān: (Ar.) şerefli, canlı

żuʿafā: (Ar.) zayıflar

zuʿm: (Ar.) şüphe

zü-: (Ar.) sahip

ẕükr: (Ar.) yürekte olan düşünce

zülāl: (Ar.) tatlı sı, hafif

KAYNAKÇA

AĞAR, Serkan, "Geçmişten Günümüze Mali İdare", *TBB Dergisi*, S 73, 2007, *s.* 422

AKKUŞ, Metin, Nef'î Dîvânında Tipler ve kişilikler, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi *Yay.*, Erzurum 1995.

AKSOY, İ. Hakkı, *Trabzonlu Emin Hilminin Müşterek Şiirleri, TÜBAR*-XIV-/13, s.13.

AKÜN, Ömer Faruk, "Hoca Tahsin", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* TDV *Yay., İst.* 1998, *C* 18, *s.* 198-206.

ALPAY, "Gönül, Yûsuf Emirî"nin Beng ü Çağır Adlı Münâzarası", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, s.* 103-125.

ARSLAN, Mehmed, "Trabzonlu Mehmed Zühdi", *Türk edebiyatı İsimler Sözlüğü,* www.turkedebiyetiisimlersozlugu.com, (Son Erişim Tarihi: 24.09.2019).

ARSLAN, Serap, *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi,* Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *İst.* 2016, *s.*7-8.

BETOĞLU, Süleyman, "Kamil Paşa Yusuf", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* TDV *Yay., İst.* 2002, *C* 24, *s.* 283-284.

BİLTEKİN, Halil, "Vakanüvis Mehmed Raşid Efendi, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* C 3, 2010, *s.* 162-170.

BÜYÜKKARCI, Fatma Yılmaz, "Nidayî El-Ankaravî"nin Bilinmeyen Bir Eseri Mübâhasât-ı Mükeyyifât", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* 2013, *s.* 681-704.

CAN, Burhan, *Alâî'nin Münazara-i Derviş ü Ganisi,* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2018.

COŞAN, Mahmud Esad, *Sünnet Olmadan Ümmet Olmaz: Hadislerle Kur'an ve Sünnet,* http://books.google.com.tr, (Son Erişim Tarihi: 5.1.2020).

ÇAKICI, Bilal, "Mehmed Bahâeddîn'in Münâzara-i Seyf ü Kalem'i", *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi,* 2010, *s.* 110-130.

ÇAKIR, Müjgân, "Mazlûm-zâde Mehmed Memdûh Paşa'nın Poetikasına Dâir", *Atatürk Üniversitesi Türkiyât Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,* 2009, *s.* 711.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat (29. baskı),* Aydın Kitabevi, Ankara 2012.

DUMAN, Muhammed, *Trabzonlu Emin Hilmi, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanının Metni,* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2010, *s.*13.

DURMUŞ, İsmail, "Münâzara: Arap Edebiyatı", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV *Yay.*, *İst.* 2006, *C* 31, *s.* 577-578.

DURMUŞ, İsmail, "Nesir", *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* TDV yay., *İst.* 2007, C 33, *s.* 6.

DURMUŞ, İsmail, "Seci", *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* TDV yay., *İst.* 2009, C 36, *s.* 273.

DURMUŞ, İsmail, "Telmih", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* TDV *Yay.*, *İst.* 1995, *C* 11, *s.* 315.

ERASLAN, Kemal, "Ahmedî Münâzara (Telli Sâzlar Atışması)", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 2012, *s.* 129-204.

ERDOĞAN, Mehtap, "Sıdkî Paşa'nın Alegorik Bir Eseri, Berf ü Bahâr", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2009, *s.* 393-438.

GÖZÜTOK, Mehmet Akif, "Deli Birâder Gazâlî Ve Miftâhu'l-Hidâye İsimli Eseri" Atatürk Üniversitesi Türkiyât Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 2014, *s.* 105-139.

GÜNEŞ, Kadir, *Arapça-Türkçe Sözlük,* Mektep *Yay.*, İstanbul 2011.

GÜR, Süleyman, "Osmanlı Döneminde Yetişen Trabzonlu Müellifler Ve Eserleri: Bir Literatür Tespiti Denemesi", *Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2018, *s.* 174-175.

GÜRER, Abdülkadir, "Nev'î'nin Kayıp Sanılan iki Eseri: "Münâzara-i Tûtî vü Zâğ" ve "Gevher-i Râz", *Türk Dilleri Araştırmaları Dergisi,* 2005, *s.* 90, 91.

HIRA, Gülsen, *XIX. Yüzyıl Şahsiyetlerinden Abdî Efendi ve Münâzara-i Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dânâ'sı (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük-Dizin-Tıpkıbasım),* Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize 2017, *s.* 29.

http://beyoğlu.bel.tr (Son Erişim Tarihi: 3.1.2020).

http://mustafakayihan.com (Son Erişim Tarihi: 1.8.2020).

http://sorularlarisale.com (Son Erişim Tarihi: 23.12.2019).

http://www.biyografya.com (Son Erişim Tarihi: 11.12.2019).

http://www.lugatım.com (Son Erişim Tarihi: 14.12.2019).

http://www.malumatfuruş.org (Son Erişim Tarihi: 18.1.2020).

https://kursunkalemler.wordpress.com (Son Erişim Tarihi: 12.1.2020).

https://turkedebiyati.org (Son Erişim Tarihi: 1. 5. 2020).

https://turkhackteam.org/net (6.10.2019).

https://www.forumirc.net (9.12.2019).

https://www.lisanifarisi.net (18.10.2019).

İÇLİ, Ahmet, "Fasîh'in Rûz u Şeb Münâzarası", *EKEV Akademi Dergisi, s.* 513-537.

İMAMOĞLU, Ahmed Hilmi, *Şair-i Mâhir Trabzonī Emin Hilmi Efendi Hayatı, Edebî kişiliği, eserleri ve divanı,* Serander *Yay.*, Ankara 2009, *s.* 20.

KADIOĞLU, İdris, "Kılıç Kalem Münâzarası", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C* 9, 2011, *s.* 161.

KANAR, Mehmet, *Büyük Farsça-Türkçe Sözlük (1. baskı),* Say *Yay.*, İstanbul 2016.

KAPLAN, Yunus, "Çukadarzâde Câzim Efendi", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü,* www.turkedebiyetiisimlersozlugu.com, (Son Erişim Tarihi: 24.09.2019).

KARADÜZ, Sıddık, *Derviş Şemsî'nin Deh-Murg'unun Karşılaştırmalı Metni ve Benzeri Eserlerle Genel Bir Mukâyesesi*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 2000.

KIZILTUNÇ, Recai, *Bursalı Lâmi'î Çelebi"nin Münâzara-i Sultân-ı Bahâr Bâ-Şehriyâr-ıŞitâ Eseri (İnceleme-Edisyon Kritikli Metin),* Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 2005.

KOÇYİĞİT, Talat, "Abdullah b. Übey b. Selûl", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* TDV Yayınları, *İst.* 1988, *C* 1, *s.* 139.

KÖKSAL, Mehmet Fatih, "Münâzara" *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* TDV *Yay., İst.* 2006, *C* 31 *s.* 580-581.

KÖPRÜLÜ, Orhan F., "Fuat Paşa Keçizade", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* TDV *Yay., İst.* 1996, *C* 13, *s.* 202-205.

KURNAZ, Cemal, *Lâmi'î Çelebi, Şerefü'l-insân (İnceleme- Metin),* Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1997.

KÜTÜK, Rıfat, "İsmail İsmet Efendi", Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com (Son Erişim Tarihi: 1.16. 2020).

MERT, Özcan, "Canikli Hacı Ali Paşa Ailesi", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* TDV *Yay., İst.* 1993, *C* 7, *s.* 151.

ÖZCAN, Azmi, "Saffet Mehmed Esad Paşa", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* TDV *Yay., İst.* 2008, *C* 35, *s.* 467-469.

ÖZKAN, Ferudun Hakan, "Şabanzade Mehmed Muhteşem", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü,* http://turkedebiyatideyimlersozlugu.com (Son Erişim Tarihi:1.10. 2020)

ÖZKAN, Hakan F., Şabanzade Mehmed Muhteşem, www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com (Son Erişim Tarihi: 1.16.2020).

ÖZTÜRK, Mürsel, "Münâzara: Fars Edebiyatı", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* TDV *Yay., İst.* 2006, C 31, *s.* 579.

PARLATIR, İsmail, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü (9. baskı)*, Ankara, Yargı *Yay.,* Ankara 2017.

SAMİ, Şemseddin, *Kamus-ı Türkî (2. baskı),* TDK.*Yay.*, Ankara 2015.

SAVAŞ, E. ve CELAL, V., "Bir Biyografi Denemesi: Latîfî, Hayâtı ve Bazı Eserleri", Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, *s.*11-19.

SAYDAM, Abdullah, "Mütercim Rüştü Paşa", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* TDV *Yay., İst.* 2006, *C* 32, *s.* 202-203.

SERTKAYA, Ayşegül, "Yakînî"nin Ok Yay-nıng Münâzarası", *Türkiye Dil ve Edebiyat Derneği,* 2005, *s.* 577-579.

SUCU, Nurgül, Sâlim, *Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Rind ü Zâhid Adlı Tercümesi (İnceleme-Metin),* Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya 2004.

SÜRELİ, Bahadır, *XVIII. Yüzyıl Osmanlı Şiirinde Değişim ve Sünbül- zâde Vehbî'nin Şevk-Engîz'i,* Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, İstanbul 2007.

ŞAHİN, K., SUBAŞI, H., "Esad Muhlis Paşa", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* TDV *Yay., İst.* 1995, *C* 11, *s.* 350.

ŞENER, Hasan, Nağzî Münâzara-i Kahve vü Bâde , Grafiker *Yay.,* Ankara 2014.

TAHİR, Mehmed B., Osmanlı Müellifleri, C 2, *s.* 156. https://archive.org (Son Erişim Tarihi: 1. 25. 2020).

TANÇ, Nilüfer, “Fuzûlî, Rind ile Zâhid”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Erzurum 2009 Prof. Dr. Hüseyin AYAN Özel Sayısı, s.* 199-122.

TANYILDIZ, Ahmet, “Uzun Firdevsî ve "Münâzara-i Seyf ü Kalem"i, *Türklük Bilimi Araştırmaları,* XXII, 2007, 163-186.

TANYILDIZ, Ahmet, *Firdevsî-i Tavîl Münâzara-i Seyf ü Kalem (İnceleme-Metin-Sözlük),* Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005.

TEZCAN, Nuran, “Lâmi’î’nin Gûy u Çevgân’ından iki Münâzara”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı- Belleten,* C 28-29, 1983, *s.*49.

TOP, Hüseyin, *Mesnevî-i Mânevî Şerhi, C*8, *s.*124. http://books.google.com.tr (Son Erişim Tarihi: 5.1.2020.)

TOPTAŞ, Mahmud, *Şifa Tefsiri,* www.şifatefsiri.com (Son Erişim Tarihi: 30.12.2019).

UÇAN, MuharreM, *Fuzûlî, Beng ü Bade,* Kalender *Yay., İst.* 2017.

USTA, Halil İbrahim, “Firdevsî-i Rûmî’nin Bir Münâzarası”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi,* 2009, *s.* 62.

UZUN, Mustafa, “Emin Hilmi Efendi”, *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* TDV yay. *İst.*, 1995, *C* 11. *s.* 115.

www.ehlisunnetbuyukler.com (Son Erişim Tarihi: 7.12.2019).

YAVUZ, Yusuf Şevki, “Münâzara”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* TDV *Yay., İst.* 2006, *C* 31, *s.* 576.

YÜCEL, Ahmet, “İbn Sîrîn”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV *Yay., İst.* 1999, *C* 20, *s.* 358-359.

DİZİN

A

Abdî Efendi, 6
Adliye nâzırı, 22
Âgâh Osman Paşa, 10
Ahmedî, 4
Akl u Işk, 2
Alâî, 5
Ali Efendi, 68
Allah, 24, 54, 58, 70, 72
Allâh-u Teʿâlâ, 42,68
Allahü aʿlem, 50
Arabî, 46
Arapça, 7, 13, 19
Âsumân u Zemîn, 5
Azâzîl, 24, 59
Azrâil, 24

B

Bâb-ı Âlî, 54
Bahâî, 6
Bahâr u Hazân, 4
Basra, 21
Batum, 8
Beng ü Bâde, 4, 5
Beng ü Çağır, 4
Benî-İsrâʾil, 58
Besim Paşa, 19, 42
Bursa, 19

C

Câhiz, 2
Canik mutasarrıfı, 10
Canikli Hasan Ali Paşa, 20
Câzim Efendi, 19, 37
Cebel-i Cûdî, 51
Cemâl, 6
Cemaleddin Paşa, 19, 42
Cenâb, 40, 71
Cenâb Muhammedî, 40
Cenâb-ı Azrâʾil, 48
Cenâb-ı Ebü'l-beşere, 59
Cenâb-ı Ḥâkim, 36
Cenâb-ı Ḥaḳḳ, 50
Cenâb-ı Ḳayyûm, 40
Cenâb-ı Rab, 43
Cenâb-ı Resûl, 36
Cevdet Efendi, 19

D

Dâfi'û'l-gumûm ve râf'u'l-hümûm, 4
Defter-dâr, 37
Deh Murg, 5
Der-Hikâyet-i Elf Abdâl, 6
Der-saʿâdet, 37,43, 54,63
Derviş Şemseddin, 5
Devlet-i aliyye, 52
Devletlü, 42, 44, 45, 50
Dıraht-i Asûrîk, 2
Divân-ı Lügati't Türk, 3

E

Ebn Kemal, 8
Ebu'l-beşer, 24,49
Ehrâm, 26
El-bürz, 39
Hâc Hüseyin Alemdâr-zâde Hacı Ârif Efendi, 7
el-Ḥâc Pîr Mehmed el-Nazif Efendi, 20,41
Emel, 39, 46, 47, 55, 62, 65, 66
Emel ü ye's, 36,66
Emin Efendi, 41, 42, 44, 45, 46, 48, 50, 51, 53, 54, 56, 63, 64,66
Emin Hilmi, 8,37,72
Enbiyâ, 40
Erzurum, 19, 43
Esad Muhlis Paşa, 19, 44
Esad Paşa, 61

Esadî Tusî, 2
Eser-i Memdûh, 6

F

Faẖâmetlü devletlü, 44
Farsça, 7, 13, 19
Fârsî, 39, 46
Fasîh Ahmed Dede, 6
Fâtiha, 57
Fir'avun, 15, 25,60
Fuat Paşa, 19, 44
Fusûl-i Erbaa, 4
Fuzuli, 1,4
Fürûgî Derviş Ahmed, 5

G

Gazâlî, 20, 41
Gazâlî Deli Birâder, 4
Gazi Giray, 5
Gazli Deli Birader, 20
Gedâyî, 5
Görele, 21, 50, 67, 68
Gûy u Çevgân, 4
Gül ü Bülbül, 5
Gülşen-âbâd, 5
Gümüşhane, 7, 20, 43, 50

H

Hâce Abdullah Herevi, 2
Hacı Ali Paşa, 20, 50

H

Hariciye nâzırı, 23
Harnâme, 4
Hasan Ali, 68
Hasan Ali Efendi, 21, 50, 54, 64, 67
Hasan Tahsin Efendi, 21, 64
Hayreddin Paşa, 7
Hebenneka, 25
Ḫıdîv, 44
Hırıstiyan, 69
Hoca Pīr Efendi, 7
Hüsrev Paşa, 22

İ

İâne-i Muhâcirīn Encümeni azalığına, 8
İbn-i Selûl, 68
İbni Selûl, 24
İbni Sîrîn, 21, 67
İdrîs-i Bidlîsî, 5
İlyas Sâmi Bey, 10
İmam Ağa, 21, 42
İslâmiyyet, 53
İsmâil İsmet, 22
İstanbul, 7, 8, 10, 19, 21, 23
İzzet Paşa, 22, 42

K

Kahve ile Bâde, 5
Kâʾim-maḳâmı, 43,50
Kârûn, 25,28
Kayıkçı Hasan Ağa, 22
Keçeçizade İzzet Molla, 19
Kınalızâde Ali Çelebi, 5
Kulzüm, 60

L

Lâmi'î Çelebi, 4
Lamii, 1
Latîfî, 4
Lut'fî, 3

M

Mahzenü'l-esrâr, 5
Manastırlı Celâl Efendi, 5
meclis-i kebîr aʿżâlığı, 42
Mehmed Bahâeddin, 6
Mehmed Emin Ali Paşa, 22, 44
Mehmed Emin Muhlis Paşa, 22, 42
Mehmed Hulusi Ağa, 23
Mehmed Rüşdü Paşa, 22, 45
Mekteb-i Tıbbiyye, 19
Memdûh Paşa, 6
Molla Lutfî, 4
Muḥâsebe meʾmûriyeti, 50
Muhâverât-ı Seyf ü Kalem, 6
Muhâvere-i Rind ü Zâhid, 6

Mübâhasât-ı Mükeyyefât, 5
Mülazın, 23
Münâzara-i Derviş ü Ganî, 5
Münâzara-i Efyûn u Bâde vü Beng, 6
Münâzara-i Ganî vü Fakîr, 5
Münâzara-i Gül ü Hüsrev, 4
Münâzara-i Gül ü Mül, 6
Münâzara-i Işk Bâ-akl, 5
Münâzara-i Kahve vü Bâde, 5
Münâzara-i Kilk ü Dil, 6
Münâzara-i Lutfî, 3
Münâzara-i Nefs ü Rûh, 4
Münâzara-i Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dânâ, 6
Münâzara-i Rûz u şeb, 6
Münâzara-i Seyf ü Kalem, 4
Münâzara-i Sultân-ı Bahâr Bâ-Şehriyâr-ı Şitâ, 4
Münâzara-i Tîğ ü Kalem, 6
Münâzara-i Tûtî Bâ-Zâğ, 5
Münâzaratü‟s-Savm ve‟l-îd, 5

N

Na’îmî-i Hamîdî, 4
Nağzî, 5
Necati, 1
Necâtî, 4
Nemrûd, 25, 60
Nev’î Yahyâ, 5
Nidâyî el-Ankâravî, 5
Nihat Sami Banarlı, 7
Nüfus Kalemi mukayyidi, 23
Nüfus nâẓırı, 42

O

Ok-Yay Münâzarası, 4
Osmanlı Devleti, 22, 23

R

Rabb, 36,46
Rabb-ı Kayyûm, 59
Rabbü’l-âlemîn, 59
Resûl, 50
Rıza Efendi, 10
Rind ü Zâhid, 4
Risâle-i Berf ü Bahâr, 5

S

Sa’d ü Sa’îd, 5
Safvet Paşa, 23, 45
Sâlim b. Ahmed, 6
sâliṣe rütbesi, 44
Salṭanat-ı Seniyye, 42, 44Ş
ṣandıḳ emini, 37
ṣandıḳ-kâr, 50

S

Sâzlar Münâzarası, 4
Seyf ü Kalem, 5,
Sıdkî, 5
Sinop, 22
Sünbülzâde Vehbî, 6

Ş

Şabanzâde Mehmed (Muhteşem) Efendi, 6
Şâkir-i Enderûnî, 6
Şeb u Ruz, 2
Şemseddîn Sivâsî, 5
Şerefü’l-insân, 4
Şerîf, 5
Şevk-engîz, 6
Şeyḫ-i necdî, 50
Şuʿarâ, 37, 38

T

Taʿbir-nâme, 67
Trabzo, 20
Trabzon, 7, 8, 10, 19, 20, 22, 37, 41, 42, 43, 44, 50, 52, 54, 57, 64
Trabzon-î Hâcı Ârif Ağa, 20, 41
Trabzon-î Hacî Kâdîoğlu Mustafa, 21, 67
Trabzon-i Zühdî Efendi, 38
Trabzon-î Zühdî Efendi, 23
Trabzonlu Pīr Efendi, 8
Türki, 22,39,46

U

Uzun Firdevsî, 4

Ü

Übbehetlü devletlü, 44

V

Vâli, 7, 20, 42, 50, 67
Vardarlı Fazlî, 5

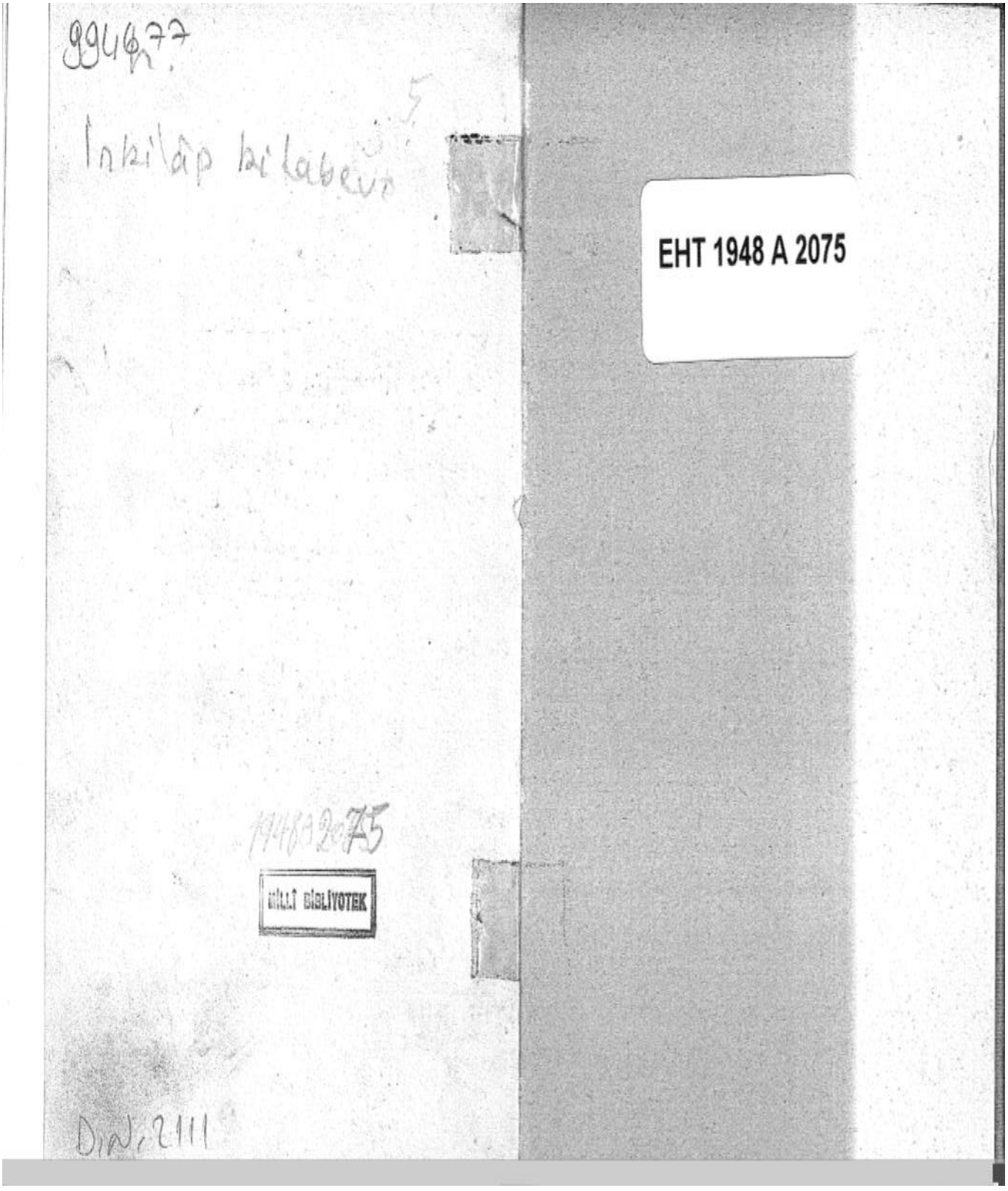
Y

Yahûdî, 69
Yakînî, 4
Yâ-sîn, 57
Yer ile Gök, 4
Yeʾs, 41, 51, 58, 65
Yeʾs ü emel, 58, 72
Yûsuf Emîrî, 4
Yusuf Kamil Paşa, 23,44
Yusuf Şevki Yavuz, 1

Z

Ziya Paşa, 10

TIPKIBASIM

محاكمهٔ باس وائل

سپاس بیعد وکثیر جناب حاکم قدیره که تصویر محاکمهٔ آیة التذکیر ایله ذهن عبد فقیری انتباه پذیر ایلدی · وصلوٰة واجبة التوقیر جناب رسول رب ینظیره که اعلاء جبلهٔ روحانیه‌سی محکمهٔ جایة التصویره کلك رکیك المقال حقیری صاحب صریر قیلدی · مقدمهٔ مبروره‌سیله نقل ماجرایه شوجهله ابتدا اولنور که اشخاص وهیه‌دن ائل وباس نام ذاتلر بیشده اونه‌دنبرو دوران ایدن ضدیت غریزیه ومباینت طبیعیه معلوم عامهٔ انام ایسه‌ده شمدیه قدر حواس باشده‌دن مرتب ومرکب اولان بیوت معنویه‌لرنده کوشه‌نشین سکوت واژوا اولدقری حالده بیولردن امالك عمل دایره‌سی داخل دائرهٔ مطاوعت وبابستهٔ سلسلهٔ محکومیتی اولان بر طاقم عجزهٔ کسان غفلتنشانی (اکرد ایامکر

(زویج)

KÜTÜPHANE-ANKARA-1946-MİLLİ

زویج کردند · از ایشان بچهٔ شدکاشکی نام) بیت بلیغك مأنی تبلیغ ایدر برآلای مواعید موهومهٔ مالایحصل وکلمات بیهودهٔ لیت ولعل ایرادیله ادوار مناسلهٔ فلکیه کبی دوکنز وخطوط تلغرافیه متلاو اوزون اوزادیه اوجی کلز افکار عمیقهٔ کوناکونه دوچار وبأسك عادتمأنوسه‌سی دخی محکومی بولنان فئهٔ عجز افترانی حیاتندن اوصاندیرر وجاندن بیزار ایدر درجده کرفتار پنجهٔ اکدار ایتمکله وبونکله برابر حصول مطالب دنیویه وعکسی حالده هر بیسی (انساندر ممر وقوعات بلك وبد · صیرایت کال محنته این نیز بکزود) یتنی یاد ونذکار (والعصر بجواب البصر) کلامنی تلاوت وتکرار ایدرك وبوکبی برچوق الفاظ تسلیت ایداع وایداعیله دوائر اذهان زیردستان ومراکز مدارك کرد مکانزینی توسیعه سعی ایلیه‌رك امرار عمر واعصار ایتمکله بولنه‌قدر نصایه بوزه‌چیقوب بکدیکری آخره اظهار لهجهٔ مخاصمت وروضه جیلیکزنده مرکوز اولان شجرهٔ ثابتهٔ ضدیتلرینك تحریك اصوایله هیچ برمحل ومحفلده بالواجهه شکست شاخسار معارضه ومخالفت ایتدکاری رتبهٔ بداهتده ایکن وآرالق ایجاد مصباح حسجال

﴿٤﴾

ومصاحبت وتنویر شمعهٔ محبت ایتمك آرزوسنده
اسبق طرزون صندق امینی اولوب الیوم درسعادتده
بولسان وبعض غبظ وغرض اصحابندن تهاجم
غدارانه سندن اوصادق دیمکده اولان مترتب الکلمات
امین حلمی افندینك انجمن شرزمهٔ افکار اولان
خباثخانه لرینه کیف ماتفق وقوع بولان عزیمتلری
صرمسنده امین مومی الیه طرفندن یونلردن
امله دهازیاده جد حرمت وارائهٔ روی رعایت قلنمسندن
وحفظده ایفای مراسم مهمانوازیده مبالغهٔ
دعاملهٔ تکریمانه مثابرت اولنمسندن طولایی
بوحال باسك اونور وناموسنه انتقال ایلسه
وذاتا طبیعتده مستزتضاد معنویسی دخی اظهاره
وسیله جو یولنمق ملایسه شوحال وسیلهٔ
تحدث مقال وذریعهٔ قیل وقال ایدرك امله حرف
اندازانه آغاز ایله جملهٔ مکروهات طویلة الاذیال
وسبثات وخیمة التنایجنی بکان بکان نقل وبیان
وشعرای شهر تشعاردن طرزون دفترداری اسبق
جازم افندی مرحومك اشبو (طبع انسانده برعلت
مشکلدر . اوزادمجه اوزار عالمده مداوای امل)
بیتنی بالتلاوه کندوسنك قلب وقالب بشرده
برجریحهٔ مشکل الدوا اولدیغنی تحکیمه وایشان

(ایدوب)

﴿٥﴾

ایدوب ذاتنك حائز درجهٔ شرف ورجحانیت
وبین الوجود وجوه عدیده ایله شایان نگاه حرمت
اولدیغنی ادعایه قیام واولبابده امل جاپلندن دخی
جرح عرویات واعتراضات وادبسنه خرام اولنمق
مرام قلنمسیله شوصورتله میانه لرنده جلوه کر اولنهٔ
تکون اولان مقالات یومادیه وصال زلف مهوشان
کبی ممتد وشرارهٔ آه عاشقان مثالو علوزد اولمش
ایدوکی کلم کلم لاینفع قیلندن اولدرق معارضات
مجموعهٔ اولیه آغز کورلدیسی وآیاق پاردیسیله
احدهما آخره مرامنی افهام وآخری احد هما یی
اسکات والزام ایتمك قابل اولهٔ مدیقندن مباحثه
متوادهٔ کیدرك بیانی مجادله یه تنجیه ویرراده لرده
ایکن ذهن نام ذات خجسته سمات (فاصلحوا بین
اخویکم) امر اطیفنه اطاعتی وجیبهٔ ذمت عبودیت
بیلکدنناشی تألیف ذات البین اولوزه دن محوکفتکوی
برخین ایتمك بت خالصه سی اوزرینه آره یه وساطت
ایدرك هرایکی طرفه کلمات نصیحهٔ مصلحت آمیز
بیان ونفوذیله متحشد رزمکه وقوع اولان جنود
قیل وقالك صلحکاه حسن حاله سوق وارشاد ایدلسی
بحثنده موعظه کوی (الصلح سید الاحکام)
اولدرق بك جوق چالشمش وهرنقدر چوب بدست

﴿٦﴾

بند بیشمار اولدیغی حالده وادیٔ خیر مبادیٔ
صلاحه طوغرو عطف عنان اقتدار ایلمش
ایسه ده کارکرنا اولدیغنی نفس وتصور ایلدیکی
کبی باری خصوص منازع علیهك بر محکمهٔ عدله
بالحواله قضیهٔ رجحانبنده طرفندن تصحیح
جهت دعوا ایله اثبات مدعا اولنمسی مناسب اولوب
وبوراده بویله مخاصمهٔ مجردهٔ فتنه انگیز ایله
بیهوده یره تجدید شعار بودت اولنمسی عبثه
اشتغالدن عبارت برحالت غلط علامتدر ظن اولنور
دیمه سی وکوچ حال ایله ارضای طرفین ایده بیلسی
اوزرینه مومی الیهمالك شو نصایح متوسطه یه
موافقتاریله محکمهٔ عادلهٔ عثمانیه مراجعته سوق سمند
عزیمت ایلدکاری آنده امل ایلرو کاه رك ماند بلبل
خوش الحان شووجهله سوزه ابتدار ایله فاتح غنچهٔ
دهان اولمشدر که بن شعرای زمانه دن طرزونی
زهدی افندینك ماند درثمین نظم سلك تبیین ایلدیکی
(بونی حصر ایتمه کدایانه که شاهان جهان · اولدیلر
بندهٔ درگاه معلای امل) بیت حقیقت اشتمالی مؤدا سنجه
پرشاه اریکهٔ افتدهٔ افرادایم وجهانکیر سریر ضمیر بنی
آدم اولدیغم حالده بموجب (الیأس کفر) مذموم اولان
یأسك خباثخانهٔ مذکورده اوهامات مفروضه دن

﴿٧﴾

جم غفیر حاضر وجمعیتکیر اولدقلری حالده غول
بیابانی کبی بکا هجوم ایله برطاقم ناملایم کلمات تحقیریه
سویلمکه وبغیر حق انکسار کاش ناموسمی موجب
اولورسنك طعن انداختیله آغزینه کلان جو
زهاتی اوکزمکه نه حق واردر اویله مطرود انام
اولان برصفه قبیح لشمائل ورذیل عفریت خصائلك
دکل بویله هرزه کوی مقال اولمسی مجلس وقار
مونسده جلوسه بیله استحقاقی اولدیغی بیدانده
ایکن حد وراده سنی طاتیایوب (رحم الله امرأ علم
قدره وام یتجاوز حده) دائرهٔ ادب باهره سندن باخروج
ذروهٔ کستاخی یه خطوه انداز عروج اولهرق
اکرچه (آب باکه نه کدر وقوهٔ قورپغادن) مصرعی
حکمنجه بویله زهاتی یمغادن طولایی نیره خاطر
اولیه جغم درکار و (مدح دوستاندن نه حاصل ذم
دشمندن نه باك · فارغ وازادیم بردرقتمده مدح وذم)
بیت پرکزیده سی تمامیله دیباجهٔ نسخهٔ حسبحالم
اولدیغی ازادهٔ ارقام اشعار اولوب شوندکله برابر
(آنرا خطائی البته درخت میوه دار اوزره) کفته سی
سانحه پیرای خاطر فاتر ویوده تسلیتبخش فؤاد
صدق مظاهرم اولدیغی مستثنیٔ عرض واز بار
بولنمش ایسه ده مرقوم عبوس الوجهك خود بخود

٢٠٧

اظهار چهرهٔ عفو ايلمك بلاسبب يوزمه قارشو
بوقدر اطالهٔ لسان هزيان بيانه حرف انداز جرأت
وسور بي ادبيده علم كشاى جسارت اولمسي ندن
طولايي در ونه حكمت تحشيه در بيله مديكم كبي
اكرچه توصيهٔ نفس عند العقلا مذموم ونامقبول
اسه ده (فاما بنعمة ربك فحدث) آيت كريمه سي
حكمنجه مواهب عليهٔ صمدانيه يه تحدث تحديث
نعمت لازم وجائز ودرجهٔ رخصتي حائز اولمسي
جهتيله اسباب رجحانيتدن بعض شيلر بيانده معذور
ولاسيما بيان حقيقت حال ايله تكميل ناموس ايتمكه
مجبورم چونكه نزد ذوى الزكاده مانند شعلهٔ ذكا
هويدا اولديغي وكوه البرز وبلكه روشنئ روز كبي
درجهٔ بروزده معين ومنجلا بولنديغي اوزره بكا
عطيهٔ عليهٔ ربانيه وموهبهٔ بهيهٔ سبحانيه اولان
خصائص ممدوحه كواكب سبعهٔ سماكبي بيعد
وتاشمار ورمل نامعدود كرهٔ ترادن بسيار در بونلرك
من الباب الى المحراب تعدادى جماعات كثيرهٔ مقالاتي
جامع اولمه جهتدن بشقه تبليغ تمامئ حكايائي مقصورهٔ
امكانه صغيه جغي مانند منار مبدانده ويرتبذه سنك
ضبطنه سجلات محكمه يله متحمل اولميه جغي درجهٔ
عيانده بولنديغندن تفصيلاتندن كف كف اعتنا

(و)

٢٠٨

وبو بابده اختيار مسلك اكتفا ايله ذرة من الاخطار
وقطرة من الامطار قبيلندن اولهرق يالكز برايكسنك
بحسب الاقتدار بيان واخطارينه تهزيز براعهٔ ابتدار
ايدرم شويله كه بنم اسمم اولان امل كلمهٔ تفيسه سنك
لغتجه معناى موضوع لهاسي معلوم اولوالنهى اولديغي
اوزره فارسيده خواهش وآرزو وزبان لطافتريسان
تركيده استك وديلك معناسنده مستعمل اولهرق
معناى مذكورك دلالات ابلديكي احوالك هرنوعي
ايسه خرد مندان وخرده بينان زمان ميانه لرنده غير
خفيدركه افرادينى آدمدن شاه وكدا وپير وبرنا نك
مجبوريت فوق الغايه لرينى جالب بولنديغى كبي
حدايق قلوب جامعهٔ اخفايق خلايق برشوخ
كل اندام منجذب العلايق اولق ومحبت اسمائك
محبوبيت مسمايه دلالتى دخى حسب القاعده طريق
اولونيده بولنمق ملابسه يله بناء على ذلك
بنم البته نزد بشرده رفيع القدر والاعتبار وبين الانام
شهر تشعار اولمغلغم وفلك بلند ايوان فرضيانده برج
شرف ورجحانيت بولمغلغم اقتضا ايدركه بونكته
عين اعمايه كوره بيله مرتبهٔ عيانده واقع برفضيه در
بويله بسط كافهٔ مقدماته نه حاجت وجود شرف
ومزيت وحصول علو ومنزلتمه كواه كافى و شاهد

﴿ ١٠ ﴾

شافی یتمیکه روی زمینك زینت جمعیت بشریه ایله
بویله مزین اولمسنه وکهوارهٔ جهانك افراد ادمیه
ایله بطنا بعد بطن طولوب یوشانمسنه سبب مستقل
اولدیغم غیر منکر ویوخاصبتم پیش نظر ده مهر منیر
چرخ چنبرکبی اظهر در چونکه اصل اصیل بنی
آدم اولان جناب صفی علیه الصلوة الفوینك ثمرهٔ
شجرهٔ معلومه دن عدم تناولی من طرف الباری نهی
اولنمشیکن کاشانسرای فردوس کزینی الی الاباد مأوا
وقرار آباد ایتمك طلبیله جلوهٔ حکم خفیه الهیه
ایجابنجه قبل النبوه ثمرهٔ منهیهٔ مذکوره دن بالتناول
بوحالت دار دنیایه بسط جناح شرف وسعادت
بیورملرینه سبب ویرمسیله برابر باعث ایجاد
کائنات وسبب خلقت موجودات اولان نور جلیل
جناب محمدینك نشر لمعات عالم شهادت ایتمسنه
وسیلهٔ جلیلهٔ الاصیله اولدقلری کبی سلالهٔ
سلسلة الذهب طاهره لرندن بونجه انبیای عظام
علیهم السلام حضراتی شرفبخش ساحهٔ وجود
وزینترس مرکز شهود اولشلردرکه مناقب علیه
واوصاف معالی اتصاف جبلهلری کتب منزله
ورسائل معتبرهٔ مفصله تبلیغاتیله قرنا بعد قرن صماخ
افراد نوع بنی آدمه صدابخش ورود اولشدر ودهر

(بیوفا)

﴿ ١١ ﴾

بیوفا ایسه (الدنیا مزرعة الاخره) حکمنجه محل
ادخار زاد عقبا اولدیغندن ایشان ذیشان علیهم
صلوات المنان حضراتنك من قبل الرحمن مبعوث
بیوردقلری هر جماعت وملته تفهیم عقاید دینیه
وتبلیغ احکام شرعیه بیورملریله آثار جلیله لرینه
باقی قندا بوراده تختم اعمال صالحه اکوب ترك مزرعهٔ
افعال طالحه ایدنلر فضل جناب قیوم ایله خرمن
آخرتده حبه چین مغفرت اولهرق خاطرلره کلمدك نعم
جلیلهٔ سرمدیه والطاف متنوعهٔ ابدیه به نائل
اولهجقلری خوش نصوص قاطعهٔ فرقانیه وآثار
علیهٔ نبویه ایله محکی ومحکوم در بوصورتله عباد
عاملینك شوفضائل غیرخفیه بدوسیلهٔ مظهر یتلری
اولدیغمدن درجهٔ شرفده البته یأس عبوسنمون
بین الثریا والثرا ما بینم وبین السمك والسما حقیر وزبونم
قاله جغی امر غیر مکتوم در حکایهٔ مذکوره
خصائص ممدوحهٔ یغایه مك الك اعزو اکبری
اولدیغی کبی الك احقری دخی مسکن منازعه مز اولان
خباخانهٔ مذکور صاحبی مومی الیه امین افندینك
فقره سیدرکه بونده جکده آتك بیان فذلکه سیله
سوزه حسن ختام ویرمکلکم آشکار وبنم اول زمان
خورشید قدر وشهرم شفق تعینده طالع ونمایان

اولەرق همعددم اولان ملا ناسده كه حرمتم برقاچ دخی
تصاعد ايده جكی درکاردر (الشیٔ بالشیٔ یذکر) افندیٔ
مومی الیه طربزونی حاجی عارف اغانك صالبندن
قدمنهاده مهد هستی اولوب تمیز مسئلهٔ رشده
ارلدکاری صره ده مدینهٔ مذکوره ده نشر علوم
آلیه وعالیه ایتمکده بولنان دایسی ودولت علیه
داعیسی آبروی علمای ملت وسرافراز فضلای امت
استاذ غزالی خصائل وبحرلالیٔ فضائل فضیلتلو
الحاج پیر محمد النطیفی افندیزاده عمره حضرتلرینك
مجلس نظافت انیس پیرانه لرنده حاضر بولەرق
علی قدر الطاقه تحصیل علومه صارف کوشش
بیمال ودلبستان تعلم اصول شعر وانشاده زانوزن
رحلهٔ اشتغال ایکن پدرلری مومی الیهك (ارجعی
الی ربك) کلام معجز نظامنی زیب صماخ انقیاد وامتثال
ایله ترك حیات مستعار وعافیت وارتحال دار رحمت
ابدیکی صره ده (لکل شیٔ مانع والعلم موانع) اسباب
مانعه سی عرض چهرهٔ وجود ایتمکله بالضروره
تعطیل درس ایدرك برماده دن طولایی محل امان
ایله حسابده برابر ولطافت زمین وهواده مغبوط
جملهٔ بلدان وکشور اولان اشبو شهر دلکشایه وضع
جبین ابلدکدن وایکی سنه اقامت ایتدکدنصکره

الجای مصلحته مبنی طربزونه عطف لجام عودت
ایلمکله اوارالق مدینهٔ مذکوره صندق امانتی
معاشنك اوچوز التی غروشه تنزل ایتمکی وبوده
کل کافتی جالب برمأموریت شاقه اولدیغندن بشقه
ذکر اولنان معاشك تعداد نقوددە حاصل اولەجق
ال کیربنی آرتمغه بحق لزومکیر اولان صابون بهاسنه
یتمامکده بولنمکی جهتیله امینی بولنان ذالك مسلك
استعفاده بازدهٔ وقوع اولان سرعت حرکت
مجبور یتدن ناشی حکومت علیهٔ محلیه طرف
والاسندن اشراف بلده ومأمورینك پك چوغنه
تکلیف اولندیغی حالده فرد آفریده طرفندن قبول
سمتنه احالهٔ لحاظهٔ رغبت اولنامشیکن مجلس کبیر
اعضالغی منضم اولمق اوزره امانت مذکوره
مومی الیه امین افندیه دخی لدی التکلیف اول امرده
آغر خدمت ومنزلی چوق کراسی آز برمأموریت
اولدیغندن وسندلو آلنوب ویرلان اموال میریه نك
کویا آتیلوب طوتیلمسی ونعوذ بالله استلدیکی کبی
یتلوب یوتلمسی ممکن اولهیلور خلیای خامی حسب
الغرض بعض سبکمغزان زمانك وارد خاطر مفسدت
مظاهرلری اولدیغی حالده کندوسنك ابلروده
نشانکاه تیرسوء ظن وبلکه بیهوده یره آماجکه

﴿ ١٤ ﴾

سنك طعن اوله جغى حس وتيقن ايلديكندن
ساحل موافقته تقريب فلكة رغبت ووجهها
من الوجوه ارائهٔ وجه مناسبت ايتمامش ايسه ده
برمدت صكره مكافات سنيه يه مظهر بتى بخشنده
دريغ دلالت اولنميه جغى خصوصى والئ اسبق
متوفى بسيم پاشا طرفندن قويلوعد اولنمسى
اوزرينه نادرهٔ زمادن مذكور طرزون نفوس ناظر
اسبق اولوب طئ دفتر حيات ايتمش اولان امام
اعاك برارالق نشانه كوله آتيلوركن طوبجى
ضابطانه طوبك بوش اولديغى حالده بوش اولسون
فوقه ديمسى كبى بنده وعد مذكوره اعتماد ايدرك
و (كلام الكبار كبار الكلام) عباره سنى درخاطر ايليه رك
جاد چاپق افندئ مومى اليهك ذهن دوشديكم آنده
قبول كلفهٔ مأموريت ايلمدركه بو قضيه اهالئ مملكت
بينده مشهور ومتواتردر . اشته بنم ابراهيم اثريله
اون سنه مدته خدمت دولته خلل اعمك ويرمش
وغرض جباغندن پاك وسالم اولان عيون انصاف
وحقانيته احالهٔ نگاه حقانيت اولديغى حالده
معاش جزئى ايله بوقدر زمان اكمسزوزسزجه
اجراى وظيفهٔ مأموريت ايلسنه واحوال صداقت
ولياقتى معيت دولتلرنده بولديغى وزراى عظام

(سلطنت)

﴿ ١٥ ﴾

سلطنت سنيه دن مالك خصائل جميله دولتلو
جمال الدين پاشا ايله عزت اصالتى تصديق كردهٔ
انام اولان دولتلو عزت پاشا وامين دولت ومخلص
ملت دولتلو محمد امين مخلص پاشا طول الله تعالى
عمرهم حضراتنك نزد عالبلرنده رهين درجهٔ
تصديق بيورلمسنه بناء طبايع حقانيت مناه لرنده
مودوع يد قدرت اولان خصائل ممدوحهٔ قدر
آشنايى ونصفت اقتضاسى اوزره افندئ مومى
اليهك نايل مكافات اولمسى بخشنده بالدفعات
عرض وانهاى كيفيته صرف همم بغايات بيوردقلرى
واضحاتدن ايكن اوائل زمانه سوزى اولوب عهد
عالى اعاظم وكلاى حاضره ده مرفوع الحكم اولدن
اشبو (كجرواتها دهند خرمنها . يرك كاهى براستان
ندهند . طوطيانرا دهند شكر وقند . جغدانرا جز استخوان
ندهند) قطعهٔ دلجوسى حكمنه مظهر بلندن طولايى
حسب القدر بوبابده كه عروس اميدى اوزمانلرده
ترتيب هفت آرايش حصول ايله روبديد اولهديغى
وبو مسئلهٔ مشكلده (قوهٔ طالعه يلق اسنه مز
استعدادى) حكمجه حل عقدهٔ اميد
كبى حساب ايجده اسهم ايله همعدد
جمنه دخى ايصال دست تملك ايده

بوخدمتده بولندقجه امور حسابیه‌وسائره‌ده ایبوجه
ملکه ومعلومات تدارك واکتساب ایلمسندن طولایی
بنم الحاجم ثمره‌سیله ذکر اولنان طربزون ولایتنه
تابع الویهٔ معلومه تحقیقات حسابیه وعرفیه‌سنه
بالارسال هربرنده برچوق منافع خزینهٔ جلیله
استحصال ایلدیکی کبی اسبق کمشخانه سنجاغی
قائممقامی اولوب الیوم درسعادتده بولنان جهابکك
هیچ برزمان کتم واخفاسی قابل امکان اولمیان براللی
بشیك غروش اختلاساتنی مبدانه چیقارمسیله
برابرمن حیث الصداقه قرنجه قدرنجه مرحله سنده
حائزبه برخیلیجه خدمت کوردیکنی دلائل متعدده
ایله اثبات وتصدیق صداقتی بحثنده جانطه‌لر
طلوسی اوراق ارائه‌سیله زمرهٔ مزورهٔ لایفلحوندن
معدود اولان اصحاب اغراضنی اسکات درجهٔ
ممکناتده اولدیغندن بشقه عمل واحدهٔ حسنه ایله
قرب معنویهٔ جناب رب قویی یه ملاقی اولنلره برموجب
حکم جلیل (من جاء بالحسنة فله عشر امثالها) حسنة
عشره احسان واکرام بیوریله‌جغی مواعید علیهٔ
صمدانیه‌دن اولوب (لایخلف المیعاد) نص منیفی
مؤداسنجه بونده سرموشائبه شبهه وشك اولمدیغی
مثللو اصحاب صداقت واستقامت حفنده بوجلوه‌نك

دنباده دخی وقوعی امثال عدیده‌سیله مثبت اولمسنه
نظراذکر اولنان اوچبوزالتی غروش معاش مخصوصنه
مقابل اولهرق هربرده اون فضله سیله واوچبیك
بشیوزغروش معاش ایله بغیرطلب ارضروم ولایت
جلیله‌سی جانبندن وقوع بولان انها وموافقتی
متضمن شرفاصدر بیوریلان امرنامهٔ نظارت
جلیلهٔ مالیه موجب عالیسنجه ولایت مذکوره امور
حسابیه‌سی تمیزلکنه بالتعیین کسب تمیز ایتمی
وحفنده وعد جلیل سالف البیانك بعینه جلوه کر
آینهٔ حصول اولمسی صداقت مسبوقه‌سنه
برمکافات معنویه دیمك اولوب اگرچه بعض اصحاب
غرضك قوردیغی دولاب تزویر کندولرینی مأموریت
مذکوره‌دن تحویل وتدویر ایلمش ایسه‌ده ذاتا
اصرار خیرخواهانه‌م سببیله امانت مذکوره‌یی
قبول ایلمسندن وبرمنوال محرر ایشبو بولندقجه
امور حسابیه کسب معلومات ایلمسندن طولایی
نزد عالیٔ اولیای اموره شایان نگاه تحسین اولور
وثمرهٔ نافعهٔ صداقت کوسترر برنجه مواد تدقیقیه‌ده
بولنمسیله شوحالتر حصول استحقاقی استلزام
ایلدیکی مثللو خباخانهٔ مذکورده مومی الیه امین
افندینك کورمش اولدیغم رعایت مخصوصه‌سنه

مکافاة سایهٔ سامیٔ وکلای سلطنت سنیده بعدما
دخی لیاقت موجوده سنه کوره برجوق مأموریتلرده
استخدام اولنمسی تشویق ایده جکمدن بشقه حالا
طربزون ولایت جلیله سنه سایه انداز اجلال اولوب
اورایی تشریف میامن ردیف عالیسی (برج عقربده
ایدی شمدی بلطف المولی · اوج اسعدده قرارایلدی
شمس دوار · بیتله توصیف قلمش اولان ممدوح
الوزرا وقدردان ادبا دولتلو اسعد مخلص پاشا
حضرتلرینك افندیٔ مومی الیه حقنده اولهرق
دربار عالیه تقدیم ایلدیکی انها موجنجه برثالثه
رتبه سنه مظهریتی ایچون دخی تشمیر ساعد ترغیبات
ایلیه جکم کبی شووقت حقانیت احتوا که مومی الیه
امین افندینك مقدما بالتنظیم کمال شرم وقصوریله
تقدیمنه متجاسر اولدیغی برقصیدهٔ بلیغه نك اشبو
(باب همنده کوزیاور خوان مکارم · خوان کرمنده
بولنورنان عدالت · پیش دری ارامکه جلهٔ مال · خاك
قدمی کحل صفاهان عدالت) قطعه سنه مندرج مدایح
جمیله جلهٔ جلالهٔ مناقب خدیویلرینك اوصاف
جزئیه سندن بولنان فخامتلو دولتلو محمد امین عالی
پاشاحضرتلرینك شرفتلاقیٔ ذات دولتلریله مسند سامیٔ
صدارتعظمایا غبطه انداز ادوار سابقه ومجلس والادخی

ینه افندیٔ مومی الیهك برقصیدهٔ متقدمه سنده واقع
(مبوهٔ اجلالی زیب ساخسار عاطفت · فیض اقبالی
کاستان جهانك شبنمی · خاکپایید رجلا ساز
عیون عاجزان · توتیای دیدهٔ عالم غبار مقدمی)
قطعه سی ماصدق شان کامل الاحسان داوریلری
اولان ابهتلو دولتلو یوسف کامل پاشا حضرتلرینك
ریاست جلیله لریله مغبوط ازمان سابقه ولاحقه در
ومقام نظارت جلیل خارجیه دخی کذلك مومی الیه
امین افندینك تبریك نظارت مشارالیهایی متضمن
اولهرق اقدمجه تقدیمنه جرأت ایلدیکی دیکر قصیده ده
کائن اشبو (وزیر محتشم کیم درکه دولتمدار ید · مقام
عاطفت دارالامان جلهٔ ملت · نکیهان نظام مملکت
نظام عالیان · ظهیر ملك وملت اعتماد هیئت دولت)
قطعه سنك مدلول حقیقت شمول عنوان معالی نشان
شان آصفلری اولان ابهتلو دولتلو فؤاد پاشاحضرتلریله
پیرایه ساز منصهٔ مجد واقبال ونظارت جلیلهٔ مالیه
دخی ینه مومی الیهك برقصیدهٔ معروضه سنده محرر
(خازن کنجینهٔ ابهت امین سلطنت · ناظر مالیه
منظور جهان معدلت · والدی شمس الأئمه کبی مشهور
انام · ذات پاکیده مشار بالبنان معدلت) قطعهٔ
حقیقت بدیعه سی صفت کاشفهٔ علیه وخلاصهٔ مدیحهٔ

ذاتیه ونسبیه جلیله سی اولان دولتلو محمد رشدی پاشا
حضرتلرینك قدوم میامن لزوم عالیلریله زینت افزای
صفحهٔ اقبال در ونظارت سامیهٔ تجارت دخی بنه
افندیٔ مومی الیهك تحمیس ایلدکاری بو قصیدهٔ
حقیقت احتوانك اشبو (بارگاه همتی کارکه قدر
وجلال · بولنور آنده چشیدلرله متاع اقبال · پیشگاه
کرمی بندرامن وآمال · درکهیٔ منزلهٔ قافلهٔ شان
وکمال · دسلیدر زیبده بند قطار دولت · بیت محمیی
مؤدای صحت اداسنه مظهریت جلیله سی نمودار
اولان دولتلو صفوت پاشا حضرتلریله رونقبخش
دائرهٔ عز وابهتدرله الحمدوالمنه مشارالیهم زاده عمرهم
حضراتنك قدردان اصحاب هنر ومعارف وهر بری
مهر سپهر مهر وعواطف اولدقلرندن مومی الیه امین
افندینك ریز اجنحهٔ حمایت ومرحمت دولتلرینه
التجاسیله سایهٔ مکارموایهٔ سامیلرنده نائل مکافات
علیه ومظهر مأموریت مناسبه ایتدرلسنك اسباب
تسهیلیه سنی دخی ارائه ایلیه جکم ازادهٔ قید ارقام
ویوده بکا (الدال علی الخیر کفاعله) مدلولنجه خیری
نتیجه ویرر بردلالت شرفشعار اولهجغی مستغنیٔ
افادهٔ اقلامدروهم معلوم عامه در که بنم تکمیل انفاس
حیات ایله معدوم اولمقلغم وحرص وغفلت کبی تبعه

وزیردستانه پیشرو ومتبوع اولمامقلغم فرض وتقدیر
اولنسه بسبلوکه امور انام معطل وداد وستد کارخانهٔ
عالم مختل اولهرق بندر جهان مظهر یباب ومآل
سمت تراب اولور بتر واسباب نظام دنیا کسب حال
خراب ایدر کبدر ایدی بومفاجه دخی سبب انتظام
عالم ومدار روابط هر کار نوع بنی آدم اولدیغم جهتیله امر
رعایت وحرمتم بین الخلق واجبات امور دن بیلمك
لازم کلور ایکن ارازل ناس سفاهت اساسیله دن بویله
برجل معدوم التذکیه نك بکا ادعای رجحانیله وجاهما
بوقدر اطالهٔ لسانه شفه کشای هزیان اولمسی ناروا
اولهجغندن ایجابنك بالتدقیق قوانین ادبیه یه تطبیقا
ترتب ایده جك جزای مابلیقه مظهریتی استدعا اولنور
دیو ختم کلام ایلدکده کیفیت مشروحه یأس مومی
الیهدن لدی الاستفهام خطوهٔ مآآت باشی چکمیه رك
وچاکمیه رك وقعهٔ نزاعك علی وقوعه حکایه واقراریله
حضور لطافت منشور حاکم عفاده دخی املاك
انواع مذمتی حقنده بتکرار فتح دریچهٔ کلامه ابتدار
ایلشدر شوقدمهٔ سلم مقدمه یه وضع قدم ایله که برکره
نام امل حروف ثلثه دن عبارت اولهرق حرف اخیری
اولان لام حرفی که متحمل بار آمال بعض درد مندان
ملال اشتمالك قامتلریني شکل لامه دونديرمکده در

حرف مذکور تفریق اولندیغی وقصور الیف ویم
حرفلری قالدیغی حالده هرقدر سوء ادب رایحه سنی
استشمام ایتدیرر ایسه ده ادعاده سکوت واختیار
حیالا محاله ابطال حقوق منجر اولوب بو ایسه لایجوز
هیچ جائز اولمز قبیلندن اولمسیله عفو عالی مجلسه
مغرورا واستنادا بو بابده که سنوحاتمی اولدیغی
کبی چه افاده ایدر ومعامله جیله صفحه یه طاب ایلرم
چونکه حرفین مذکورین متداول وسکون ثانی ایله معلوم
عام وهرکس اولدیغی اوزره فارسیده کس کلمه سنك
لغت ترکیه سیدر که رجل رشید بویله ایهام قبیحی
مفید اولور اسمی قبول ایتمك خارج دائره عقل وادب
اولدیغی بی ریب ایکن عجبا بنم اوزرمه بحث ادعای
شرفده همی آره دن چیقدیغی حالده حاصل اولان
النه آلدیغی آلت تفاخر بومیدر که نکته تعجب
نماسی قهقهه بخشای جل وجماد اولمق درجه ده
وماده بلکه نسوانه بیله کولنج اولمق برراده ده در
کلمك حرف اولی اولان الیفی حذف وتبعید قلندیغی
تقدیرجه کلمه باقیه مل قالمرق بوده ضم میم ایله میك
مرادفی اولان شراب معناسنده مستعمل اولمرق اگرچه
(برقدحی نشئه ویرر آدمه ٠ اویله نشاط آوردلدر
شراب) کفته سنجه نوش می نشئه بخش زمره

(مستان)

مستان ودور پیاله نشاط افزای بزم رندان ایسه ده
نشئه مفروضه سی ایراث ایلدیکی درد سر وشر
خمار پرشرره مقابل اولمه یه جغندن ماعدا شرابك
برکیده سیده معلوم هرشیخ وشاب اولدیغی اوزره ام
الفساد اولوب حتی امل کلمه سنك ذکر اولنان لامسز
حالی ضم همزه وتشدید میم ایله اسان حکمتیان
عربیده والده لفظنك مرادف معنویسی اولان ام
قالمق ملابسه سیله بوحال اشته ملك رضوان محررام
فساد اولدیغنی تأیید ایدرکه نکات تأویلیه سی نزد
ارباب دانشده روشنادر وهمده می نص قاطع رب
حی ایله کاهی منهی بر شی ایکن بویله شی یی اسباب
شرفدن اعداد ایدرك آنکله تجهیز عروس مباهات
کونا کون ایتمك خجله کاه عقل وعصمتدن بیرونده
فرض ایدملکه هرشام وسحر (مطرب بزن نوایی
ساقی بده پیاله) کفته سنك معنای ظاهریسنی حفظ
واز بر ایله نوش خمر کلفتم ایدن ودور صهبا ایله امرار
روزکار ایلیه لردن برطاقم ارقداش تدارکیله ملك
وجود نشئه سی بحثنده اثبات مدعایه لیاق یاصبلور ایسه
مومی الیه امین افندینك برغرلنده واقع (المده دفع
هجوم کروه حساده ٠ مدار قوت اولور تازیانه در
خامدم) بیتی ناطق اولدیغی اوزره وجوه اربعه ایله

﴿ ٢٤ ﴾

نازیانهٔ جرح دست افکارمده حاضردر که بونکته
اذهان دیکرده نادردر چونکه معهود مل حال
معکوسیتده لم قالدیغی مثلواملك میسز حالنده که ال
لفظی بالعکس لا ولامسز فلان ام کذلك معکوسا
ماقالوب مع مافیه بونلرجملهٔ حروف نافیه دن اولمریله
میك نسخهٔ نشئهٔ موقته سنه دلالت ایده جکی
(بماهناب چه حاجت شب تجلیرا) منزله سنده آفتاب
جهان کبی منظور عیون عامه وبتخصیص امل
مستویا قلب اولدیغی حالده نفی استقبال معناسنه
موضوع اولان حرف لمایه منعکس اولهرق معنای
تضمنیسی بونقدیرجه میك نشئهٔ موقته سندن بشقه
کیفیات مستقبلهٔ کیف ونشاطنی بیله نفی ومحو ایدر
اشارت ورمزی حاوی اولدیغی معلوم هرزمرهدر
بونلردن بشقه امل کلمسی بعبارتها الم لفظنك
بوزندیسی وفی الحساب مساویسی بولنمق جهتیله
قدومنکبت لزومی خطوه اندازشوم اولدیغی مساکن
قلوب بالطبع ویرانهٔ هموم ولانه کاه بوم غموم اولهجغی
ظاهر وغیر مکتومدر چونکه املك مایهٔ آفرینشی
ایجابنجه عادت مألوفه سی علی الدوام طبایع
انسانیه یی بونه بوزندیسی وحال جمعنده بلاهمزه هم هیئتی
بولنان مال جمیله تحصیل جاه واقبال وفنادئ جاه

(وائنا)

﴿ ٢٥ ﴾

مانلی آماله سائق وبوطریقده منشوق فرقهٔ خلایق
اولوب اکرچه تابعلری اولان طمع وغفلتله بالاتفاق
تشمیر ساق ایدرك لاینقطع حاصل اولان تشویقات
متوالیه وترغیبات متعاقبه‌لری ثمره سیله زرع
حبوبات وحصاد محصولات وابداع صنایع
ومعمولات کبی مستلزم تزایدفوائد موائد ومستوجب
حصول مواجب وعوائد اولور مشاغل متنوعه
وغوائل متفرقهٔ اکتسابیه خواهشناك قلوب بشرده
تولد ایتمسنه سبب وبادی وبنابرین جلب ارزاق
مقدره ضمننده سکنهٔ روی زمینك اختیارغائهٔ تعب
آیین ایله جبالایوب تحصیل حوایج ضروریه ایتملریني
وامر اداره‌لری مفروض کردن ذمتلری اولان آل
وعیالنی کجندیروب بارندرملرینی مؤدی اولسیله
فی نفس الامر شویولده که هم فوق الغایه سنك
حقیقة حق اولودلر وبو تقریب ایله خلق (ان الله
لایحب البطالین) دائره سندن بری ومطهر و(الکاسب
حبیب الله) ماصدقنه مظهر اتمسی صحیحا انکار اولنمز
بیوك برغیرت ایسه ده نه چاره که مرغ طائر کبی پردالده
قرار ومورسایر کبی چای قناعتده استمرار ایتمدیکدن
مثلا یوزسنه‌لك اقوات اوقاتنی وضع محرز حصول
ایدن وبیل حال رفاه ووصول صلهٔ جاه ایلین صنوف

﴿٢٦﴾

انسانیه‌نك اكثریسی وقی زمانمنا هذا بلكه كافه‌سی
ثروت وعزت جاضره‌لرنده حمدله خوان قناعت
ایتمه‌رك‌و (القناعة كنز لا یفنی) سرینی بیلدیرمیه‌رك دیده‌ٔ
بصیرتلرینه پرده كش غفلت اولسندن وكندولرینی
ورطهٔ حب حرصه دوشوره‌رك (آخر درهم هست آخر
دینار نار . آخر دولت لذت قلب اقبال لا بقا) مفهومندن
غافل و بیخبر اولدقلری حالده چشم وكوش هوشلرینی
میل وحلال (حب الشیٔ یعمی ویصم) ایله مائل
حال عماواصمیت ایلمسندن ناشی هر نصلسه بیچاره‌لری
كرفته پای دام طمع خام وبالفرض بطون آتیهٔ
عاشره‌لرنده چهره نمای مهد وجود اوله جق وارثان
وبلكه اجنبیدن تحصل ایده جك اكمه واویوندی
ورثهٔ غیر منصفهٔ نانخوران ایچون (رب ساع لقاعد)
قاعده‌سنجه تدارکات فوق الغایه وادیسنی مفروض
ایتمك كبی دائما منافع مستقبله استحصاله آرزومند
قیام واقدام بند اقدام ایتدردیكی امر جلی اولوب
مع هذا اقتطاف ثمرهٔ مستقبله آرزوسی ایسه
انتظاری جالب وانتظاردخی (الانتظار اشد من النار)
حكمنجه آتشدن شدید رك وبوده‌رك تی بشرده كه
دماء صالحهٔ آسایش وراحتك جریان اضطراب
ایله محرك اولمسنی مستلزم بولنمسیله شویوزدن ضمایر

(اصحاب)

﴿٢٧﴾

اصحاب آمال آتش جانسوز الام ایله یانمین پری كبی
حیرتشده ومرحلهٔ یقمادیده مثلاو خراب زده
اوله‌جغی كوریلمشده كونش كبی كنش وواسع
الرضوح اولدیقندن اشته شوحال مومی الیه امین
افندینك (اولان القا الكش بار بلایای امل . چرخ
آسا اولور البت قدی دونای امل) بیتی مؤداسنجه
اوقوله‌رك قامتلرینی كمال اشكال وسبنه‌لرینی اوحهٔ
نشان تیر ملال ایدوب جمله‌سنی دیش بیله توب كوه كو
كبرمك استدكاری عرائس نازنین آمال ایچون
(آه كلیدی نور عینم) شرقیسیله هربار ترنمساز
ومقام سوز ناكیٔ انتظارده دمبستهٔ نغمهٔ هرساز
ویلكه كشایش غنچهٔ امیدایچون ماندهزار فریاد
هزاره دهشتباز اندرمسیله بوصورتله هربری مستغرق
دریای آلام اولدقلری حالده اسرار امر حیات وافنائهٔ
عمر واوقات ایدوب شوهمانسرای فانیدن علی الغفله
كچوب كتمكده ووقت فرغفرای سكرانده ایسه (تموتون
كما تنامون) سرینه مظهر بنله یالكز نصیبلری اولان
واحسرتاه نداسنی كنكرهٔ كردونه بالایصال جناب
عزرائیل علیه السلام واسطه‌سیله نام نامیسنك
همدمی اولان دار عدمه چكیلوب ارتحال ابتمكده درلر
اشته شوباش اولز تلاش مورث ثواب آخرت وداعیٔ

رحمت اولان اعمال حسنه تدارکنده بیچه لرینه
غفلت پاش اولمقده وغفلة ناسك دار ابده اویله صفر
البد رحلت ایتملریني دعوت ایتمکده اولوب حالات
مذکوره غیر منکره ایسه قهر اولهجق امل طالب
الدهرك عمرووبکره بیوك برمکری اولدیغندن شو
احوال کندوسنك عادتا شین شان مضلت نشانني
استلزام ایدر قضیاتدن ایدوکی مستغنی
عن التوضیحاتدر برده علم کشای قلعهٔ علوم اولان
هرعالم عندنده معلوم اولدیغی اوزره فانی کلمسنك
حساب ابجدده توأمی بولنان عالم که شومکنی
بولدیغمز مکانی محیط برقطعهٔ مکونه وامر جلیل کندن
محصول اولان عالمیدن کان جوهر امتحان اولهجق
برتقعهٔ محدثه در بونك عینی چیقارلدیغی حالده قصور
کلمه بعینه المقاله رق بونکتهٔ پرحکمت دخی عالمك
دارمحن وغم وبلکه عین الم اولدیغی ایصال پیش
نظر بداهت ایله جکی کبی آنفا بیان اولندیغی اوزره
الم واصلك بربرلرینه بوزندی تصادف ایتمی
طالبلرینك کشتی حضور وراختلربني کرداب
اضطرابه دوشرمسنی مؤدی ودنیا لفظی دخی
حزن ایله همساب اولدیغی و(لاراحة فی الدنیا) ایله
مسلوب الرفاه بولندیغی جهتله اصحابني هربار

(مضطرب)

مضطرب الحال ودلفکار ایتمکده وبوآرده (الدنیا
جیفة وطالبها کلاب) ماصدقنه مظهر یتله درکات
مدخولیته دوشرمکده ایکن بریاندنخی مذکور
املاك دراو درلو تشویقات اجراسیله ابدا حاصل
اولهمز ویاخود (الالیت الشباب یعود یوما ٠ فاخبره
بمافعل المشیب) مألنجه قبول عودت ایتمز بر طاقم خیالر
تولیدایله هرکسی مانندعکس پاآلودانکین هوس ایتمسی
انسانك لامحاله المایجنده دیکر برالم وفکار واجرای
مذاق ومرام ضمننده برچوق اکداره کرفتار اولمسنی
داعی بولندیغندن شو مطالعات دخی کندوسنك
بین الناس مذمت ومذلت کرباسنی لابس وبلکه دها
جارس اولمسنی ماسه کبی اورتهیه آتهجغی ازادهٔ قید
اشاراتدر اشبنه نامنك دلالت ایتدردیکی وخاطره
کتوردیکی مضرات وقبایح عدیدهسی بلامبالغه
بیان وتحکیه قلندیغی کبیجه اولمسی رهین درجهٔ
تصدیق وتجربه کردهٔ اصحاب تحقیق اولدیغندن
بشقه کندوسنك مدار افتخار ایلدیکی حکایات
مظنونة المباهات مسرودهسی دخی دلائل شتا
وبراهین مالایحصا ایله مجروح وصور منقوشه کبی
بیروحدرکه برنجیسی علم الاسما شرفنك محرمی واصل
اصیل بنی آدمی اولان جناب ابو البشر علی نبینا

وعليه السلام البرك عالم دنيايى تشريف ايامن رديف
عالم برينه سيبت ادعا ايتمسى قضيه سيدر حالبوكه
بزم شمدى يه قدر اباء واجداد مزدن (وخذوا العلم
من افواه الرجال) مدلولنجه زمرهٔ راسخهٔ علمای
اعلام وفرقهٔ ناجيهٔ فقهای عظامك اعلان
واعلامیله كتب عاليهٔ سماويه وخصوصا ناسخ
احكام جملهٔ كتب سالفه اولان آيات جليلهٔ فرآيه دن
استنباط واستماع ايتديكمزه كوره الله اعلم ورسوله
(فازلهما الشيطان) نص جليلى حاكى اولديغى اوزره
قبل النبوه اكل ثمرهٔ منهيه قضيه سى حسب الحكمه
شيطان عليه مايستحقك صورت ناصحانه ده ظهور ايدن
تعريفيله حاصل اولديغى مشهور ومنصوص
بولنديغى حالده بونى كندو اوزرينه مال ايله (شجاعت
عرض ايدركن مردقبطى سرقتن سويلر) فحواسنجه
نعوذ باله من شره وادئ شبطنته شيخ نجدى يه
مشاركت خاطره سنى خاطرله ايصال ايديكندن
بوحال دخى حقنده مدخولات فوق الغايه بى دعوت
ايده جكى بديهيدر . آنجق بووديده ايجاث طويله
ايرادى خارج دائرهٔ عقول عباد اولسيله اولبحثده
كف لسان لازمدركه مسئلهٔ مبحوث عنها سرائر
مشيت الهيه وحكم خفيهٔ ربانيه اقتضاسندن

ولحكمة توجب ولعلته تقتضى قيلندن اولديغندن
وتفصيلات ممكنه سى ايسه كتب جليلهٔ تفاسيرده
محرر بولنديغندن بزجه مسلك ايجازه سلوك ايله
اختيار سمت سكوت اقتضا ايلشدر . فقط فقرهٔ
مفتخرهٔ ثانيه سى اولان موسى اليه امين افنديمزك
سركذشتى كه بر قصهٔ تعجب فرسا وحكايهٔ حيرت
نمادر آكاهمايله وقوف وبالاطراف معلوماتم اولديغندن
بويايه دلم دونديكى قدر نقل حكايات وحكايهٔ
وقوعاته حاضر ايسه مده شايد آرمده زلف يار
طوقنور كبى حسب البشريه بركونه سرج لسان
وقصورم ظهور ايلديكى تقديرده صكره آياس
سنده ذكر اولنان كمشخانه سنجاغى قائممقام
اسبق اولوب طربزون والسى سابق دولتلو حاجى
على پاشا حضرتلرينك اثر صحابت وهمتلريله
اختلاسات محكومه سى دفو بيورىلان موسى اليه
بهاكك اوبله برى الذمه كوسترلديكنه حمدله خوان
شكر اولبوبده جناب حقك دائرهٔ رضاسى خارجنده
اولهرق هرنصلسه بحالت غير لائقه اختياريله
آشورى درجه غدارانه قيام وخارستان غرضكاريده
خرام ايلسندن و (خلق ايجنده بولندن آرتق عيب
اولورمى اى كشى . كندى عبى وارايكن ذكر ايده

عیب دیکری) مؤداسنی درپیش مطالعه ایده ماسندن
طولایی مخابرات اجراسیله مذکور طریزون
اهالیسندن اولوب قدوة المفسدین الغاب اسائت
نصابنی قرائمش اولان معلوم الرزاله ومعدوم التذکیه
برابکی حریف ناظریف ایله برابر واسطهٔ عزویات
اتخاذ اولنان مدینهٔ مذکوره یه تابع کوره له قضاسی
صندقکار سابق اولوب الیوم آلتمش بیك غروشقدر
ذمت میریسی میدانده بولنان وتحقیق کیفیاتی ایسه
محاسبه مأموریتیله اورایه عزیمت ایدن حسن
عالی افندینك تعلیمات مخصوصه سنده مندرج ایکن
لحکمهٔ حسابیه یاقیلیان کرفتار ورطهٔ ذمت وارطان
نام کسنه کی خارج صدد فضله لوقوشمغه ووادیٔ
طعن مبادیٔ مبالغه یه قوشمغه باشلادقلری برخطاب
عتاب آمیزك مخاطبی اولور واویولده سنك طعن
وتشنیعه طوتیلورایسم نه چاره که مومی الیه امین افندینك
بلا حکم دائرهٔ توقیفه آلنمق وقوش اوچمز قولان
یوره مز درجه ده هرکسدن قطع مخابره ایتدیرلمك کبی
مأمورمومی الیه طرفندن کوردیکی بونجه حقسزلیکلرك
حوصلهٔ تحمله صغدیرلمسی مستحیل اوله رق شونکله
برابر صنم صموت کبی اختیار سمت صمت وسکوت
ایتمك دخی قابل اوله میه جغندن بیان حقیقت احوال

(ایچون)

ایچون بو بابده ضروری صدوری ملحوظ
اولان قصورمك معذرت صحیحهٔ مسروده یه نظرا
رهین شیوهٔ عفوواستار یورلمسنی اول امرده
طلب ایله وعدقوی استحصالندن صکره سوزه ابتدار
ایتمکلکم اقتضا ایده جکی بی شك وبریکا باقیلورسه
دخی سرد اعذاره حاجت قالمامق لازم کلورکه
شومسئله ده نقدر اطناب مقال ایتسم ونصورتله
بادیهٔ تصدیعاته کیتسم جمله سی بیجا
وبرهوجب (الحق یعلی ولا یعلی علیه) تبین ایده جك
حقم درجه ده جبل جودیدن دهامر نفع ویوکسك
کورونور الحاصل (اوزائمه مبحث زلفی یلان
حکایه سیدر) اوزون سوزك قیصه سی والقردینك
طوغروجه سی فی الحقیقه املاك ادعای واقعه سی کبی
مومی الیهك مأموریت مذکوره یی معاش جزئی ایله
قبول ایلمسی وبلافائده بونجه غائله یی باشنه صاتون
آلمسی املاك اثرایله یداکر غالب حصول اولمش
وبودلائل رهین حیز اعتراف بولنمش ایسه ده
نائلی مکافاتی حقنده مسبوق اولان ودریغادروغ
بیفروغدن عبارت بولنان مواعید مدیده سی
غارانکرده سیه ووعد عرقوب کبی نتیجه پذیر
لاصل له اولدیغندن بشقه یول یقین ایکن (آلدق

جواب یأسی بلاز مبارکی) مأنی اکدیرر یولده
برکونه جواب قطعی ویرمیدرك بوکون یارین دیمکله
وقت کچورمك بو (کون طوغمدن مشیهٔ شبدن نار
طوغر) مصرعیله (اللیلة حبلی) مثلنی اوقویه رق
آووتوب صاوتمغی مدار تسلیت ایتمك کبی تخییلات
کونا کونه تصدی ایلدیکندن بیچاره یی اوملکده
سودای کاکل دلبرانه دوشمشجه سنه اوزون
اوزادی یه اقلیم سودان طلب مکافاة خیران ایلسندن
و(اولا الحمغامخربة الدنیا) کلام حکمت آسامغی عقله
کتورمامسندن وطشره لرده حقیقة دستی بی قیران
ایله صوبی کتورمك فرق وتمیز قلمسنك
مواد مبرمه وعشکلهدن اولدیغنی اکلاتمامسندن
و (لب برلب اولوب یاره نیاز ایلهیرداق . ارباب غرض
ساکده یرقلب طاقرلر) بینمك خلاصهٔ مفادینی دخی
لایقیله دوشندرمامسندن ناولایی غفلته تابعیله
همان ترك راحت تن وجان وکرغیرتی درمیان ایدرك
کوزلجه خدمت ایدهیور دیسونلر ودیشار وزده
قدر بیلمسی ندامت نصوحیه ایله توبه اولمش ایکن
حقیده کار کذار وغیر تکار آدملر سویلسونلر خیالی
خامیله (زهی تصور باطل زهی خیال محال) مواد
مهمهنك مهاجدسی ومال صندیغنك جابجا وقوع

(یولان)

یولان مضایقهسی صرلرنده حالا محفوظ همباچهٔ
عندی یولسان مضابط مضبوطه واوراق سائرهٔ
موجوده ایله مصدق وکارشناسان ولایت یانلرنده
محقق اولدیغی اوزره امور مهام آنفة الذکرك وقایة
للتأخیر تسویهٔ مقتضاسی آرزوسیله هریار تجاره
یوزصویی دوکمرك وشوکا یوکیون یوکمرك تعویض
وتقریض نقود وسعهٔ حالنده کندوطرفندن دخی
علاوهٔ موجودایله پك چوق کرلر تسهیل امور ایدوب
اوجهتله شاعرك (یارب یوآفرینه دوکمز خزینه در)
دیدیکی کبی ولاة عظام حضراتی طرفلرندن کیله لر
طولوسنجه دعاکار هوایهٔ آفرین وتراز ولر چکمز درجه ده
حباب تهی درون تحسین آلدیغندن ماعدا وادیٔ
انشا اولدقجه رهکذر خطوات اعتسافی اولمق
جهتیله خارج وظیفهٔ مأموریتی اولدیغی حالده
اباتجه بعض مهم ومهنا مواد ایچون قلم آلمه جق
اولان مضبطه وشوکا کبی شیلر یازغی کندوسنه
علاوهٔ خدمت اولمسیله اویولده دخی ایراد مأثر
غیرت ایتمك وحساب ایله سهولك عدد ایجدده توام
اولدیغنی فرق وتمیز ایده جك قدرجه متاع مهارت
حسابیه نك موضوع دکانچهٔ معلوماتی اولسندن
ناشی عند الاقتضا الویهٔ معلومهٔ مذکوره امور

تحقیقه‌لرینك بالارادهٔ علیه راسا و باقرار مجلس کبیر
ولایت استیذانا کندو سنه حواله سیله آنفا
بیان اولندیغی اوزره مضبوط ایادیٔ صداقتی اولان
مضابط محایه مودالرنجه هر بنده خیلی نفع میری
ساحهٔ حصوله کتورمك کبی خدمات دولتعلیه‌ده
زیاده‌جه امك وقدرنجه من جهة المکنه صرف
ماملك ایتدیکی معلوم ومشهور وشویوله‌ده مسبوق
اولان خدمت وصداقتی بیلنمك لازم کلورکن مومی
الیهك نائل مکافات اولمسی شویله‌طورسون ذکر اولنان
بهایکه تقلید روش تبعیت ایدن وطرزوك خلق
بدخلقندن اولوب هرزه وکیل کائنات ودلال دامن
بدوش ترهات القاب مایلیق لهاسنه کسب اهانت
ایلین معلوم الاسم برایکی شخص خبیث الجسم ایله
(العین یفتخر بذبابه) ماصدقنه مظهر وبلکه
دها بدتر اولان مضبوط المکنیه برایکی عظمتفروش
خاندان کبر سیماسی که ازقضا خانه‌لرینه دوشنلر
قلت وفقدان طعام وخست اکرامارندن علت متالمهٔ
جوعه کرفتار اولهرق یابلع لقمهٔ ریاضت وباخود
(چونکه صاحب خانه‌دن یوق فائده ۰ ربنا انزل
علینا مائده) دعاسنه مداومت ایتمکدن ماعدا
کوشهٔ خوان سلامت بوله‌میه‌جکلری کبی قضاء

(مو)

موصاندره‌لرینه دوشن فاره‌نك باشی یاریلوب دریسی
بیله مصادره اولنه‌جغی رهین رتبهٔ بداهتدر بونلرك
خلاصهٔ کاروکسبی ودارالندوه‌نك برشعبه‌سی اولان
جمعیتکاهلرینك رونق وزیبی نقل اراجیف کونا
کون ونشر ترهات مالایکونه منحصر ومثلا بوشده
قالوب برمأریته قاپرلمدقلری جهتله کندولرینك
بالکز کربه وکلابه اکمك طوغرامدن وحسب الجهاله
انواع کبر وغرور ایله دائما باشلری بلایه اوغرامدن
بشقه برایشه یارامدقلرینی منصفانه تفکر واذعان
وپیش انظارانصافه اتیان ایتمه‌رك کویا ایشه یارارلر
ایکن عهده‌لرینه مأموریت توجیهیله امر تعیشلرینه
باقلمیور قلقلو بعض عزویات غیر لایقه علاوه‌سیله
حکومت محلیه واجراسی بولنان سائر مأمورین
باهر الصداقه حقلرنده کفتکوی بی اساسه متجاسر
وایذاءآمیزه هرحیوان مؤذی کبی ذیحافر اولدقلرندن
ماعدا بوکبیلرك مقتضای جبلیتلرینه بدر یوخسه
فرط جهل ونادانی ایله عام کالانعام مقوله‌سندن
اولمریله فرق نیك وبد احوال ایده‌مایلرندن نمی
نشأت ایتمکده‌در بیله‌م رسائل اخلاقیه ومدنیتك
کلیا قدح ونهی ایلدیکی وصفت ممدوحهٔ اسلامیت
وانسانیتك تنفر ایلدیکی خصائل رزیله‌دن حسد

﴿ ٣٨ ﴾

وغرض مرضی بولنرك دم عروق نبضی افساد
وتندباد نفسانیت طراوت باغچهٔ انصافلرینی برباد
ایلمکدن ناشی دائما ایشه یارار اولمقلری دخی برحالی
هب برحالی اولهلم مطالعهٔ غیرمعقوله سیله بغیر
حق لسانه کتورمك وفضولی یره شیشهٔ ناموسلرینی
کسر ایتمك استمك کبی حالات مقدوحه یه تنبیث
ایلمکاری مسلماتدن اولمسیله بوقبیلدن اولهرق
مومی الیه امین افندینك خدمت حکومتده بولنمسنی
وامور مأموره سنده مورثه صرف ماحصل اقدام
ایله استقامت کوسترمسنی چوق کورملری اوزرینه
مجرد اورادن طردوتبعیدی وحقدن خوف وخشیت
وفکر احوال اهوال حوالیٔ قیامت ایتمدرك بلکه
نفی تأییدی غرض محضیله علیهنه دائر اولهرق
برطاقم دوزمه قوشمه عرویات تزویرات آمیزی
متضمن اولا حکومت علیه محلیه مقامنه
ویرمش اولدقلری لایحهٔ کذب سنجیده مندرج
فقرات متعجبهنك تحقیقات ایجابیه سی بالاجرا
اکرچه (هل جزاء الاحسان الا الاحسان) نص
جلیلی حکمنجه مقتضای صداقت مکرره ومجربه سی
وجزا جنس عمله کوره ترتب ایتمك قاعده دن بولنمسی
اوزرینه له الحمد جمله سی افترای محض وعرو صرفه

(نتیجه)

﴿ ٣٩ ﴾

نتیجه ویرن استنادات غدارانه دن عبارت بولندیغی
وزهاب مسروده مادر اغراضدن متولد برطاقم
اولاد حسد اولدیغی تبین ایلمسیله اقتضاسی باب
عالی طرف اشرفنه بامضبطه عرض وانها وتبرئهٔ
ذمتی خصوصی بیان وانبا قلنمش ایسه ده مومی الیه
بهانکك خطخامه سیله محرر اولدیغی حالده برآرالق
اله کچوب الیوم موجود بولنان برورقه مألنه نظرا
کسان مرقومه نك یکدن تحریك واغفالیله مالیه
نظارت جلیله سنه بشقه جه لایحه تقدیم وارسال
اینه یرادیکندن وشوصنیعه ایله تجدید اشتکا
وادعا جهتی ایسه حسب القاعده افکار علیه بی
مسلوب التأمین ایمك لازم کلمه جکندن ناشی رویت
محاسبه وتحقیق احوال عرویه مأموریتیله مومی
الیه حسن عالی افندی مخصوصا وزمزمهٔ غرض
ذاتیه سی عبوقه چیقمش اولان برطرفدن معلما
طرزونه بالاعزام اوده خلق عالم حیرنده براغور
برحالت غیرمنصفه التزامیله ورضا جویانه حرکت
ایده یمیهانه مالا کلامیله (حالت غدره رضامی ویرر الله
معین) مصرعنی درپیش مطالعه ایتمکسزین وادیٔ
غدارانه ده ایشه کریشه رك اکرچه لایحهٔ مذکوره ده
مندرج اولان مفتریات غرضکارانه کلیا کذب صریح

﴿٤٠﴾

اولوب مأمور مومی الیهك حكمة یمنه صارمق
استدیكی برجوق آله جقلدن بشقه امین مومی
الیهك برگونه ذنبی اولدیغی ولاجل الاتهام آتاچدن
دوزمه دعواجی آزمبلوب اجرای تشویقاته قیام
اولندیغی حالده یله الله طوغریسه معین اولق
جهتیله موجب تهمت اوله جق برحاله ایصال دست
ظفر ایده مدیكی اكلاشلمش ایسه ده (تعذیب الحیوان
بلا فائده) قبیلندن اولق اوزره ناحق یره تخت
توقیفه آلنه رق یرمنوال محرر انواع حقارتله برای چله
برار بعین قدر محبوس وبرخیلی مدت دخی (المحبوب
معذوب) حكمنه مظهر بتی ایچون حسابنك كاه
تعطیل وكاه تطویلیله بغایت معذوب ومأیوس
ایدلدیكندن بشقه ابلروده برقاچ دخی مصارف
زائده یه دوچار واولصورتله رخنه دار ایدلك مقصد
غرض مرصد بنده مبنی ایشه اوراجه قرار ویرمیه رك
عودته قیام ایلسه یله بنابرین مومی الید امین افندی
دخی شوكونلرده درسعادت اثره وضع جبین عبودیت
ایلمش واكرچه سایهٔ سماسای اعاظم وكلاده اعادهٔ
ناموسنی موجب اولوراسباب مسروریتی حصولنك
رهین لطف عالی اولسی اشد مأمول ومتمنا بولنمش
ایسه ده كندوسنك بلا موجب ایكی سنه دنبرو

(چكمه جی)

﴿٤١﴾

چكمه جی همبازه ومعانب قالمدیغی كبی بویوزدن
ایكی یوز بیك غروشقدر ضرره كرفتار اولدیغی دخی
اظهردر اشته مقدما كندی عالمنده مستریح الحال
طورر وكذركاه راحت واسایشده كرر ویورر ایكن
مكافات امیدیله باشنی بونجه دردهٔ اوغرادتدیغی
والحالة هذه خدمات مسبوقه سنی (كان لم یكن)
حكمنه براقه رق هدر ایتدرمك استدیكی حالده
امل مومی الیهك بوقضیهٔ بوالعجبی سبب رحجانیت
عد ایلمسی اغرب غرائب امور وضحك بخشای
جملهٔ جمهوردر شوتفصیلات ایله مرادم ایسه
املاك احوال دایمه سی بویله وخیمة النتایج اولدیغنی
اكلاتمق وحاصل الكلام طول امل عند الشرع
والعقل مقبول ومعتبر برعمل اولدیغی كبی اصحابنی
دخی علی الدوام حمل الدن عمله وفقیردن وزیر صاحب
كاله قدر هم جرا كرفتار انواع ملال وملول وهر بینی
وادیٔ نادیده بررصورتله بویله ناكام ومخذول
ایلدیكنی اذان برده سبله خلقه اعلان ایتمك
وبیلدیرمكدر كه لم قل قلیل المقاله بوراده قال
دینیله رك نوبت قیل وقال بحث اوصاخه انتقال
ایدنجه اكرچه بنلك وخود فروشلك صفت ذمیمهٔ
شیطانیه دن اولوب مقام مدح نفسده صرف نفس

خصلت نفسیهٔ انسانیه یه منافی وشمائل شریفهٔ
بشریه‌نك مخالفی ایسه‌ده آرزده اضاعهٔ حقوق
ایتمامك واملك کبای خصائصی حقنده بلان یاکلش
درییش ایلدیکی بعض افادات شاملهٔ المباهاته
قارشوسق اولمق اوزره مغالطه یه متایله مغالطه
واجرای قاعدهٔ مقابله لازمهٔ ذمت غیرتکشی وجهیت
اولدیغندن بنده ناچار بعض خاصه لرمك صحرای
تعریفاتنده عطف عنان شتابه ابتدار ایده‌جکمدر
چونکه مسلك کبروغروردده که روش خود
پسندانه‌سنه مقابله‌ی بنده (الکبر علی المتکبر صدقة)
اثریله کنه کلمکده معذور طوتیله جغم عند کرام
نامده امر غیر مستوردر اهلنك معلوم ومضبوطی
اولدیغی اوزره عبد فقیرك دخی خواص خالصهٔ
الاعتبارم بعد وناشما راولوب جمله دنبری (الیأس
احدی الراحتین) عبارهٔ حقیقت امارهٔ سیله
تزیین صفحهٔ ممدوحت ایتمشدر که بکا ربط جمیل
المنین میل ومحبت ایدن کروه برشکوه املك مانندرنك
بوقلمون اولان الوان کوناکون مواعید مالایکونه
مائیله سلب فرح درون ایلیانرکی سرکشته
حال ومبتلای دام اندوه اولیوب باغ عالمده لابدغرس
نهال راحت ایده‌جکی وبویله تفریح روح ایدر

(و)

وفرح صدر ایراث ایلرحال استراحت ایسه بکا
مفارنته عرض ثمرهٔ حصول ایلیه‌جکی محقق
ویروصفم دخی (اذا یأس الانسان طال لسانه)
کلامیله مصدقدر اگرچه (حفظ الانسان سلامة
الانسان) حدیث حکمت تحدیثی مفاد عالیسی
اوزره حفظ لسان انسانك سلامتنی موجب و(ق
لسانك سلم فقالك) کلامی نظر دقتی جالب اولدیغندن
محافظهٔ امتثالی مأمری دائره‌سنده دوران ایتمك
لازمهٔ ذمت هر صاحب اذعان ایسه‌ده حدیث
شریف مذکورك صدر جلیل نبوتدن سبب صدوری
اولان اقاویل ممنوعه هرنه‌دن عبارت ایسه علی
مراد النبی آندن کف زبان ایتمك وفی الدارین مضر
اولان آفات لسانیه‌دن اختیار کمال پرهیزکاری
واجتناب ایلمك ایله برابر (من استغضب فلم یغضب
فهوحمار) عبارهٔ سنده واقع اولان حال کریه حماریتدن
قطع لجام برائت ایلمك و(بترپوصمت ضروری
زمانه‌ده حلمی . ولرر مقام حماریه فرط حلمیت)
بیتنده که حال حمق ولاهتدن بلان دویرمك
و(ته علی التاه حتی یترك تهه) مضمون حکمتمونه
توفیقا عمل وحرکت ایتمك لازم کله‌جکندن بو بابده
(اذکروالفاجر بمافیه لیحذرالناس منه شره) امر

عالمده مطاوعته بكا كسب شرف مقارنت ايدنلر
هيچ اولمز ايسه مومى اليه امين افندى كبى حقنده
بغير حق زبانزد علمه اولوب بونجه خرابيته سبيت
ويرن مذكور الاسما بعض ذوات غدراندن شك افعال
غرضكارانه واحوال مفسدتپروانه لربنى ياد وتذكار
وبويله ورقيارلر واسطه سيله عالمه انتشار ايدرك
جلب حال استراحت ايلمه جكى (كالشمس
فى وسط السما) نمايان در اشته بوحالت مستلزم
راحت دخى بكا مخصوص برخصلتدر كه زير جناح
تبعتمده بولنانلر يان حق وراستكويى وادبسنده
اصلا آت باشى جكبوب جسورانه طورانمغه در لر
بوخسه امل كبى مبتلاسى اولانلر هر يرودرده
درلو درلو درده اوغرايه رق حصول مطالب
امديله شوكا بوكا وبلكه غلبهٔ حيرتله ظل درخت
بى نشوونمايه ايله انواع تبصبص ومداهنه وبالضروره
تملقات نامشروعه يه مجبور اولوب اوحاله اضاعهٔ
بضاعهٔ شرف واعتبار ايله هر يرى مانند مفلس
بى اقتدار دركات مذلة ايلغار وبالاخره آخور خورى
وحقارتده قرار ايلديكندن شواحوال
مقياس انصاف ايله مقايسه وميزان كمال حق بينى
وعدل ايله موازنه قلندقده رجحانيت قفى طرفده

(اغلب)

اغلب اوله جغى (حاجت مشاطه نيست روى
دلارا مرا) مؤداسنجه نزد ارباب تجربه ده سرد
ادله دن برى ووارسته درذكر اولنان اوصاف مالا
كلامدن قطع نظر نام شهر تشعارم هر نه درلو تقلب
اولنسه امل مورث ذلت كبى اويله ايهامات قبيحه بى
اشعار ايدرنكات ورموزوكنايادن ازاده وعارى وبلكه
موجب مدحت وممدوحيت اولور اشارات لطافت
علامانى جامع وحاوى اولور مثلا اسمك سقوط
سينيله كلمهٔ باقيه سى بمدالهمزه حرف ندا اولوركه
معكوسا ترجمه سى دخى نعم التصادف عينى واقع
اولمشدر حرف مذكور صدر كلامده
ودائما نعوت ودعوات مبروره اوالنده استعمال
اولنديغى كبى اطفالك بدايت تعلملرنده بافتاح لفظ
جليله بداء علم ايلدكلرى مسلمادن اولهرق بوصورتله
فاتحهٔ كلم تصادف ايلمشم بكا موجب مزيت
مكمله در وبلا لفظ يا مسمماى حرف سين اولان
يالكز سين قالوركه لسان كلمه سى سينلدن عبارت
اوله رق بونكته ده آنفا تزيين صحيفهٔ تصريح
قلنديغى اوزره بنى التزام ايله اثر استراحت حصرمه
سالك ورام اولنلرك مالك جزيرهٔ نطقيه وصاحب قوهٔ
لسانيه اولدقلرى حالده بعض غرضكاران زمانك مساوات

فیجه لربنی یاد وتذکیرایله تفریح ارواح وتنشیط
قلوب ایتمش اولمربنی استلزام ایده جکندن
بوحالدخی بکا مخصوص برسرمایهٔ فخر عظیمدر
وبلاهمزه پس هیئتنده قالورکه تشبیهدن صرف
نظر خط قاعده سنجه سوره مبارکه یاسینك کلمهٔ
جلیلهٔ اولی سنه شرف مشابهتی جامع وحاوی
اولمله بوده بکا بشقه جه بیوك سبب شرف
ورجحانیتدر وبالعکس فارسیده اوزصایلیسنك
اسمی اولان سی اولورکه ضمنا ومعنا اولقدر خواص
معتبره نك عرض دیدار وجود ایتمسنه بردلیل صریح
واجود وبلا لفظ یا اس قالورکه بمد الاول دکرمن
معناسنده زیرا نزد اولوب دکرمن ایسه عالمی کندمه
دوندیریم دیمکدر وچرخ سعی وعبرتی بالتحریك
اسالهٔ میاه دوام ایلیمکدر دقیقه فوت ایتمکسزین
فی کل الساعه طحن ذخائر متنوعه ایله بنی آدم نوعنه
برچوق دانهٔ نفع کوسترمکله اولدیغندن بین الناس
برعقار صاحب اعتبار وبویله منافع عمومیه یی موجب
اولورشوخاصهٔ برکزیده یه حصه دار اولمسی ایسه اسمده
مشابهت شرفی قرائتمسندن منبعث اولمغرق بوده بکا
البته مستلزم انواع مزیت اولهجغی آشکاردر القصه

اسباب مذکور حجر وشجردن مرکب برجماد
ایکن بونجه منافع عامه ده بذل جهدهٔ اقدام ایلدیکی
حالده بزم اوائل رساله ده بالضروره ذکر ایله تلویث
کامك فکر ایتدیکمز بعبر سعیر دیمکه سزاوار لیق
و(خلق الله البقر علی صورة البشر) مودا سنه ماصدق
اولان بشر یکر طرزونی اوچ درت نفر بقر سقر مقرلك
بوکا احالهٔ نکاه عبرت ایتمه رلك و(اکیمی کوردك غرض
اجرا سنه دوشمکدن . کاریك اولی سعد آخری
فیروز زوادی) نطقنی پیش نظر تکفر و(اون آردین
کوزت فکر دقیق ایت اونده رسوله . اوکونمکه
آعز که هرنه کاورسه آسیاب اسا) پند حکمتمدینی
نظر کاه تذکره آلیه رق خوایدهٔ کاه وکیاه غرض
ونفسانیت وخوایدهٔ پسترکین وخصومت اولمری
وبومثابه ده (من له کین فلیس له دین) مفهومنه
کسب تأثیرات ایتمکی ارباب البابی انکشت بدهان
حیرت ایدر حالندر بونلر برطرف بعض مأمورینك
هنکام عزل وانفصالرندن صلا خوان زمرهٔ خوبان
اولور بردلبر نازنین میان کبی یار صبیح الوجه ومحبوب
باهر البهجه دیو یولدیغم وزرونق فکن بزم کرما کرم
انس وافتخاری اولدیغم جهتله اوائناده علی الدوام
بنی اکلنجه ودرینجه ایدرك کاه زلف عنبر فام نام

راحت معتاده ایصال ایادیٔ مصاحبت وکاه
زلال لب جانبخش یاده له تسکین نارهٔ حسرت
مأموریت ایتمکده اولدقلرندن شوحالده آدمه معزولین
نازلوسی دیمك بجا وقرهٔ عین منفصلین اطلاق ایلمك
روادر اشته امل مومی الیهك زخمدار ناخن ابتلاسی
ومبتلاسی اولان کسان حقنده که مضرات
فوق الغایاتنك انواعیله بنم آتك اوزرینه
من کل الوجوه وجهنمای آینهٔ هستی اولان صور
رجحانیتم بحثنده موجود کبسهٔ خواطر عامه
ومستحضر جیب افکار کافه اولان دنانیرادلهٔ عقلیهٔ
نقد قارون کبی درجهٔ تعداددن بیرون بولنمسنه
نظرا بویابده قصهٔ بقرهٔ بنی اسرائیل کبی سوزی
تطویل ایله مجمع البحرین سوامع سامعینی تلاطمخیز
تصدیع ایتمك معناسی اولمدیغی مثللو (سکندر سیر
ایسه کده سد نطق ایت پیش کاملده ۰ ارسطوی
حقیقت بینه نقل ماجرا اولز) نصحی موجبنجه مدار
حل وعقد کافهٔ امور اولان حضور کرده بیان کلمات
رطب ویابسه صرف انفاس اصوات وتصدیعات
قلبمسی مغایر قواعد اداب اولدیغندن بنجه (خیر الکلام
ماقل ودل) منهاج خیر اتباعنه سلوك ایله بوقدرله سوزه
حسن نتیجه ویرلمك مناسب ورأی صواب کورلمشدر

(آرتق)

آرتق بعدمابو کبی حالات جالبهٔ المنازعاتك چهره نمای
تحدث واذیال منازعات وخیمهٔ الحالاتك میان بند
تشبث اولمسنه مبدان براغلماق اوزره طرفیندن
سرد وبیان اولنان حکایاتك نصفت مسلمه ایجابنجه
پیش انظار حقایقیته آلنه رق حق نه طرفده ایسه همان
حکم وحسمیله اونه طرفه جف القلم جواب قطعی ویرلمسی
رجا واولنیده اظهار حقوق ایله فصل مدعایه همت
اولنمسی استدعا ایدرم دیو یأس مومی الیه دخی
تکمیل کلام ایلسیله برمنوال محرر هرایکی طرفك
کلمات مسرودهسی نقیر وقطمیر بتفاصیله ضبط
وتحریر ومدعیات مشروحه حرف بحرف کتب
وتزبیر اولندقدن ومومی الیهما یأس وامالك شومجتنده که
نتایج مرامیلری ایوجه اکلاشیلدقدن صکره ممیز
احوال معاش ومعاد ورهبر ارشاد عباد اولان
زین العاقلین ومنظور المحبنین ممدوح المرسلین وسبب
عرفان رب العالمین مولانا حاکم عقل که مدار ترتب
هر احکام ونصب عین عامهٔ انامدر دحال عرض کافتده
تبسم ایدرك حقهٔ دهان سلامت بیانیی بازونظم سلك مقال
جمیل المآله اغاز ایله شوصورتله شکرخای نطق وتکلم
اولشدرکه واقعا وقت حاله کوره ایکیکرده ایشه
کسندار اولدیغکز درکار ایسه ده نه چاره که آرد

تحصل ایدن ضدیت هر بیکزی (منم دیکریست)
وادیسنده سودای ناروای اتاینه دوشمرك
ادعای واقعه کز تحدیث نعمت درجه سنی تجاوز
ایتمش اولدیغندن اول امرده شومزرعده دانه دار
اولان پرنجك طاشنی آیرد ایتمك یعنی کبرك نه درجه ده
قبیح ومذموم ونمرتبه مستلزم غضب رب قیوم
اولدیغنی قرون سالفه ده ظهور ایدوب کتب
تواریخك اعلامیله مضبوط الاحوال ومعلوم الانام
اولان بعض متکبرین وجباره کروه مکروهنك عواقب
وخامت جالبلری نه زه منجر ومنتج اولدیغنی بیان ایلمك
اقتضا ایلشدر اگرچه معهود کبر واعجاب نکبت
نصابنك احوال قبیحه ونتایج مستهجنه سی مسائل
معلومه دن وماهیت اساءت ذاتیه سی ازماه تاماهی
ماهیة انوار اماره ومهجهٔ مناره کبی مبدانده بولنان
حکایات مشهوره دن اولوب اوبابده صرف مداد ایله
اختیار سواد ماده حاجت یوغیسه ده مباحثات
علمیه ده تکرر لامحاله تجدد انتباهی موجب وتزاید
قوهٔ محافظه یی مستوجب اوله جغندن بنابرین
مقام پند ونصیحتده بعض مرتبه علاوهٔ مقاله لزوم
کورمشدر له الحمد ایکی کرده مرد صاحب کمال وکرم
وسرد عالمی کوره رك وقت کرمش پیر کهنه سال

اولدیغکز حالده البته قولاغکزه یتمش وصحایف
روزکارده دیدهٔ مطالعه کردن یکمش اولمله درکه
عزازیل کفر آیینك شیٔ علویدن وجود پذیرنکوین
اولسی کویا حقنده موجب رجحانیت اولور زعم باطلیله
(خلقتنی من نار وخلقته من طین) وادیسنده
مقاله کوی تکبر اولوب رق جناب ابوالبشره مأمور اولدیغی
سجده دن بالاباخالفت امر بارید اخلاف وامثالنه شرالابا
اولدیغندن معاذالله رحمت واسعهٔ صمدانیه دن
الی الابد محرومیت جزای سزاسنی بالاکتساب
مطرود هرباب ومذموم هرکتاب اولمشدر چونکه
کبر وعظمت جناب ذوالکبریایه مخصوص صفات
جلیله دن اولوب بونی دوشنمه رك خلعت بدوش
تکبر اولانلرك نتایج احوالی وخیم ومطالعه کذارم
اولان اشبو (العظمة والکبریاء ردائی وازاری
فمن نازعنی فی شیٔ منهما قذفته فی النار) حدیث
قدسیسی مآل مقدسنه نظرا بو مقوله لر حقارتده
موعود اولان شدائد اخرویه بغایت الیم وعظیم
اولدیغی وکریبان حالاری نهایت کارده پنجهٔ عقاب
عقابه کیره جکی کبی (ندم الشیطان لما نفعه الندم)
حکمنجه صو کنده دست حسرتله چاك سینهٔ
ندامت ایتمرینك دخی برفائده یی نتیجه ویرمیه جکی

معلوم هر مرد عاقل در البت بونی دخی ایشتمش
اولمکز کرکدر که (ان فرعون اعلی فی الارض) آیت
کریمه سی حاکی اولدیغی اوزره مشاهیر متکبرینک
اولوب من طرف الرحمن نائل اولدیغی علو منزلت
ومزیتی هضم ودرجهٔ عبودیت واحقریتی فهم
ایده مامش اولان فرعون نام پلید وعنید ک تسویلات
نفسانیه وشیطانیه یه تابعیتله حاصل اولدیکی
کبر وغرور ایله انهامسی عاقبت الامر کندوسنی حاشا
اولوهیت واهمهٔ فاسده سنه دوشوروب زمان
بوفکر باطل وخیالهای عاطل ایله مردود جملهٔ
مذاهب اولان شو مذهب تجویزهٔ ذهاب ایلمش ایسه ده
چشم غفلت بینی عاقبت دوش نصرت سیچه مدیکی
یعنی عین فرعون اثر و فرعون کوره مدیکی حالده
غریق قلزم قهر وتبار وبالانشین اهرام دارالبوار
اولوب کیتدیکی کبی اوکروه مکروه الاحوالدن
مرد مرده دل نمرود دیدکلری مردود ک دخی
بودعوای فاسده وافکار کاسده یه ذاهب اولمسندن
ناشی بربعوضهٔ ضعیفه ک واسطهٔ تعذیبله
باشنی طاشه قاشه اوره رق النهایه درجهٔ حیاتدن
تکه مکر سقوط ایله سقر مقر اولوب کتمسدر وملوک
ماضیدن نجه لرینک دخی قوهٔ مالیهٔ وعسکریه

(و)

ووسعت ممالک متصرفه سنه اغترارا جالس اولدقلری
عظمت اولهرق دوام اساس دولتلرینی موجب اولور
اسباب لازمه دن تسلیم ایادیٔ تسبب ایله ربه
بولرق خصملرینی خور وذلیل کورمکلرندن دولایی
بالاخره غلبهٔ اعدا قهر وحکومتلرینک الکرندن
تهور وقلم الوداع ایتمسی ودامن سلطنتلرندن ال
چکملرینی انتاج ایلدیکی کتب سیر وسائره ده مر
نظر سیر ومطالعه یه آلنمش حکایات صحیحه دندر
شو حالده نظرا اختیار کبر معلوم اصاغر واکابر
اولهجغی اوزره مضرات فوق الغایات دنیویه
واخرویه یی جالب واصحابی ایچون (خسر الدنیا
والاخره) موجبجه خسران مبینی طالب اولدیغندن
والحاصل کبر کبیره کناه بولندیغندن سمتنه
ومکرینه اوغرامدن بغایت اجتناب ایله مفخر
عالمدن روایت اولنان اشبو (من تواضع رفعه الله
ومن تکبر وضعه الله) اثر جلیله عامل اولهرق
اکتساب حال ممدوحیت ایلمک لازمدر وشو اسبده
معلومدر که هرنه اسباب ایله تکبر ونمقوله وسائل
ایله تفاخر اولنسه دخی آنی اسعد پاشا مرحومک
(لاف دعوای انانیت نه لازم آدمه هر کسک عالمده بیک
مافوقی بیک مادونی وار) بیتی تمامیله ابطال ایده جکی

كبي (خالك اولكه خدا مرتبه كي ابليه عالي تاج سر عالمدر
اوكيم خالك قدمدر) نصحه له متنصح اولهرق قطع درجات
دوجهان ايتمك رأس المال دكاچهٔ سعادت اكوالمدر
اشته عقلكز وار وبخنكز باشكزه يار ايسه سزده
بزم خال چهرهٔ حالكزي نقطهٔ جهالر ينه دار و (كل شئ
شبئ حتى الروث شئ والجاهل ليس بشئ) مديحه سنه
موافق الاحوال اولان مذكور الاوصاف
طريزوني برقاچ كسان بد فعال كبي كاركاه كالده
مظهر ماصدق (المفلسون فى امان اه) وطريق حق
وبلاهنده ابن هبنقه يه توأم وهمراه اولدقلري حالده
يالكز بادشرف اجداد ايله اظهار عظمت ساختد
وقارانه واعمال صنايع خود پسندانه يه اعتنا واعتبار
ايتمزينه وچونكه بونلرك صفت مذمومهٔ جهالتده
(اولئك كالانعام) سرينه مظهر اولمزلدن وذاتا
آبالرينك دخى قافله سالار قطار جهلا بولنمزلدن
طولايى (انا وجدنا آبائنا) مسلك نامعقولندن رجعت
و (العادة لاتترك) ره نامقبولنى فراغتله ترك تركهٔ كبر
ايده معاملرينه سرمو تقليد روش رغبت واحالهٔ خطوهٔ
مماثلت ايتمه رك اختيار كوشهٔ تواضع وسكونت
والتزام پيغولهٔ محويت ايتمكرى رجا وبو مقوله لره
هرحالده تشبيه اوضاع متابعت ايتمك عادتا جنتى الدن

(چبقارر)

چبقارر برجنت وبلكه جرم فلكدن دها يوك برجرم
وفباحتدر سوزيني دخى بالعلاوه بيان ايدرم واكرچه
اشخاص مرقومهنك بحث اوصاف رديه لرنده هرحرفى
برباب وهربابى بركتاب اولور دها نيچه نيچه سوزلرم
حاضر وبو بابده عرم اولدقجه لقردى تدار كندن اظهار
عجز ايتمه جكم ظاهر ايسه ده (الجاهل كالخنفسا اذا
حركته فسا) رابحه سى افساد مشام كلك غيرت
ايده جكندن (زيرا كه آنك ذكريده بركونه المدر) ديه رك
استشمام رياحين رياض ايجاز ايله كاشن صدد
مانحن فيهده نشر غالبهٔ كلدستهٔ حكايه يه آغاز ايلرم
شويله كه امل مومى اليهك معاملات جاريه سى حقنده
بنم شمديه دكين بالدفعات ثبت سجلات تجربه ايلديكم
احواله و (ليس الخبر كالعيان) حكمنجه شمدى دخى
بالمحاضره كلمات شفاهيه سندن استماع ايله زيب
صماخ دل وجان ايتديكم اقاويل ناشر اللآله كوره
بين الناس جارى اولان معاملاتى محسنات بركزيدهٔ
يعد ومآثر جميلهٔ دادوستدى جامع اولديغندن
وفى حدذاته واسطهٔ مطالب دنياووسيلهٔ مقاصد
عقبا اولهرق خواص خدادادى توديع ايادئ
انكار ايدلمك حقا كه مغاير صفت هرمنصف صفو
تفوأد اولهجغندن بو بابده كندوسنك بغير حق

تقبیح وعضو جسد خاصینك آلت جارحهٔ حسد
وتشنیع ایله تشریح اولنمسی نارواوفکر مجروحدر
دیه یلورم چونکه هرکار موافق تقدیر جناب
پروردکار اولدیغی حالده امل ایتمکله کارخانهٔ
عالمده وجود کیرعمل اولورکه بوکا (حرك یدك ازل
علیه الرزق) حدیث قدسیسی دلیل بی جدلدر
مثلا تخم اکمکله اکین بچمك واکمال لوازم طبخیه
ایتمك ایله اکمك ویمك یمك کبی حالات جاریه لازم
وملزوم قبیلندن اولهرق بونلرایسه معلوم جملهٔ اهل
دنیاوبلکه مشهود دیدهٔ هرمردنایناولدیغی اوزره
املاك تشویقاتی اثریله بدن آدمیده حاصل اولان
التزیق حرکت وغیرتدن تولدوتحصل ایدرشیلردندر
حتی برکودك ده روزه یله روزیٔ شعوردن بی بهره
ایکن آغلمایان چوجغه مه اولمز فحواسنجه دفع غائلهٔ
جوع ایتمك آرزوسیله اشك ریزدیدهٔ امید
اولمقده درکه بونلرده که کوزیاشی وسیلهٔ حصول
املدر واصلاحات طرق علیده (باباهمت اوغل
خدمت) کلام حقانیت انتظامی دخی مریدان
خوانقاه دهرك کلاه پوش مطالب کونیه اولمری
حقنده تشبثات وسائل ممکنه یه تشمیر ساعد
اعتنا ایتملرینی و (الجر لمن بجر) وفقجه بونکده

(برر)

برر خدمت وصورتله تعبش وترفه تکیه سی قاپملرینی
ایمایدر برنطق حقیقت وفق اولدیغی کبی استحصال
مقاصدده اسبابه توسل حسب القاعده مانع
توکل اولدیغنه نظرا هرکسك دانه چینیٔ خرمن
حوایجده ترتیب لوازم اسبابیه ایتملری لازم کلهرك
تحریك چرخ آسباب اسباب ایسه بلطف
رب الارباب امل مومی الیهك عموم عباده یولك برهمت
مادرژاری اولسیله شواحواله کوره کندوسنه
ظاهیرزم ٔ ضعفاوسروچیزاروفادردیتك ووصف
دلکشاسنده (کار اودرهمه عالم اصلاح ٠ مهر
اودرهمه عالم مرهم) زمزمهٔ طرب فزاسنی ترجیح
جملهٔ نغمات مدح وثنا ایتمك موافق رأی سدید
وچونکه فی نفس الامر کاه تعطیر عود مواعید وکاه
تشمیم مسك حصول امید ایله نکهت بخش مشام
انام اولور بذات غیورجامع الجود اولهرق بوحالده
(الله غیور یحب الغیور) ماصدقنه مظهریتله
ممدوح جملهٔ بشراولهجغی رونمودوامریدایسه ده
افق صدر رسالتدن لمعه بخش روایت اولوب مانند
نیر اعظم تنویر عیون عالم ایلمش اولان اشبو
(خیر الامور اوسطها) کلام معجز نظامنه نظرا
امر خیراواسطا موردهواقع ومستزاولوب بونقدیرجه

هر ایشده التزام تفریط وافراط انسانه مضر وروش
عقلایه مغایر اولدیغندن بورازی در پیش مطالعه
ایلیه رك اسب چابکرفتار حرص وطمعه اویله
آشوری طاشری مبدانه ویرمامك وعنان اختیاری
سلمه السلام بتون بتون ایادیٔ غفلته کچرمامك اقتضا
ایدر ایکن دلبر عنبرین خال حال وسطی اوزاقدن
مرحبا ایله اتداخت کوشهٔ وراوغلهٔ قناعتی وقف
جهات محو وهبا ایلمسندن دولایی اصحابنی (عز
من قنع) درجهٔ عزت نتیجه سندن اسقاط ایله
کیمنی تکثیر منافع ومآرب وکیمنی ترفیع مراتب
ومناصب سودای خام علی الدوامنه دوشوروب
بحضور وارام وآرهده نیجه لربنی ده (من طلب الکل
فات الکل) حکمنجه نامرادومحروم مرام ایلیکده درکه
بوکا مومی الیه امین افندینك حال جامع المثالی
تمامیله برمثال صحیح المآلدر چونکه کندوسی
وقتیله پدرینك دولاب تجارت موروثه سنه انخدار
اویدیرهرق وبورغانه کوره بچاق اوزاتهرق عباره
خوان (الحمدلله الذی علی کل حال) اولوب
مهما امکن کبنور ایکن امل مومی الیهك وعده مکافات
ایله مذکور صندیغی باشنه کچوروب نهایت الامر
بونجه داهیهٔ دهیا ومصائب بی انتهایه اوغرامسنه

(سبب)

سبب محض اولدیغندن بشقه کلکاك طاووس
خوشخرامه تقلید روش ایدهیم دیرکن اسکی یوریشنی
غائب ایلدیکی کبی امین مومی الیه دخی دام امله
کرفتار اولمکله تشبیه رفتار ایدرك حال رفاه
قدیمی الدن چیقاردیغندن ماعدا ایکی سنه دنبرو
نعوذ بالله تعالی یاقطع طریق عمیم ویاخود قتل
نفس سلیم ایتمش کبی مقهور وبعض اسباب غدریه
حیلولتندن طولایی اولانجه مالکی دخی یاغی تسلیم کردهٔ
ایادیٔ هباء منثور ایدیلدرك شمدی دخی اختیار کافهٔ
مصرفله درسعادت اژدهاورود یدیصدر کدر منزقب
شبوهٔ حکم قدر بولنمش اولمله اشته امل مومی الیهك
بودرجهده ایلرو کتمسی بعض بیچارکانك دماغنه
برنجه کدر ایکن اویده که بولغوردن اولق کبی
پریشانیٔ خانهٔ سعادت حالربنی استلزام ایتمکده
وآرهده بالتشویق مومی الیه حسن عالی افندی کبی
مأمورینی دخی واسطهٔ غدر وآزار ایدرك
ملغما مخبر غرتهسنك برنده اخبار حقیقت حال
اولندیغی اوزره خلعتك اذهانتی بلوث وطوماره
فارشدیران بردخان مأمور یتندن طولایی بحق
اوقات الخمس اخذ خمس ایتمك خواهش خام وامل
نامیله مومی الیه امین افندینك برادر بلادری اولوب

حالا در بدر كزمكده اولان حسن تحسين افندى يه
بغيرحق برطاقم آچه يوكلندرمسنى استمك كبى احوال
جاريه سى بالاخره كرفتكانلرى خانه لرينك حال خراب
وانهدامه منتهى وعصابح شبستان رفاه بالله رينك
منطفى اولمسنى انتاج ايلمكده اولوب بو ايسه اهلك ادعا
ايلديكى شان وكمال حقايقنه منافى ومنهاج صلاح حال
ومعموريتك خلافيدر دينيله بيلور بو قسه بأسك
نكته كوى تأويل اولديغى اوزره اسمنك بعض
ايهامات قبيحه يه دلالتى امل مومى اليهك سوء
حال وشانني مستلزم دكلدر چونكه قبيحات اسمه
محسنات ذاتيه يى دافع وقبيحات ذاتيه محسنات اسمه يى
مانع اولديغى امر واقعدر بوكا دليل قوى ايسه
طرز نوجه دلى وبلكه زيردلى دينمكله عقلاى عصرك
دانى ارصاديران برقاچ ساده دللر واردر كه اسمارينك
دلالتيله معامله اولنمق لازم كلسه همان دار شفايه
كوندرملرى اقتضاى انصافدن ايكن على حاله
براغملرى مادەسيدر كه اسمائك ذاتيا نجه بركونه مدخلى
اولديغنى اثبات ايدر حسابده المايله تؤامدر وبو صورتده
امل عين المدر دينلمسى بحثى زيب بخش خامهٔ افكار
اولنجه بوكاده لانسلم جواب صوابى ويريلور چونكه
معناجه ضد وحسابجه مثل ولد اولەرق برچوق

كلمه واردر كه مجرد موافقت حسابيه سنى قرينه اتخاذ
ايدرك يكديكرينك معناسنى آخره حمل ايتمك البته
صحيح اولەمز ازجمله ابنه كلمه سيله زنا لفظى الى سكز
رعددى جامع وتوأمان واقع اولمشلردر اكرچه لفظ
زنا زن كلمه سيله همعدد تصادف ايتمش اولسه ايدى
ذكر حال ارادهٔ محل قرينه سنى قريحهٔ اذعانه آله رق
زنا ايله زن مراد اولنمق قابل واوحالده بطريق المجاز
احد همسائك معناسنى آخره حمل ايتمك ايله مراد
حاصل اولەيلور ايديسه ده معهودا بنه تك كيرخور
مغلمان اولديغى تجربه كردهٔ بعض كسان ومرتكب
اولديغى شو علتى كه مأونيتدن عبارتدر كرى كبى
مشهور جهان ايكن بوكا خلاف واقع اولەرق
زنا اسنادى نوجمله جائز اولەيلور البته
اولەمز چونكه مطابقت حسابيه نك اتحاد معانئ
كلمه ده مدخلى يوقدر بالفرض يأس مومى
اليهك بويايه رأيى طرفنه كيدلك لازم كلسه يأس
دخى حسابجه امل كلمه سيله توأمدر كه ايكيسيده
تيمش بر عددن عبارت اوحالده معنالرى ده متحد
اولق اقتضا ايدركه ابن الثريا والثرا بعد قدر بعد
وابعدو (الضدان لايجتمعان) قضيه سى يوزى
تاكلمه چه اولور قضيهٔ سابقه دوزدر ديملى حاكم

دومی الیه دلبر سرو قیام کلامی یأسك صفة اوصاف
صافنده خرامه رام و بوصرده خاطرمه برقصه
صدق نما خاطره فرسا اولمشدر آنی نظم سلك
تحکیه وایما ایلدکده نصکره صدده مراجعت ایدرم
مقدمه سبله کلمشدن حکایهٔ حاله شووجهله خرام
کلام ایتمشدرکه لله الدر القائل اوائل زمانده
کبارلردن برذات اغازیدن برینه بیرام اوزری اولدیغی
حالده بیراملك نه کسدیکی صورمش اوده
بالبداهه طرنقلرینی کسدم دیدکده هله زوزقاق
لازم دکل طوغریسنی سویله دیو تکرار سؤال
ایدنجه ایکنجی رادده بیقارمله قطعا دیکمش
طوتمز درجه یه کلان جاخجورمك انکلرینی کسدم
جوابنی ویرمسی اوزرینه بتکرار سؤاله ابتدار
اولندقده بن سکا برشی دیمیمی اکر طوغریسنی
استرسك من بعد سندن احسان امیدینی کسدم
دیو سوزه خاتمت ویرمك رحمة الله علیه کسب
راحت ایلمش ایمش اشته اغای مرقومك ناخن
سرزنش املدن بوصورتله تخلیص کریبان وخار
رنجش فکرایت واملدن شووجهله تطهیر دامان
ایلمسی اکرچه یأسه مقارنتله حاصل اولسنه ویأس
دومی الیهك شوکبی عاجزانه جابجا بویله فوق العدد

مدد ایتمسنه نظرا بین البشر نائل ضیغهٔ اعتبر
ومعتبر اولمسی ایجاب ایدرایسه ده مستغنی یراعهٔ
تعریف اولدیغی اوزره یأس دائما بعدالامل وقوع
بولمغده اولدیغندن بنابرین یأس فرع وامل اصل
اولمق لازم کلمکله (مزیة الفرع علی الاصل فهو
باطل) قاعده سنه تطبیقا درجهٔ اعتباردن البته
امل دها زیاده رفیع القدر والوقار اولمق اقتضا ایدر
دیمسیله لاندر ونوبت بحث وصف صفت یاسه کلنجه
مضای موضوعی ایکی نوعه منقسم اولوب برقسمی
حکایهٔ آنفه موجبنجه امور دنیویه یه متعلق اولان
یأسدرکه آنکله قطع سررشتهٔ طول امل ایدیلوب
استحصال رفاه بی بدل اولمغله جغندن بونوعدنك مرة
بعض زیب یداختیار اولنمسی لابأس ایسه ده
لاباسك ترکی دخی اولیدر دینلدیکی ایجون من الامصدر
ایکنجی قسمك وصف شرعیسی (الیأس کفر)
مدلولنجه بغایت مذموم اولوب شاعر بلیغك
(ربع مسکونده اولان دودهٔ شمع عصیان
بریره کاسه رخ رحمته برخال اولمز) بیتله موصوف
ومعلوم اولان رحمت واسعهٔ الهیه دن عیاذا بالله
قطع امید معناسنه موضوع اولمغله رق امنك مقابلیدرکه
(لاتقنطوا من رحمة الله) آیت کریمه سی حکم جلیلی

اوزره عباد عالم آندن ممنوعدر فقط بزم بحثمز يأس
دنيوى يه دائر واملجه مبحوث عنه اولان مسئله لر
دخى شوعالم ناسوت وناسودك احوال متداوله سنه
متدائر اوله رق بومباحثده ايسه مومى اليه
امين افندينك استجلاب رحم عالى ايدر
سركذشت فلاكت نوشتندن طولايى جمله دن زياده
معلوماتى بولنمق ومومى اليهما ميانه لرنده تحدث ايدن
منافسه يه دخى ذاتا كندوسى سبيت ويرمك جهتيله
مناسب اولورايسه بزده بوقدر انله كلامه ختام ويره رك
واستحصال موافقت طرفين ايليه رك نتيجهٔ حكمى
مومى اليهك يدرأينه تفويض واحاله ايدهلم ديو حاكم
عقل دخى طى طومار كفتار ايله افندئ مومى اليهى
بالاحضار فذلكهٔ محاكمه نك اولوجهله رأيلرينه
تفويض اولندىغنى تقرير واخطار ايلديكى صره ده
نقدربعض مرتبه سردبراهين اعذار اتمش وكندوسنك
برمنوال محرر ايكى سنه دنبرو بغايت فلك زده
وفلاكتديده اولمسندن طولايى بوبابده حل عقد
امور ايده جك قدرشعورى قالمديغنك وادئ معذرت
صحيحه سنده ارخاى لجام كلامه ابتدار ايلمش ايسه ده
بالاتفاق ويريلان برقراره عدم مطابقت جمهوره
مخالفت قوه خطادندر دينلديكنه كوره جائز

(اوله يه جغندن)

اوله يه جغندن بشقه (ما رأه المؤمنون حسنا فهو
عند الله حسن) مفهوم لطيفنجه بونده برحسن نتيجه
حاصل اوله جغنى تفرس وتفأل ايلديكندن قبول
ماكلف عليه ايله حسم مدعا وفصل محاكمه ضمنده
سوزه شوصورتله فتح دهن ايلمشدركه موافق
مذهب صحيح اولديغى اوزره (الله يقدر كل شئ)
حكمنجه امور متكونه واحوال متحوله جناب خالق
قديرك يدقدرت الهيه سنده اولوب جناح ذبابك خلاف
مشيت قابل حال حركت اوله يه جغنى معلوم اصحاب
البابدر بوصورتجه مومى اليهما امل ويأسك اويله ناظم
سلك درارئ مواد ووسيلهٔ حصول آسايش عبادز كى
مقام ادعاى فخر ورجحانيتده سويلدكارى برطاقم
لقرديلرجمله لافى بيمعنا وكذاف بيزايادن عبارت اولديغنى
اول امرده قطعا حكم ايدر وبونلره هب اقاويل باطله
نظريله مدبصر ايلرم چونكه دعواده برهان كرك
و(الدعوا بلادليل فهو باطل) قاعده سنجه دعواى
بلادليل دخى باطل ديمكدر اكرچه معبر افكار املك
ادعاى واقعه سنك بعض مرتبه حسن تعبيرى طرفنه
ذهاب وعبورايتمك لازم كلسه بكاوعد ايتديكى واقعهٔ

مكافاتنك جله سى تشويش ذهن ايدر دوشاردن
عبارت اولهرق لبالئ اميده كوستريدكى رؤيادك
هپسى قبول حسن تأويل ايتمز اضغاث واحلامه
نتيجه ويرمكده اولمسى بطلان دعواسنى استلزام ايتمز
ديسم موافق تعبيرنامهٔ ابن سيرين رأى سليم اولهمز
حتى كندوسنه تازيانهٔ تقويت اولق اوزره بالاده
ذكر اولنه تزيين صحيفهٔ مقال اولنان ولاة عظام
حضراتيله بغض صحيحى بين الاهالى امر صريح
اولان والئ سابق مشار اليه حضرتلرى طرفندن
بيله صداقت واهليت مستمدانه مى مصدق
انهار تقديم واسرا ومن غير استحقاق تأملى مكافات
عاجزانهم قضيه سى استدعا قلنمش ايكن امل مومى اليه
حديقهٔ مقصده بيان عجزدن بشقه برثمره وبحر حصول
مطلبده بردره كوسترمه مدى بونقديرجه يأسه
نيجه فائق وكمال حرمتدن لائق اولهجقدر فقط
خباثتهٔ مذكورده يأسدن زياده جه اولهرق حقده
وقوع بولان رعايتمه عرض چهرهٔ اعتراض اولورايسه
نه چاره كه شو حرمتم (اذا شاب ابن آدم يشب
فيه الخصلتان الحرص وطول الامل) مفهوم منيفنجه

(باقيسى)

باقيهٔ خصلت آدميده مركوز اولان نهال طول امل
قد كشيدهٔ عالم بالا اولدقجه ميوهٔ تازهٔ اميد ينشدر مكده
اولسنه مبنى بردهٔ امل نه ياپسون سنى اوميد پيشين
صدق قرين ايله ايشه تعيين ايلمش ايسه ده سنك بالاخره
اشتكايى نتيجه وبرن سوء حركتك مانع قبضك اولمشدر
ديه بولورسه بوكاده جواب مسكت شو اولهجقدر كه
بونجه ولاة عظام حضراتنك بيان لياقت كمزانهم
بحثنده اولان انهاريك تاريخ تقديملرى خيلى مقدملرى
اولديغى حالده هيچ برى مؤثر اولميوبده الك صكره
كندولرينى بيلرك ودوزدكارى فساد لغزينك مغزينى
فرق ايتمز طاقمدن طربزونى حاجى قاضى اوغلى
مصطفى ايله اورايه تابع كورهله قضاسى صندقكارى
وارطان ام كسنه لرآلت شرانتخاذ ايدهرك واسطه لريله
حق عاجزانه مده ويريلان لايحه كه برورقپارهٔ
هزيان عباره واولسه اولسه آنجق اوجاقلرى
سورمكه البق بر پجاوره ايكن حاشا وحى منزل
ويا بروشيقهٔ دستور العمل كبى والئ سابق مشار
اليه حضرتلرى نزدنده همان بالتصديق بونك مأخذ
مؤاخذه ايلمسى فنى شان معدلته موافق ايدى

باخصوص که برآی اول حسن حال عاجزانه‌مه دائر
یازدیغی انهاك مرکبی قوریمامش وقلمی قیرلمامش اوله
هرنه ایسه بو بابده حبه‌یی قبه‌ایدرك جانبنه لزوم
کوسترديکی حسن عالی افندی مثالو برمأمور غرض
آمیزك که هروضع نابجاسی بیك کورك جراسیله برابر
وشرارهٔ معاملات تحقیریه‌سی آتش ریز کانون
جان وجگراولمش ایدی آنك ورودیله حق عاجزانه‌مده
ایتدیکی حرکات حقارت قالمدیغندن بشقه سبب
اشتکاندر وطوپی برجوبز قابوغنی طولدرمز
اولان ترهات عزویه ندن عبارتدر ومتقدم لایحه
اولانلرك صفت وحالی بین الاهالی تصورتله مشتهردر
وبونلرك تحریکنه کیملر سبب اولمشدر اورالری
مأمور مومی الیه طرفندن تحقیق اولنمدیغی جهتیله
بو بابده خواه ناخواه طرف کمترانه‌مدن عرض
وبیان حاله صرف انفاس تصدیع اولنمق اقتضا ایدر
اولا سبب تحریك اولان یادکار زمانه حسا
معلومدرکه فی حق ذاته غدار وغرضکار وابن سلول
کبی برذات نفاق اشتهار اولوب بیاغی تصریح اسمیله
ادعای ناموس اینکه من جهت الحق اقتدارم وار

ایسه‌ده حسب الوقت والحال محاکمه امتداد
ایده‌جکندن (ایتدیکی صانمه که قاله باننه اکا قالورسه
قالمزاوغلانه) بیتی بالضروره زرتار ومدارتلیت
عدوومدارلنمسیله بونك محاکمه‌سنك حاکمی ذات اجل
واعلا اولان محکمهٔ کبرای یوم یعذب المنافقونه
براقیله رق قهرالله تعالی ذاته ونسله الی یوم الدامه
وبل الی بعدالقیامه دعاسیله اولمخشده اختیار
موقف سکوت اولنمسی اولاکے ورلمشدر فقط
مأمور مومی الیهك نمقوله باغك چیچکی ونه‌دراو
بالك پتکی اولدیغی عیون عمومه کوسترمك وحقنده
الی النشر سبب ذکرخیر اولمق اوزره ترجمهٔ حال حسن
عالی نامیله برسالهٔ مستقله ترتیبی دخی جانب لزوم ایلمسیله
دردست تنظیم بولنمشدر کلهم متقدم لایحه اولانلردن
مذکور کوزه‌له صرافی وارطانکه کوزهله آلتمش
بیك غروش ذمت میریسی الیوم محکوم ورؤیت
محاسبه‌سی کیفیتی مومی الیه عالی افندینك تعلیمات
مخصوصه‌سنده دخی مندرج ومرسوم ایکن مرقوم
وارطانك حق عاجزانه‌مده شکایتجی بولندیریله‌رق
مانندهٔ زاغ خزان چان چان اوتدرلمسندن وافندیٔ مومی

البهك ايسه ترجمهٔ حالنده تفصيلا بيان اولنه جغى
اوزره ذاتا مذكور كوره له قضاسى اهالى ايسه ندن
اولوب على الروايه قرابت رضاعيه دارى بولنمسندن
طولايى هرنه آل وحال ايسه مرقوم حقنده من جهة
الصحا بسط جناح فوق العال ايدرك ذمت محكومه سندن
ناشى محبوس بولنديغى حالده عبد بى صاحبك
بلاحكم توقيف اولنديغم كونى قواعد عالية عدليه نك
خلافى وقوانين مرعيهٔ مرتبهٔ عليه يه منافى برحال حيرت
فزا ده اولهرق صراف مرقوم بالعكس اطلاق وتخليهٔ
سبيل ايتدرىلوب وذمت محكومه سى حسابنه قلم
ورقم قاتيشدرىلوب مأمور مومى اليه عودت
ايلمشدر بونك سبب وحكمتى حكيم نبض آشنای
امور اولان افندىلرمزك تحقيق بيوره جقلرى
موادن اولمغله بزجه اخطار اجرا اولنه قصور
اولنمامشدر آنجق ايشك تعجب ويرن فقره سى (يعنه
دعواىى غراب ايله غرابت بولنه دركن) مؤدا سنجه
مرقوم وارطان بويله بورطهٔ هولناكده وعذكور
كوره له قراسى مختارانى قاصوب قاووره رق
صرافيه نامبله بهرسنه مقابر ارادهٔ سنيه خيلى

(آچيلر)

آچيلر آلمق كبى حركات نامرضيه سى برحال جالب
خطر وياكده ايكن بورالرى هيچه صايوب كشتهٔ
بيقيديه فيجه آندقدن بشقه قضاء مذكوره
خرسلمان قومندن فرد افراده اولديغى حالده
مجرد نامنى اعظام ايچون حق احقرانه مده دربار
عاليه چكديكى تلغرافنامه لره وكيل ملت امضاسنى
وضع ايله ياخچى جلاد اضطراب وياساطور قصاب
آلنده قالمش كبى برطاقم يهوده يهودى يابغرولرى
قوپارمش ايدى معمافيه قيودخزينهٔ جليله يه مراجعت
اولنديغى تقديرده قضاء مذكورك قرق وبلكه
قيرىق آچه بدلات عسكريه سى بولنمديغندن
اولوجهله وضع امضا ايلمسى مجرد التزام صفت
ساخته كارى ايلديكنى اثبات ايدر وبرامضاسك ساخته
اولديغى حالده ممضى عليهى البته بتون بتون درجهٔ
صحتدن ساقط اولور كه درديمكدن ماعدا رعنا
معنا بولنه جغى نزد عقلاده مستغنى عرض واتهادر
ظن ايدرم حال بويله ايكن حيف صيد حيف كه حقيرك
چاكرى كريبانم چرخك پنجهٔ جفاسنده ومرقوم صفهٔ
خانه صفاسنده اولهرق (لايسئل عما يفعل) مرقوم قاضى

اوغلنك بحث وصفنه كلنجه علم محضر يسى يوق
بر جاهل ايسه ده پرورش يافتهٔ آغوش هر فاعل
اولديغندن وقتيله اونادينى كرلتيجى اولرينى
تخاطر ايله لعبيات قبيلندن اولهرق اولا حكومت
محليه مقام والاسنه كراوجه وبلا امضا تقديم
ايلديكى مذكور لايحهنك هر فصلنه حكومت مشار
اليهاواجراسى طرفندن (صورارزسه نميدانم) حكمتنه
مبنى پرمغه صارد يرله رق وعزويات مسروده
معلومات واقعه لرينه مستند صنيعه لرله تركيب
بند حدوث اولمشكن كيده كيده بريلان ديمش
كنديده اينانمش حكمنجه بياغى صحيح نظريله
باقيلغه باشلانديرله رق ايشه فرط اهميت وايكى
سنه دنبرو يالكز اجراى غرض ايچون فسبحان الله
بلاسبب بونجه خرابيت عاجزانه مه سبيت ويرديرلدى
(عجب فطانت مأمور ونصفت والى) آخر الامر
حسابجه اسناد ايلدكارى اختلاسات فوق العد
صفر صفر الده برشى يوق حكمنى انتاج ايتمش
واسنادات غدارانه مفتريات صرفه نتيجه
ويرمشكن وهيچ اولزايسه ايشك سبب ظاهريلرى اولان

(مرقوم)

مرقوم مصطفا ووارطانك مفترى اطلاقيتنه مظهر بنلرى
نظامات جاريه ايجابندن بولنمشكن مأمور ومى
اليه بو بابده اخبار احوال صحيحه ايله مسائل تميزيهٔ
مفتريانى عقدهٔ مشكلانه دوچار ايلديكندن قياس
وامثال قاعده سنجه دها برچوق اصحاب صدق
وادبك بويله اراجيف ايله هتك پردهٔ ناموسى استلزام
ايدر براوه بكى قپوآچمش وبزم قولاغمزده عند الايجاب
بعض غرضكاران زمانك اخبار احوال واقعه لرى
حقنده مأذونيتى آكديرر پرلتو بركوبه آصمشدر (آچدى
عمومه برقپو بوده فنادكل) مرقومانك سبب اشتكارينه
صره كلنجه صندقكار مرقوم ايله مرقوم مصطفى
مبانه لرنده اتحاد واتفاق حصولبله قضاء مذكور
اموالندن آقچه قوالاندقلرينى بالوقوف ميدانه چيقارهرق
وصراف مرقومك صرافيه نامبله ومقطوع صورتيله
آلديغى ذكر اولنان آقچه لر ماده سنى خبر آلهرق
كويا حسب الصداقه حكومت محليه يه اخبار وبيان
ايلديكندن بوحال مبانه ده نشانهٔ خصومت اولهرق
كندولرينى عليهمزه قيام ايتدرديكى ومع هذا اخبارات
صحيحهٔ عاجزانه مك حكمتنه مبنى ليس بشئ

﴿ ٧٤ ﴾

حکمنده طوتیلوب افتیلدیغی دخی ممکنجه توا ترا بیلنمش
وحکایه اولدیغندن تفصیلاتنه حاجت کوریلمدی
لله الحمد والمنه نظام حقانیت انتظام عالی مبدانده
اولمغله مفتری خائن جزاسنی بولسه حقیقة حقیق واحرا
ومستحب غیر محق من طرف الحق بلاسنی کورسه سزادر
احوال مجوثه یه نظرا املاك بوکونه قدر برکونه فائده
مندی اولدیغندن ماعدا مأموریت متشوقه سنك
کرفته پای کمند غدر وکژندی بولندیغم جهتیله ادعای
واقعه سنده حفلودر دیمکی جائز یکده استمزی
واحوال جاریه سنده کلیا حقی وارد رد ایسه مده
سائق تقدیر برشیئ سوق ساحهٔ تیسیر ایتدیکجه
اوشبثك چلوه کر صورت حصول ویك امالك
منزل حصوله موصول اولسی درجهٔ استحصاله ده
بولنمق عقیدهٔ صحیحه سی اوزرینه اهل مومی الیه
دخی مستقل برأیه اولیوب لامحاله مغلوب قدر و پیرو
قافلهٔ واردات خیروشر اولدیغندن حفنده (اوده محکوم
قضادر نیاسون) مصرعنی اوقومقدن وکندوسنه
معذور نظریله باقمقدن بشقه برحال حقانیت اثر کوره م
نوبت قال وقیل وصف حال یأسه منتقل اولنجه

﴿ ٧٥ ﴾

بونك نزد ارباب خرددہ ذرهٔ ماقد رووقاری واردر
وعندکنزانه مده دخی حائز درجهٔ اعتباردر دیه م
چونکه الك باشلو وجه مدار افتخار عدایلدیکی (الباس
احدی الراحتین) عباره سنی سند اتخاذ ایله اختیار کیچ
سکوت ایتمك اقتضا اینسه هر بحثی مجلهٔ مطول
وبلکه نسخهٔ طویلهٔ اطوادن طول ودراز اولان
سرکذشت عاجزانه می علی طریق الحکایه بویله
ذیل الوسیله رساله واسطه سیله وکلای فخام
ایده م الله الی یوم القیام حضراتنه لایقیله عرض وافاده
ایده مبه جکم وبیان سوزش مقدور یتله استسقاء میاه
مرجت ایلیه مبه جکم مستغنی دلیل وکواه وایش بالکز
تفهیمات افواهیه وتبلیغات شفاهیه یه قالمش اولسه کثرت
زوار ملابسه سیله کاه حضور ناشر الانوار مشار
الیهمه مثول شرفنی قزانمق عادتا عدیم الامکان وکاه
دائره دار اتباهرهٔ دولتمدارلری خدام ذوی الاحترامنك
(افعال مالایرضی اصحابه) قبیلندن اولهرق فوندره
خرمنزی قیاسیله وقوع بولان استقبالری خلص
بندکانه کوره بحق بارکران اولهرق اوحالده الی
ماشاالله اسماع نالهٔ داسوز آه واه نفخهٔ اخیرهٔ

﴿ ٧٦ ﴾

صوره قدر امتداد ایده جکی بی اشتباه ایدی بونکله
محقق وثابت اولور که امل موصی الیه (علو الهمة
من الایمان) اثر منیفی نقش نوحهٔ فؤاد ایدرك بویله
رساله کبی وسیله لر اخطار یله اصحابنی دائما طریقهٔ
انیقهٔ غیرتکاری یه سوق وارشاد ایلدکده بولنمسندن
طولایی علی النحوه عالمده اکتساب مایهٔ ممدوحیت ایتمش
بر ذات عالیهمت ویأس بضده مورث کسالت وعطالت
وباعث بطالت وملالت بر شخص ظاهر الفلاکت در واقعا
ارتباط ناور پودرلهٔ مقدرات بودونبود نساج اقمشهٔ
منقشهٔ احوال کائنات اولان دست ارادت علیهٔ جناب
ودوده اولوب مخالف مشیت نسنه تك سرنمای
منصهٔ وجود اولمسی مستلزم حال امتناعمود ایسه ده
(العبد یدبر والله یقدر) مودا سنجه عباد عالم تدبیر
اسباب مواد ایلدکجه مکون الامور یزه ذاته عن النقصان
والقصور حضرتلری دخی (اذا ارادالله شیئا هیئ
اسبابه) حکمنجه تسهیلات ممکنه ابداع وایجاد
ایلدیکی بدیهی واوحالده (برعقده نکشه حلنی مولا
مرادایدرایلر. حواله ناخن دست سهولتی) سری
وراپردهٔ غیبدن ارائهٔ روی عالم شهود ایتمکده

(ایدوکی)

﴿ ٧٧ ﴾

ایدوکی شائبهٔ شك وشبهه دن بری برامر جلی اولهرق
بوده یعنی دامن اسبابه تشبث دخی امل موصی الیهك
قلب بشرده مظهر پیدا کریٔ میل ورغبت اولسیله
تحدث ایلدیکندن بوتقدیرجه حدیث جلیل مذکورك
جملهٔ جمیلهٔ اولاسی اولان العبد یدبر مؤدای منیفنه نظرا
وسیبنه اسنادا قدر افندلرمزك ایکی دوداغی آره سنده در
سوزی صحیح اوله بیلور که لطف حق توافق وتلاحق
ایلدیکی وخدمات مسبوقهٔ کمتراته مه مقابله حیاتمه برابر
وبلکه دها بالاتر طوتدیغم ناموس عاجزانه مك اکمالی
مقرون لطف عالی اولدیغی تقدیرجه سایهٔ سنیه کیتی
سنانیده مکافات عاجزانه م ایچون ازاچق دوداق
اوینادقلری یعنی لطفا شفقه کشای اشفاق اولدقلری
آنده (آه بقدر) جملهٔ جلیله سبیده درحال آنی تعقیب
ایده جکی وارستهٔ اشکالدر دیه رك واشبو (طوتان
بردامن عالیه مقصوده ایرر دیلر. کورنلر یوسفك
دامانی دست زلیخاده. بولنجه صفوت قلب ایله برده
مرشد کامل. فوأدی منبع فیض اولور انسانك شو
اثناده. اکابر ایلینجه مدانظار کرم حلمی. آچیلور چشم
رشدی آدمك واه دنیاده) ابیات مضمونداریی اخوان

زمانه یه برکذار ایدرك خانهٔ حکایه کویده سه روزن
مقال ایدرم دیو مومی الیه امین افندی دخی ختم
حرب کلام ایلدکده حاکم مولانای مومی الیه املاك
هرحال وکارده بقدرته تعالی میال حصول مطالب
اولسی جهتیله بین الناس ممدوح ویأسك صفت
نامعتبرهٔ بطالنله متصف اولمسندن طولایی مذموم
ومقدوح اولسی بحثنده مسئله خوان علیه الفتوا
اولدیغی حالده فصل محاکمه یه همت ایدرك اویولده
ابنای زمانه یه مدار احتجاج اولهجق حجت قطعیه
اعطاسنه دخی تهریز خامه مبادرت ایلمشدر
اکا کوره کرکدرکه (حکم القاضی لاینقض) حکمنی
حرز جان ایدوب وحکایات مسروده دن کسب
عبر و انتباه ایدیلوب همای دعای مفروض الادای
حضرت پادشاهینك ترجیح جملهٔ اشغال اولمسیله
امید وار اولدیغمز مساعدات جلیله تك حلاوتبخشیٔ
حصولیله تلذیذ دهان افتخار ایتك آرزو وانتظارنده
اولهلم الله یوفق مایشاء

تصویر افکار مطبعه سنده طبع اولنمشدر
فی ٢٠ جمادی الاخر سنه ١٢٨٤

(باسمه سبحانه)

حمد وسپاس بی قیاس اول خالق جن وانسه
مستحقدرکه شقوق حقوق عبادینك تنسیب واکمالنی
محکمهٔ احقاقده نقصان یرافز وصلوات بی غایات
اول نبی رب الناسه الیق واحقدرکه امت مرحومه سنه
دنیا وآخرتده نظر بی التزامی ایله باقز وعلی آله
اجمعین جملهٔ کی معلومیدرکه شرف انسان نطق
واحسان ایله حیوانات سائره دن ممتازدر لکن ممر یأس
وامل اولمق ملابسه سیله کاهیجه مظهر حزن
غزوانداز وکاهیجه نائل کوهر اعزازدر اشته
بوجهله بی اثبات املیه (لراقه) هنرمندان عصرك
سربلندی ٠ (فتونلو امین حلمی افندی) نام ذاتکه
شعر وانشاده ماهر وهربولندیغی خدمات دولت
علیه ده صداقت واستقامتی ظاهردر ٠ حقنده
وقوع بولان حرکات غیرلایقه یی ویوذیلده یأس
واملجه بعض لزوم فائقه یی مشعر محاکمهٔ یأس وامل
نامیله تألیف بیوردقلری اشبو کتاب مستطاب حقاکه
مطالعه جه شایان رغبت ومحکمهٔ یأس واملجه عین
اصابت اولدیغندن وکندیسی ایسه بو بابده

شبهه سز حقلی بولندیغندن مومی الیهك جملهٔ حق
وكالتی تصدیقا واشبو كتابنك حقه مواد
ومطالعه سندن ابنای جنسنه نیچه عبروفوائد حاصل
اولدیغی مستغنی دلائل اولدیغنی تدقیقا عاجزانه
تقریضه اجسار قلندی

غبار راه ارباب مهارت
قلیل القدرت اسماعیل عصمت

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı	Şifahatun ERKELEŞ
Doğum Yeri ve Tarihi	Artvin-28/01/1990
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları
	Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bilim Dalı
E-Posta Adresi	sifaherkeles@gmail.com